

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
TİCARET BAKANLIĞI

AHİLİK PANELLERİ KİTABI

Üniversiteler İşbirliğinde

Hazırlayan
Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü
Ahilik Dairesi

Ankara

İÇİNDEKİLER

1. Gaziantep Üniversitesi Ahilik Paneli	6
2. Karadeniz Teknik Üniversitesi Ahilik Paneli.....	24
3. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Ahilik Paneli	39
4. Erzurum Atatürk Üniversitesi Ahilik Paneli	61
5. Balıkesir Üniversitesi Ahilik Paneli.....	75
6. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Ahilik Paneli	94
7. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ahilik Paneli	109
8. Gazi Üniversitesi Ahilik Paneli.....	127
9. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Ahilik Paneli	147
10. Erciyes Üniversitesi Ahilik Paneli	167

ÖNSÖZ

Ahilik, 13'üncü yüzyılın ilk yarısından itibaren Ahi Evran-ı Veli önderliğinde kök salmış, temelinde İslam'ın "fütüvvet" anlayışı ile Anadolu insanının mertliği, yiğitliği ve çalışma azminin yer aldığı bir teşkilattır. Ahilik Teşkilatı toplumun her kesimini içerisine alarak sosyal, iktisadi, ilmi ve siyasi hayata yön veren, Anadolu'nun vatanlaşmasında ve Osmanlı Devleti'nin kurulup bir cihan devleti olmasında büyük rol oynamıştır.

Ahilik teşkilatı, kurulduğu andan itibaren mensuplarının eğitiminden sorumlu olup onlara mesleki beceri kazandırıp sanatın inceliklerini büyük bir sabırla öğretmiştir. Bu eğitim süreci, çırak ve kalfaların ustalık mertebesine ulaşmasına kadar sıkı bir denetim içerisinde devam etmiştir. Teşkilat sanat ve meslek alanlarında verdiği bu eğitimin yanında ahlaki anlamda da gelişimi teşvik eden bütüncül bir hayat okulu olmuştur.

Ahilik teşkilatı; içerisinde kadınların, müderrislerin, devlet adamlarının askerlerin de olduğu, toplumun bütün kesimlerini kadın, erkek, genç, yaşlı demeden kucaklayan bir değerler bütünüdür. Ahilik, Anadolu topraklarında ortaya çıkmasına karşın tüm dünyaya örnek olan ticari ve sosyal hayatı düzenleyen ahlaki ve etik kuralların gelişmesinde önemli etkileri olan bir anlayıştır.

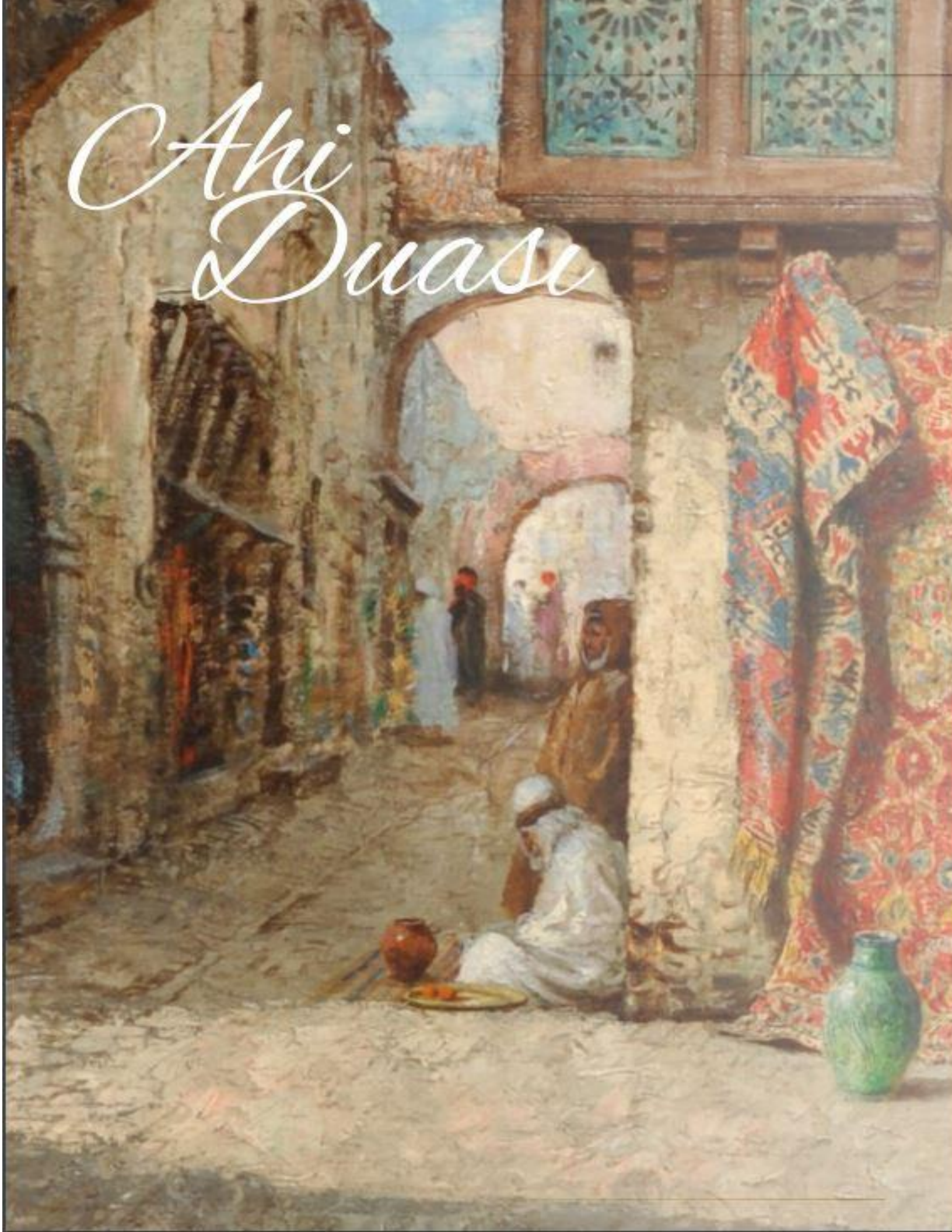
Ticaret Bakanlığı olarak ülke ticaretine birçok noktada destek verirken tarihimizin köklerinden gelen bu kıymetli yapının daha iyi anlaşılması adına birçok çalışma yürütmekteyiz. Çalışmalarımızı yürütürken Ahilik kültüründe olduğu gibi genç nesillere bu bilgi birikimin aktarılması ve bu değerlerin korunmasının ne kadar önemli olduğunun bilinci ile hareket etmekteyiz. Bu önemli çalışmalardan birisi de ahilik kültürünü yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak üzere öğrencilerimiz ve akademisyenlerimiz ile biraraya geldiğimiz Ahilik Panelleridir.

Öte yandan gerçekleştirdiğimiz Ahilik panellerinin daha fazla kişiye ulaşması ve ilim dünyasının istifadesine sunulması amacıyla panellerde yer alan çalışmaların deşifresi yapılarak kitaplaştırılması çalışması yürütülmüştür. Kitapta Ahilik kültürüne ilişkin Ahiliğin tasavvufi boyutu, tarihi kaynakları, kooperatifçilik ile ilişkisi, iş ve meslek ahlakına etkileri ve Türk edebiyatındaki yeri gibi birçok farklı konuya yer verilmiştir.

Asırlardır süren birlik ve beraberliğimizin maddi ve manevi temellerini hazırlayan Ahiliği ve onun kurucu önderi Ahi Evran-ı Veli'yi gençlerimize hatırlatmak ve Ahilik şuurunu yaşatmak adına hazırlanan bu kıymetli eserin ihtiyacımız olan paylaşımcı ruhunun yeniden ihyasına katkı sağlayacağına inanıyor, Ahilik Panellerinin düzenlenmesinden metinlerin bir araya getirilmesine kadar olan süreçte değerli katkıları bulunan saygıdeğer akademisyenlere ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Necmettin ERKAN
Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik
Genel Müdürü

Ahi Duasi

Ya Rabbi,

Cümlemizi darlıktan, bereketsizlikten, aldanmaktan ve aldatmaktan, hak yemekten, kul hakkına tecavüz etmekten muhafaza eyle! Bizleri açlık, yokluk, kıtlık, kuraklık, arazi ve semâvî musibetlerden koru! Kanaat etmeyi, gönlü zengin, gözü tok olabilmeyi, hayırda yarışmayı, veren el olmayı nasip eyle! Rızkımız gökte ise yere indir, yer altındaysa yeryüzüne çıkar, uzakta ise yakınlaştır, zorsa kolaylaştır. Rızkımızı temiz ve helâl eyle Allah'ım!

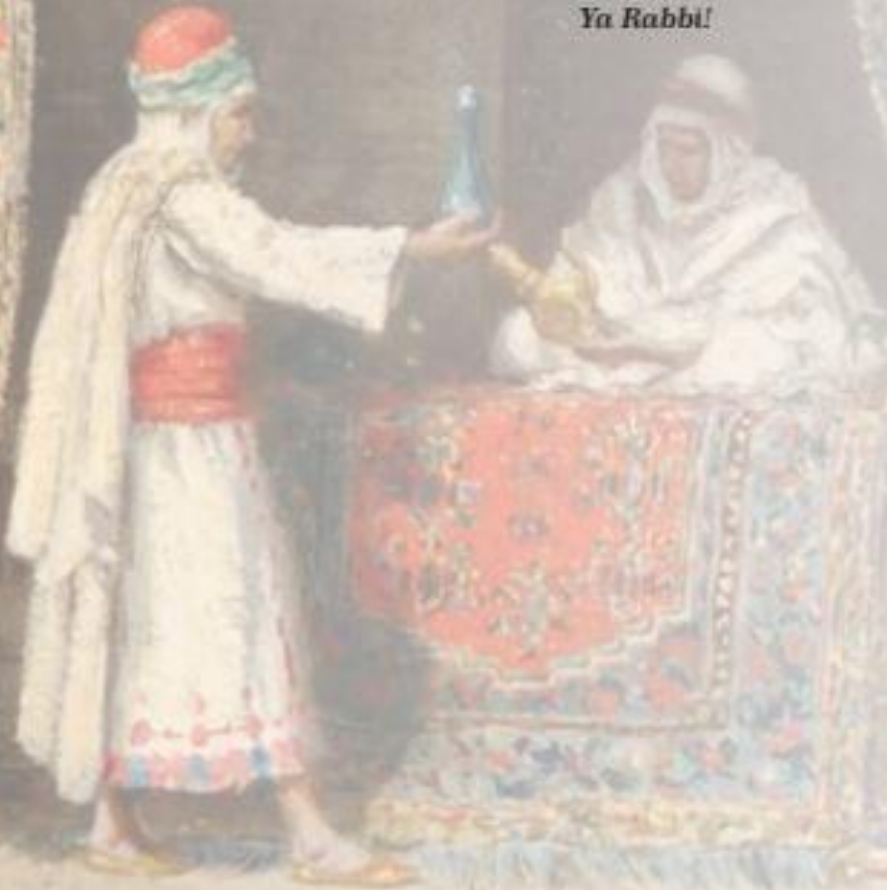
Ey Allahum,

Esnafımızı alırken satanı gözeten, satarken alanı gözeten, eksik ölçüp, yanlış tartmayan, doğru ve güvenilir kimselerden eyle! İsrraftan, cimrilikten, azgınlıktan, korkaklıktan, acizlikten, tembellikten, ahlaksızlıktan, haddi aşmaktan sana sığınırız Ya Rabbi! Bizleri nefesine uyararak kötülük işleyenlerden eyleme, kesata uğratma!

Ey kâinata yön veren Yüce Rabbimiz,

*Milletimizi ve vatanımızı her türlü afet ve musibetten koru.
Devletimize ve milletimize birlik, dirlik ve düzen bahşeyle!
Hastalara şifa, dertlilere deva, borçlulara eda nasip eyle*

Ya Rabbi!

1. Gaziantep Üniversitesi Ahilik Paneli

Moderatör

Prof. Dr. Ali YAKICI

Panelistler

Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR “Selçukludan Günümüze Ahilik”

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE “Ahiliğin Tasavvufi Boyutu”

Moderatör Prof. Dr. Ali YAKICI

Sayın Valim, Sayın Rektörüm, Ticaret Bakanlığı'nın ve Gaziantep ilinin değerli yöneticileri, değerli öğretim üyesi arkadaşlar, sevgili gençler. Böyle anlamlı bir günde, bizleri yalnız bırakmadığınız için hepinize teşekkür ediyor, şükranlarımı arz ediyorum. (*Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü*) Genel Müdür Yardımcımın belirttiği gibi Ahilik adına farkındalık oluşturmak için Ahilik Panelleri'nin başlatılması Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü tarafından önerildi. Ve bu Ahilik Haftası Kutlamaları Merkez Yürütme Kurulu tarafından benimsendi. Ben de Ahilik Kutlamaları Merkez Yürütme Kurulunun YÖK temsilcisi olarak bunu, bilimsel anlamda üniversitelerin üstlenebileceğini belirttim, sağ olsunlar, kabul gördü. Bu kabul, sadece Kırşehir'de her yıl bir kültürel ve ticari farkındalık, bir kazanım olarak kutlanan değil de ülkenin tamamının, Türk ve İslam dünyasının bir kazanımı olduğunun farkındalığını oluşturmak düşüncesinin kabulüdür. Ticaret Bakanlığı tarafından üniversitelerde bir farkındalık, bir kazanım olarak başlatılan bu paneller serisinin ilkinde Gaziantep ili tercih edildi. Bunda Gaziantep'in girişimciliğinin, girişimci ruhunun çok büyük rolü var. Gaziantep Üniversitesi'nin bu tür etkinliklere yer vermesinin ve bu tür etkinliklere kapı açmasının, kucak kaçmasının büyük rolü var. Ben bu vesileyle hem Gaziantep Valimize hem Ticaret Bakanlığımıza hem de Gaziantep Üniversitesi Rektörlüğüne çok teşekkür ediyorum.

Sözü fazla uzatmadan saygıdeğer konuşmacılara, değerli hocalarıma bırakmak istiyorum. Mart ayı bilindiği gibi ülkemiz için zaferler ayı, rahmet ayı, bereket ayı ve bayram ayı. Hemen birkaç gün önce 18 Mart'ı, ondan bir hafta önce İstiklal Marşı'nın kabul olan 12 Mart'ı andık. Bugün Nevruz, dünyada kutlanan Türk Dünyası'nın özellikle büyük bir coğrafyada kutladığı bayram ve

Gaziantep'te bunu Ahilik bereketi ile tamamlıyoruz. Ahilik Paneliyle Mart ayına renk katıyor, bolluk bereket katıyoruz.

Ben hemen konuşmacılarımızı taktim etmek istiyorum. İki değerli akademisyen hocam var. Biri sizlerin tanıdığı Prof. Dr. Hilmi Bayraktar, Gaziantep Üniversitesi Rektör Yardımcısı, buyurun hocam. Diğer hocamız da yine bir başka Rektör Yardımcımız, Prof Dr. Kadir Özköse, Bozok Üniversitesi Rektör Yardımcısı, buyurun hocam.

Ben hocalarıma hemen sözü bırakacağım. Ama biliyorsunuz Ahilikte dua önemli, sadece Ahilikte değil bizim sosyal, siyasal, ekonomik, dini hayatımızın her safhasında dua çok önemli. Ahilerin de kendilerine özgü duaları var. Hâlâ bugün o geleneği sürdüren illerimiz var. Benim yaşadığım, dualarla bedesten¹ açtıklarını gördüğüm bir yer Urfa. Ama başka illerimizde de var bu. Dualar uzun ama ben çok kısa bir bölümüyle, panelimizi açmak istiyorum, izninizle:

“Ya Rabbim, cümlemizi darlıktan, bereketsizlikten, aldanmaktan ve aldatmaktan, hak yemekten, kul hakkına tecavüz etmekten muhafaza eyle. Bizlere açlık, yokluk, kıtlık, kuraklık, arazi ve semavi musibetlerden koru. Kanaat etmeyi, gönlü zengin, gözü tok olabilmeyi, hayırda yarışmayı veren el olmayı nasip eyle. Rızkımız gökte ise yere indir, yer altında ise yeryüzüne çıkar. Uzaktaysa yakınlaştır, zorsa kolaylaştır. Rızkımızı temiz ve helal eyle Allah'ım. Ulu Tanrım, esnafımızı alırken satanı gözeten, satarken de alanı gözeten, eksik ölçüp yanlış tartmayan, doğru ve güvenilir kimselerden eyle. İsrraftan, cimrilikten, azgınlıktan korkaklıktan, acizlikten, tembellikten, ahlaksızlıktan, haddi aşmaktan sana sığınırız Yarabbi. Bizleri nefsine uyararak kötülük işleyenlerden eyleme. Öğrenenlere zihin açıklığı, öğretmenlere bilgi, akıl ve izan ver, bizleri ilmin ve amelinden mahrum eyleme Allah'ım” Âmin.

Ben şimdi hemen sözü, Prof. Dr. Sayın Hilmi Bayraktar beye bırakıyorum. Hilmi Bey sizlerle, “Selçukludan Günümüze Ahilik” konulu bilgi, düşünce ve görüşlerini paylaşacak.

Buyurunuz Hocam.

¹ Bedesten, Farsça kökenli bir kelime olup, değerli malların satılması için inşa edilmiş, kubbelerle örtülü ve genellikle dikdörtgen planlı büyük yapılara verilen addır.

Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR-“Selçukludan Günümüze Ahilik”

Teşekkür ederim. Sayın Valim, Sayın Rektörüm, kıymetli konuklarımız. Yaklaşık 600 yıllık Ahilik kurumunu, 15 dakikada anlatmanın zorluğunu takdir edersiniz diye düşünüyorum. Ahiliği anlamak için önce Ahi Evran anlamak lazım, Ahi Evran'ı bilmek lazım. Ben daha çok Ahi Evran üzerinde durmak istiyorum ve Ahiliğin gelişme sürecinde durmak istiyorum. Bize hep esnaf teşkilatı olarak anlatılır, Ahilik. Zannederim siz de aynı kanaate varırsınız. Ahi Evran' ın hayatını baktığımızda, göreceksiniz ki Ahilik, haksızlığa direnmektir. Ahilik vatan sevgisidir, Ahilik ülke bilincidir. Dolayısıyla Ahiliğin ekonomik boyutu aslında evrensel olan Ahiliğin küçük bir boyutudur. Dolayısıyla, Ahiliği doğru anlamak için yine Ahi Evran' a bakmak gerektiğini söylüyoruz. Ahi Evran, asıl adı Mahmut Bin Ahmet Ebul Hakayik Nasiruddin olup 1171 yılında Azerbaycan'ın Hoy kasabasında doğmuş, daha sonra Kırşehir'de 1 Nisan 1264 senesinde, Moğollarla yapılan bir savaşta 93 yaşında şehit olmuştur.

Ahi Evran'ın çocukluğu ve ilk tahsili Azerbaycan'da geçmiştir. Daha sonra Horasan'da ve Maverünnehir'de eğitimini almış. Burada Fahrettin Razi denilen ünlü Eş'ari kelamcısından dersler almıştır. Bilahare Bağdat'a gitmiş. 34. Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah'ın kurduğu Fütüvvet Teşkilatına girmiştir. Bağdat'a iken felsefe, dini ilimlerin yanı sıra tıp ve felsefe ilimlerini de almıştır. İbni Sina'nın, Sühreverdi'nin ve Fahrettin Razi'nin eserlerini de okumuştur. Hayatı ve mücadelelerine baktığımızda, Bağdat' dan kısa bir müddet sonra, 1205 senesinde Ahi Evran Anadolu'ya geçecektir. Özellikle Anadolu Selçuklu Sultanı 1. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde, Mecdüddin İshak' ın daveti üzerine Muhyiddin Arabî ve hocası Evhadüddin Kirmani ile birlikte Anadolu'ya gelir. Burada, hocası Evhadüddin Kirmani'nin kızı Fatma Bacı ile evlenecektir.

Bütün Anadolu'yu dolaşıp hem İslam'ı anlatmış hem de güzel ahlakı, iyi eğitimi, insanlara salık vermiştir. Ahi Evran kimsenin görmediği o dönemde birçok aydının göremediği Moğol tehlikesini de görmüş ve insanların Moğollara karşı uyandırmaya, Moğol istilasına karşı uyandırmaya da çalışmıştır. Kısa süre sonra Kayseri'ye yerleşen Ahi Evran, burada bir debbağhane² kurmuş. Bir süre sonra debbağhaneyi genişletmiş ve sanayi sitesi, “Dericiler Sanayi Sitesi”

² Dericilerin deriyi sepileyip terbiye ettikleri yer, tabakhâne

diyebileceğimiz büyük bir kompleksi yaptırmıştır. Buradayken 32 esnaf ve zanaatkar zümresinin lideri olarak karşımıza çıktığını görüyoruz.

Alaaddin Keykubat döneminde ahilerin en güzel, mutlu dönemlerini yaşadığını görüyoruz. Ahi Evran, Alaaddin Keykubat ile birlikte Konya yerleşmiş ve burada Hankahı³ Ziya ile Hankahı Lala'da müderris olmuştur. Yani Ahi Evran aynı zamanda bir hocaydı. Ahi Evran, Konya'da bulunduğu müddetçe Sultan I. Alaaddin Keykubat'tan iltifat görmüştür. Ne var ki Ahilerin ve Türkmenlerin en büyük hamisi Sultan Alaaddin Keykubat, oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından zehirlenince, Ahilerle Selçuklu Devleti'nin arası açılır. Gıyaseddin Keyhüsrev, 5 yıl boyunca Ahi Evran-ı Konya'da hapse mahkûm eder. Bu olaylar Babailer İsyanını da peşinden getirir. Bir taraftan Babailer İsyanı bir taraftan Moğol tehlikesi, Selçuklu Devleti büsbütün sıkıntıdadır. Kısa bir süre sonra Hülagu'nun kumandasında Baycu Noyan ordusu ile karşı karşıya gelen Selçuklu ordusu, 29 Temmuz 1243 senesinde büyük bir hezimete uğrar. Ve artık Selçuklu Ülkesi Moğollar tarafından işgal edilmiştir. Aynı yıl Anadolu'ya saldıran Moğollar Kayseri'yi işgal eder. (*Ahi Evran*) Kendisi hapisanede olduğu için Kayseri'nin işgaline Ahi müritleri katılır. Maalesef Kayseri Moğollar tarafından ele geçirilir. Hanımı Fatma Hatun da Moğollara esir düşer. Fatma Hatunun esareti 1260 senesine kadar, 17 yıl boyunca devam edecektir.

1245 senesinde İkinci Gıyaseddin Keyhüsrev ölümünden sonra saltanat naipliğine getirilen Celaleddin Karatay, tutuklanmış olan Ahileri ve Türkmenleri tekrar bırakır. Ahi Evran o sırada Denizli'ye gitmiştir. 2. İzzettin Keykavus da Denizli'ye Sadreddini Konevi Hazretlerini gönderip onu tekrar Konya'ya çağırır ve müderrisliğine devam ettirir. Çok mücadeleci bir hayat, 60 yaşından sonra verilen mücadeleler, aslında çok dikkate değer mücadelelerdir. Ahi Evran Denizli'den Konya'ya gelir. Tabii bu arada da Mevlana'nın samimi dostu Şemsi Tebrizi bir suikast sonucu öldürülür. Mevlana'nın oğlu Alaaddin Çelebi ve Ahiler bunda sorumlu tutulur. Ahi Evran'ın nüfuzundan ve sevenlerinin çokluğundan korkan Moğollar bu kızgınlığı da bahane ederek. Ahiler üzerine baskı kurmaya başlar. 4. Kılıç Arslan ve İlhanlı Moğollarının Kırşehir emiri Mevlâna'nın da dostu olan Nurettin Caca'yı Ahileri sıkıştırmak üzere görevlendirir. Ahiler bir müddet sonra isyan eder, sıkıştırmaya dayanamaz. Ve burada Moğollar tarafından kılıçtan geçirilir. Bu savaşta,

³ Hankâh, Tekke, zaviye, dergah.

Ahi Evran ve Mevlâna Celaleddin-i Rumi Hazretlerinin oğlu Alaaddin Çelebi'de şehit düşer, 1 Nisan 1264.

Bu heyecan dolu bir hayattan sonra, Ahi kelimesinin köküne de bir göz atmanın yerinde olacağı kanaatindeyim. Genellikle Arapça Ahi kelimesinden türediği düşünülmele birlikte, aslında öztürkçe “Akı” kelimesinden geldiği düşüncesi daha isabetli olur diye düşünüyoruz. Jean Deny, S. G. Glasson ve Andreas Tietze gibi önemli Türkologlar da bu görüştedir diyebiliriz. Yine Ahilik kelimesi kardeşimlik anlamına gelir ki Arapça olması mümkün görülmemektedir

Bir kavram olarak Ahiliğe gelince 34. Abbasi Halifesi Nâsır-Lidînillâh tarafından kurulan Fütüvvet Teşkilatı, Ahiliği önemli ölçüde etkilemiştir. Fütüvvet Teşkilatının tamamen Ahilik olduğunu söylemek, Ahiliğin ondan geldiğini söylemek doğru değil. Çünkü Ahilik Fütüvvetten önce de Karahanlılar devrinde var olan bir kurum idi.

Türk Fütüvvet hareketi denilebilecek Ahilik, 13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar çok önemli roller üstlenmiştir. İş, meslek ahlakı, disiplin; Şih, Usta, Kalfa, çırak, yamak hiyerarşisi doğrultusunda çalışmayı bir tür ibadet telakki eden, sanayi, ticari, askeri, ekonomik, toplumsal ve kültürel faaliyetlerde bulunan bir sivil toplum kuruluşu idi.

Ahiliğin Osmanlılardaki etkisine gelince, Osmanlı Devleti'nde de Ahiliğin çok etkili olduğunu görmekteyiz. Osman Bey'in kayınbabası Şeyh Edebali, biliyorsunuz Osman bey, onun kızı Malhun Hatun ile evlenmiştir, o da bir Ahi idi. Yine I. Murad'ın Ahilerle yakın ilişkisini bilmekteyiz. Çandarlı Halil Paşa, kendisi bir Ahi idi. Aynı şekilde I. Murad Hüdavendigâr'ın da Ahi teşkilatı mensubu olduğu, hatta Ahilerden şed kuşandığı⁴, Ahi şeyhi olan Sedr Sultan'ın kızı ile evlendiği, Ahi Musaya da şed giydirdiği tarihi belgelerde ortaya konmaktadır. Görüldüğü gibi Ahilik Osmanlı'da da son derece önemlidir. Ne var ki tarih değişiyor zaman değişiyor, Ahilik Osmanlılarda 1727 senesine kadar yaşıyor. Bu tarihten itibaren ortaya konan Gedik Teşkilatı, Ahiliğin yavaş yavaş sönmesine neden oluyordu.

Ne oldu da Ahiliğin kaldırılıp yerine Gedik teşkilatının kurulması sağlandı. Osmanlı Devleti'nin toprakları genişledikçe gayrimüslim tebaa üzerinde hak ve sorumlulukları da genişlemiş, iş kolları ve çalışanlar çoğalmış. Dolayısıyla Müslüman olmayan teba ile ortak çalışma

⁴ Ustalığa geçişte uygulanan bir törendir.

zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Ahilik teşkilatının kimi fonksiyonlarını yerine getirecek olan ve din ayrımını gözetmeyen bir kurum olarak Gedik Teşkilatı kurulmuş idi. Sadece bu mu, değil. Halk arasında eski etkinliğinin kalmaması, devletin bu işleri kendi kontrol ve inhisarında bulundurma isteği de Ahiliği ortadan kalkmasında önemli sebep, en azından kurumsal olarak (*ahlaki değer olarak değil*) kalkmasında önemli etkenler olmuştur.

Artık Ahi Babanın yerini Kadı tarafından tayin edilen Kethudalar⁵ almaya başlamıştır. Bir müddet sonra da Gedik Teşkilatından sonra da Lonca teşkilatı Osmanlı iktisadi kurumu olarak, esnafları kontrol eden iktisadi kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki ne Gedik Teşkilatı ne Lonca Teşkilatı Ahiliğin yerini tutamamış. Ahiliğin yüzlerce fonksiyonundan sadece birini karşılamıştır. O da esnaflarla ilgili düzenlemelerini karşılamıştır.

Ahiliğin anayasası fütüvvetnamelerdir. Fütüvvetnamelerde nelerden bahsedilir, ona bir bakmak lazım. Fütüvvetnamelere göre Ahiliğin başlangıcı, Hazreti Ademdir. Hazreti Adem'den Hatem⁶'e kadar 124.000 peygamber buraya tabidir. Fütüvvetnamelerin doğrudan ahilikle ilgili olan yani Ahilik düsturunu ortaya koyan bölümlerine Fütüvvet Ehli denilir ki onlar için de açık ve kapalı olan kapılardan, Ehl-i Fütüvvet'in neler yapıp neler yapmayacağına dair birçok konuya değindiği görülür. Fütüvvetnamelere göre Ahiliğe kabul edilmeyen zümreler de belirtilir. Buna göre şunlardır: kafirler, münafıklar, müneccimler, büyücüler, medyumlar, içki içenler, zina ve livata yapanlar, röntgenciler, yalan yanlış şeylerle müşteriye aldatanlar, dellallar, yalan konuşan, eksik tartan, sahtekâr sanatçılar, merhametsiz kasaplar, yürekleri taşlaşmış cerrahlar, avcılar, bozguncular ve karaborsacılar Ahi olamazdı. Fütüvvetnameler de şu hususların; yiğidi yiğitlikten, şeyhi şeyhlikten, Ahiyi Ahilikten aldirtan şeylerde şunlardır: Şarap içmek, zina yapmak, livata yapmak, dedikodu yapmak, gambazlık ve iftira üretmek, koğuculuk⁷ yapmak, gıybet etmek, münafıklık etmek, kibirli olmak, merhametsiz olmak, haset etmek, affetmeyip kin tutmak, yalan söylemek, hainlik etmek de Ahilikten atılmayı gerektiren cezalardı.

Fütüvvet özüne gelince, Fütüvvet iyi olmaktır, nefisle mücadele etmektir. Tanrı buyruklarını tutmaktadır. Adeta kendini halka vakfedip herkese iyilikte bulunmaktadır. Bilhassa

⁵ Osmanlı Devleti'nde, bazı devlet görevlilerinin işlerini yürüten yardımcı kişi.

⁶ Hâtemü'l-Enbiyâ hem nebi hem rasûl bütün peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed Mustafa (sav) için Kur'an-ı Kerim'de kullanılan bir tabirdir.

⁷ Koğuculuk, ara bozmak için birinden lâf alıp diğerine götürmektir.

cömert ve konuksever olmak, din ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün insanlara sevgi beslemek, ihtiyaçlarını gidermek ve herkesi bir görüp, kendisini herkesten aşağı tutmak demektir. Hemen hemen bütün fütüvvetnamelerde yer alan yer alan, Ahinin açık ve kapalı olması gereken şeyleri de şu 3 maddede toplanmıştır. Ahinin eli açık, kapısı açık, sofrası açık olmalıdır. Kapalı olanlar da şunlardır; Ahinin gözü, beli ve dili kapalı olmalıdır. Hırfet⁸ ehli esnaf toplulukları kimler idi, burada 32 tane esnaf sayılıyor; Abitler⁹, Alemdarlar, Sancaktarlar, Aşçılar, Attarlar, Ayakkabıcılar vesaire diye birçok meslek, başlangıçta 32 olmak üzere daha sonra bu sayı artmıştır. Ahiliğin Türk ve Dünya tarihindeki önemine gelince, Ahi Evran dünyadaki ilk uluslararası fuarı kuran insandır. Faruk Sümer'in belirttiği, Yabancı Pazarı'nın da kurucusu Ahi Evran'dır. Ahiliğin temel prensiplerinden biri de zayıf güçlü ilişkisini mutlaka gözetmesidir. Ahilik, kapitalizm çarkının dönmesine izin vermemektir. Ahi ocakları, iktisadi işleyişte zayıfın güçlü tarafından ezilmesine engeldir.

Yine Ahilikte yetki belgeleri, yani Ahi İcazetnameleri vardır. Bu herkesin her işi yapamayacağını, ehil insanlara, ehil belgesi verilip işi yaptırılacağını belirtmektedir. Ki bugün diploma dediğimiz mesele Ahilerde de son derece önemliydi. Toplumsal rehabilitasyon merkezleri olarak, Ahileri görmekteyiz bir müddet sonra. Evliya Çelebi onların bu özelliğinin, suçlulara karşı gösterdikleri davranışlarda belli olduğunu söyler. Çelebi'nin kaydettiğine göre, eğer Ahilerin eline eli kanlı bir haydut düşerse, bunları asla hâkime teslim etmezler, bu kişilerin kendi yöntemlerince ıslah edip, bir iş sahibi yaparak topluma kazandırırlandı. Mükemmel rehabilitasyon merkezleri, bugün mahkumlara Türkiye'nin yapmaya çalıştığını aslında Ahiler yüzyıllar önce yapmışlardı. Ahilik sadece esnaf teşkilatı mıdır? Hayır. Sadece esnaflar mı Ahi olur. Hayır. Nereden biliyoruz, İbni Batuta seyahatnamesinde Aksaray'ı gezerken, Aksaray'ın Beyinin Şerif Hüseyin adlı birisi olduğunu ve Ahi olduğunu belirtmektedir. İbni Kalem Şah adlı bir Ahinin de hem kadın hem de postnişin¹⁰ olduğunu görmekteyiz. Yani Ahiler devlet adamı da olabilmektedir.

Meslek içi eğitim, Ahilikte son derece önemlidir. Yine İbni Batutaya baktığımızda, Ahiler hakkında şu intibağları bize vermektedir. Ahiler, Anadolu'da yerleşmiş Türkmenlerin yaşadıkları

⁸ Hırfet. Osmanlı Devleti'nde kunduracılık, duvarcılık, demircilik, marangozluk, dokumacılık gibi küçük el sanatlarına verilen addır.

⁹ Abid kelimesi "hizmet eden, itaat eden" anlamına gelmekte

¹⁰ Postnişin, tarikatlarda, dergâhta posta oturan, yani o dergâhın başında bulunan şeyhe verilen isim. Postnişin olan kişi o tarikatta merkezi otorite hükmündedir.

her yerde, köy, kasaba ve şehirlerde bulunmaktadır. Şehirlerine gelen yabancıları misafir etme, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini ve konaklayacakları yeri sağlama, onları eşkiyanın ve vurguncunun ellerinden kurtarma, şu veya bu sebeple haydutlara katılanları temizleme gibi konulara eşine dünyada rastlanmaz, demektir.

Evliya Çelebi de Ahilerle ilgili birkaç satır kalem almıştır. Ahi Evrana bağlı güçlü kuvvetli çok çalışkan ve azimli insanlardır. Genellikle bekar gençlerdir, her birisi bir Ahi Evrandır. Her birinde, Ahi Evran-ı Pirleri gibi yiğitler vardır ki, bunlar insan ejderhalarıdır. Çelebi'ye göre Cenabı Hak, pirleri Ahi Evran'ın duası sayesinde bu debbağları¹¹ gayetle bereketli kılmıştır. Gayet eli açık, cömert ve birbirine karşı son derece bağlı insanlar olarak tanımlar. Ahilik, eğitim kurumu olarak da son derece önemli hizmetlerde bulunmuştur. Ahilerin askerlik yaptığı ve askerlikle ilgili önemli fonksiyonları da içerdiğini görmekteyiz. Ahilikte spor ve sporcular da son derece önemlidir. Özellikle eski çağlarda spor yapılan yerler, ahlakın öğretildiği yerler ve sporcular da ahlaklı insanlar olarak bildirilmiştir. Türklerde de ermeydanı, okmeydanı ciritmeydanı ve diğer spor meydanları, yani yiğitlerin harman olduğu, dürüstlüğü, yardımseverliğin, mertliğin ve cömertliğin kol gezdiği yerler idi. Bu açıdan örnek davranışlara sahip sporcular kin, nefret ve kötü duygulardan uzak ve spor ahlakının içerisinde yetişmiş insanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahilik, günümüz için de çok önemli şeyler ifade eder. İnsanlığa her zaman ve zeminde hitap edeceği, çağlar üstü bir değerler sistemiydi, Ahilik.

Hatta Ahilik, çağ yenileştikçe modernleştikçe daha iyi anlaşılmaya başlanan, insanlığın önünde yeni ufuklar sunan, solmaz, eskimez, muhteşem bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumdaki dayanışmayı bozacağı endişesiyle Ahilik, aşırı kazancı bile yasaklamıştır. Rekabet ve tüketicinin korunmasında, Ahilik sistemi kadar muazzam işleyen başka bir sistem görmek de mümkün değildir. Zira Ahiler yanlış yapanı devlete bırakmaz, kendi içerisinde cezalandırırdı. Kısaca, arkadaşlar, değerli konuklarımız, bu itibarla Ahilik, bence yalnızca Türk insanının değil bütün dünya toplumlarının örnek alması gereken bir ahlak ve değerler sistemiydi diyebiliriz.

Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

¹¹ Arapça “debbağ”, yani deri tabaklayan (sepileyen) kişi anlamındaki sözcükle, Farsça “hane” sözcüğünün birleşmesinden oluşmuştur. (Ar. debğ – dibāğat “deriyi terbiye etmek”ten debbāğ) Deri terbiye eden kimse, tabak, sepici

Moderatör Prof. Dr. Ali YAKICI

Prof. Dr. Hilmi Bayraktar hocama çok teşekkür ediyorum. Kendilerinin de belirttiği gibi Ahiliği saatlerce anlatmak, Ahilikten çok az bir parçayı dile getirmek olur ancak. Çünkü esnaf ahlakından çalışma hayatına, hatta sofrada adabına kadar hayatımızın, sosyal, kültürel, ekonomik hayatımızın her safhasında Ahilik var. Ben şimdi sözü hemen diğer hocamıza Yozgat Bozok Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Kadir Özköse Beye bırakıyorum.

Buyurun hocam,

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE-“Ahiliğin Tasavvufi Boyutu”

Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Sayın Valim, Sayın Rektörüm, değerli akademisyen arkadaşlarım, kıymetli öğrenciler. Öncelikle böyle bir programın organizesinden dolayı Ticaret Bakanlığımıza teşekkürlerimi arz ediyorum. Ahilik gibi bizim temel kodlarımızın, yeniden gelişmesi ve tarihimizi yeniden anlayarak okumak ve anlamlandırmak, kendi geleceğimizi, atimizi, maziden aldığımız ilhamla anlamlı kılmak hepimizin üzerindeki ecdadın emanetidir. Ben söze, Oğlanlar Dergâhı Şeyhi İbrahim Efendi'nin “tasavvuf” adıyla bilinen manzumesinde, “Tasavvuf nedir?” sorusuna verdiği cevapla başlamak istiyorum. Diyor ki, Tasavvuf bâr olmak değil, yâr olmaktır. Yani başkasına yük olmak değil, başkasıyla dost olma sanatıdır. Kendimizi gerçekleştirmek, içimizdeki benliği dönüştürmek, hakikate yolculuk yaparken, vuslat tadını tatmanın adıdır. Tasavvuf, gönül tahtında sultan olmaya derler, diye sözü devam ettirir. Bu anlamda tasavvuf, seküler zihniyete, kapitalist hegemonyaya, her türlü maddi takıntılara, alaka, bağ ve kayıtların sancısına, bir türlü özgürleşmeyen, kendini ifade edemeyen, kendi gerçekliğini ortaya koyamayan veya kendine yakışanı gün yüzüne çıkaramayan insanın, insan-ı kâmil konuma gelmesi ve insanın yetkin olmasıdır. Kâinatı kucaklayan, kâinata ruh üfleyen, kâinata örneklik eden bir kıymet olmaktır. Tasavvuf, âleme rahmet taşıyıcısı olmaktır. Tasavvuf, “insanlığı diriltmenin, insanlığı kucaklamanın ve insanlığı İslâm'ın ilkeleri doğrultusunda, Allah'a kullukla aralarındaki kayıtları, bağları, duvarları, buz dağlarını yıkmanın adıdır” diye devam eder Oğlanlar Dergâhı Şeyhi İbrahim Efendi.

Bu tespitlerden hareketle konuşmamda Ahilik ile tasavvufi geleneğin bağı üzerinde durmak istiyorum. Daha doğrusu Ahiliğin felsefesi, düşünce sistemi, tasavvufi gelenekten beslendiği doku üzerinde konuşmak istiyorum. Ama biraz önce hocam, İbni Batuta'dan bahsetti. İbni Batuta, Anadolu'yu gezmiş olan seyyahlardan bir tanesidir. 13 cü yüzyılda bizi tarif eden, güçlendiren

isimlerden birisi. Hocamın vermiş olduğu alıntının hemen peşinde, Anadolu'yu tanımlayan bir cümle kuruyor. Diyor ki; “Ahiler, Anadolu'yu şefkat ve merhamet diyarı haline getiren gönül abideleridir.” Hatta Denizli’de başından geçen, yaşamış olduğu olaydan yola çıkarak bu sözü söylüyor. Anekdotunda şu tespitleri ifade ediyor. Tabi Fas’tan ve Tunus’tan çıkmış, Kuzey Afrika’yı gezmiş, Filistin'e varmış, Ürdün’e geçmiş, Hicaz’ı dolaşmış, yukarı illere Azerbaycan'a, Kafkasya'ya gitmiş, oradan aşağı Suriye'ye kadar, Irak’a kadar tekrar inmiş, Halep’ten bu diyarlardan geçip Denizli'ye kadar varmış (İbni Batuta). Bir akşamüstü Denizli'ye vardığında, tabi vardığı yerlerde devlet erkânı ile buluşuyor, görüşüyor, hediyeler alıyor, armağanlar alıyor. Ve yüklü bir şekilde, kabileyle adamlarıyla beraber gelmiş vaziyette. Bir akşamüstü Denizli'ye girerken, uzun boylu karayağız, sert bakışlı, pala bıyıklı, görkemli, yigit mi yigit ve de tok sesli bir bey, İbni Batuta’nın atının üzengisini tutuveriyor, önünü kesiyor. Bir şeyler söylüyor ama Türkçe Arap asıllı olduğu için dediğini anlamıyor. Mal canın yongası, arkadaki kabilede bulunan hediyelerinden korkuyor, İbni Batuta. Böyle kaygı yaşarken, benzer bir tiplene daha geliyor. O da üzengiden tutuyor. Bu kez, bunlar birbirine bağırıp, çağırılmaya başlıyorlar. Ve birinden kaçarken, ikisiyle karşılaşmanın sancısını yaşıyor ve daha çok korkuyor.

Fakat tercümanı kıs kıs gülüyor. Onlar atışırken, canına tak demiş ki İbni Batuta; “Evladım ne gülüyorsun, ne diyor bunlar, kim bunlar, neyin nesi, niye böyle bir haldeler” deyince, tercümanı anlatıyor. Diyor ki; “Efendim, ilk gelen bu mahallenin bir Ahi Şeyhi imiş. Ahi Duman zaviyesinin, üst mahallenin temsilcisiymiş. Üst mahallenin Ahi Şeyhi, İbni Batuta’ya ithafen; “Efendim hoş geldiniz, yabancısınız galiba, yerli değilsiniz herhalde, uzaktan gelmişe benziyorsunuz, yorgunsunuz. Biz ağırlamak isteriz zat-i alilerinizi, ekibinizi. Dergâhımıza buyurmaz mısınız” anlamında misafirperverlik örneğini gösteriyordu. İkinci gelen şahsiyet de şöyle demiş:

Beyefendi utanmıyor musun?, bu mahallenin dergâhı Ahi Sinan Zaviyesidir, bizim zaviyedir. Allah'ın misafiri Allah'ın armağanıdır. Bizim mahallemize gelmiş olan bir armağanı, diğer mahallenin dergâhına götürmek, hangi törede yazar lütfen, anlamında anlaşmazlığa düşmüşler. Ve bunun üzerine, anlaşmazlıklar ilerlemiş. Denizli Kadısını çağırılmışlar. Kadı Efendi demişti ki, üç gün kalacakmış Denizli'de, İbni Batuta. Kadı Efendi İbni Batuta’ya ithafen, “ Beğim üç gün değil, bizde misafirlik onbeş gündür, bir hafta Ahi Duman zaviyesinde kalacaksınız, bir hafta Ahi Sinan zaviyesinde kalacaksınız. Ancak bu şekliyle buraya girişinize izin veririz.” diyor. Ve akabinde diyor ki; “Görüyor musunuz, Anadolu'daki yabana gönül dokusunu uzatan ruhtur Ahi

Sinan. Anadoluya gelen âyende ve revendeye¹² yerli ve yabancı olan herkese kulak veren, gönül veren, imkân veren ve güç verendir, Ahi Duman diye değerlendirmesini ortaya koymuş oluyor. Aynı gerçeği Aşıkpaşazade Tevârihi Âl-i Osman isimli, Osmanlı'ya dair yazmış olduğu meşhur eserinin hemen başında ortaya koyuyor. Ve diyor ki; Osmanlı Beyliğini tarih sahnesine çıkaran dört önemli kuruluş vardır. Bunların birincisi Gaziyân-i Rum, ikincisi Abdalân-i Rum, üçüncüsü Ahiyân-i Rum, dördüncüsü Baciyân-i Rum'du.

Birincisi Gaziyân-i Rum, yani Anadolu erenleri, Anadolu alperenleri, Anadolu yiğitleri, Anadolu gazileri idi. Anadolu'yu cihat mefkûresi¹³ haline dönüştüren değerlerdi. İkincisi Abdalân-i Rum, Anadolu sufileri Anadolu meşâyihî¹⁴, Anadolu gönül erleri idi. Üçüncüsü Ahiyân-i Rum, Anadolu Ahilik Teşkilatı idi. Dördüncüsü ise Ahilik Teşkilatının kadınlar kolu olan Baciyân-i Rum'du," diye bu gerçeği ifade etmiş oluyor.

Bu anlamda Ahiliği nasıl tarif edersiniz diye sorulduğunda, dediğim şudur: Tarih sahnesine, göçebe bir toplumu medeniyet yürüyücüsü haline getiren toplumdur. Göçebe bir toplumdur, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyeyi vücuda getiren toplumdur. Göçebe bir toplumdur, medeniyet, kültür, irfan, ahlak, erdem ilkelerini yaşam felsefesine dönüştüren bir sistemin adıdır. Ahilik, paylaşım kültürünün, dayanışma ruhunun, kardeşlik bilincinin, ümmet şuurunun, kulluk dokusunun ve bütün peygamberlerin verdiği tevhid mücadelesinin, sanat tadında, estetik boyutta, nezaket ve lirizm eşliğinde, bilhassa gençliğe, locasında, esnafında, ocakbaşında demirini döverken nefsini dövmeyi öğreten ve olgunlaşma sanatını ortaya koyan geleneğin adı idi.

Ahilik aslında bir tarikat değildir. Herhangi bir tarikata özgü bir yapı da değildir. Ama pek çok tarikatı, uhdesinde besleyebilen, barındırabilen, etkileyebilen, etkilenebilen tasavvufî neşveyi kabul etmiş olan geleneğin adıdır. Biraz önce Hilmi Hocam sağolsun benim yükümü hafifletti. Ahi Evran-ı Veli'den bahsetti. Ahi Evran-ı Veli'siz Ahilik olmaz. Ahi Evran-ı Veli'nin düşünce dünyası, ufku, trendi, ilmi ve bilge kimliği ortaya koymadan yaşaması mümkün değildir. Kimdir Ahi Evran-ı Veli? O, İbn-i Sina gibi meşşai felsefenin öncüsünü, Fahreddin er-Razi gibi İslam düşüncesinin en güçlü kalamcısını, Ahmet Yesevi gibi, Türk dünyasının en önemli maneviyat erini takip eden, onlardan beslenen, onların düşünce sistemi ile tıp, felsefe, mantık, eğitim, kültür,

¹² Âyende vü revende; gelip gidenler olarak tanımlanır.

¹³ Mefkure; gaye, ideal, inanç, ülkü.

medeniyet, tasavvuf ve ahlak ilmini bir bütün haline dönüştüren Evhadüddin Kirmani kadar Sadrettin Konevi gibi güçlü bir sufi şahsiyetinin yanında yetişen gönül eridir.

Otuz iki esnaf teşkilatını teşekkül haline dönüştüren, her birinin başına usta şeyhler koyarak, görerek öğrenmeyi, sanat eğitimini birebir gerçekleştirmeyi, usta-çırak ilişkisi içerisinde alın terini, göz nurunu, el emeğini, hakkın peşinde koşmayı, hakkaniyet davasını gütmeyi, bilhassa genç nesle öğreten, Anadolu'da çalışırken ahlaki disiplin içerisinde olmayı öğreten bir gönül eridir. Ahi Evran-i Veli, felsefi eserler verdiği, kelami tartışmalara katıldığı ve tasavvufi incelikleri anlattığı kadar, bizim Anadolu geleneğimizde ilk defa halk tipi eserler de yazan bir isimdir. Örneğin ilmihal geleneği dediğimiz, devasa fıkıh kitaplarının örneğin Hanefi fıkhını anlatan, Kitabul-Mebcut gibi Serahsî'nin yazmış olduğu 30 ciltlik devasa Hanefi Fıkıh kitabını küçük ilmihal kitapları halinde özetlemek suretiyle Anadolu'nun köylü, şehirli ve göçebe halkına dinini, diyanetini, edebini, ahlakını, adabını öğreten yolun ve yapının adıdır.

Ahi Evran-ı Veli, eğitimini dergâhta veya medresede değil tezgâhta veren bir üstattır. İş eğitimini gerçekleştirirken, meslek dallarını dağıtırken, her bir meslek dalında, her bir mesleğin kutsiyetine inanan ve her bir mesleği ibadet neşvesi ve ibadet ruhu içerisinde inşaa kılmayı özetleyen ve bu anlamda göçebe halkın yerleşik hale geçmesine, Anadolu'nun Türkler için yurt, mesken ve vatan haline gelmesindeki mücadeleleri kadar sanatları, dokumaları, işlemeleleri ve imalatları ile de ortaya koyduğunu gördüğümüz güçlü bir şahsiyet.

Ömer Lütfi Barkan, Ahi Evran-ı Veli'nin başlatmış olduğu bu geleneğin Evhadiye Tarikatının bir devamı olduğunu, şeyhi, üstadı ve kayınpederi olan Evhadüddin-i Kirmani'nin bir temsilcisi olarak Anadolu'ya geldiğini, Evhadüddin-i Kirmani'nin felsefesini ve teorikteki düşünce yapısını, pratize ettiğini ifade ettikten sonra, Ahilerin tasavvufi karakterlerine dikkat çekmek sadedinde, o makalesinde, Ömer Lütfi Barkan hocamız; “Bu mistik teşkilatın ne büyük bir kuvveti temsil ettiğini aralarına aldığı halk kütlesini, muayyen sosyal nizamlar için nasıl harekete getirerek zamanlarının vekayinde büyük roller oynamış olduklarını tarih elbet bir gün bütün dünya milletlerine öğretecek ve gösterecektir.” demektedir.

Ahilik tasavvufi bir geleneğe benzemektedir, dedim. Çünkü her tarikatın bir silsilesi olduğu gibi Ahi geleneğin de bir silsilesi vardır. Diğer tarikatlar gibi Ahilik de kendisini Peygamber Efendimiz ile aynileştiren, alakasını ona ulaştırın, irtibatını onunla bağdaştıran, peygamber ikliminden beslenmeyi esas alan ve Hz. Ali vasıtasıyla, silsilesini Peygamber Efendimize ulaştırın

bir gelenektir. Tüm tarikatlarda şeyhsiz tasavvufi eğitim olmadığı gibi mürşitsiz tarikat terbiyesi de sağlanmadığı gibi Ahilikte de bir üstattan el almadan, demlenmeden, bir ustanın yanında pişmeden yol almak ve işi gerçekleştirmek mümkün değildir. Örneğin, Ahi Evran-ı Veli, Malatya'daki halifesi Şeyh Fahrettin Hasan Efendi'yi ziyarete gider. Şeyh Fahrettin Hasan orada (Malatya) büyük bir su şebekesi kurmuş. Malatya suyu ihtiyacını karşılayan kuyulardan müteşekkil geniş bir su kütlesi oluşturmuş ve şehir merkezinin su ihtiyacını tamamlamış. Ahi Evran-ı Veli, Fahrettin Hasan'a; “evladım çok güzel bir şebeke, gayet yerinde, tebrik ediyorum. Bu işi kimden öğrendin.” sorusuna karşılık olarak Fahrettin Hasan; “Kimden öğreneceğim. Kendim yaptım, kendi tecrübemi koydum ortaya” demiş bulunmuştu. Ahi Evran-ı Veli ise; “Evladım bizim yolumuzda: benlik, ayrılışın adıdır. Bittiğin gündür bugün, keşke görmeseydim, duymasaydım bu sözünü. Yaptığın işi de şimdi beğenmiyorum.” tespitini kullanır. Ustasız, tecrübesiz, öngörüsüz bir yol alınamayacağını ifade eden bir durumdur. Ahilikte şed bağlama merasimi vardır. Merasim değil, ritüel değil, tören değil, ruhu vardır diyorum. Şed, bir ruhun ifadesidir. Bağlanma ve kapıyı bulmanın adıdır. Yedi defa bağlanan bu şed sırasında, 7 şeyin açılması, 7 şeyin bağlanmasına yemin ettirilir. Neler bağlanır? Cimrilik kapısını bağlayıp cömertlik kapısını açacağına dair yemin ettirilir. Zulüm kapısını bağlayıp merhamet kapısını açacağına yemin ettirilir. Hırs ve ihtiras kapısının bağlanıp kanaat kapısının açılmasına yemin ettirilir. Lezzet, menfaat, çıkar kapısının bağlanıp riyazet, gayret, mücadele kapısının açılmasına yemin ettirilir. Başkasından menfaat umma kapısının bağlanıp sadece Allah'tan niyazda bulunma, bekleme, iştiaklı¹⁴ olma kapısının açılmasına yemin ettirilir. Saçmalıklar, yersizlikler, basitlikler ve kalitesiz her türlü söylem ve işlem kapısının kapatılıp her şeyin en güzelini, es-Sani¹⁵ olan Allahü Teâla'nın sanatına yansıyacak nitelikte sanatkâr ruhlu insan olmak kapısı açtırılır. Şeytanca işler kapısı kapatılır. Sadece meleki ve ilahi tabiata bürünme kapısının açılmasına gayret gösterilmiş olur, o doğrultu içerisinde. Hem tasavvufta veya tarikatlarda hem de Ahilikte esas olan edeptir. Edep bir taç imiş ol nur-ı Hüda'dan, giy ol tacı emin ol her beladan. Vardım ilim meclisine, eyledim ilmi talep, dediler ilim en geride illâ edep. İşte Ahiliği veya tasavvufi geleneği farklı kılan bu edep ve erkândır. Genç arkadaşlarıma özellikle Türkçe yazıldığı için tavsiye ediyorum. İlk dönem fütüvvetnamesi olduğu için tavsiye

¹⁴ Şiddetli arzu, istek.

¹⁵ “yapmak, işlemek, sanatkârane ve maharetle yapıp meydana getirmek” anlamındaki sun‘ kökünden türeyen sâni‘ “yapan, sanat ve maharet çerçevesinde işleyip meydana getiren” demektir.

ediyorum. Çobanoğlu fütüvvetnamesi, Anadolu’da yazılmış bir Ahilik nizamnamesidir. Okumalarını tavsiye ediyorum. Orada bir insanın, insan olabilmesi için 124 edepten bahsediliyor. 124 ayrı edep çizgisini ve ilkesini ortaya koyuyor. Hem tasavvufta hem de ahilikte esas olan hizmettir. Kendine değil âleme hizmettir. Bunun örneği de Cüneyd-i Bağdâdi’dir. Biraz önce Hilmi hocam bahsettiler. Cüneyd-i Bağdâdi diyor ki; “Ahilik, fütüvvetten beslenen bir gelenektir.” Fütüvvet nedir? Fütüvvet, Horasan tasavvufunun iki önemli çizgisinden biridir. Ve Ahilikte bu iki çizgi de egemendir. Birisi fütüvvet çizgisi, diğeri melamet çizgisidir. Orta Asya Türk tasavvufunun şaşmayan, tarih boyunca şekillendirilen iki damarıdır. İki damarı birleştiren de Anadolu'daki Ahilik olmuştur. İşte Cüneyd-i Bağdâdi orada fütüvveti anlatırken diyor ki: “Fütüvvet kimseden insaf ve medet ummamaktır. Ama herkese insaf etmek, herkese medet eylemektir.” Herkesin yardımına koşacaksınız, ama kimseden bir şey istemeyeceksiniz. Tıpkı Hz. Abdullah İbn-i Abbas gibi, Peygamberimizin amcaoğlu biliyorsunuz. Hz. Abdullah İbn-i Abbas, tabiinden¹⁶ olan İkrime isimli talebesi ile beraber bir yola gidiyorlar. Hz. Abbas atında giderken, o anda kamçısı düşmüş. İkrime eğilip kamçıyı alacak, hocasına verecekken kendisi (Abdullah İbn-i Abbas) attan atladığı gibi kamçıyı alıp ata bindiği bir oluyor. İkrime; Hocam niye zahmet ettiniz ben alıyordum işte anlamında söylediği zaman, Abdullah İbn-i Abbas: “Evladım, biz peygamberden böyle gördük. Biz işimizi başkasına gördürmeyiz, imtiyaz istemeyiz”. İşte Ahiliğin kökeninde sahabenin bu terbiyesi yatar. İşimizi başkasına gördürmek değil, başkasının yükünü almak ve hizmet erkânına bürünmek yatar. Ahiliği, tarikat erbabı ile bütünleştiren bir diğer nokta, Ahiliğin akşam oturmalarının zikir ve sema meclisleri olmaları, Musiki ve şiir tadında, estetik ruhu ve maneviyat dokusunda, hayatiyet kokan bir yapı olması. Çobanoğlu’nun Fütüvvetnamesin den bahsettim, orada üç önemli makamdan bahseder. Yiğitlik makamı, Ahilik makamı ve Şeyhlik makamı. Bu üç makam, altı derecede bizlere takdim edilir. Çobanoğlu der ki: “Birinci derecesi Yiğitlik, heves eylemektir, Ahilik işe başlamaktır, Şeyhlik işi tamam kılmaktır. İkinci derecesi, Yiğitlik sakala gelmektir. Ahilik sakala ak düşmektir. Şeyhlik tas tamam olabilmektir. Üçüncü derecesi, Yiğitlik müminler yolunu tutmaktır. Ahilik evliyanın yolunu tutmaktır. Şeyhlik peygamberler yolunu, peygamberlik yolunu tutmaktır. 4. derece, Yiğitlik şeriat makamının hakkını vermektir. Ahilik tarikat makamından geçebilmektir. Şeyhlik ise hakikat eri olabilmektir. 5. derece, Yiğitlik yola

¹⁶ Tabiin Kelime anlamı "tâbi olanlar" olan tabiin (تَابِعُونَ) İslami bir terimdir. Tabiin, Hz. Muhammed'i hayattayken görenleri yani sahabeyi gören müslümanlardır.

gitmeye niyet etmektir. Ahilik bizzat yola girmektir. Şeyhlik menzil-i maksuda¹⁷ ermektir. 6. derece, Yiğitlik ana rahminden doğmaktır. Ahilik dünyada dirilmektir. Şeyhlik imamla ölebilmektir.” Yani bunlar, et ile deri misali iç içe birbirini tamamlayan en önemli unsurlar ve şekillerdir, diye ifade etmiş oluyoruz. Ahiliği anlayabilmenin yolu fütüvvetnameleri okumaktan, fütüvvet geleneğini bilmekten geçiyor. Ebu Abdurrahman es-Sülemi ki ilk fütüvvetnameyi yazan meşhur şahsiyettir. Yazmış olduğu fütüvvetnamesinde, Ahiliğin veya fütüvvetin 10 temel ilkesini sıralar. Der ki. “Dostlara yardım etmek, her zaman dosdoğru olmak, garipleri sevmek, gönlü geniş olmak, doğru sözlü olmak, kimseye minnet etmemek, dünyevi menfaat yüzünden kardeşlerimizle bozuşmamak. Güç durumda olan herkese dini, milleti, ırkı, cibilliyeti, cinsiyeti, ne olursa olsun güç durumda olan herkese yararlık etmek ve hakkını gözetmek. Şefkatli olmak, alanın da verenin de ancak Allah olduğunu bilip Allah'a tam teslim olabilmek.” Es-Sülemi Ahilik felsefesinin 10 temel ilkesi olduğunu ifade eder. Ve Ahiliğin 10 önderinin olduğundan bahseder. Âdem Peygamber gibi tövbekâr, Nuh Aleyhisselam gibi salih, İbrahim Aleyhisselam gibi vefalı, İsmail Aleyhisselam gibi dürüst, Musa Aleyhisselam gibi ihlaslı, Eyyüb Aleyhisselam gibi sabırlı, Davut Aleyhisselam gibi cömert, Hazreti Ebubekir gibi hamiyetli, Hz. Ömer gibi adaletli, Hazreti Osman gibi hayâlî, Hazreti Ali gibi bilge olmanın yoludur. Ve o nedenle de fütüvvetin, kardeşliğin, maneviyatın gereği ancak bu öncülere bürünmek sureti ile sağlanabileceğini dile getirir. Ahilikte önemli bir diğer konu ile bitiriyorum konuşmamı. Ahiliğin bir diğer yönü melamiliktir. Fütüvvette biraz şekil biraz merasim vardır. Biraz toplumla içli dışlı olma vardır, biraz toplumun içerisinde kendi eserini gösterme vardır. Bu kendini gösterme çabasını, Ahiler melami ruhla gidermeye çalışırlar. Melamilik nedir? Melamilik, kişinin kendini gizlemesidir. Eksiğini ve kusurunu açığa çıkarmak, iyiğini reklam etmemektir. Kendini dev aynasında görmemektir. Kendine paye çıkarmamaktır. Nefsimizi kınamak nefsimizi levh etmektir. Ve bu melami neşve içerisinde melamilerin tekkesi ve hırkası olmaz, melamilerin seccadesi ve tesbihi olmaz. Melamilerin alamet-i farikası olmaz. Melamiler halkın arasında sıradan bireyler gibi yaşamaya ama sıradan gözükürken bilgelik, erdem, hayatiyet, insanlık bakımından güçlü bir deha haline dönüştürmenin çabası ve gayretidir. Tarikatlarda hırka giymek geleneği vardır. Ahilikte ise şalvar giyme geleneği vardır. Aslında bunlar semboliktir. Tarikatlar hırka giymek suretiyle aslında kalp eğitimine vurgu yaparlar. Kalbini

¹⁷Maksuda, "varılmak istenilen yer veya gaye" anlamına gelen farsça bir tamlama

tastamam kılanlar, kalbini tasfiye edenler, gönlünü safi kılanlar, gönül tahtına sultan olanlara mürşid-i kâmil denir. Ama bu anlamda hırkasını giymişse bu adam gönül ehlidir, bu adam kalp kırmayan kalp ustasıdır. Kalbe yolculuk yapan şahsiyettir, kalbi diridir anlamına gelir.

Peki, Ahiler şalvarı neden şalvarı giyerler? Ahiler, tarikatlardaki gibi ileri düzeyde seyr-u sülük¹⁸ eğitimi gütmezler. Ahiliğin eğitim tarzı nefsin terbiyesine yöneliktir. Dolayısıyla eline, beline ve diline sahip olmanın gereği olarak şalvar giymenin metaforik anlatımıyla Ahinin nefesine kul köle olmaması, nefsi terbiye etmesi, nefsinden başkasına zarar vermeyecek kimlik olması veya nefsani dokuları yüksek olanları tercih eder, Ahiler. Ve bu çerçevede içerisinde biz ahiliği tasavvufi gelenekten aldığı irfan, ahlak ve edep çizgisinde yoğrulmuş sanat eğitimi, meslek eğitimi, insanlık eğitimi ve medeniyet yürüyüşü olduğunu görüyoruz. Ve tarihimizde 13. asırdan itibaren tarihimizde beyliklere yol vermiş. Bizans'ın entrikalarına Haçlı Seferleri'nin bütün yıkım felaketlerine, Moğol istilalarının buldozer gibi geçtiği Anadolu'da, merhamet tohumlarını eken ve bunları Osmanoğulları örneğinde olduğu gibi çınara dönüştüren bir medeniyet ocağının adıdır. Bu anlamda biz Ahiliği, asla bir merasim olarak görmedik. Ahiliği kutlama olarak düşünmüyoruz. Ahilik Kutlanması gereken bir folklorik doku değil. Modern çağın kapitalist, sekülerist ve materyalist zihniyetine karşı bütün insanlığın kurtuluşu için, sadece Müslümanlar veya Türkiye demiyorum, bütün insanlığın kurtuluşu için paylaşma kültürünü, dayanışma ruhunu, üretim ahlakını ve tüketimin ihtiyaç kadar olmasını sağlayacak bir mihenk taşıdır. Elimizde böyle bir deha vardır. İktisat Fakültesinde okuyan öğrenci arkadaşlarım, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde geleceğe ışık tutacak olan arkadaşlarım, Mühendislik Fakültesinde hendeseyle şekillenen kardeşlerim, Ahiliğin istediği temel ölçüt mesleğinde bir numara olacaktır. Kâşif olmaktır. Mucit olmaktır. Aranan adam olmaktır. Kullanışlı meta üretebilmektir. Ve marka adam olabilmektir, marka haline dönüşebilmektedir. Aldatmamak, ihanet etmemek, göz boyamamak, yıldırımamak, pişman ettirmemektir. Ahilik, dostların meclisini çoğaltmak, kaliteyi, kalite toplumunu vücuda getirmektir. Bu duygularla bizim toplumumuzda genç nesil olarak ve millet olarak yükselişimizin, devasa gelişimimizin ve devletimizin bekasını bu temel umdelerin²⁰ yeniden dirilmesinde olduğunu söylüyor, hepinize saygılarımı arz ediyorum.

¹⁸ Sözlükte “yola girmek, yolda yürümek; (bir şey) başka bir şeyin içine nüfuz etmek, katılmak, intikal etmek” anlamlarına gelen sülük kelimesi tasavvufta “insanı Hakk’a ulaştıran tavır, amel, ibadet, fiil, hareket ve davranış tarzları” mânasında kullanılmıştır.

Moderatör: Prof. Dr. Ali YAKICI

Prof. Dr. Kadir Özköse hocamıza çok teşekkür ediyorum. Panelimizi bitirirken, yükselen değerlerin sık sık değiştiği günümüz dünyasında önümüze yalnız kendini düşünen değil, başkalarını da düşünen, yani en az kendisi kadar toplumun diğer fertlerini de düşünen, en az kendisi kadar onların da hak ve hukuklarını kollayan bir insan modeli koyan çağdaş Ahiliğe insanlık bugün hem vizyon hem misyon bakımından her zamankinden daha çok ihtiyaç duymaktadır, diyorum ve hepinize çok teşekkür ediyorum.

Ahilik İlkeleri

Bir Ahinin, bu kuruma kabul edilebilmesi için birtakım şartları kabul etmesi, bu şartlarla yaşaması, bu kurulların dışına çıkmaması gerekirdi. Hemen hemen bütün fütüvvetnâmelerde yer alan "Ahinin açık ve kapalı olması gereken" özellikleri belirtilirdi.

Açık Olmalı;

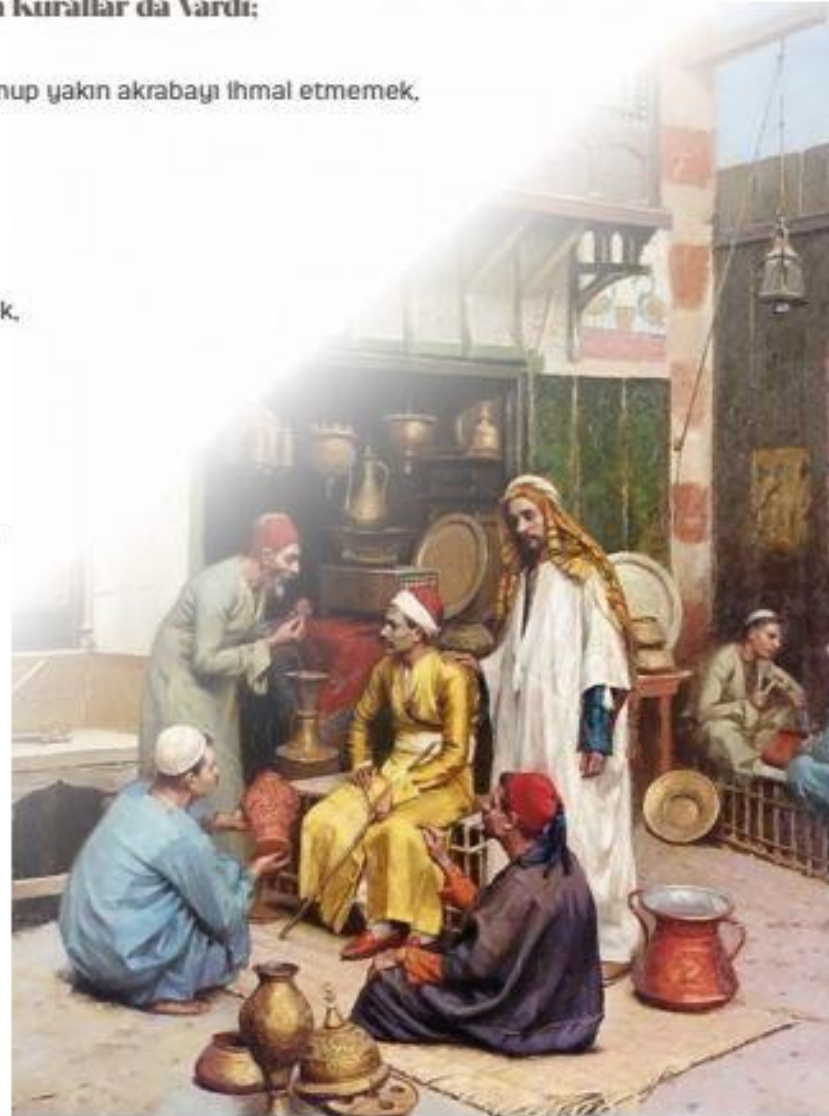
- Ahinin eli açık (Yoksullara, düşkünlere yardım etmeli, cömert olmalıdır).
- Kapısı açık (Kapısına geleni geri çevirmemeli, konuksever olmalıdır).
- Sofrası açık olmalıdır (İkramdan kaçınmamalıdır).

Kapalı Olmalı;

- Ahinin gözü kapalı (Kimseye kötü gözle bakmamalı, kimsenin ayıbını araştırmamalıdır).
- Belli kapalı [Kimsenin ırzına, namusuna, haysiyet ve şerefine tasallut (saldırgan) etmemelidir].
- Dili kapalı olmalıdır (Kimseye kötü söz söylememelidir).

Bunun Dışında Ahinin Uyması Gereken Başka Kurallar da Vardır;

- Ana babaya iyilik ve ihsanda (iyilik, bağışlama) bulunup yakın akrabayı ihmal etmemek,
- Arkadaşlarına ve komşularına iyi davranmak,
- Rıyayı (ikiyüzlülük) terk etmek,
- Büyüklere karşı hürmetli olmak,
- Suçları affetmek,
- Kendisinden aşağıda bulunanlara şefkatli davranmak,
- Sözünde ve içinde adaletli olmak,
- Hüsnüzan (iyi niyet) etmek,
- İyi huylu ve güzel ahlaklı olmak,
- İşinde ve hayatında doğru, güvenilir olmak,
- Sözünde ve sevgisinde vefalı olmak, sözünü bilmek,
- Hizmette ve vermede ayırım yapmamak,
- Yaptığı iyilikten karşılık beklememek,
- Güler yüzlü ve tatlı dilli olmak,
- Hataları yüze vurmamak,
- Dostluğa önem vermek,
- Kötülük edenlere iyilikte bulunmak,
- Hiç kimseyi azarlamamak, dedikoduyu terk etmek,
- Komşularına iyilik etmek,
- Dalma samimi davranmak

2. Karadeniz Teknik Üniversitesi Ahilik Paneli

Moderatör

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Panelistler

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ “Ahilik ve Ahiliğin Çağdaş Uzantısı Kooperatifçilik”

Prof. Dr. Ali YAKICI “Ahilik Kültürünün Mesleki Başarı ve Ticaret Hayatına Etkisi”

Moderatör Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Sayın Valim, Sayın Müsteşarım, Değerli Genel Müdürüm, Kıymetli Hazirun, Sevgili Öğrenciler, Öncelikle hepinizi saygıyla selamlıyorum. Panelistlerimizi davet etmeden önce Ahi Evran Veli'nin Yurdu olan Kırşehir'den, Ahi Evran Üniversitesi'nde devam eden 20.000 öğrenciden bu şanslı öğrencilerimize selam getirdim. Hepinize o kıymetli öğrencilerimizin selamları var.

Niçin şanslı dedim? Karadeniz Teknik üniversitesi büyük bir üniversite, çok öğrencisi olan bir üniversite. Böylesine önemli bir konuyu dinlemek için sizler buraya kadar geldiniz, gerçekten çok şanslısınız. Paneli başlatmadan önce, öncelikle panelistlerimizi davet edeceğim. Daha sonra sırasıyla konuşmalarımızı sizi yormadan, bıktırmadan ve kıvamında yapıp programımızı bitirmeye çalışacağız. Birinci konuşmacımız, Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektör yardımcısı Prof. Dr. Hikmet Öksüz'ü Ahilik ve Ahiliğin Çağdaş Uzantısı Kooperatifçilik konusunu sunmak üzere davet ediyorum. Buyursunlar hocam. Yine Gazi Üniversitesi öğretim üyelerinden bu konunun uzmanı, konuya yıllarını vermiş hocamız Profesör Doktor Ali Yakıcı hocamız, buyursunlar.

Sevgili gençler, bugün sizlerle, çok değerli panelistlerimizle bundan yaklaşık 8 asır önce yaşamış, 1171'de, şu anda İran topraklarında yer alan ve bir Türkmen Kasabası olan Hoy'da doğmuş, gençliğini orada geçirmiş, hemen akabinde ilim için, irfan için Horasan ve Maverâünnehir'e gitmiş, orada başta tefsir ve kelamda ön plana çıkmış olan ünlü İslam bilgini Fahrettin Razi'den ve diğer İslam bilginlerinden dersler almış daha sonra o dönemin ilim ve irfan merkezi olan Bağdat'a geçmiş, Bağdat'ta birçok İslam âliminden dersler almış olan Ahi Evran'dan bahsedeceğiz.

Ahi Evran, Anadolu'ya hocası Evhadüddin Kirmânî ile beraber 1200'lü yılların başlarında, o dönemin Anadolu Selçuklu sultanının isteğiyle, gelir. Anadolu'da ilk durağı neresidir Ahi Evran'ın? Kayseri'dir. 1200-1210'lu yıllar. İşte gerek valimizin gerek müsteşarımızın ve rektörümüzün bahsettiği, günümüzdeki bütün teşkilatlarımızın, esnaf odalarımızın temeli o dönemde Ahi Evran-ı Veli tarafından Kayseri'de atılır. O dönemler çalkantılı dönemlerdir. Anadolu'nun Orta Asya'dan gelen Türkmenler tarafından yurt edinildiği dönemdir. Anadolu'nun İslamlaşma ve Türkleşme dönemidir, sıkıntılı dönemdir. 1200'lü yıllar aynı zamanda Moğolların da Anadolu'da birçok sıkıntılara neden olduğu dönemdir. Bütün bu sıkıntılar içerisinde Ahi Evran Hoy'dan Horasan'dan Bağdat'tan aldığı o altyapıyı Kayseri'de (1205-1226) Ahilik teşkilatı olarak ortaya koyar. Daha sonra Konya'ya (1227-1246) gider. Konya'dan, Denizli'ye(1246-1247), Denizli'den tekrar Konya(1247). Nihayet son durağı Kırşehir'dir(1247-1261). Kırşehir'de son 14 yılını geçirmiştir Ahi Evran. Şu anda da Kırşehir'de yatmaktadır. Ben kısaca o büyük şahsiyetin bir güzergâhını size çizmeye çalıştım. Esas kurduğu teşkilatı ve günümüze yansıyan yönlerini kıymetli hocalarımızdan dinleyeceğiz. Ben öncelikle sözü Prof. Dr. Hikmet Öksüz hocama bırakıyorum.

Buyursunlar hocam.

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ-“Ahilik ve Ahiliğin Çağdaş Uzantısı Kooperatifçilik”

Sayın Valim, Sayın Müsteşarım, Çok Kıymetli Rektörüm, Çok Kıymetli Oda Başkanlarımız ve Dekanlarımız, Sevgili Öğrenciler, Hepinizi Saygıyla Selamlıyorum.

Sayın oturma başkanımız Ahi Evran Dede'nin uğrak yerlerini sıraladı, son durak olarak Kırşehir'den bahsetti, Trabzon'u unuttu. Son duraklardan bir tanesi Trabzon'da Ahilik panelini düzenlemenin gururuyla hepinize Ahi Evran Dede'nin öğretisini ahlak felsefesini, insana bakış açısını anlatmanın onurunu yaşadığımı ifade ederken söze Ahilik öğüdü ile başlamanın faydalı olacağını düşünüyorum. Ahi baba şöyle söyler:

“Ey oğul gerektir ki güzel ahlâktan, akliselimden dışarı adım atmayasın,

Nefsine ve şeytana uymayasın, haramdan iğrençliklerden perhiz edesin,

Sünnetleri kocatmayasın, elinle koymadığını götürmeyesin,

Kimsenin sanatına tamah etmeyesin, kimsenin çoluk çocuğuna hıyanet nazarı ile bakmayasın,

*Kimseye kibir, buğz¹⁹, buğul²⁰ ve haset etmeyesin, her kimin ayıbını görürsen örtesin,
Dünyaya aşırı muhabbet göstermeyesin,
Senden büyüğe izzet-i ikram edesin, hürmet ve hizmette bulunasın,
Bir elinin kisbini²¹ kifayet²² kisbe, bir elinin kisbini Ahiret Günü için fakir fukaraya sarf edesin,
Hayır, işlerinde elinden geleni yapmakta kusur etmeyesin.”*

İşte Ahilik bu, bütün sözlerin özeti de bu, gerçek manası da bu. Bütün bunlar aslında hayatın öznesinin, kâinatın öznesinin, yani insanın nasıl olması gerektiğini ve insanın hayat içerisinde hangi rollerle yaşaması ve hayata nasıl bakması gerektiğini ifade eden en veciz sözler. Ahilik felsefesi ya da öğretisinin bunlar en veciz ifadeleri.

Ahilik biraz önce sayın valimiz, müsteşarımız ve rektörümüzün de ifade ettiği gibi aslında bir esnaf örgütlenmesi gibi ortaya çıksa da temelde insanın, insan yaşamının olması gerekenlerini bize yansıtan bir sistemdir. Evet, bir sosyoekonomik boyutu vardır, bir sivil boyutu vardır. Ancak bütün olarak değerlendireceksek; hayatın gerçek manada anlamını ortaya çıkartan, tüm hayatı kuşatan bir felsefedir. Bu manada başta Ahi Evran Dede olmak üzere o felsefeye inanmış, o yoldan gitmiş ve hayatını insanlığın erdemi için, muradı için vakfetmiş olan bütün Ahileri, milletimizin evlatlarını rahmetle, minnetle anmak isterim.

Bu coğrafyaya en son binyıl önce geldik ve bir var olma mücadelesi verdik; veriyoruz. Bu coğrafyaya bileğimizin gücü ile yerleştik ama sadece bileğimizin gücü ile kan dökerek bu coğrafyayı, bu toprakları vatan edinmedik. Bu coğrafyaya büyük bedeller ödeyerek hükmettik, hükmetmekteyiz ve bu coğrafyanın vatanlaşma süreci bu manada devam etmekte. Sadece gözyaşı da dökmedik, aynı zamanda alın teri döktük, yoğurduk ve bir medeniyet inşa ettik. İşte alın teri döken, bu coğrafyanın vatanlaşmasını sağlayan ve bu coğrafya üzerinde yaşayan insanların gerçek manada erdemli insan olmalarına yol açan, yön veren bir sistemi konuşuyoruz. Bu sistemin adı Ahilik. Bu sistem, bir sosyoekonomik sistemdir. Ancak bu sistemle birlikte Türk milletinin aziz evlatlarının bu coğrafyada nasıl tutunduklarını da biz görmekteyiz. 1071 sonrası Anadolu

¹⁹ Buğz, sevmeme. Birisi hakkında gizli ve kalbi düşmanlık hissetme. Kin, husûmet.

²⁰ Buhul, tamahkârlık, cimrilik

²¹ Kısib, işleme, edinme, kazanma.

²² Kifayet, lüzumlu kadar olmak. Yetişmek. Bir işe yetecek kadar olmak. İktidar. Liyâkat. Yararlık.

coğrafyasında Selçuklu Türk medeniyeti inşa edilirken 1243 Kösedağ Savaşı sonrası ise Moğol istilasına maruz kalmış ve bir fetret, bir çöküş süreci yaşanmıştır. Dağılan ve birbirinden kopan beyleri, aşiretleri bir arada tutmak ve sistemi muhafaza edebilmek için devlet otoritesinin kaybolduğu yerde bu otoriteyi tesis etmekte Ahilerin, Ahi Evran Dede'nin felsefesinin peşinden giden, o sistemin içinden gelen insanların büyük rolleri, payları vardır.

Anadolu'nun kalbi, kadim Hristiyanlığın merkezi Kapadokya'dır. Bu coğrafyada İslam'ı tutundurmak ve yerleşik hayata geçip bir medeniyet inşa edebilmek için insanı merkeze alan Mevlana Celaleddin-i Rumi, Konya'dan; insanı merkez alan ve hümanizmayı bu coğrafyadan bütün insanlığa armağan eden Hacı Bektaş-ı Veli Nevşehir'den Kapadokya'yı kuşatırken Ahi Evran Dede'nin talebeleri, onun yolundan giden erler, erenler bu coğrafyaya emek vermenin, burada bir medeniyet inşa etmenin mücadelesinde idiler. Dolayısıyla binyıl önce bu coğrafyada Türk milleti, sadece silah gücüyle bir vatanlaştırma süreci yaşamadı, aynı zamanda emek vererek, alın teri dökerek, zihin mücadelesinin içerisinde geçerek bir büyük anlayışın temel taşlarını ördü. Bu anlayışın içerisinde bir devlet doğdu ve o devlet Türk milletinin en uzun ömürlü, en geniş coğrafyaya yayılan ve bir büyük medeniyet tasavvuru ile insanlığın huzuruna çıkmış olan Osmanlı Devleti'dir. Dolayısıyla Ahiler sadece Anadolu'da dağınık konumda olan Türkmenlerin bir arada tutulmasını ya da yerleşik hayata geçip medeniyet inşasını sağlamakla kalmamış, Osmanlı Devleti'nin büyük bir motivasyon kaynağı olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya doğru yönelmesinde ve 6 asır devam edecek olan bir hâkimiyet döneminin yaşanmasının arka planında, Ahilik felsefesini, yani insanı merkez alan, ahlakı temel kabul eden ve üretmeyi ama bunun içerisinde dürüstlüğü, bununla beraber kaliteyi, bununla beraber dayanışmayı esas alan bir öğretiyi vardır. Ahiler bu öğretiyi hem imparatorluk coğrafyasının tamamına yaymışlar hem de insanlığa armağan etmişlerdir.

Ahilik kelime anlamı itibariyle kardeşlik ifade eder, aynı zamanda cömertlikten de bahseder, aynı zamanda bir yiğitlik boyutu da vardır. Dolayısıyla kardeşliğin içerisinde sevgi vardır, kardeşliğin içerisinde dayanışma vardır. Kardeşliğin içerisinde paylaşma vardır ve bununla beraber bir üretim anlayışı vardır. Paylaşma, Türk kültürünün en somut göstergelerinden birisidir ve biz bunu bu milletin genlerinden gelen cömertlik anlayışı olarak telaffuz ederiz. Yiğitlik vardır dedik. Bu, her hal ve şartta mücadeleyi öngörür ama insana adaletle yaklaşmayı, insanı bütün kötülüklerden koruyup doğasında var olan erdemli yaşamını sürdürmeyi öngören bir mücadelenin

de adıdır. Bütün bu nirengi noktaları Türk milletinin karakterini ortaya çıkartır, Türk kültürünün temelini oluşturur. Ahilik, işte bunları ortaya çıkartan, tüm bunların somutlaşmasını sağlayan bir sistemdir. Osmanlı Devleti'nin merkezi bir yapıya bürünmesinden sonra bu anlayışın biraz zayıfladığını görmekteyiz. Osmanlı 20 milyon kilometrekareyi aşkın bir coğrafyaya hükmetmenin getirmiş olduğu zorluklarla ve Hristiyan dünyasının önemli bir bölümünü bünyesine almanın getirmiş olduğu farklılaşma ile bir ivme kaybetse de özünü hiçbir zaman terk etmemiştir. Çünkü aynı sistemin özünde sosyal adalet kavramı vardır. Bugün insanlığın, içinde bulunduğumuz toplumun en fazla ihtiyaç duyduğu husustur sosyal adalet. Dolayısıyla, Ahilerin en temel amacı bunu tesis etmektir. Çünkü Ahilerin esas görevlerinden birisi de toplumun asayiş ve huzurunu temin etmektir. Devlet otoritesinin sarsıldığı dönemlerde Ahiler bu fonksiyonu da icra ettiler, aktif olarak rol üstlenerek sosyal adaleti tesis etmenin yanında huzur ve sükûnu sağlama mücadelesini verdiler. Onlar için bu, aynı zamanda dini ve vicdanı bir sorumluluktur. Ahiler bu inançla ve bu tasavvufi ruhla bireysel menfaatin yerine toplumsal menfaati ön plana çıkartarak bir mücadelenin içerisinde geçmişlerdir. Dolayısıyla Ahilik anlayışında merkezde insan ve insanı yüceltme arzusu vardır.

Bütün semavi dinlerin ve son ve hak din İslam'ın da insanlığı vardırmak istediği nokta budur, güzel ahlâktır. Bütün mesele aslında burada düğümlemektedir. Eğer, ahlâk meselesini çözümlersek insanlığın bütün problemlerini, asırlık problemlerini de çözmüş olacağız. Dolayısıyla, biz Ahilik konuşurken, dünden bugüne Ahiliğin serüveninden bahsederken iyi bir insan nasıl olabiliriz, iyi bir insandan yeni bir medeniyet nasıl inşa edilebilir problemlerine de çözüm aramaya çalışıyoruz.

Benim konu başlığım içerisinde Ahilikle birlikte Ahiliğin çağdaş uzantısı olan kooperatifçilik hususu var. Neden böyle bir başlığa ihtiyaç duyduk? Bunun izahını birazdan yapacağım ancak kooperatifçiliğin içerisinde de sosyal adalet anlayışı, dayanışma, küçük sermayenin yan yana gelişi, bunu üretime dönüştürme ve buradan bir dayanışma ruhu, kültürü inşa etme, bir paylaşma kültürü inşa etme olduğunu hatırlatmak gerekir. Dolayısıyla toplumun en büyük sorunlarının, azgınlık noktalarının, kavga ve husumet eşiklerinin aşılmasında bu kooperatifçilik anlayışının önem arz ettiğini, dolayısıyla bir Ahilik çağdaş yorumu olarak bunun acaba düşünülebilecek bir noktada olup olmadığını sizlere arz etmek düşüncesi ile bu konuyu seçtim. Çünkü Ahilik sistemi ile çağdaş kooperatifçilik arasında da ortak paydalar var. Her ikisinde de sisteme serbest girip çıkma hususu var. Kooperatifçilikte büyük oranda seçime dayalı kurullarla

yönetilme anlayışı var. Bu, Ahilik sisteminde de var. Üyelerin eğitimi en önemli hedeftir. Her ikisinde de üreticilerin doğrudan tüketiciye ulaşma isteği var. Dolayısıyla bu, üreten ile tüketen arasında sağlıklı bir ilişki kurmada, bir hak ve adalet tesis etmede son derece önemli bir husus. Amaç aşırı kâr elde etmek değil, üyelerin ihtiyaçlarının giderilmesidir. Dolayısıyla asıl hedef, toplumsal sorunların çözümüdür. İşte bu maksatlarla bir çağdaş yorum olarak kooperatifçilik ile Ahilik arasında bir bağ kurmak mümkündür.

Türkiye'de kooperatifçiliğin gelişim seyrine dair çok fazla tarihsel bilgi sunmak niyetinde değilim. Ancak, özellikle tarım toplumu olduğumuz için konuyu bu boyuttan ele almak ve çıkış noktası itibarı ile değerlendirmek gerekir. Bunu, Osmanlı döneminde, Tuna Vilayetinde dönemin Valisi Mithat Paşa'nın 1863'te memleket sandıklarını kurmaya başlaması, buradan Ziraat Bankası'na ulaşılması ve bu süreci İkinci Meşrutiyet Döneminde Jön Türklerin milli iktisat anlayışıyla bezeyip Türk toplumunun geri kalmışlık ve üretim problemlerine çözüm olarak sunmasının tezahürü olarak da görebiliriz. Bugün Türk toplumunun en büyük sorunu nedir dersanız ya da tek kelime ile izah edin dersanız cevabı üretmek ya da üretmemektedir. Eğer bu problemi bugün çözebilirsek, pek çok sorunumuzu da kendiliğinden halletmiş oluruz. Bunlar özetin özeti.

Ahiliği tek kelimeyle ifade edin dersanız onun da dinimizin temel felsefesinden gelen Peygamberimizin en temel hasleti olan “güven” ve “güvenilirlik” olduğunu söylerim. Dolayısıyla güvenle üretme sistemini yan yana getirdiğimiz zaman Ahiliğin dününü de Ahiliğin çağdaş yorumu olarak kooperatifçiliği ya da pek çok üretim sistemini de izah etmiş oluruz.

Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal Paşa, 1 Kasım 1929'da TBMM'nin yasama yılı açılış konuşmasında, kooperatifçilik anlayışına, bu sistemin yerleşmesine, bu alanın geliştirilmesine özel bir vurgu yapmıştır. 1931 yılında Darülfünun'da bu tür örgütlenmelere bir örnek olarak Kooperatifçilik Cemiyeti'nin kurulduğunu görüyoruz ve kooperatifçilik anlayışı bu tekâmül ile birlikte Türk anayasal sisteminin de içerisine girmeye başlar. İlk defa 1961 Anayasası'nda yer bulur. 1982 Anayasası'nda bu süreç işler ve daha da kuvvetli hale gelir. Anayasamızın 171. maddesinde bu durum, “*devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını sağlayan kooperatifçiliği sağlayacak tedbirleri alır*” şeklinde kendini göstermektedir. Dünya da bu sürecin takip edildiğini, izlendiğini ve üretimde sürekliliğin sağlanması bağlamında sürdürülebilir bir büyüme yaratmak maksadıyla geniş kesimlerin üretime katılımını, piyasaya girmesini sağlamak amacıyla 2012 yılının Birleşmiş

Milletler Teşkilatınca dünya kooperatifçilik yılı olarak kabul ve ilan edildiğini görüyoruz. Biz Karadeniz Teknik Üniversitesi olarak bu süreci, daha doğrusu Türkiye'nin kooperatifçilik stratejisi ve eylem planında yer alan hususlarına katkı sağlamayı öngören yaklaşımımızı, 2 yıl önce Gümrük ve Ticaret Bakanlığımızla yapmış olduğumuz bir protokolle gösterdik. Bu protokol çerçevesinde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültemizin İşletme Bölümünde kooperatifçilik dersini seçen öğrencilerin bir halk eğitim merkezi üzerinden sertifikasyonunu gerçekleştiriyoruz. Bu süreci yaşayan, bu dersi alan, başaran ve sertifikayı almaya hak kazanan öğrenciler de şu an aramızda. 330 tane öğrencimize bu sertifikayı verdik. Bunların bir kısmını bugün burada karşımızda görüyoruz ve sertifikalarını sembolik olarak 5 tane öğrencimize burada takdim edeceğiz.

Sonuç olarak şunları ifade ederek konuşmamı tamamlamak isterim: Bugün dünyanın Ahiliğe ihtiyacı var mıdır? Evet, her zamankinden fazla. İnsanı öne çıkaran bir sistem olarak Ahiliğin insanlığa huzur getireceğini ifade ediyoruz. Bunun için dünyanın Ahiliğe ihtiyacı var. Yeni bir medeniyet hamlesi olarak Ahiliği değerlendirebilir miyiz? Evet, buna da milletimizin, Türk milletinin büyük ihtiyacı var. Daha doğrusu, kaliteli bir yaşama, kaliteli bir dünyaya, kaliteli insana ihtiyacımız var. Ahilik felsefesi bunları öngördüğü için, bunu hedeflediği için biz bugün Ahiliği, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin bu salonundan, Türk kültürüne, Anadolu Selçuklu tarihine ve medeniyetine en büyük hizmeti vermiş olan bir hemşerimizin adını taşıyan Prof. Dr. Osman Turan Kongre ve Kültür Merkezi'nde hem yükseltmek hem yüceltmek istiyoruz. Temel amacımız buydu.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Moderatör Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Kıymetli Hocamıza Teşekkür ediyoruz. Değerli hocamız Ahilik teşkilatının serüveni ve kuruluş amacı hakkında çok güzel bilgiler verdi. Ayrıca Ahiliğin toplumdaki etkileri bakımından alınacak dersleri çok güzel ifade ettiler. Ahiliğin iki yönlü olduğunu, sadece bir teşkilat değil aynı zamanda manevi yönünü, ahlaki yönünü, bu ikisinin bir bütün olduğunu, ayrıca üretici ve tüketici işbirliğinde Ahiliğin son derece önemli olduğunu belirtti. Zira Ahi Evran-ı Veli Hazretleri insanın kurtuluşu için iki yol önerir. Biri peygamberlerin yolu, yani iman yolu. Diğeri filozofların yolu, yani akıl yolu. Bu ikisi birleştiği zaman mutlak başarı gelir der, bunu hatırlatır.

Zamanı uzatmadan kıymetli hocamız Ali Yıkıcı'ya konuşmalarını yapmak üzere söz veriyorum. Buyursunlar.

Prof. Dr. Ali YAKICI-“Ahilik Kùltürünün Mesleki Başarı ve Ticaret Hayatına Etkisi”

Teşekkürler Sayın Başkan. Sayın Müsteşarım, Sayın Genel Müdürüm, Trabzon ilinin çok değerli yöneticileri, sanayi, ticaret ve esnaf odalarımızın temsilcileri, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin saygıdeğer öğretim üyeleri, hocaları ve sevgili gençler,

Böyle güzel bir mekânda bizlere ev sahipliği yaptığınız için hepinize şükranlarımı arz ederim, teşekkür ederim. Sayın Müsteşarımın belirttiği gibi Ahilik kutlamaları uzun yıllardan beri Türkiye'nin gündeminde ama bu konunun Ticaret Bakanlığının uhdesine geçtiği günden itibaren hız kazandığını rahatlıkla belirtebilirim. Çünkü ben bu kutlamaların başladığı günden itibaren YÖK temsilcisi olarak kutlamaların yürütme kurulunda yer aldım. Bu bakımdan sadece kutlamaların merkez şehri Kırşehir ile değil, Kırşehir ile birlikte Türkiye'nin bütün illerinde Ahilik farkındalığı yaratmak için seferber olan Ticaret Bakanlığının çok değerli yöneticilerine; özellikle Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğüne teşekkür ederim.

Sizlere sunmak için hazırladığım yazılı metni sizlerle paylaşmadan önce konuşmada yazının önemine vurgu yapan bir Temel fıkrasıyla başlamak istiyorum sözlerime...

Bir gün Temel'e sormuşlar, Temel demişler “Seni Karadenizliler Vakfı'nın Başkanı yapmak istiyoruz, ne dersin, Karadenizliler Vakfına başkan olur musun?” İstanbul gibi bir yer ve önemli bir bölümünün Karadenizli olduğunu düşünün. Temel'e böyle bir yerdeki vakfın başkanlığı teklif ediliyor. Temel, arkadaşlarının bu sorusuna beklemeden cevap verir: “Tabii ki de kabul ederim. Kim kabul etmez böyle bir teklifi?” Bunun üzerine arkadaşları; “Ama bir şartımız var Temel” derler. “Nedir o şartınız?” diye sorar Temel. Bunun üzerine arkadaşları Temel'e; “Seçimin yapılacağı gün öyle bir konuşma yapacaksın ki herkes senin konuşmana hayran kalacak ve senin lehine oy kullanacak” der. Temel arkadaşlarının bu isteğini teyit eder: “Bu mu yani sadece benden istediğiniz, bundan kolay ne var ki? Bu en kolay şey.” Neyse, ben sözü uzatmayacağım. Aradan zaman geçer, Seçime bir gün kala arkadaşları Temel'e gelirler. Temel'in seçim konuşması olarak hazırladığı metni görmek istediklerini söylerler. “Temel” derler; “Şu yarın yapacağın konuşmayı görebilir miyiz?” Temel der ki; “Niye göreceksiniz ki? Konuşacak olan benim.” Arkadaşları metni görme konusunda ısrarcı olurlar: “Tamam, konuşacak olan sensin Temel ama biz de senin başkan olmanı isteyen kişileriz, sen bizi temsil edeceksin, onun için bizim bu konuşmayı görmemiz lazım.”

Temel, tabii ki konuşmayı hazırlamamış ama inatçı da bir yapısı var. Suçunu bastırmak için arkadaşlarına sert çıkışlar yapmaya başlar: “Ben yarın öyle bir konuşma yapacağım ki ama bu sürpriz olacak. Yarın ben konuşmamı yapıncaya kadar ne konuşacağımı bir Allah bir de ben bileceğim, başka hiç kimse bilmeyecek.” Arkadaşları çaresiz kalır ve giderler. Ertesi gün seçimin yapılacağı salon tıklım tıklım dolu. Herkes heyecanla bekliyor. Seçim için açılış başlıyor. Başkan adayları birer birer konuşmalarını yapıp yerlerine oturuyorlar. Son konuşmacı Temel. Çünkü başkan seçileceğine kesin gözüyle bakılıyor. Temel kürsüye çıkarken çılgınca bir alkış tufanı kopuyor. Temel konuşmasına başlıyor. Temelin arkadaşları da Sayın Müsteşarımın, Genel Müdürümün, Vali Yardımcımın bulunduğu koltuklarda yani en ön koltuklarda oturuyorlar. Çünkü eminler Temel’in seçimi kazanacağından. Temel söze başlar: “Muhterem hemşerilerim, muhterem Karadenizler, muhterem Trabzonlu hemşerilerim...” Durur, yeniden hitap cümleleriyle konuşmasına başlamak ister: “Sevgili arkadaşlarım, saygıdeğer hemşerilerim, sevgili Karadenizliler...” Konuşmasının devamını yine getiremez. Temel bu arada kararmaya, morarmaya, terlemeye başlar. Arkadaşları ön sıralardan Temel’e bağırlar: “Temel! Temel! Haydi, konuş bak salon sabırsızlanıyor. Şu, bir Allah'ın bir de senin bildiğin konuşmanı yap da bu iş bitsin artık.” Temel perişan ve bitkin bir ses tonuyla; “Çok özür dilerim saygıdeğer arkadaşlarım, sevgili hemşerilerim, ben bu kürsüye çıkıncaya kadar konuşmamı bir Allah bir ben biliyordum, şimdi ben unuttum, konuşmamı sadece Allah biliyor, kusura bakmayın.” der ve salonu terk eder.

Biz akademisyenler genellikle yazıya, yazılı metne itibar ederiz. Ben Gazi Üniversitesi'nde, kuruluşundan beri yıllardır öğretim elemanı, öğretim üyesi olarak görev yapıyorum. Bizim yol göstericimiz yazılı metinler ama metinden okuma anlamında değil. Zaman zaman okuruz da. Elimde hazırladığım bir metin var tabi ki konuşmamın akışını takip etmek için.

Ahiliğe ilişkin, Ahilik kaynakları olarak birçok kitap yazılmışkalkı. Önceki konuşmacılar, saygıdeğer hocalarım da zaten bu konuda çok kıymetli bilgiler verdiler. Ben UNESCO Milli Komisyonunda komite üyesiyim. UNESCO Türkiye Milli Komisyonun Türkiye'nin özellikle eğitimle ilgili olmak üzere sosyal, kültürel, ekonomik konuları tartışılır ve Türkiye'nin hak ve haklılıklarını savunma amacıyla dünya gündemine taşınır. Orada karşımıza çıkan önemli konulardan ikisi; kültür ekonomisi ve sürdürülebilir kalkınmadır. Bunlar bir ülkenin geleceği için çok önemli, özellikle gençler sizin geleceğiniz açısından çok önemli. Çünkü kalkınmış ülkeler sanayide doyuma ulaşmış durumda, bu ülkeler birçok alanda doyuma ulaşmış durumda.

Günümüzün sanayi dışında yepyeni alanları var. Bunlardan biri kültür ekonomisi. Kültür ekonomisinin sürdürülebilir kalkınmadaki yeri önemlidir.

Sayın Müsteşarım bunun güzel bir örneğini verdi. Yani Ahilik bir kültürel olgu. Biz bu kültürel olguyu müzeye hapsedemeyiz. Bu kültürel olgudan hareketle geleceğimizi nasıl kurarız, bunun hesabını iyi yapmak lazım.

Ahiliğin kaynaklarda belirtilen birçok ilkesi var. Ben burada Ahiliğin birkaç önemli ilkesi üzerinde duracağım. Bunlardan biri kalite. Kaliteyi yakalarsanız üretimde güç sizin elinizde, sizin kontrolünüzde demektir. Ben bunun önemini birkaç örnekle vereceğim.

Ankara'da, Kızılay'da bir dükkânın tabelası gözüme ilişti: “Pacha Durum’s”. Yani p-a-c-h-a, yani ş olarak düşünmüş ama durumu ve konumuna göre çe olarak da okunur. “Pacha Durum’s” tabelasının asılı olduğu dürümcü dükkânına gittim. Dürümcüye, “Bana bir paça dürüm yapar mısın?” dedim. Dürümcü sert bir sesle bana çıkışarak” paçadan dürüm mü olur?” dedi. Ben de “Tabelada öyle yazıyor.” dedim. Benim cahilliğime vererek; “Bu paça değil paşa okunur.” dedi. Bunun üzerine dürümcüye dedim ki: “Yahu ben Türkiye'deyim, Kızılay'dayım ve Ankara'dayım. Ben nerden bilirim “ch”nin “ş” mi yoksa “ç” mi okunduğunu. Ben paça okudum.” Dürümcü bana sinirlendi. Ben de kendisine neden tabelayı farklı bir dilde yazdırdığını sordum. Dükkâna müşteri çekmek için tabelayı öyle yazdırdığını, kendisinin adının Paşa olduğunu söyledi. Ben de kendisine; “Farklı dillerde tabela yazdırmakla dükkâna müşteri çekemezsin. Bu dürümü sen “Paşa Dürüm” kalitesiyle yaparsan müşteriyi o zaman çekersin yoksa yabancı dilde tabela yazdırmakla değil.” dedim. Devamında ona Almanya'da yaşadığım kaliteyle ilgili bir olayı anlattım.

Almanya'nın Hamburg şehrinde, meydana, birçok hamburgercinin bulunduğu meydana bir de Türk lokantası var: “Köz Döner” yazıyor tabelada. Şehrin yabancısıyız. Hemen Türkçe tabelası olan bu lokantaya girdik. İçerisi tıklım tıklım dolu. Ankara'dan geldiğimizi söyledik, bize yer gösterdiler. Oturduk. “Hocam, sizi biraz bekleteceğiz. Çünkü yemek için lokantamızı tercih edenlere randevu usulüyle çalışıyoruz. Birazdan bir rahatlama olur. Hamburgerciler başta olmak üzere meydanadaki diğer lokantalara oranla neden kendi lokantalarının daha çok müşterisi olduğunu sorduğumuzda bize verdikleri cevap onurlandırıcıydı. Çünkü Ahilikte olduğu gibi kaliteyi yakalamışlardı.

Dil kompleksi olan ve ürettiği mal için Türkçe yerine farklı yabancı dilleri tercih edenler için önemli bir örnek. “Köz” de Türkçe “döner” de Türkçe. Ama tercih ediliyor. Her ne kadar bazı

ülkelerde Türkçe olan “döner” kelimesinin başına “Grek döner” gibi farklı milliyet adları koyan tabelalar olsa da onların gerçeklerden uzak bir davranış sergilediğini cümle âlem bilmektedir. Sen üretirsen ve üretimde kaliteyi yakalarsan hiç kimse değiştiremez. Hani kimsenin bir kişi adı olan Mercedes'i bir marka olarak değiştiremediği gibi. Yani üretimde kaliteyi kim yakalarsa onunla yaşar. Üretilen malın adının Türkçe ya da herhangi bir farklı dilde olması sonucu değiştirmez.

Kaliteyi yakaladığın zaman Türkçe ad koy, o Türkçe ad ile dünyanın her yerine hâkim olur. Kesinlikle reklam gibi düşünmeyin. Sahibi kimdir, nedir, nerede üretilir, kim üretir bilmediğim ama Türk malı olduğunu bildiğim bir dünya markası var. Türkçe bir adı var: Mavi. Bu Türkçe ad ona hiçbir şey kaybettirmiyor ama çok şey kazandırıyor. “Mavi” adını dünyanın en pahalı giyim mağazaları arasında görebiliyorsunuz. Amerika’da, Avrupa’da, Almanya’da, Fransa’da. Kalite ad olarak aldığı kelimeyi de yüceltir, kalıcı kılar. İşte Ahiliğin vermek istediği birinci ilke bu, kalite. Siz hangi işte olursanız olun kaliteyi yakaladığınız zaman orada kesinlikle başarılısınız demektir. Bundan hiç şüpheniz olmasın.

Bir başka konu, çok uzatmayacağım, işin püf noktasını öğrenmek yani işi ehline vermek. Bu ilke de doğruluk var, dürüstlük var, hak, hukuk, adalet var. Daha adlarını burda belirtemediğim birçok gizemli güzellik var. Bu konular, Ahilik kurumunun temel kaynakları olan fütüvvetnamelerde o kadar güzel ifade edilmektedir ki.

Kaliteli mal üretimiyle ilgili olarak da fütüvvetnamelerde önemli temsili anlatılar bulunmaktadır. Fütüvvetnameleri okudukça Ahilerin vaktiyle neden çok başarılı oldukları daha iyi anlaşılmaktadır. Hangi üniversitede okuduğun, hangi fakültede eğitim aldığın, hangi bölümlerden diploma aldığın bir bakıma önemli değil. O üniversitenin, o fakültenin, o bölümün eğitim öğretim bakımından hakkını vermiş misin, bu önemli. Toplumda, eğitimden anlamayan kimi kişiler tarafından üniversitede okuyan kimi öğrencilerimize okudukları bölümün geleceğinin olmadığına dair moral bozucu kimi sözler yöneltirler. Okunan her bölüm, her sanat ve meslek dalı değerlidir ve hepsinin geleceği var. Yeter ki siz o bölüme layık olun, o bölümün hakkını verin, işte o zaman geleceğin en güzel biçimde geldiğini görürsünüz.

Ahilikte eğitimin önemi, her hangi bir meslek dalı ya da çalışma alanında eğitim alanların en iyi şekilde yetiştiklerine inanılmadan onlara ruhsat verilmediğine dair de fütüvvetnamelerde birçok anlatı yer almaktadır. Bunlardan biri testi yapımı eğitimiyle ilgilidir.

Testi imalathanesini çalıştıran bir ustanın yanında yıllarca çırak, bir o kadar yıl da kalfa olarak çalışan elemanı, ustasından ruhsat ister. Şed kuşanmak, usta diploması almak istediğini söyler ustasına.

Testi yapımı biliyorsunuz ki günümüzde de hâlâ önemini korumakta. Avanos'ta, Ürgüp'te, Konya'da, Aydın'da ve diğer yerlerde hem ihtiyaca yönelik hem de turistik olarak üretilmektedir. Bunu günümüz için testi yapıcılığı değil de oto tamirciliği olarak da düşünebilir. Usta- çırak ilişkisi orada da Ahilikteki ya da testi yapıcılığındaki gibi.

Anlatıya kaldığımız yerden devam edelim:

Usta, “oğlum” der, “biraz daha çalış, ben de düşünüyorum senin bağımsız bir iş yeri kurmanı, senin de ev bark sahibi olmanı, geleceğini belirlemeni. Ben de istiyorum ama işin püf noktasını henüz öğrenmedin, işin püf noktasını da öğren öyle şed kuşatalım, senin ustalık diplomanı verelim.” der. Ustasının bu sözlerini hafife alan kalfa ustasına; “Usta, sen beni kıskanıyorsun, ustalık belgesi vererek benim senin işine ortak olmamı istemiyorsun, ikinci bir testi üreticisinin daha çıkmasını engelleyerek testiye sadece kendin üretilip satmak istiyorsun. Bu işin püf noktası mı olur?” der ve devam eder: “Hamuru ben yoğuruyorum, hamura testi şeklini ben veriyorum, her şeyi hazırlıyorum, sen sadece fırına sürüveriyorsun. Püf noktası neresinde bunun? Hayır, usta bana şed kuşatsan da kuşatmasan da, ustalık diplomasını versen de vermesen de ben gideceğim. Kararlıyım. Usta çaresiz “peki” der ve kalfa işin püf noktasını öğrenmeden gider.

Kalfa bağımsız olarak işini kurar. İşini kurmak, testi imalathanesini açmak için de ailesinin altın, gümüş biriktirdiği neyi var neyi yoksa hepsini satar. Yatırımını yapar, testi imalatına başlar. Aynen ustasının yanında yaptığı gibi testileri yoğurur, onlara şekil verir, getirir, fırına sürer ama fırından bütün testiler çatlak çıkar. Hiç sağlam testi alamaz. Bir gün böyle, iki gün böyle, artık sermaye biter, perişan halde ustasına koşar. “Usta” der, “özür dilerim, beni affet.” Ustası “Neden oğlum?” diye karşılık verir. Kalfa ustasına; “Usta, nasıl oluyor da ben bu işi yapamadım, ağzıma yüzüme bulaştırdım.” der. Kalfasının perişan haline üzülen ustası onu şöyle teselli eder:

“Oğlum, madem sen bu kadar emek verdin, bu kadar para harcadın, bu kadar sermaye yatırdın bu işe, sana bu işin püf noktasını söyleyeyim. Sen bu işin püf noktasını bilmiyorsun dediğimde bana kızmıştın. Umarım bu işin püf noktasını bilmediğini şimdi anlamışsındır.”

Ustası eskiden olduğu gibi testileri kalfasına yaptırır. Ustası, kalfasının kendisine getirdiği testileri fırına sürmeden önce güzelce dudaklarıyla “püf püf” diyerek temizle fırına öyle sürer. Fırından çıkan testiler hep sağlamdır.

“İşin püf noktasını bilmek” günümüzde de sık kullanılan bir deyim. Her deyim bir mutfağı var, arka planı, bir çıkış yeri var. Ustası kalfaya; “Şimdi anladın mı işin püf noktasını? Sen her şey yapıyordun ama testi püflemeden fırına sürüyordun, o da çatlak çıkıyordu, sağlam çıkmıyordu ve senin işine yaramıyordu. İşin püf noktasını öğrendin artık. Testilerini bundan sonra püfleyerek fırına sürer, üretimde başarılı olursun. Sonra ustasının dediği biçimde hareket eden kalfa, işinde başarılı olur ve o da ilerleyen zamanlarda ustası gibi iyi bir testici olur.

Ben sözlerimi misal olarak verdiğim bu anlatıyla, bu kıssayla bitiriyorum. Son olarak da Yunus Emre misali;

Söz ola kese savaşı

Söz ola kestire başı

Söz ola ağılı aşı

Yağ ile bal ede bir söz

Sözlerimin yağ ile bal olması duası ile hepinizin işinin püf noktasını bilen gençler olarak yetişmenizi temenni ediyorum Hepinize gelecekte başarılar diliyorum. Sabrınız ve alakanız için çok teşekkür ederim.

Moderatör Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Hocamıza bu veciz ve kıssalarla süslediği konuşmasından ötürü çok teşekkür ediyoruz.

Sevgili gençler panelimizi burada noktalayacağız. Paneli noktalamadan önce üç cümleyi sizinle paylaşmak istiyorum. Konuşmasında Sayın Müsteşar Yardımcımızın da ifade ettiği gibi bu cümleyi tekrar etmek istiyorum. Ahi Evran'ın bu cümlesini, bu deyişini devamlı göreceğimiz bir yere asmamız gerekiyor, her gün ona bakmamız gerekiyor.

“Hak ile sabır dileyip bize gelen bizdendir, akıl ve ahlak ile çalışıp bizi geçen bizdendir.”

Yunus'un bir cümlesi bunu destekler. Yunus der ki;

“Cümleler doğrudur sen doğru isen, doğruluk bulunmaz sen eğri isen”.

Mevlana da der ki;

“Kar taneleri ne güzel anlatıyor birbirine zarar vermeden de birlikte yol almanın mümkün olduğunu.”

Bunlardan en güzel dersi almak dileğiyle hepinize teŖekkür ediyorum.

Ahiliğin Görgü Kuralı

Ahilik kurumundaki eğitiminin asıl amaçlarından biri de ferdî sosyalleştirerek şahsiyetli ve üstün insan hâline getirmektir. Bireyin sosyalleşmesi için gerekli kabul edilen ve "görgü kuralları" olarak ifade edilen bütün kuralları, Ahi zavİYelerinde, Ahi örgütü üyelerine kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu kuralların bireye benimsetilmesi için akşamları zavİYelerde dersler verilmiş ve uygulanması mümkün olanlar uygulanmıştır.

Fütüvvetin ancak bu kurallarla tamam olabileceği beyan edilmiş ve "Nefs terbiyesi ders terbiyesinden hayırlıdır." hadisi esas alınarak kurallar benimsetilmeye çalışılmıştır.

Aslında görgü kuralları; yürürken hasta ziyaret ederken, pazardaki, misafirlikteki, eve girerken ki edep vb. Bu kuralların sayısının 700'den fazla olduğu söylenmektedir. Ahilik eğitimi, ferdin bütün gün

yapacağı işleri ve yerine getirmesi gereken davranışları kapsamayı hedeflemiştir. Böylece birey, düzenli bir eğitimle, yaratılış amacına uygun şekilde hareket eden olgun bir kişiliğe kavuşturulmuş olacaktır.

Ahilikte bireyin tavır ve davranışları hâline getirilmek istenen görgü kuralları da aşağıdaki gibi belirlenmiş ve uygulanmıştır.

- Su içmekle ilgili edepler
- Bardağı (tası) iki eli ile tutmak
- Dinlene dinlene içmek ve bitirmek
- Dökmemek
- Evden çıkmaktaki edepler
- Neşeli çıkmak
- Endişeli çıkmamak
- Çıkarken yukarıya bakmamak
- Söz söylemekteki edepler

- Sert konuşmamak
- Konuşurken sağa sola bakmamak
- Sen, ben değil de siz, biz olarak hitap etmek
- El kol hareketleri ile bir şeyi ifade etmemek
- İşli olmadıkça mahallede gezmek
- Karşıdan gelene yakın olmak
- Açık kapı ve pencerelerden bakmamak
- Çocuklara uymamak

3. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Ahilik Paneli

Moderatör

Prof. Dr. Mehmet KILINÇ

Panelistler

Prof. Dr. Ali YAKICI “Toplumda Mesleki ve Ticari Ahlakın Oluşumunda Ahi Kısalarının Etkisi”

Doç. Dr. Bülent ARI “Ahilik ve Hoşgörü”

Moderatör Prof. Dr. Mehmet KILINÇ

Sayın panelistleri de sahneye alalım. Sayın Ali Yakıcı Hocam, Sayın Bülent Hocam buyurun. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Ahilik Paneli Üniversitesinin Rektör Yardımcısıyım Ziraat Fakültesi öğretim üyesiyim. Ahilik konusunda herhalde en son konuşacaklardan birisiyim. Ancak Ahiliğin Anadolu'nun vatan yapılmasındaki rolü gerçekten çok büyük.

Gençler, özellikle değerlerimizden uzak, artık tamamen görselliğin hâkim olduğu teknolojinin esir aldığı bir gençlik var. Geçmişinizi değerlerimizi hepimiz unuttuk, bilmiyoruz. İşte birkaç olay anlatılır;

Hocalarım muhtemelen anlatacaktır. İşte, siftah yapmayan komşusuna müşteri gönderen esnaf hikâyesini herkes bilir, herkes anlatır. Bunlar gerçektir, oluyordu. Ama günümüzde olanlar nedir? Hepiniz az çok biliyorsunuz. Rekabet, acımasız bir rekabet var. İşini iyi yapmayan esnafın pabucu dama atılır. “Pabucunu dama atmak” deyimini buradan geliyor. Bunu Ahilik kültüründen alıyoruz. Esnaf ahlakı bütün topluma sirayet etmiş, bütün toplumun temel değerini oluşturmuş. Türk İslam medeniyetinin bir istilacı, işgalci bir medeniyet olmadığını gerçekten bir medeniyet kurduğunu, Ahilik Teşkilatı, vakıflar birçok geçmişimizdeki değerleri öğrenerek farkına varıyoruz. Ama bizi “Batı” ancak kusura bakmayın ama “Barbar” olarak tanıtır. Biz de bunu yutuyoruz, inanıyoruz. Bu konuda çok söylenecek şey var ama önce Sayın Ali Yakıcı Hocamı konuşmasını yapmak üzere, dilerse kürsüde dilerse burada, sözü size veriyorum.

Prof.Dr. Ali YAKICI-“Toplumda Mesleki ve Ticari Ahlakın Oluşumunda Ahi Kısalarının Etkisi”

Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Saygıdeğer Valim, Rektörüm, Genel Müdürüm, çok değerli Meslek Kuruluşları Başkanları, Saygıdeğer Öğretim Üyeleri, Sevgili Öğrencilerimiz...

Hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum. Ahilik asırlara sığmayan bir kurum, bir müessese. Elbette bizim burada size 1-1,5 saatlik süre içerisinde bunu anlatmamız söz konusu olamaz. Ama Genel Müdürümün de belirttiği gibi burada biz farkındalık oluşturmaya çalışıyoruz. Yani Ahilik, dünde kalmış ve köhneleşmiş bir kurum mu yoksa dinamik, yaşayan ya da yaşaması gereken bir kurum mu? Biz, Ahilik vizyon ve misyonunu anlayarak ve özümseyerek geleceğe taşırsak Türkiye'ye iş ahlakı ve mesleki bakımdan ne kazandırırız? Bu kültürü nerelere taşıyoruz? Ahilikten aldığımız/ alacağımız güçle biz daha nelerin üstesinden gelmeyi başarırız? Bu sorulara cevap vermek, bu konuları sizlerle paylaşmak, sizlerle konuşmak için buradayız. Yoksa Ahilik size kısa süre içinde anlatamayacağımız kadar büyük ve güçlü bir kurum. Ahiliğin, bırakın tarihi geçmişini anlatmayı, Ahilik düsturlarını, ilkelerini içinde barındıran fütüvvetnameleri okumak bile bizim yıllarımızı alır. Ahilik bu derece önemli bir kurum ve kuruluş. Ahiliğin Türkiye’de yeniden farkındalık kazanması ve tanınır hale gelmesinde Kültür Bakanlığı’nın çalışmaları yadsınamaz. Saygıyla karşılıyorum. Fakat Ahilik, müzeye kaldırılacak bir kültür mirası değil. Yaşamakta. Ben Ahilik kutlamaları Merkez Yürütme Kurulu'nun YÖK temsilcisi olarak faaliyete başladığı ilk günden itibaren hep içinde yer aldım. Ama Ticaret Bakanlığı’na, özellikle Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü'ne çok çok teşekkür ediyorum. Yaptıkları çalışmalarla Ahilik tanınırlık ve farkındalığını bu süreçlere getirdi. Yani adı pek duyulmayan, nerdeyse tedavülden kalkmakta olan önemli bir müesseseye yeniden dinamizm ve işlerlik kazandırmayı başardı. Tabii ki sivil toplum örgütlerimizin de bunda rolünün olduğunu unutmamak gerekir. Böylesine önemli bir konuda ev sahipliği yaptığı için başta Sayın Rektör olmak üzere üniversitenin bu toplantıda emeği olan değerli mensuplarına teşekkür ediyorum. Ayrıca Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinin öğrencileriyle bu buluşmamızda bizlerle aynı kürsüyü paylaşan değerli meslektaşım Bülent Arı Bey'e de teşekkür ediyorum.

Konuşmama çok kısa olarak Ahi teriminden söz ederek başlamak istiyorum. Hem Türkçe hem Arapça olarak bakılabiliyor kelimeye. Ahi Arapça “kardeşlik” anlamına, Türkçe ise “akı”

kelimesinden gelen “yiğitlik, cömertlik” ve sonuçta kardeşlik anlamlarına geliyor. İster Türkçe ister Arapça hangi anlamda olursa olsun sonuçta Ahilik yiğitlik, cömertlik ve kardeşlikte ifadesini bulmaktadır. Çok kısa olarak belirtmek gerekirse; Türklerin İslam’ı 10. asırdaki resmi dinleri olarak kabullerinin hemen ardından, yani 11. yüzyıldan itibaren, Ahilik kültürü ve felsefesi, Türklerin sosyal ve kültürel hayatında yerini almaya başlamıştır. Tarihçilere göre Türklerin Anadolu’yu ikinci kez anavatana dönüştürdükleri 1071 sonrasında, yani 11. yüzyılın ikinci yarısından söz ediyorum. Çünkü Türklerin daha önceki asırlarda da Anadolu’da var olduklarına dair bilgiler ve belgeler ileri sürülmektedir kimi tarihçiler tarafından.

Milattan önceki asırlarda, İskitler döneminde Türklerin Anadolu’daki varlığı biliniyor. Bununla beraber Alparslan’ın 1071’de Anadolu’ya girdiği tarihten önce de burada Türklerin var olduğuna dair bilgi ve belgeler var. 11. asırdan önce, İslam’ın Türkler tarafından kabulünden hemen sonra göç eden, ticari yollarla, özellikle kervanlarla gelen Türk tacirlerin Anadolu’da oluşturduğu bir yapı var. Onun ardından zaten Malazgirt zaferi gerçekleşiyor. Yani Alparslan durup dururken “hadi ben bu coğrafyaya, Anadolu’ya gireceğim” demiyor. Romen Diyojen ile savaşmış, zaferle biten bu savaşın sonrasında Türklere yeni bir coğrafyayı vatan olarak hediye edeceğim demiyor. Bunun bir öncesi var, hazırlığı var, kendisini kurtarıcı olarak bekleyen bunalmış bir toplum var. Bu bunalmış toplumun yeni bir dinle, yeni bir insan gücü ile buluşma istek ve beklentisi var. Adeta davet ediliyor. İşte Ahilik İpek Yoluyla gelen Müslüman Türk tacirlerle bir müessese olarak ta bu tarihlerden itibaren Anadolu’da kurulmaya başlıyor.

Ahilik, Anadolu’da 13. yüzyıldan sonra sosyal, kültürel, siyasal, dini ve ekonomik bakımdan etkisini göstermeye başlıyor, bu yüzyıldan itibaren kaynak olarak eserlerini, Türkçe fütüvvetnâmeleri vd. oluşturuyor. Ama daha öncesinde zaten bir kültürel birikim var. Yusuf Has Hacip, Edip Ahmet ve Ahmet Yesevi’nin etkisiyle Türkiye sahasında, Yunus Emre, Mevlâna ve Hacı Bektaş Veli’nin varlığı da zaten Ahiliğin önemli bir göstergesi. Ahi Evran Veli bu ulu kişilerden ayrı değerlendirilemez, Ahiliğe onlardan ayrı bakılamaz. Dolayısıyla Ahilik, Türklerin yeni tanıştıkları din olan İslamiyet’le yeni bir hayat tarzı, yeni bir yaşama biçimi tanzim ederken ortaya çıkan güçlü bir kurum. Bu çok önemli, yani bizim bugün birçok konuda çok güçlü oluşumuzun da temelinde bunlar var. Ahilikteki o heyecan birçok alandaki başarılarımızın temelini oluşturuyor. Giyim sanayinde, dericilikte ve benzeri alanlarda Ahiliğin ilk mesleği olarak bilinen mesleklerde, Türkiye dünya devleriyle yarışacak bir üretim gerçekleştirmiş. Demirde de durum farklı değil. Demir madenini tarihte kullandığı bilinen ilk milletlerden biri de Türkler. Çeşitli

sebeplerle bu gücü zaman zaman devam ettirmekten uzak kalmışlar. Tarihin akışı içinde birçok fesat grubu Türklerin karşısına çıkmış ve bazı durum ve alanlarda üretimini ve gelişmesini engellemiş. İşte Ahilik Kurumu bu tür olumsuzluklara karşı da iş ve meslek sahiplerini cesaretlendirmiş, her alanda yeniden güçlü ve kaliteli bir üretimin başlamasını sağlamıştır.

Burada şunu da belirtmek istiyorum: Söz kadar yazı da önemli, özellikle de konuşmalarda yazılı metin önemli. Ben de doğal olarak metne bakıyorum, konuşmamın akışını yazılı metinden takip ediyorum ama metni okumuyorum. Çünkü elimde çok yoğun bilgi yüklenmiş bir metin var. Bir eğitimci olarak dakikalarımı sizin sabrınızla sınırlı tutacağım. “Söz uçar yazı kalır”... Güzel ve veciz bir söz... Şimdi dijital ortamda belleklere her şeyi yüklüyoruz. “Yarın dijital kıyamette ne olabilir?” korkusu da yaşanıyor. Ama yazı her daim kalıcıdır. Eğer Göktürk kitabelerini, yani Göktürk harflerini, Bilge Kağan döneminde Türkçenin bu ilk alfabesini milattan sonraki 5-8. asırlarda o taşlara kazımasalardı şimdi belki bizim Türkçenin geçmişi ile ilgili bu kadar net ve belirgin bir bilgimiz olmayacaktı. Bu anlamda yazı önemli diyorum. Bir de konuşmalarınızı veya bizler konuşmamızı yaparken program akışına göre bizi yönlendirecek elimizde mutlaka bir metin olmalı. Çünkü bu metin zamanı iyi ayarlamamız için gerekiyor. Unutkanlıklarımızda bize yol göstermek için gerekiyor. Bu konuyla örtüşen güzel bir Temel fıkrası vardır. Fıkra şöyle:

“Bir gün Temel’i ziyaret eden arkadaşları demişler ki; “Temel, seni Karadenizliler Vakfı’nın başkanı yapacağız, kabul eder misin?” “Ne demek” demiş Temel, tabii ki kabul ederim. Şimdi İstanbul’u düşünün, İstanbul’da Karadenizliler Vakfı’nın başkanlığını düşünün. Tabii ki kabul eder. Devamında arkadaşları demişler ki; “ama bir şartla; bize çok güzel bir konuşma metni hazırlayacaksın. Öyle bir metin hazırlayacaksın ki hiç kimse sana itiraz edemeyecek. Herkes seni Başkan yapmak için ısrarcı olacak, başkan yapmak için parmağını kaldıracak, elini kaldıracak.” Neyse, lafı uzatmayayım. Aradan zaman geçer ve bir pazar günü yapılacak seçimin vakti gelir. Arkadaşları bir gün önce, yani cumartesi günü gelirler; “Temel, senden özellikle hazırlamanı istediğimiz, yarın konuşacağın şu meşhur konuşma metnini çıkar da, bir görelim. Çünkü konuşma anında yapacağın küçük bir yanlış bize seçimi kaybettirebilir. Konuşma çok önemli.” Temel arkadaşlarının bu ısrarına “hayır” diyerek cevap verir. Arkadaşları Temel’in ihmalkâr olduğunu bilmektedir. “Temel konuşma metnini yazmadıysa seçimi kaybederiz, ayrıca hemşerilerimize karşı mahcup ve rezil oluruz” derler. Temel, arkadaşlarının bu ısrarına çok sinirlenir, kızar, bağırır ve der ki; “yarın ben konuşmamı yapıncaya kadar konuşmamı bir Allah bir de ben bileceğim, başka hiç kimse bilmeyecek!” Temel’in sözünün üstüne söz yok. Arkadaşları çaresiz yanından ayrılır ve

giderler. Ertesi gün, başkan seçiminin yapılacağı salon tıklım tıklım doludur. Arkadaşları en ön sıralara oturmuşlardır. Diğer adaylar konuşur, şak şak(alkışlanır) ve yerlerine otururlar. Temel çıkar kürüye, çılgınca bir alkış. Çünkü seçimi kazanacağına, başkan olacağına kesin gözüyle bakılmaktadır Temel'in. Temel konuşmasına başlar, fakat konuşması hitap cümlelerinden öteye geçemez. "Aziz Karadenizliler, sevgili hemşerilerim, muhterem arkadaşlarım, sayın..." Temel'den terler akmaya başlar. Tekrar konuşmak ister, "sayın, sevgili ..." ama konuşamaz. Ön sıralarda oturan arkadaşları bağırır; "Temel, bir Allah'ın bir de senin bildiğin, kimsenin bilmediği şu sürpriz konuşmanı yap artık, bak salon huzursuzlanmaya başladı, lütfen" derler. Temel perişan, melül bir sesle; "çok değerli arkadaşlarım, ben bu kürsüye çıkıncaya kadar ne konuşacağımı çok iyi tasarlamıştım. Konuşacağım her söz aklımdaydı. Her şeyi öyle ayarlamıştım ki ama size söylediğim "bir Allah'ın bir de benim bildiğim" o konuşmayı şimdi maalesef heyecandan ben unuttum, yalnız Allah biliyor. Beni affedin." der ve kürsüden iner.

Yapacağım konuşmamın sadece Allah'ın bilmesi ile sınırlı kalmayıp sizlerin de bilmesini sağlamak için elimdeki bu metni sizlerle paylaşacağım.

Gençler, yarının konuşmacıları olarak bu konu sizin için de çok önemli, onun için söylüyorum yazının önemli olduğunu. Bu Temel fıkrasını da özellikle yazının önemine vurgu yapmak için paylaştım. Zaten fütüvvetnâmelerde çok sayıda bu tür temsili olarak öğretici fıkra bulunmaktadır.

Ahilik Türk esnafının hayat anlayışına ve dünya görüşüne uygun olması sebebiyle daha çok esnaf arasında gelişmiş olmakla birlikte esnaf dışında da çeşitli meslek erbabını bünyesinde barındıran, Ahi Evran Veli önderliğinde Anadolu'da güç ve önem kazanan, Anadolu dışında Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslara kadar yayılan sivil bir yapının adıdır. Ki bu yapı içerisinde Hatay'ın önemli bir yeri var. Yani Hatay çok farklı bir konumda, hani bugün Urfa neyse Antep ne ise Hatay o. Hatta Hatay'ın bunlara nazaran bazı farklı tarafları da var. Bu durum esnaf ve sanatkârlar konusunda tabii ki. Göçler, diğer çeşitli sebepler ve sınır şehri olması gibi. Belki bunlar da iş ve meslek hayatında bir yavaşlamanın, bir durağanlığın da sebebi olmuş olabilir. Ama bunlar atlatılmayacak durumlar değil.

Hatay başka bir özelliğe daha sahip; o da Kırşehir nasıl bugün Ahiliğin merkezi olmuş, Ahilik ile öne çıkmışsa, Hatay da Hızır - İlyas ya da Hıdırellez ile öne çıkabilecek güçte. Boz atlı Hızır diyoruz değil mi? Boz atlı Hızır'a atının iki tarafına heybe koyup, onlarla belirli kutlama

günlerinde çocuklara hediye dağıttırabiliriz. Hataylı esnaf-sanatkârimıza böyle bir proje verildiği zaman, bunu çok rahat yapabilecek, bunu kültür ekonomisine aktarabilecek ve kültürümüze kazandırabilecek gücü vardır. İşte ben bu bakımdan Hatay'ın böyle sembol bir şehir olmasını istiyorum. Hıdırellez her yerde var. Hıdırellez, Ahilik gibi bizim birleştiğimiz müştereklerimizden. Ahilik ile de yakın ilgisi var zaten. Bunu da düşünmek lazım, göz ardı etmemek lazım.

Ahilik amaç ve çalışma tarzı bakımından, topluma hizmet sevdası ve aşkıyla bir tür özel yönetmelik sayılabilecek Ahi şecerename ve fütüvvetnameleri ile belirlenmiştir. İş, meslek, ahlak, disiplin, “şeyh-usta-kalfa-çırak-yamak” hiyerarşisi doğrultusunda, çalışmayı bir tür ibadet kabul eden, sanayi, ticari, askeri, ekonomik, toplumsal, eğitsel ve kültürel faaliyetlerde bulunan bir sivil toplum kuruluşudur. Ama güçlü bir sivil toplum kuruluşu... Ahilik bir yandan tek tek fertlerin ahlaki erdemler bakımından donanımlarını sağlayan, onları iyi birer birey yapmayı amaçlayan, öte yandan da bireylerin oluşturduğu aileden millete ve hatta topyekûn insanlık âlemine varıncaya kadar, bütün toplumsal yapıların huzurlu müreffeh barış ve esenlik içinde yaşamalarını hedef kılan bir insanlık kurumudur. İşte bunları gerçekleştirmek için Ahilik'te eğitim öne çıkmıştır. Ahilik'te eğitimin gerçekleşmesini sağlayan önemli kaynakların başında fütüvvetnameler gelmektedir. Birçok fütüvvetname vardır. 13. yüzyıldan itibaren bizde de birçok Türkçe fütüvvetname yazılmıştır. Bu fütüvvetnamelerin eğitim hayatındaki yeri nedir? Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başladıkları ilk yıllarda okullaşmanın olmadığı belirtilir. Doğru, o dönemlerde insanlar, yurt edinmekten, meslek edinmekten, okullaşmaya belki fırsat bulamamıştır. Ama insanlar eğitilmeden bu kadar güzel bir toplum birlikteliği nasıl oluşturulabilirdi sizce? İşte Ahilik aynı zamanda güçlü bir eğitim kurumudur. Ahilerin prensiplerini ortaya koyan fütüvvetnameler o eğitimin görünen yüzüdür, kaynaklarıdır. Ama o eğitimin görünmeyen tarafları vardır. Mesela siz değerli gençler, okullarda, liselerde okudunuz. Diyelim “Karacaoğlan” adlı bir şairin adını öğrendiniz. Karacaoğlan'ın bir aşk ve sevda şairi olduğu size öğretildi. Bu kısmen doğru ama yeterli değil. Biz değerlerimizin farkında değiliz. Problemimizin başında bu geliyor. Biz öncelikle kendimizi, içimizdeki değerleri fark edersek çok daha farklı yerlere geleceğimize hiç şüphemiz olmasın. Bizim eğitimdeki temel sorunlarımızdan biri bu. Bir de gençlerimizi, “sus konuşma” diyerek susturuyoruz. Gençlerimize “sus konuşma” diyerek yaklaşmak yanlıştır. Biz gençlerimize böyle olumsuz bir tavırla yaklaşırsak onlar nasıl bildiğini, doğruyu ve güzeli konuşabilir?

Gençlerimizi kendi değerleriyle buluşturan, onları bu özgüvenle cesaretlendiren bir eğitim vermek zorundayız. Bunu başardığımız zaman gençlerimiz şu anda buldukları durumdan çok

daha ilerde olacaktır. Teknolojiden en iyi bir biçimde faydalanıp istedikleri başarıya daha kolay ve çabuk ulaşacaktır. Onun için ben Karacaoğlan'ı bir aşk ve seveda şairi olmaktan öte didaktik şiirleriyle döneminde eğitim ve öğretimi gerçekleştiren bir eğitmen olarak görüyorum. Karacaoğlan sadece Elif'in sevdasına şiir yazmıyor. Bir şiirinde diyor ki; "Dinle sana bir nasihat edeyim

Hatırdan gönülden geçici olma

Yığıdim başına bir iş gelince

Onu yad ellere açıcı olma".

Ve devam ediyor:

"Mecliste arif ol kelamı dinle

El iki söylerse sen birin söyle

Elinden geldikçe iyilik eyle

Darılıp da başa kakıcı olma"

Onlarca dörtlük şiirde sanki Ahilik ilkelerini okuyucusuna aktarmaktadır.

Eğitim ve kültür bir bütündür aslında. Birbirinden ayrılmayan bir bütün... Biz gençlerimize bu bütünü hakkıyla veremiyoruz. Biz Karacaoğlan gibi şairleri kendiliğinden ortaya çıkmış, Torosları ya da buldukları mekânları yurt edinmiş, çalıp söyleyen, insanları eğlendiren birer kişi olarak görüyoruz. Hâlbuki bu sanatçı kişilerin bu yanlarıyla birlikte farklı yönlerinin olduğu, eğitim ve öğretime yönelik sistemli değişlerinin olduğu belirgindir. İşte bu şairlerin yetişmesinde de Ahiliğin önemli bir etkisi ve rolü var. Ahilik sadece esnaf sanatkârların yetişmesiyle sınırlı değil derken ben bunu belirtmek istiyorum. Ahilik toplumun bütününe kucaklayan, bütününe hitap eden, bütünü eğiten bir kurum. Ama temel unsur esnaf ve sanatkârlar ya da üretici ve devamında tüketici. Bununla ilgili çok güzel tespitler var.

Ahilik fütüvvetnameleri içinde, sadece yetişkin insana değil çocuk ve gençlerin eğitimine yönelik de çok güzel anlatılar barındırmaktadır. Bu anlatılar içinde fıkra var, kıssa var, efsane var, masal var, hikâye var. Eğitim materyali olarak fütüvvetnamelerde çok şey bulmak mümkün. Fütüvvetnamelerde yer alan bu anlatılardan örnek vererek sözlerimin sonuna gelmek istiyorum.

Hem biz eğitimciler, eğitimde belli bir dinleme ve algılama süresinin olduğunu biliriz. Onu aştığımız zaman çok yararı olmaz. Süreyi açmayacağız inşallah, bundan emin olabilirsiniz.

Ahiler “çalışmak ibadettir” ilkesiyle işe başlamışlar. Çalışmak ibadet olarak görülünce her şey ona göre kendini belirliyor. Türkiye ve dünya yakın geçmişte ciddi krizler yaşadı. Ama Türkiye çalışan bir ülke, bazılarının dediği gibi çalışmayan değil, çalışan bir ülke. Çalışmayanları var, asalakları var, çalışanların sırtından geçinenleri var, yok demiyorum. Bunları siz de fark ediyorsunuz zaten. Ama tekrar söylüyorum; Türkiye çalışan bir ülke. Birçok krizi bu Ahi inanç ve geleneği ve çalışma azmiyle atlattı. İnsanlar çoğunlukla bunun farkında değil. Avrupa şaşırıyor, “nasıl olur, Türkiye bu krizlerden nasıl başarılı bir şekilde çıkar” diye şaşırıyor. Haksız da değiller. Çünkü Ahilik de dâhil Türklerin çalışmaya ve iş hayatına, üretim-tüketimine yönelik birçok değerinden habersizler. Bu konuda Belçikalılarla yaşadığım bir anıyı sizlerle paylaşmak istiyorum:

1990’lı yılların ortalarında bir Belçika heyetiyle birlikte Çorum gezisine katılmıştım. Belçika eyalet Milli Eğitim Bakanın da içinde yer aldığı bir heyet Türkiye’ye geliyor. Bu heyete mihmandarlık yapmak üzere Gazi Üniversitesinin izniyle beni de görevlendirdiler. Resmi dilleri Fransızca ama onlar Flamanca konuşuyor genellikle. Heyetle sohbet ederken Türkiye’ye geliş amaçlarını sordum. Çorum’a gitmek, Çorum’u görmek ve tanımak üzere Türkiye’ye geldiklerini belirttiler. Şaşırdım. “Türkiye'nin çok güzel yerleri var; Bodrum var mesela, Antalya var, Ürgüp var, Göreme var, oralara gidelim, neden Çorum?” dediğimde aldığım cevap oldukça anlamlıydı.

“Hayır dediler, biz hiçbir yere değil sadece Çorum’a gideceğiz.” Sebeplerini anlattılar. İlginçti. Çorum’u görüp tanıma nedeni olarak birçok şey anlattılar ama dikkat çekici olanı bir Ahilik kültürü olan Türk misafirperverliği idi. Belçika heyeti ülkelerinde önemli bir nüfusu ve nüfuzu olan Çorumlularla tanışmak, onları tanımak ve onlara yakın olmak istediklerini belirttiler. “Neden yakın olmak istiyorsunuz?” sorusuna ise mealen şöyle bir cevap verdiler: “Onlar bizim için önemli, onlar üreten insanlar. Bizim üretene ihtiyacımız var. Bunun içindir ki Çorumlular bizim için önemli. Bir gün eyalet okullarında çocukları okuyan bir Çorumlu ailenin daveti üzerine evlerine gittik. On kişilik bir Belçikalı öğretmen grubu. Bizi en güzel biçimde ağırladılar. Yemekte bize Çorum dolması ikram ettiler. Biz de Çorumlu ailenin bu ikramından çok memnun kaldığımızı belirtmek için aramızda 1000’er Frank toplayarak ailenin reisine takdim ettik. Bunun üzerine Çorumlu ailenin reisi: “Biz dilenci miyiz, burası lokanta mı, ben sizi misafir ettim, bunun karşılığı

mı olur?” diyerek sitemde bulundu ve parayı iade etti. Sonra da bize soğuk davranmaya başladı. Eski samimiyeti kalmamıştı.

“Ne demek bu misafirlik?” Misafirperverlik bir Ahilik kültürüdür. Ahilerin cömertlik sıfatıyla alakalı... Bu kültürü tanımak için ta Belçikalardan geliyor insanlar. Üreten bir toplum ama aynı zamanda yemesini ve yedirmesini bilen cömert bir toplum. Ürettiği, alın teri kattığı halde karşılıksız verdiğini sorgulamayan bir toplum. Böyle bir kurum işte Ahilik. Ben burada daha çok Ahilikle bağlantılı güncel konuları sizlerle paylaşmaya çalışıyorum.

Ahilikte bir de işin ehli, ustası, bilen ile üretmek esastır. Yani, üretimde kalite... Kaliteli üretime dair de fütüvvetnamelerde eğitici fıkralar var. Türkiye'de ayakkabıcılık, kunduracılık kimi meslek dallarına nazaran daha çok gelişmiştir. Bunu neden söylüyorum? Eskiden bir ayakkabı bir yıl, iki yıl giyiliyor ama bir şey olmuyordu. Günümüzde de ayakkabı üretiliyor tabi ki. Müşteri ayakkabıyı alıyor, mağazadan çıkıyor, aradan yarım saat geçmeden ayakkabının topuğu düşüyor. O zaman anlaşılıyor ki Ahilik ilkeler kaybedilmiş, demek ki artık kalitesiz üretim yaptığı için kimsenin pabucu dama atılmıyor. Ahilik ahlakı yoksa bir üretimde problem var, bir hile var demektir. Ama böyle olmamalı... İşi her zaman işin ehli hakkıyla yapmalı. Ahice yapmalı.

Onun için Ahilikte işin püf noktasını bilenlere o sanatta ehil olduklarına dair belgeler verilirdi. Mesela Ahilik Türkçeye iktisadi, sınai ve ticari anlamda birçok deyim kazandırmıştır. Bunlardan biri “işin püf noktasını bilmek”... Meslek ehlinin eğitimi Ahilikte üç kademe gerçekleştirilirdi. Birincisi çıraklık, ikincisi kalfalık, üçüncüsü ise ustalık... Bildiğiniz gibi çırak olarak işe yeni başlayan bir çocuk mesleki yetenek ve başarısına göre önce kalfa, devamında ise yine bağımsız bir meslek unvanı olan ustalığa yükselirdi. Türkiye'deki meslek yüksekokullarında bunlar kısmen anlatılıyor. Orda kalfa olana ustası diplomasını verince, yani ona şed kuşatınca ancak ustalığı ilan edilen o kişi bağımsız iş yapma, dükkân ya da atölye açma hakkına sahip oluyordu. Ama eğer ustası o belgeyi vermezse o izni vermezse bağımsız bir iş yapamıyordu.

Fütüvvetnamelerde bu tür konuları teyit eden onlarca anlatı var. Testi imalatıyla uğraşan bir kalfa yıllarca ustasının yanında testi çıraklığı yapıyor, sonra kalfalığa yükseliyor. Aradan birkaç yıl geçiyor ve kalfa ustasına diyor ki “Usta ben gidiyorum, kendi dükkânımı açacağım, kendi imalathane mi açacağım, kendim üreteceğim, kendim daha çok kazanacağım.” Bu söze cevaben ustası; “Oğlum, ben de isterim senin kendi imalathaneni açmanı, daha çok para kazanmanı. Ama sen işin püf noktasını henüz öğrenmedin.”

Hani bizde de böyleleri vardır ya; kendisinin her şeyi bildiğini zanneder, yani böyle tiplerle karşılaşırız toplumda.

Sözün devamında kalfa ustasına; “Olur mu usta” diyor, “ben her şeyi yapıyorum. Testinin hamurunu ben yoğuruyorum. Toprağını ben getiriyorum. Testiyi ben yapıyorum. Şekil veriyorum. Sen sadece fırına sürüyorsun. Ama parayı sen kazanıyorsun. Ben senin kadar para kazanmıyorum”.

Ustası şöyle cevap veriyor: “Oğlum öyle değil. Bak, çok az kaldı benim sana işin püf noktasını öğretmeme. Sen işin püf noktasını öğrenir öğrenmez de şed kuşatıp bu meslekte ustalığını ilan edeceğim.” Kalfa kararında ısrarcıdır: “Hayır, ben gidiyorum” der ve gider.

Sözü uzatmayayım. Kalfa gider, imalathanesini kurar, testileri hazırlar, ustasının yanında olduğu gibi aynı şekilde testileri fırına sürer. Fakat testiler hep çatlak, bozuk çıkar. Tekrar yapar yine çatlak çıkar. Bir böyle iki böyle onlarca testi yapar ama hiç sağlam testi alamaz ve bozuk testilere harcadığı paraların karşılığında sağlam testi yapıp satamadığı için iflas eder. İflas edince ustasının yanına koşar. “Usta, çok özür dilerim. Ben bir hata yaptım. Sözünü dinlemedim. İflas ettim. Hâlbuki testileri burada yaptığım gibi aynı şekilde yaptım ama hiç sağlam testi alamadım. Nasıl olur bu, aynı toprağı kullandım. Aynı işçiliği yaptım. Ama hiç düzgün testi alamadım. Benim yaptığım testiler acaba fırındaki ateşleme ya da başka bir şeyden dolayı mı böyle oldu, bilemedim.” der. Usta çırağına dönerek, “Oğlum” der. “Ben sana işin püf noktasını öğrenmedin demiştim ama beni dinlemedin, madem bu noktaya iş bu noktaya geldi sana yardım edeyim. Benim yanımda bu işe yıllarını verdin, bir tuz ekmek hakkımız oluştu. Ben sana bunun püf noktasını öğreteyim.

Şimdi git sen de imalatını yap, satışını yap. Kalfa “bu iş nasıl olacak usta?” der. Kalfasına testiyi eskisi gibi hazırlatan usta, testiyi fırına sürmeden önce üzerindeki toz ve kalıntıları püfleyerek (usta ağzıyla testinin üzerini “püf püf” yaparak) temizler, iyice temizledikten sonra fırına sürer ve testi fırından sağlam çıkar. Usta çırağına dönerek, “Gördün mü oğlum, sana işin püf noktasını bilmiyorsun demiştim ya işte bu püfleme işini yapmadığın için testiler fırından sağlam çıkmıyor, çatlak çıkıyordu.” der.

Bunlar fütüvvetnamelerde iyi usta yetiştirmek için yazılan temsili anlatılar. Tabii ki günümüzde onlar şimdi çok daha hızlı ve gelişmiş makinelerle yapılmaktadır.

Demek ki Ahilikte öncelikle işin püf noktasını öğreten ustalara ihtiyaç olduğu gerçeğinden hareket ediliyordu. Bir de bunu hakkıyla öğrenecek olan kalfalara ve çıraqlara ihtiyaç vardı tabii ki.

Yine buna benzer, hileli mal kullanmaya yönelik fıkralar da var. Bir de tüketici hakkını korumaya yönelik anlatı var. Bunu da paylaştıktan sonra sözlerimi sonlandıracağım.

“Yunus bin Ubeyd isimli esnaf, ezan sesini duyunca camiye gitme hazırlığı yapar. Camiye giderken de mağazasında çalışan tezgâhtar gence; “Oğlum, ben camiye gidiyorum, müşteri gelirse tezgâhtaki mallardan işte şunları şu fiyata, bunları bu fiyata satarsın, benim belirttiğim fiyatlar dışında bir paraya asla satma!” der. ” Dükkânın sahibi camideyken dükkâna bir gayrimüslim gelir. Der ki; “ben şu kürkü alacağım, fiyatı ne kadar?” Tezgâhtar müşteriye bakar, müşterinin gayrimüslim olduğunu fark edince; satış fiyatı 200 akçe olan kürkün 400 akçe olduğunu söyler. Müşteri “tamam” diyerek gencin belirttiği 400 akçeye kürkü satın alır. Satıcı çocuk bir Yahudi’nin pazarlık etmeden 400 akçeye kürkü almasına anlam veremez. Yahudi 400 akçeyi gence verir ve kürkle dükkândan çıkar. Müşteri giderken camiden çıkan dükkânın sahibi esnaf Yunus, dükkânından çıkan müşteriyle karşılaşır. Müşteriye kürkü kaç paraya aldığını sorar. Müşteri de 400 akçeye aldığını söyler. Esnaf, Yahudi müşterinin elinden tutarak dükkâna getirir. Esnaf, mağazaya girer girmez tezgâhtar çocuğu azarlar. “Ben sana kürk fiyatlarını söylemedim mi?” der. Bunun üzerine tezgâhtar; “Evet, söylediniz.” der. Esnaf Yunus, sesini yükselterek; “O zaman neden 200 akçe olan kürkü 400 akçeye verdin?” der. Bunun üzerine tezgâhtar genç; “Ama müşteri kendi gönül rızasıyla aldı, pazarlık yapsa, daha ucuz olmaz mı bu deseydi 200 akçeye verirdim.” der. Bunu üzerine esnaf Yunus; “Biz bunu 200'e satıyoruz. Sen öyle bir şey sormasına ihtiyaç bırakmadan bunu 200 akçeye vermeliydin. Öncelikle gelen müşteriye Müslüman mı gayrimüslim mi değil “insan” olarak bakacaksın. Diyelim ki o dükkân sahibi, sen de alıcı olsaydın. Aynı şeyi sen yaşasaydın. Böyle bir durum hoşuna gider miydi?” Bu konuşmanın uzadığını gören Yahudi müşteri; “Ben bu fiyata, yani 400 akçeye bu kürkü gönül rızasıyla aldım, alışverişten de razıyım, çünkü bu kürk bizim orada 600 akçe.” der. Esnaf Yunus, Yahudi müşteriye de çıkışarak, “Hayır, senin orda kaç akçe olduğu önemli değil. Ben tüketicinin hakkını korumak zorundayım. Çünkü şu anda satıcıyım ve bunun fiyatı 200 akçe.” der ve Yahudi’nin 200 akçesini iade eder. Böyle bir anlayış ancak Ahilik de olur ve Ahice yetişenlerde. Çok fazla söylenecek söz var. Çok fazla konuşulacak konu var fütüvvetnemelerde.

Son olarak bir de fütüvvetnamelerde sıklıkla yer alan kaliteden söz etmek istiyorum. Ben Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesiyim. Gazi Üniversitesi'nde yıllarca Türk Dili Bölüm Başkanlığı yaptım. Öğrencilerimizle de Türkçe ile ilgilenen kişi ve kuruluşlarla da bu konuları sıklıkla konuşuruz. Biz kaliteyi yakaladığımız zaman, o kalitenin Türkçe ya da farklı bir dilden

olması hiçbir şeyi değiştirmmez. Orada önemli olan kalitenin kendisidir. Yoksa orada kullanılan dille ilgili değil. Bizde hatalar var.

Ankaralı olanlar veya Ankara'yı bilenler bilir. Bir gün Kızılay'da geziyorum. Orada, Pacha Durum's (panelist harfleri tek tek söyleyerek İngilizce ifadeye atf yapıyor.) kendince İngilizce veya batı dillerinde yazmış. Şimdi "ch" "ş" şeklinde okunur. Ben biliyorum onu ama "ç" şeklinde de okunur. Şimdi sen benim dilimde yazmazsan kendi ülkemde. Yani Müslüman mahallesinde salyangoz satarsan...

Bir gün tabelasında Pacha Durum's yazan dükkâna girdim. Beni karşılayan dükkan sahibine, Dürümcüye dedim ki; "Dürümü çok severim, serde çocukluğumdan kalma Adanalılık da var. Ben bugüne kadar hiç paçadan yapılan dürüm yemedim. Paçadan dürüm mü yapıyorsunuz?" Dürümcü; "Hayır, Paşa, benim adım. Okunuşu "Paşa Dürüm" demek." Bunun üzerine haddim olmayarak dürümcüye dedim ki: "Paşa güzel bir isim. Ama niye sen onu bizden, bizim olmaktan çıkarıyorsun, paşayı paça yapıyorsun." Dürümcünün savunması bu yabancı kelimelerle, bu tabelayla gençlerin dürüm yemek için dükkânına gelmesini sağlamak biçiminde oldu. Gençlerin hamburger, pizza gibi yabancı markalara itibar ettiği şekilde savundu tabelasındaki yabancı kelimele dükkân adını.

Bunun üzerine Dürümcüyle şu cümlelerimin yer aldığı bir sohbet yaptım: "Evet, onlar kendi markalarını oluşturmuş. Sen de Türkçe "Paşa Dürüm" diye markanı oluştur. Sen kaliteyi yakaladığın zaman gençler tabelaya bakmadan akın akın senin dükkânına gelir dürüm yemek için. (O günkü markasını oluşturmuş Türkçe tabelalı bazı lokantaların adlarını verdi.) Bak nasıl akın akın gidiyor o lokantalara insanlar yemek yemek için."

Ve ona bir olayı anlattım. Hamburg'da yaşadığım bir olayı: "Almanya'da Hamburg meydanında daire biçiminde yuvarlak bir alan. Birçok hamburgerci var. Hamburger zaten bir bakıma kendi memleketlerinin ürünü. Orada gözümüze farklı bir lokanta, dönerci tabelası çarptı. Hem de "Köz Döner" yazıyor. Ürün de Türkçe, marka da Türkçe. Çok hoşumuza gitti. Hemen, Köz Döner yazan tabelanın bulunduğu yöne koştuk. Gittik ama dönerci de sıra var. Şaşırdık, meydandaki hamburgercilerin çoğu boş ama dönercide sıra var. Adı da "Köz Döner". Marka Türkçe, ürün Türkçe; döner de Türkçe, köz de Türkçe. Ama Türklerin işlettiği dönercide yer yok. Sıra bekleyeceğiz ya da yer ayırttığı halde gelmeyen olursa onların yerine oturup dönerimizi yiyebileceğiz.

Beklememize rağmen gördüğümüz bu durum bizi çok mutlu etti. Döner lokantasını çalıştıranlara sorduk: “Nasıl oluyor da bunca farklı yeme içme mekânı yeterli müşteri bulamazken bir Türk lokantasında yemek yemek için gelen müşteriler yer bulamıyor. Hınca hınç dolu.” Lokanta sahiplerini cevabı şu oldu: “Biz döner etlerini Türkiye'den getiriyoruz. Yayılım koyunlarının eti, hormonsuz et, doğal et. Bu müşterilerin yüzde sekseni Alman. Yedikleri dönerin etindeki bu güvene, bu tada ve bu lezzete geliyorlar. Yani ürünümüzdeki kaliteye geliyorlar.

Sonuç olarak “köz” de “döner” de Türkçe. Ama hedef kitlesi tarafından çok büyük ilgi görüyor. Niçin? Çünkü kaliteyi yakalamışlar. Bir marka var adını vermek istemem ama adı Türkçe olduğu için söyleyeceğim. (Moderatöre dönerek, “Bitiriyorum hocam”) Yaklaşık on yıl önce çok rağbet gördüğü yıllarda, Almanya’da bir şehirde gezerken Türkçe tabelalı bir mağaza gördük. Giyim mağazası. Bu giyim mağazası Türklerinmiş dedik. Yanımızdaki Türk vatandaşı olmayan arkadaşlar “girmeyelim, orası çok pahalı” dedi. “Nasıl yani, Türkiye’de bizim gençlerimizin önemli bir kısmı bu markanın ürünlerinden giyiniyor. O kadar da pahalı değil.” dedik ama mağazaya girince arkadaşlarımızın haklı olduğunu anladık. Mağazadaki Türk markasının malları Türkiye’ye göre çok pahalıydı. İçerisi müşteri dolu olan bu mağaza çünkü kelimeyi değil kaliteyi satıyordu. Çünkü üretim kalitesiyle Ahice bir duruş sergiliyordu.

Bütün bunlar bize göstermektedir ki üretimde kalite yakalandığı zaman adının Türkçe olması satışına asla engel olamaz. Dünyanın her yerinde Türkçe adla hak ettiği değeri bulur. İşte Ahilik üretimde bunu, yani kaliteyi yakalamıştı. Çünkü Ahilikte kalitesiz mal üretenin pabucu dama atılır, bir daha üretim yapamaz, çünkü üretme hakkı elinden alınırdı. Bu hususta konuşulacak çok şey, verilecek çok örnek var. Daha çok şey konuşabiliriz ve çok şey paylaşabiliriz. Ama konuşma süremi aştığım için sözlerimi şu birkaç cümleyle bağlamak istiyorum:

Yükselen değerlerin sık sık değiştiği günümüz dünyasında, önümüze yalnız kendini düşünen değil, başkalarını da düşünen, toplumun diğer fertleri ile de ilgilenen, üretim ve tüketimde onların da hak ve hukuklarını kollayan bir insan modeli ortaya koyacak olan çağdaş Ahiliğe, başta insanımız olmak üzere insanlık, hem vizyon hem misyon bakımından bugün her zamankinden daha çok ihtiyaç duymaktadır.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Teşekkür ediyorum.

Moderatör Prof. Dr. Mehmet KILINÇ

Ali Yakıcı hocamıza teşekkür ediyoruz. Şimdi, karşımızda gençler var. Ali hocam, Fütüvvetnamelerden Ahilik ilkelerinden, set kuşatmadan bahsetti. Ama ben biraz panel formatını aşarak öğrenci arkadaşlarımıza sormak istiyorum.

Ahilik konusunda daha önce bilgisi olan varsa, arkadaşlarımız vardır mutlaka ama el kaldırabilir mi? Daha önce bilgisi olan. Fütüvvetname nedir? Daha önce duyan var mı? Şed kuşatma duyan var mı? Şimdi hocam, biz bildiklerini varsayarak anlatıyoruz. Ama ne yazık ki yeni nesil gençlik, hatta daha ileriki yaşlarda kiler bile bu terimlerden bile bir haber. Bu nedenle gençlerin uyanık olması bu kültürümüze birikiminizi mutlaka sahip çıkması gerekiyor. Her şey görsele dönüştüğü için özellikle televizyon dizilerinde milli kültürümüzü işleyen bazı diziler zaman zaman karşımıza çıkıyor. Örneğin sizin yaşıңыз biraz daha küçük ama “Ekmek Teknesi” dizisini izlediyseniz. Orada bu Ahilik kültürü çok güzel işleniyordu. İzleyen var mı? Arkadaşlar. Gençlerden, evet genç arkadaşlardan var. Son zamanlarda TRT’de yayınlanan Yunus Emre dizisi de aynı şekilde. İzleyen var mı? Gençlerden. Evet, bu dizi yeni çekildi birkaç senelik, sizin yaşıınızda müsait.

Ahilik kültürünü, o diziyi (internetten bulabilirsiniz) mutlaka izleyin. Bu konularda, Bülent hocam da tamamlayıcı bilgiler de verirse Ahilik kültürü ile ilgili, geçmişiyile ve terimlerle ilgili. Daha aydınlatıcı olacağını düşünüyorum.

Sözü Bülent Arı hocama bırakıyorum.

Doç. Dr. Bülent ARI-“Ahilik ve Hoşgörü”

Sağ olun Başkan, Sayın Valim, Sayın Rektörüm, değerli öğretim üyesi arkadaşlarım, sevgili gençler ve değerli konuklar. Ali hocamın da daha önceden bahsettiği gibi ben de iki metin hazırladım, aslında bugün için. Çünkü programda bir aksama olursa uzun metinden konuşurum. Eğer diğer türlü olursa daha kısa metini kullanırım. Bugün Fuat Bey’in de konuşması olmadığına göre oldukça rahat olacağım herhalde.

Ahilik aslında temel olarak baktığımızda; toplumları ayakta tutan birtakım yapılar var. Bu da fertlerin kendi aralarındaki ilişkileri yani günlük ihtiyaçlarının temin edilmesi, karşılanması. İşte

bu noktada aslında çok basit gibi görünen ama çok şümüllü²³ ve etkili bir yapı karşımıza çıkıyor. Onun adı da Ahilik ve esnaf teşkilatı. Bugün nasıl mimarların Mimar Odaları, şoförlerin Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu gibi tıpçıların Türk Tabipler Birliği varsa Selçuklu ve Osmanlı devrinde de esnafın bağlı oldukları bir kuruluş vardı. Bu kuruluşun adı da Ahi teşkilatı idi. Daha önce de konuşmacıların bahsettiği gibi aslında 13. yüzyılda sistemleşmiş. Ahi Evran tarafından belirli bir sistematığe oturmuş bir yapı. Ben öncelikle size bu yapının ne olduğunu, Ahilik kavramının nasıl bir yapı olduğunu ifade ettikten sonra, ardından da Türk kültürünün Ahilik teşkilatının oluşmasında nasıl katkıda bulunduğunu ve Ahilikte hoşgörü kavramını vermeye çalışacağım. Konuşmamın özeti bu, kısa özeti bu.

Ahi sözcüğünün kaynağı ile ilgili iki farklı görüş var. Ahi kelimesinin kökeni ile ilgili var olan görüşlerden ilki; bu kelimenin Arapça “kardeşim” anlamına gelen Ahi kelimesinden geldiğine kabul ederken diğer görüş ise Divanü Lügati't Türk ve Atebetül'l Hakayık gibi kaynaklarda geçen ve “eli açık, cömert” anlamlarına gelen Türkçe “Akı” kelimesinden kaynaklanıyor. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde Ahi; erkek kardeş, Ahilik ocağından olan kimse, eli açık ve cömert şeklinde tanımlanıyor. Ahilik ise gönül ile akı madde ile manayı, adlarına tevazu, merhamet, hoşgörü, sevgi, saygı, kardeşlik, cömertlik, yardımlaşma, dayanışma, paylaşım ve adalet kavramlarının birleştiği ahlaki, dini, sosyal ve kültürel değerler bütünü temsil ediyor. Çıkabilecek olası sorunları, güçlü İslami yönleriyle çözmekte ve İslami iş ahlakını yaymaya çalışmaktadır.

Ahilik erbabının temel özellikleri; doğruluktan ayrılmaması, alçakgönüllü olması, iyi huylarını sürekli geliştirmeye çalışması, kendisini halka adanması, misafirlerini sevmesi, insanlara nasihat ederek onları iyi yola yöneltmesi ve gücü varken suçlu affedebilmesi, utanma duygusuna sahip olması, hile yapmaması, yalan söylememesi, kusur aramaması, dedikodu yapmayarak kusurları örtme özelliğine sahip olması. Dolayısıyla Ahilik insanı bir bütün olarak görüyor. Ve onu kısacası tüm yönleriyle geliştirmeyi amaç ediniyor. Nitekim Ahiliğin özünde insan sevgisi, merhameti ve hoşgürüsü var. Ahilik bir meslek örgütü olmasının yanı sıra teşkilata giriş kuralları, töreleri ve sırları olan bir tasavvufi kurum. Ahilikte temel ilke; örgütü üye olanların mutlak eşitliği, üyelerin hepsi birbirinin kardeşi. Ancak aşama bakımından küçükten büyüğe doğru sonsuz bir saygı var. Üyelik için kişinin örgüt bünyesinden birisi tarafından önerilmesi gerekiyor. Küçültücü

²³ Birçok şeyi etkileyen ya da içine alan, geniş kapsamlı.

işlerle uğraşanlar, çevresinde olumsuz tanınanlar, örgüte kötü söz getirebileceği düşünenler Ahi olamıyorlar. Örgüte giriş özel bir törenle başlıyor. Törende Ahi adayına “Kuşak” bağlanıyor. Mehmet hocamın “Şed” dediği kuşak. Ve tüm insanlara karşı sevgi dolu, saygılı olması, doğruluktan ayrılmaması öğütleniyor. Üyelerden kesin bağlılık ve örgüte karşı bir itaat isteniyor. Ahilikte bilgi edinme, sabır, ruhun arındırılması, sadakat, dostluk, hoşgörü gibi özelliklerin kazandırıldığı birtakım aşamalardan geçirilir. Ahilikte temel düsturlar; elini açık tut, sofranı açık tut, kapını açık tut, gözünü bağlı tut, beline diline sahip ol, bu 6 temel düstur önemli.

Ahi birliklerinin en önemli özelliklerinden biri de Ahilik düşüncesine uygun şekilde iktisadi hayatın düzenlenmesi için bir araç olarak kullanılmak üzere kurulan ve işletilen Orta Sandıkları. Orta sandıklarının kuruluş ve işleyişi üzerindeki bilgiler bu teşkilatın anlaşılmasına önemli ölçüde yardımcı oluyor. Her Ahi Birliği'nin Orta Sandığı, Esnaf Vakfı, Esnaf Kesesi veya Esnaf Sandığı denilen bir karşılıklı yardımlaşma ve sosyal güvenlik sandığı bulunuyor. Teşkilat bu yardım sandığı aracılığıyla üyelerine sosyal güvenlik sağlıyor. Onları tefecilerden koruyor. Ve onlara hammadde temin ediyor. Orta Sandığın gelirleri her esnaf malın satışında buraya katkıda bulunuyor. Ve bu şekilde kendisini yeniliyor.

Ahi teşkilatında kalite anlayışı müşteri odaklı üretim ve her kademede yürütülecek eğitim anlayışından söz edilebilir. Mal ve hizmet üreten Ahiler, her şeyden önce müşteri isteklerini göz önüne alıyorlar. Kaliteli mal ve hizmet üretimi iyi eğitilmiş çırak kalfa ve ustalardan oluşan personel kadrosuyla sağlanıyor. Son yıllarda aslında dillerden düşmeyen, toplam kalite yönetiminin de esası olan müşteri odaklı ürünlerin ve hizmetlerin üretim süreçlerinin sürekli iyileştirilmesi, yöntemi ile sıfır hata ortaya çıkıyor. Ahi birliklerinde üretilen mal ve hizmette kalite ve verimliliğin artırılması için aşağıdaki kriterler önem taşıyor. Ahiliğin temel felsefesini, üretilen mal ve hizmette müşteri odaklı düşüncüyü ifade edilen, “Müşteri Velinimettir” düsturu var. Ahilikte sosyal ilişkiler, dayanışma ve iş birliği ön planda tutuluyor. Üretilen kaliteli mal ve hizmet ucuza pazarlanma gayreti içerisinde olunuyor. Kalitesiz bir malı fiyatından yüksek bir değere satan esnafın pabucu dama atılıyor. Bu önemli bir şey gerçekten de toplanılıyor bir meydanda ve bir mahkeme kuruluyor o mahkemede suçlu bulunursa adamın pabucu dama atılıyor. Dükkanına kilit vuruluyor. Ve o çarşıda bir daha çalıştırılmıyor. Çok da keskin bir ceza sistemi var. Ahilik Birliğine mensup bir üyenin işyerinde imal edilen bir ürünün satış fiyatı o üründe kullanılan hammaddenin bedeli, imalatta çalışanların işçilik bedeli, iş yerinin genel gider şeklindeki masrafları ve ilave edilen belli orandaki makul bir kar, pazarlamanın değerini ortaya çıkarıyor. Tüketicilerin temel

ihhtiyacı olan bazı ürünlerin satışında aracı kişiler ya da firmalar olmadan doğrudan üretilip işyerinde pazarlandığı da görölüyor. Böylece tüketici hem ürünü istediğı kalitede ve fiyatta hem de daha çabuk bir şekilde edinebiliyordu. Bütün satıcılar, üreticiler aynı iş merkezinde bulduklarından ürünlerin birbirinden farklı yüksek fiyata satılması da söz konusu değildi. Dayanıklı tüketim mallarını üstüne o eşyanın üreticisi olan firmanın işareti ile birlikte pazarlıyorlardı. Ahi birliğince de bu amblem tanınıyordu. Ve bu o firmanın alamet-i farikasını ortaya çıkarıyordu. Üretimdeki bu oto kontrol sistemi, günümüzdeki son teknolojik donanımlı üretim, imalat birimlerinde oluşturulan kontrol merkezlerinin ilk örneğı olarak kabul edilebilir. Bu yönüyle.

Literatürü incelediğimizde Ahiliğın önemini, teşkilatlanmasını, kültürel, sosyal ve ekonomik yapısını ve uygulamalarının toplumsal dönüşüme katkılarını anlatan çok sayıda çalışma ile karşılaşılıyor. Bugünkü toplantımızda bu bilgileri özetleyerek sizlerle paylaşma imkânı bulduk. Takdir edersiniz ki Ahilik yalnızca folklorik bir kurum yapısı içerisinde değil. Onun kültürel bir temeli bir yapısı da var. Bu damlalardan birisi de Ahilikte hoşgörü konusudur. Dilerseniz bu hoşgörü kavramını da temellendirerek Ahilikle ilişkilendirmeye çalışalım. Anadolu'muz tarihi seyri içerisinde sevgi ve hoşgörü kahramanları yetiştirmiştir. Yunus Emre'den Mevlana'ya, Mevlâna'dan Hacı Bektaş Veli'ye, Hacı Bektaş Veli'den Nasrettin Hoca'ya uzanan bu tarihi şahsiyetlerimiz aynı zamanda hoşgörünün de sembolü olmuşlar. Anadolu'da Türk'ün yapısında olan hoşgörü anlayışı tasavvufî anlayışla birleşerek Yunus'ta doruğa ulaşır. Ahiliğın kültür dinamiklerinin başında gelen Yunus'un birçok şiirinde bu anlayış açıkça görülür. “Yaratılanı hoş gördük yaratandan ötürü”. Veya “Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değil, yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil.” Az önce Mehmet hocamın da söylediğı gibi Karacaoğlan'da da benzer yapılar var. Ali hocam da bahsetti ondan. “Mecliste arif ol kelamı dinle, el iki söylerse sen birin söyle. Elinden geldikçe sen iyilik eyle, hatıra dokunup yıkıcı olma.” Daha bu devam eder, uzar gider. En sonunda der ki “Alçaklarda otur gözet kendini, katı yükseklerden uçucu olma.” Bunlar aslında hoşgörünün ve tevazuunun Ahilik kültürünün nereden geldiğini de çok net bir şekilde ortaya koyan ifadelerdir.

Bu bağlamda düşündüğümüzde Ahilik Kurumu'nun temel dayanağı olan Hacı Bektaş Veli ile ilhamını ve temel sistemin ondan alan Bektaşilik felsefesinin de temelinde sevgi ve hoşgörü yatar. Hacı Bektaş Veli Anadolu'da engin hoşgörüsü sayesinde insanların gönlünde yer bulmuştur. Onun hayatı incelendiğinde yaşayışında ve düşüncelerinde sevginin ve hoşgörünün çok ciddi bir

yeri olduğu görülecektir. Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğu rivayet edilen Şu dörtlükte sevgi ve hoşgörü çok güzel bir Şekilde iŐlenir, yine. “Sevgi, muhabbet kaynar yanan ocağımızda, bülbüller Őevke gelir gl açar bağrımızda. Hırslar, kinler yok olur aşkla meydanımızda, aslanlarla ceylanlar dosttur kucağımızda.” Grlyor ki din dil ırk farkı gözetmeden bütün insanları bir olarak kabul eden ve kaynaŐtıracak olan tek güç sevgi ve hoŐgrdr. Bugün kültürlerin geldiği son nokta insana insan olarak değer verilmesi ve saygı duyulması gerçeğidir. Aynı hakikati Türk tarihinde Mevlâna, Hacı Bektaş, Yunus Emre gibi aslında bizim için önemli olan birtakım değerler de ortaya koymuştur. Biz bunlara aslında Türk kültüründe, Ali hocam da bilir, bilge tipi deriz. Bilge tipi her zaman bizim toplumumuzda Oğuz Kağan destanından başlayarak oldukça etkili rol oynamıştır.

Ahilik günümüz evrensel değerleri ile uyum gösteren dünyada benzeri bulunmayan bir kültür ve medeniyet hazinesidir. Bir insanlık bilimi olan Ahiliği Türk kültürüne yeniden kazandırmak yine büyük bir önem arz etmektedir. Kardeşlik teşkilatı olan Ahilik teşkilatını bir an önce Türk dünyasında yaşatmanın önemi de yadsınamaz bir gerçektir. Onun için bu tür toplantıların sürekli olması da önemli bir değer taŐır. Bizim bugünkü toplantımızı önemli ve farklı kılan Ahiliğin tüm Türk dünyasında aynı anda omuz omuza birlik dayanışma ve kültür köprüsü oluşturma yönünde uygulanmasının birlikteliği tetikleyeceği ve ortaya koyduğumuz gle kendimize olan güvenimizi artıracakđı düşüncesinin uygulanabilir olduğunu görmemizdir. Türklerin Ahiliği toplumsal dönüŐüm olarak tekrardan uyandırması ve güncellenmiŐ olarak bu metotları gündeme getirmesi toplumu düşünmeye sevk edecek ve toplumsal yükseliş belirli bir ivme kazanacaktır. Ahi ocakları bu geliŐimin dini ve ilmi temsilcileri olarak sivil toplumu güçlendirme mantığı ile toplumda bir silkelene oluŐturacaktır. İnsan unsurunun iyileştirilmesi ve bu iyileştirme sonucu, kelebek etkisi ile tüm toplumun iyileŐmesinin sağlanması ve insanlarımızın üzerine düşen görevleri yapmaya başlaması, bunların hepsi ardada süregelen bir süreci oluŐturacaktır. Günümüzle de bağlantı kurduğumuz zaman Şu noktayı ön plana çıkaracak. Düşünün bir esnaf sabahleyin dükkanına açıyor. Ve ilk siftahını yapıyor. İkinci gelen müşteriye diyor ki “kardeşim diyor. Ben siftahımı yaptım. Yanımdaki kardeşim siftahını yapmadı. Sen git ondan alışveriş yap.” Bu aslında bizim için çok önemli bir Şey. Ve az önce söylediğim o tetikleyici kelebek etkisi, burada ön plana çıkıyor. Biz bugün eğitim fakültelerinde ya da başka yerlerde niversitemizde, sremde olsun birtakım kurslar oluyor. Birtakım faaliyetler oluyor. Orada biz ne demiyoruz. “Ya ben Şu kadar derse giriyorum. Ben bundan bu kadar faydalanıyorum. Diğerinden de Şu kardeşim yararlınsın.” Demiyoruz. İŞte bu kültür neyi getirecek. Buna ulaŐmamızı getirecek toplum olarak. Bu açıdan

önem taşıyor. Evet, Rektör hocam da gülümsedi, hafiften. Bu çünkü toplum olarak bizim sıkıntımız, sorunumuz.

Sonuç olarak zengin bir tarihi ve geleneği olan bir milletin fertleri olarak bugünkü sorunlarımıza bakarken geçmişteki zenginliklerimizden de yararlanmaya çalışmak, ciddi bir toplumsal ödev olarak önümüzde durmaktadır. Onun için bu toplantıların artarak devam etmesini ve özellikle de burada bulunan gençlerin bu konuda bilinçlendirilmesini ve bilinçlendirilmek için de gerek medyayı gerekse birtakım kaynakları kullanması, onları merak etmesi, yalnızca bunları Google'da arama yoluna gitmemeleri, daha geniş kaynakları özellikle kütüphanelerde bulacaklarını söyleyerek konuşmamı sonlandırıyorum.

Hepinize teşekkür ediyorum. Sağ olun.

Moderatör Prof. Dr. Mehmet KILINÇ

Bülent hocamıza teşekkür ediyoruz. Son sözünden alarak gençlerin bu konudan haberdar olabilmesi için, unutulmaması için, artık ne kadar engel olmaya çalışsak da medya, internet, sanal alem hâkim olmuş durumda. Bu âlemde biz bilgimiz ancak bu şekilde aktarabiliriz. Ahilik kültürünü, Milli kültürümüzü bu alana taşıyarak ancak gençlere iletebileceğiz. Yoksa kitaptan bundan sonra kimse okumayacak ne yazık ki durum böyle. Bu bilgileri internete koyarız inşallah, takipçisi de olur. Soru-cevap, birkaç soru almak istiyorum. Eğer mümkün olursa gençlerden özellikle. Arkadaşlar sorusu olan var mı? Konuşmacılarımıza. Evet, her şey güzel anlaşılmış, teşekkür ediyoruz. Konuşmacılarımıza da teşekkür ediyoruz.

Ahiliğin Günümüze Yansımaları

Ahilik sisteminde para amaç değil, araçtı. Bu bakımdan iş yerlerinde imal edilen herhangi bir ürünün fiyatı, o üründe kullanılan ham maddenin ve işçilik değerlerinin toplamından ibaretti. İşçiliğe, iş yerinde yapılan masraflar ve çalışanların ücretleri dâhil edilirdi. Tüketicinin temel ihtiyaçları olan birçok ürün, aracı kullanılmadan doğrudan doğruya üretim yapan iş yerinde satılırdı.

İş yerleri, aynı sanat dallarında faaliyet gösteren esnafın bir yerde toplandığı "arasta" veya çarşılardı. Tüketici ihtiyaç duyduğu ürünü buralarda daha çabuk bulmakta hem de aynı cins veya kalitedeki ürünleri aynı fiyatla gönül rahatlığı içerisinde alabilmekteydi.

F arşça "ärästen"den türetilmiş mekân ismi olup "sıraya konulmuş, hazırlanmış, tezyin olunmuş, bezenmiş donanmış, düzenlenmiş, Ordu Pazarı, Asker Çarşısı, Silah Çarşısı, Sipahi Çarşısı" gibi anlamlara gelir.

Türkçe'de çarşı kelimesinin müteradi fi olarak kullanılır. Bununla birlikte diğer çarşılardan farklı olarak arastayı meydana getiren ve bir çeşit mal satan dükkânlar, düzenli olarak bir sokağın iki yanında karşılıklı sıra halinde dizilir. Sokağın üstü ya örtülüdür veya dükkânların önü saçaklıdır.

Arastalar, bulunduğu çevreyi şenlendirmek amacıyla yapılan ve mektep, medrese, imaret, darüşifa, hamam, han, tabhane gibi bölümleri içeren külliyelerin bitişiğinde, genellikle camilerin yakınında inşa edilirdi. Edirne'de Selimiye Camii'nin bitişiğinde Arasta adı verilen çarşı buna açık bir örnektir. Bazı arastalar, külliyenin dış cephesinde, hanla imaret arasında

yapılmıştır. Nitekim Karapınar Sultan Selim Külliyesi Arastası, imaretle çifte han arasındaki sokakta yer almıştır. Arastaların bir kısmı, mabedin biraz uzağında bulunurdu. Yeni Camii'nin vakfı olan Mısır Çarşısı, camiden uzak-

ta inşa edilmiştir

Arastaların örtüsünde yeknesaklık bulunmamaktadır. Bazılarında dükkânların açıldığı sokağın üstü tamamen örtülüdür, bazılarında ise açıktır. Üstü örtülü arastalar kâğıt olup, dükkânların dizildiği sokak tonoz veya ahşap çatıyla kapalıdır. Bunlarda dükkânların dizildiği sokağın iki ucu birer kapı ile kapatılmaktadır. Bu şekilde arastalar küçük çapta bir kapalı çarşı durumundaydı. Nitekim Edirne'de Selimiye Camii'nin bitişiğinde külliyenin bir parçası olan Arasta kapalı çarşı özelliği taşımaktadır. Arastayı oluşturan sokağın üstü açık ise dükkânların ön tarafları saçaklı olurdu. Halihazırda ayakta bulunmayan Sultan Ahmet Camii'nin bitişiğindeki arastadaki dükkânların sadece önleri saçaklı idi. İstanbul'da eskiden Şehzade Camii yanındaki Direklerarası adı verilen ve revaklı dükkânlarla çevrili olan sokak da üstü açık arastalara örnek verilebilir.

Arasta Pazarı, Edirne

Direklerarası, İstanbul

Ali Paşa Çarşısı, Edirne

Arastalar genelde aynı malı üreten veya satan esnaf dükkanlarından oluşurdu. Edirne'deki arasta Evliya Çelebi'ye göre, XVII. yüzyılda Haffaflar Çarşısıydı. Konya'da şimdiki PTT binasının olduğu yerde, Hacı Hasan Camii'nin yakınında şu anda mevcut olmayan arasta da Haffaflar Çarşısı olarak bilinirdi. Burada ayakkabı dikicileri ile yapılmış ayakkabıyı satan haffaflar oturuyordu. Bu arastada bir de Taceddin Mescidi adı verilen mabet bulunuyor. Haffaf esnafı vakit namazlarını burada kılıyordu. Arastalar, haffaflar arastası, kürkçüler arastası, terlikçiler arastası, baharatçılar arastası gibi buradaki dükkânlarda oturan esnafların yaptıkları işe göre ad alıyordu. Bugün ayakta bulunan Osmanlı dönemi külliyelerinin hemen tamamında bir arasta bulunmakta ve çarşı olarak kullanılmaktadır.

4. Erzurum Atatürk Üniversitesi Ahilik Paneli

Moderatör

Prof. Dr. Nihat YATKIN

Panelistler

Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ “İş ve Meslek Ahlakında Ahilik”

Prof. Dr. Fehim BAKIRCI “Sosyo-Ekonomik Açından Ahilik Teşkilatı”

Moderatör Prof. Dr. Nihat YATKIN

Bismillah, Velhamdulillah, Vessalatu Vesselamu Ala Rasulillah.

Çok kıymetli Rektörüm, Büyükşehir Belediye Başkan Vekilim, Sayın Genel Müdür Yardımcım, Ticaret ve Sanayi Odası Başkanım, Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliği Başkanım, kıymetli meslektaşlarım, hocalarım ve sevgili öğrenciler. Hepinizi kemal-i edeple, hürmetle selamlıyorum.

Ahilik Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Anadolu'da yaşayan halkın sanat, ticaret ekonomi gibi çeşitli alanlarda meslek adamlarının yetiştirilmesini sağlayan, onları ahlaki yönden yetiştiren ve çalışma yaşamını “iyi insan” meziyetlerini esas alarak düzenleyen bir örgütlenmedir. Örgütün kurucusu, malum Ahi Evran'dır. Örgütün kendine has kural ve kurulları vardır.

Ahilik denince akla hemen “kardeşlik” geliyor. Zira Arapça'da “Ah”, “kardeş” demek. İyelik eki alması halinde “Ahi” de” kardeşim” demektir. Tabii, kardeşlik denince de benim aklıma hemen Hz. Peygamber Efendimizin Mekke'den, tabiri caizse ceketini alıp çıkan muhacirle Medine'deki Ensar arasında yaptığı ve tarihte eşi benzeri olmayan kardeşlik sözleşmesi geliyor ki, buna muâhât²⁴ diyoruz. Bu muâhât sayesinde, bu ruhla olmalı ki Osmanlı döneminde malumunuz üzere sabah siftah yapan bir esnaf, ikinci gelen müşterisini siftah yapmayan komşusuna

²⁴ Muâhât: Arapça uhuvve kökünden türeyen muâhât sözlükte “biriyle kardeş olmak, birini kardeş edinmek” anlamına gelir.

gönderiyordu. Ahilik işte bu demektir, kıymetli dinleyenlerim. Dolayısıyla, çok fazla söze gerek yok. Hocalarımız zaten burada konuyu daha ayrıntılı anlatacaklar.

Ben sözümü burada tamamlayarak Selçuklu'dan günümüze Ahilik panelini başlatmak istiyorum. Önce İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Öğretim Üyesi Profesör Doktor Turan Öndeş'i "İş ve Meslek Ahlakında Ahilik" isimli konuşmasını yapmak üzere davet ediyorum. Ardından yine İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Lojistik ve Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi Profesör Doktor Fehim Bakırcı'yı "Sosyo-Ekonomik Açıdan Ahilik Teşkilatı" isimli konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum. Buyurun, Hoş geldiniz.

Önce Turan Öndeş Hocamız" İş ve Meslek Ahlakında Ahilik" isimli konuşmasını yapacak. Buyurun Hocam, söz sizin.

Prof.Dr. Turan ÖNDEŞ–"İş ve Meslek Ahlakında Ahilik"

Teşekkür ederim. Sayın Rektörüm, değerli Genel Müdür Yardımcımız, kıymetli Büyükşehir Belediye Başkan Vekilimiz, Sayın esnaf ve sanatkâr odaları başkanlarımız, değerli hocalarım, kıymeti öğrenciler, değerli protokol. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Ben, ahilikte iş ve meslek ahlakı üzerine bir şeyler toparladım. Bunu özetle sizlere aktarmaya çalışacağım.

Ahi kelimesi, biraz önce hocamızın da ifade ettiği gibi "kardeşim" anlamına gelmektedir. Türklerin yerleşik hayata geçmesiyle, özellikle esnaf arasında bir örgütlenme biçimi olarak fütüvvet benimsenmiş ve bu ahilik olarak ortaya çıkmıştır. Ahi teşkilatı Fütüvvet teşkilatının Türkler tarafından geliştirilmiş, Anadolu'da yayılmış bir şekli olarak görülüyor. Asırlardır Ahilik esnaf, tüccar, sanatkâr ve ticari işletmecilik yapan insanlara ilham kaynağı olmuştur Hazreti Mevlâna'nın, Yunus Emre'nin ve Ahi Evran'ın Fütüvvet teşkilatının ileri gelenleri olarak bilindiği de kayıtlardadır.

Ahilik iş birliği içinde mutlu iş ve hayat anlayışı, dürüst, sade, sakın, kendine has insani değerlerle sabırlı bir yaklaşımdır. Ahiliğin gayesi zengin ile fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, halk ile devlet arasında iyi ilişkiler kurup sosyal adaleti gerçekleştirmek ve ahlaklı bir toplum düzenini meydana getirmektir. Çalışmayı, ibadeti ve dürüstlüğü birlikte ele alan Ahilik, ahlak sahibi olmayan bir iş adamının asla başarıya ulaşamayacağını benimsemiştir.

Ahilikte meslek ahlakına çok önem verildiğini görüyoruz. Günümüzde etik kavramı da kullanıyor. Ahlak ile etik aynı şey midir, farklı mıdır o konuya girmek isterim, arkadaşlar. Ahlak bir toplumun en üst genel standartlarını içerir. Bireylerin mesleki ve kurumsal rollerinden bağımsız toplumun tümü için geçerlidir. Etik ise, genel davranış standartları değil, toplumdaki belirli bir mesleğin, işin, kurumun, grubun standartlarıdır. Etik bir mesleğe ve alana özgüdür. Meslek etiği doğrudan doğruya insanla ilgili mesleklerden uyulması gereken davranış kurallarından oluşur. Dünyanın her yerinde aynı meslekte çalışanların bu davranış kurallarına uygun davranmalarıdır. Mesleki etiğin amacı hataların yapılmasını önlemektir.

Buradan, ahilik boyutuna gelelim. Ahilik, karşılıklı iş birliği ve sosyal dayanışmaya dayalı, kaliteyi ve müşteri hizmetlerini ilke edinmiş; mesleki gelişmeyi ve sürekli eğitimi esas alan ahlak anlayışını temsil eder. Meslek erbabından, meslek ahlakına uygun tutum ve davranışlar beklenir. Bu davranışlar önce denetlenir, kurallara uymayanlara yaptırımlar uygulanırdı.

Esnaf her şeyden önce doğruluk aranırdı. Çürük iş yapmak, belirlenen bir fiyatın üstünde mal satmak, başkasının malını taklit etmek büyük suç sayılırdı. Kalitesiz mal üreten, tüketiciyi aldatan, yüksek fiyattan mal satan esnaf ve sanatkâr birlikten ihraç edilir, işyeri kapatılırdı. Böyleleri piyasadan hammadde alamaz, kimse ona mal satmaz, o da malını kimseye satamazdı.

Ahiliğin mesleki ahlak ve görgü kurallarını şöyle birkaç madde ile özetleyecek olursak (*zamanı da biraz değerlendirmek istiyorum*):

- İyi huylu ve güzel ahlaklı olmak
- İşinde ve hayatında kin, çekememezlik ve dedikodudan kaçınmak
- Emri altındakileri ve hizmetindekileri korumak, gözetmek
- Alçak gönüllü olmak, büyüklük ve gururdan kaçınmak
- İnsanların işlerini içten, gönülden, güler yüzle yapmalarını sağlamak
- Gönlü, gözü, kalbi tok olmak.
- Hakka, hukuka, hak ölçüsüne hak ölçüsüne riayet etmek
- Şefkatli, merhametli, adaletli, faziletli, iffetli ve dürüst olmak
- İç dışı, özü sözü bir olmak
- Kötü söz ve hareketlerden kaçınmak.
- Hataları yüze vurmamak.
- Cömertlik, ikram ve kerem sahibi olmak.

Bunlar bize, Ahilik ile insan-ı kâmilî oluşturmaya çalıştıklarını gösteriyor.

Ahilikte ürünlerin üzerine kazınan çentikler ustanın alamet-i farikası²⁵ sayılmış, amblem olarak kullanılmıştır.

Ahilik insanların her yönden yetişmelerini sağlayan bir ahlak mektebi olarak işlev görmüştür. Bütün prensiplerini dini kaynaklardan alan Ahiliğin nizamnamelerine Fütüvvetname adı verilirdi. Ahiliğin esasları, ticaret kuralları bu kitaplarda yazılıdır. Teşkilata girecek olan kimse ilkönce bu kitaplarda belirlenen dini ve ahlaki normlar uymak zorundadır. İş ahlakı bir meslek ile ilgili herkes tarafından benimsenmiş genel kabul görmüş ve o mesleğe mensup olanların ulaşmak için gayret ettikleri davranıştır. Aykırı hareket edenleri kınama, ayıplama, yalnızlığa terk etme, iş birliği yapmama gibi yollarla cezalandırıldığı ideal tavır, davranış hareket ve düşünce şeklidir, Ahilik.

Ahilik düşüncesinde, iktisadi amaç daha fazla üretip daha fazla kazanmak değildir. Kaliteli üründen vazgeçmeden gerektiğinde üretim miktarına ve fiyatlara sınırlama getirerek üreticiyi ve tüketiciye dengeli şekilde korumak olduğunu görüyoruz. Ahi teşkilatı esnaflar arasında bir birlik sağlamış, esnafın denetlenmesine ve eğitilmesine önem vermiş; her esnafın sağlam iş yapıp yapmadığını, müşterilere karşı davranışlarını kontrol etmiş, üretilen malların kaliteli ve belli standartta olmasını sağlamıştır.

Ahi birliklerinde ustaların üreteceği ürünün belirli standartlara bağlandığı gibi alacakları çırak sayısı da standarda bağlandığını görüyoruz. Eğer bir usta kalitesiz mal üretir, üretim standardına uymaz, kalfaların ücretlerini vermez, çıraklarını sömürür, onlara bildiklerini öğretmez ve kendinden beklenen görevlerini yerine getirmezse ustaya işyeri kapatma cezası verilirdi. Bugün hala kullandığımız “pabucu dama atmak” bir ahi deyimidir. Ahiliğin kalite kontrol sistemini ifade eden, sembolize eden bir eylemdir. Bazı esnafların imalatı standardın altına düşürmesi ya da sahte imal ederek piyasaya sürmesi halinde dükkanları kapatılırdı. Bu cezaya rağmen kendisine çekidüzen vermeyenlerin esnafıktan ihraç edildiği görülürdü. Ahilik teşkilatının yaygın olduğu zamanlarda kalitesiz mal satan ve değerinin üstünde fiyata satan esnafın ayakkabısı dükkânın damına (çatı) atılır, böylece herkes o dükkânın ayıplı mal sattığını öğrenmiş olurdu. Oradan alışveriş yapılmaz, esnaf cezalandırılırdı.

²⁵ Alamet-i farika, marka, ayırdedici işaret

Birçok üründe olduğu gibi şişecilerin imalatında da cinsine göre şişelerin gramajları belirlendiğini, bu gramajın altında imalat yapan ustaların dükkânlarının kapatıldığını görüyoruz. Kılıç kabzalarında sakızağacı kullanıldığı halde üzerini siyaha boyayarak müşteriye abanoz gibi gösteren ve meslek haysiyetini zedeleyen esnafın lonca mensuplarınca ihracı istenmiştir. Ahiliğin temelinde üretilen mal ve hizmette müşteri odaklı, “müşteri velinimettir” anlayışı hakimdir.

Ahiliği bu kısa panelde anlatmak hakikaten zor. Ahilikteki sırrı üç maddede sıralayabiliriz: Mesleki eğitim, tekke eğitimi ve medrese eğitimi. Medrese eğitiminin mecburi olmadığını, ancak ömür boyu ve her kademedede devam edecek olan mesleki eğitim ile tekke eğitiminin ahiliğin temelini oluşturduğunu görüyoruz. Ahilikte sosyal ilişkiler, dayanışma ve işbirliği pekiştirilmiştir. Üretilen kaliteli mal ve hizmeti ucuza satmak esas tutulmuştur. İsrâf, haram olduğu ve maliyetleri artırdığı için yasaklanmıştır.

Ahilik kurumunun meslek ahlakı, doğruluk ve bağlılığa dayanmaktadır. Mesleki ahlakın dayandığı prensipleri özetle şöyle sıralayabiliriz:

Müşteriyi aldatmamak, yalan söyleyerek malı övmemek, hileli ölçüp tartmamak, karaborsacılık yapmamak, müşteriye alışverişte iyi muamelede bulunmak, çalışanın sorumluluğunu bilmesi, işinde dikkatli olması ve işi savsaklamaması.

Ahiliğin iş ahlakı ilkelerinden de kısaca bahsederek sonlandırmaya doğru gideyim. Ahinin emeğini değerlendirecek bir işi, bir sanatı olması esastır. Ahi birkaç iş veya sanatla değil yeteneğine en uygun tek bir iş veya sanatla uğraşmalıdır. Ahi doğru olmalı, emeğinin hakkı olandan fazlasını kazanma yoluna sapmamalıdır. Ahi dayanışmacı olmalıdır. Ahilik mal biriktirme ve yığılma peşinde koşan haris²⁶ ve istismarcı ticarete karşıdır. Ahi dayanışmacıdır, kardeşini kendine tercih edendir.

Ahilik anlayışı ve teşkilatlanması tarihimizde gerek sosyo-ekonomik açıdan, gerekse kültürel açıdan çok önemli bir yer teşkil eder. Zira asırlarca Anadolu insanına dini, ahlaki, siyasi ve sosyal açıdan yön vermiş müstesna bir kurumdur, Ahilik. İnsanın bir bütün olarak ele alındığı ahi birliklerinde mükemmel insan ve mükemmel toplum hedeflenmiştir. Tabii darısı bugün bizim başımıza.

²⁶ Haris, bir şeyi aşırı ölçüde isteyen, çok istekli, bir şeye doymak bilmeyen, açgözlü, hırslı.

Rivayet odur ki, geçmişte birkaç derviş Konya'da Hazreti Mevlâna'nın yanına giderler. "Siz Mevleviler ne yaparsınız?" diye sorarlar. Hazreti Mevlâna sema yaptıklarına işaretle "Allah der, döneriz" diye cevap verir. Dervişler Konya'dan Suluca Karahöyük'e giderek Hacı Bektaş Veli'ye uğrar. Mevlâna'nın verdiği cevabı hatırlatarak ona da "siz ne yaparsınız?" diye sorarlar. Hünkâr "biz bir kere Allah deyip bir dahi dönmeyiz." diye cevap verir. Oradan Kırşehir'e geçen dervişler Ahi Evran Sultan'a ulaşırlar. Ona da Mevlâna ve Hacı Bektaş ile konuşmalarını ve cevaplarını aktarır ve sorarlar: "Siz ne yaparsınız?" Ahi Evran Veli "biz Allah deyip çalışırız." diye cevap verir.

Sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum saygılar sunuyorum.

Moderatör Prof. Dr. Nihat YATKIN

Prof. Dr. Turan Öndeş'e bu özlü konuşmasından ve zamanı çok iyi değerlendirdiğinden dolayı teşekkür ediyorum. Şimdi Prof. Dr. Fehim Bakırcı "Sosyo-Ekonomik Açıdan Ahilik Teşkilatı" hakkında bir konuşma yapacak. Buyurun.

Prof. Dr. Fehim BAKIRCI-"İş ve Meslek Ahlakında Ahilik"

Saygıdeğer misafirler, değerli katılımcılar.

Öncelikle hepinizi en derin muhabbetlerimle, saygılarımla selamlıyorum. Böylesi güzel bir organizasyonda birlikte olmanın bahtiyarlığını yaşadığımı ifade etmek istiyorum.

Değerli katılımcılar,

Ahilik, Fütüvvet prensip ve esasları dâhilinde 11. yüzyıl civarında Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan bölgelerde, özellikle ticaret ve sanayi merkezlerinde esnaf ve sanatkârları bünyesinde toplayan ve onlara destek olan bir teşkilat yapısıdır. Çalışmayı, ibadeti, dürüstlüğü bir bütün olarak değerlendiren; ahlaki değerlere önem veren, esnaf ve sanatkârın gelişmesini sesini amaçlayan bir sistem olarak Ahilik önemli bir sivil örgütlenme yapısı olarak tarihte yerini almıştır.

Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik istikrarına büyük katkıda bulunmuş olan bu yapının çalışma hayatı, iktisadi ve sosyal yapı ile olan ilişkisi ve bu konudaki pek çok görüşü ve uygulaması bulunmaktadır. Ben de bu çalışmamda sizlerle bu uygulamalardan ve görüşlerden bir kısmını dilim döndüğünce paylaşmaya çalışacağım.

Öncelikle bir iktisadi yapı olarak ahilik nedir, ona bakalım. Anadolu'da şehir kasaba ve hatta köylerdeki esnaf ve sanatkârların bir organizasyonu olan ahiliğin bu kuruluşların eleman

yetiştirme, işleyiş ve kontrollerini düzenleyen bir oluşum olarak var olduğunu görüyoruz. Ahilik Anadolu'da sosyal ve ekonomik alanda faaliyet gösteren, küçük ve sistemsiz olarak hayatlarını sürdüren topluluklara benimsemiş olduğu ilke ve görüşler doğrultusunda belirli bir düzen ve dayanışma katarak güç ve statü kazandırmış, haklı rekabet tarzını ortaya koymuştur. Bu oluşumda sosyoekonomik prensipler ve ahlaki kurallar mecz edilmiş, kaynaştırılmış; teori ve pratik birlikte algılanarak uygulamalar gerçekleştirmiştir. Çünkü aslında iktisadi hayat sadece mal veya eşya yığınlarının bir araya getirilmesi değildir. Bundan ibaret bir maddi dünya değildir. Bunların gerisinde kendine has tavır ve davranışlarıyla insan gerçeği yatmakta olduğundan ahilik bu gerçeği gün yüzüne çıkararak sadece mal ve servet uğruna çalışmayı reddetmiştir.

Para sadece bir araçtır, iktisadi faaliyetlerde kullanılan bir araçtır. Hiçbir zaman amaç olamaz, olmamalıdır. Dolayısıyla Orta Çağ Avrupası'ndaki benzer teşkilatlardan farklı olarak iktisadi hayatta sık karşılaştığımız spekülasyon, serbest rekabet ve aşırı kazanç yerine sosyal yardım ve dayanışma hedeflenmiş; buna bağlı olarak da sosyal adalet din ve ahlak kuralları ile sistematize edilmiş uyumlu bir düzen meydana getirilmiştir. Ahilikte insan-insan, insan-eşya insan-tabiat ilişkilerinin ana eksenini insanın dünya ve ahiret mutluluğuna göre düzenlenmiştir. Bu yaklaşım ahilerin dünya için ahiretini ahireti için de dünyasını terk etmeyen dengeli bir hayat tercih ettiklerini göstermektedir. Ahilik felsefesine göre bütün insanlar, eşya, tabiat ve dünya Allah'ın bütün insanlara bahşetmiş olduğu emanet konumundadır. Dolayısıyla, emek gücünün, tüketicinin kısaca insanın ve tabiatın sömürülmemesi, aralarında adalet ve denge ilkeleri korunarak bireysel ve toplumsal refah ve huzurun sağlanması esastır. Ahilikte insan dayanışmacı bir ruh yapısına sahiptir. Ahilik birlik ve beraberlik içerisinde büyük hedeflere yürümek mantığına sine dayanır.

Günümüzde müşteri odaklılık kavramı, “kaliteyi müşteri belirler” ifadesi ile açıklanmakta, her türlü ekonomik faaliyetin merkezini “müşteri odaklılık” oluşturmaktadır. Malumunuz olduğu üzere Toplam Kalite Yönetimi gibi modern yaklaşımlarda müşterilerin teknolojik, ekonomik ve diğer nedenlerle değişen istek ve ihtiyaçlarının takip edilerek bunların fiyat, kalite ve teslim biçimlerine bağlı olarak karşılanması esastır. Günümüzün toplam kalite yönetimi anlayışında müşteri sadece şirketin ürettiği ürün ve hizmetleri satın alan ve kullanan dış müşterilerden oluşmaz. Aynı zamanda şirket çalışanları ve bölümleri de iç müşteri olarak adlandırılmaktadır. Ahilikte de hem dış hem de iç müşteri istek ve ihtiyaçlarının en üst düzeyde karşılanması esastır. Ahilikte kaliteli ve standart üretim yapabilmek için geliştirilen yöntem ve kurallar günümüz toplam kalite yönetimi ve oto kontrol sisteminin ilk hayata geçirilmiş halidir, diyebiliriz. Rekabet daha çok

üretmek anlayışına değil, müşteriye daha kaliteli mal ve hizmet sunma anlayışına dayanır. Ahi birliklerinde iş yerindeki iş disiplini ve iş ahlakı usta- kalfa- çırak arasındaki sevgi ve saygı temelli ilişkiler üretimde sanatın ön planda tutulması gibi ilkeler ürüne yansiyarak onun kaliteli ve en iyi şekilde üretilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla tüketiciler kendiliğinden, doğal olarak korunmaktadır. Müşteriyi velinimet olarak bilmek bu anlayışın esasını oluşturur. Biraz önceki konuşmacıların da ifade ettiği üzere.

Günümüz müşteri odaklılık anlayışında tüketiciye daha fazla tüketim yaptırma isteği esastır. Ne kadar çok harcama yaptırırsanız, kazancınız o kadar çok olur, bu da ekonomiyi canlandırır anlayışı hakimdir. Oysa ahilikte sadece ihtiyacı kadar tüketmek, ihtiyaçtan fazlasını yoksullarla, olmayanlarla, fakirlerle paylaşmak esastır.

Ahilik sisteminde tüketicinin ihtiyacı olan birçok ürün aracı kullanılmadan doğrudan doğruya üretim yapan işyerlerinde pazarlanmaktadır. Aslında günümüzün en önemli problemlerinden birisi, ürünlerin üreticiden tüketiciye erişiminde yaşanan kaynak israfıdır. Bunun için ahilikte işyerleri aynı sanat dallarında faaliyet gösteren esnaflardan oluşturulmuştur. Dolayısıyla, tüketici ihtiyaç duyduğu ürünü buralarda daha çabuk bulmakta ve aynı cins ve kalitedeki ürünleri aynı fiyata çok rahatlıkla temin edebilmektedir. Ahi örgütlerinde dayanıklı tüketim malları cinsinden demir, bakır gibi maden eşyalar üzerine, biraz önce Turan Hoca'nın da ifade ettiği gibi alamet-i farikalar vardır; marka ve logolar kazanmaktadır. Bu bir anlamda Kalite Belgesidir. Dolayısıyla Ahilikte mesleğin ürününü bu Kalite Belgesi göz önünde bulundurarak çok kötülemek olası bir durum değildir. Haliyle bu, ürünlerin taklit edilmesini önlemekte ve bir diğerinin elinden pazar kapma yarışının da önüne geçilmiş olmaktadır.

Günümüzde ISO9000 standardı ürünlerde sağlanması gereken özellikleri değil, ürünlerin üretildiği sistemin sağlanması gereken şartları tanımlar. Malumunuz olduğu üzere, bu kapsamda ISO 9000 kalite güvence sistemi ahilikte yazılı hale getirilen nizamlar olarak kendini göstermektedir. Bir ürün ya da hizmetin kaliteli olabilmesi ve hatasız üretilebilmesi için hangi mal ve hizmetleri, hangi kalitede, hangi bölgede, hangi fiyattan, kimlerin nasıl satın alacağı ve üretme hakkına sahip olacağı belirlenmiş olmaktadır. Tüketiciyi korumaya yönelik olarak İkinci Beyazıt döneminde 1502-1507 yılları arasında hazırlanan ve yüzden fazla madde içeren Bursa, İzmir ve Edirne İhtisap Kanunnameleri Tüketiciyi Koruma Kanunu olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk Çevre Nizamnamesi, ilk Standartlar Kanunu ve ilk Gıda Nizamnamesi olarak kabul edilen bu kanunnamelerde fırıncı,

kuyumcu, bakkal, berber, hekim gibi pek çok meslek sahibinin mal ve hizmet üretiminde uyması gereken standartlar belirlenmiş; müşteriler bu anlamda korunmuştur. Bu usul ve kurallar bugünkü toplam kalite yönetimi ve oto kontrol sisteminin ve bir bakıma Türk Standartları Enstitüsü kurumunun o tarihlerdeki uygulamasıdır, diyebiliriz.

Ahilikte iş bölümüne önem verilmiştir. Birlik mensupları kabiliyetlerine en uygun işte çalıştırılmıştır. Başka bir iş peşinde koşmaları, meslek mensubu insanların iş değiştirmeleri veya birden fazla iş ile uğraşmaları hoş karşılanmazdı. Bu, günümüzün modern istihdam teorilerinin ana konularını oluşturuyor. Ahi birliklerinde iş bölümü ekonomik olduğu kadar bir ahlak problemi olarak da ele alınmıştır. Ahilikte iş değiştirmeme sanatkarın bütün düşünce ve gayreti ile kendisini işine vermesini sağlamıştır. Bu da uzmanlaşmayı getirmiştir.

“Bir sosyal yapı olarak ahiliği nasıl değerlendirebiliriz?” Ahi teşkilatı göçmen Türk kabilelerini iş ve meslek sahibi yaparak onların yerleşik hayata geçmesini sağlayan bir oluşumdur. Hatta, ahilik teşkilatının kuruluş amaçlarından birisi budur dersek, yanlış olmaz. Böylece Türk, Türkmen topluluklarının toplumun ihtiyaç duyduğu meslekleri edinmeleri; sanatın nimetlerinden istifade etmeleri sağlanmıştır. Diğer taraftan, Ahi birlikleri Doğu Türk illerinden göçenler arasında sayı itibariyle az olsa da kültürce yüksek ve sanatında mahir insanları koruyup sanatlarını icra etme imkânlarını temin ederek dönemin Türk sosyal ve kültür hayatına önemli bir katkıda bulunmuştur.

Sosyal yaşama katkılarının ilki yeni fetih ve iskân alanlarında Türkmen kitlelerinin iskanlarının sosyal dokuya zarar vermeden sonlandırılmasında karşımıza çıkmaktadır. Ahi birlikleri farklı kültür değerlerine sahip kitlelerin karşı karşıya geldikleri bir dönemde birbirine karşı çatışmacı bir tavır içerisinden çıkarıp uzlaştırmıştır. Zayıflayan aşiret bağlarının yerine yerleşik hayat değerlerini ikame etmişler, özellikle yerleştikleri bölgelerdeki Bizanslılara karşı Türklerin çıkarlarını koruyarak Anadolu'nun sosyal nizamını sağlamışlardır.

Ahiler sosyal yapıyı oluşturan unsurlardan soylular, burjuvalar, bürokratlar ve din adamları gibi egemen ve sömürücü vasıflara sahip bir sınıf yapısı oluşturmak yerine üreticiliği esas alan farklı sosyal katmanlara dayalı bir yapı yöne çıkarmışlardır. Böylece ticari ve ekonomik kalkınmayı sağlamakla beraber sayıca çok olmaları ve örgütlü yapılarından kaynaklanan güçleriyle şehre nizam vermişler; esnaf ve sanatkârlar arasında gerçekleştirdikleri yardımlaşma ve dayanışma ile toplumsal dengeyi tesis ve muhafaza etmişlerdir.

Özellikle günümüz modern toplumlarında yaşanan en önemli sorunlardan birisi olan gençlerin zararlı ve yanlış akım ve alışkanlıklardan korunması, onların gençlik enerjilerinin toplum ve kendi menfaatleri doğrultusunda kanalize edilip üretken ve sorumluluk sahibi kişiler olarak yetiştirilmesi konusunda da ahilik sistemi önemli bir rol üstlenmiştir. Gençliğin enerjisini yapıcı, üretici, hatta yönetici kılmak konusunda müstesna tecrübeler sunmaktadır. Ahi teşkilatlanmaları ile gençler üretici birlikler halinde organize edilerek duygu, düşünce ve enerjileri yüksek, ulvi gayelerin tahakkukuna kanalize edilmişlerdir. Kişilerin meslek ve sanat sahibi olması, kendi kendine yeterliliği netice vermiş; bu yeterlilik de onun şahsiyet sahibi biri olarak toplumda yer almasını sağlamıştır. Ahilikteki önemli bir kural beyler kapısından içtinap etmek²⁷, düstur-u kişinin tebaiyet ten şahsiyete yükselişini ifade eden önemli bir düsturdur.

Ahi birlikleri orta sandıkları vasıtasıyla kişiye sosyal güvenlik imkanı da sağlamıştır. Sandıklar aracılığıyla kişiye maluliyet, ölüm, doğal afet hallerinde iş kurma, malzeme sağlamanın yanı sıra; işi öğrenmede, karşılaştığı sıkıntılarda maddi ve manevi destekte bulunarak kişiyi yalnızlıktan kurtarmış, dayanışma ortamı ile moral destek sağlamıştır. Böylece kişinin ve toplumun refah düzeyine katkı sağlayan bir sosyal hizmet görevi de ifa etmiştir.

Sosyal alandaki bir diğer katkısı da küçük yerleşim merkezleri ile İmparatorluk Hükümet Merkezi arasında iletişim kurmaktır.

Ahilik bütün bu sosyal prensipleri ile insanı bir bütün olarak değerlendirmekte, o insanın bütün yönleriyle eğitilip hayata kazandırılmasını, geliştirilmesini önemsemektir. Yamak ve çırakların eğitimlerinde mesleki bilgilerin yanı sıra dini, ahlaki ve toplumsal bilgilerin de verilmesi hususunda önemli bir sorumluluk üstlendiklerini görmekteyiz. Kabiliyetli çırak, kalfa ve ustaların elinden tutulmak suretiyle, günümüzde olduğu gibi verilen burslarla medreselerde eğitim imkânı temin edilmiş, orta sandığından verilen desteklerle bu eğitimlerinin sürekliliği sağlanmıştır.

“Doğru insan olma” bağlamında insanın “eline, diline, beline sahip olması” temel Ahilik prensibi olduğunu benden önceki konuşmacılar da ifade etmişti. Dolayısıyla iş hayatında önemli bir ahlak kuralı olarak insanların birbirini sevmesi, sayması, yardım etmesi fakir ve yoksulu

²⁷ İçtinap etmek; Sakınmak, çekinmek, kaçınmak

gözetmesi temel ilkeler olarak ifade edilebilir. Hilesiz iş, sağlam mal, belli oranda kâr, ölçülü kazanç adil bir kalite kontrol sistemi de Ahiliğin sosyoekonomik esası olarak ifade edilebilir.

(Çalışma hayatı hakkında birkaç cümle ile kısaca ifade etmek istiyorum) Çalışma hayatı usta ve kalfanın çıraqlara rehberlik edici, eğitici, yol gösterici, motive edici, destekleyici unsur olduğunu görmekteyiz. Peygamberi bir düstur olan “kolaylaştırınız” metodolojisine uygun bir şekilde işi zorlaştıran değil, kolaylaştıran bir yapıda, pozitif geri besleyici, iş birliğini teşvik edici yaklaşımlar benimsendiğini görmekteyiz, iş hayatında. Esnaf başkanı ve ustalar bütün üyeleri ile bir baba şefkati düsturu ve ilişkisiyle onları koruyan ve kollayan mesleki, siyasi, ahlaki bir dini lider konumunda olmuştur.

Bu uygulamalar belki günümüz toplumlarında çok fazla karşımıza çıkmıyor. Biraz önce değerli Başkan Fırat Beyin de ifade etmiş olduğu gibi, son yüzyılda biraz ehemmiyetini kaybetmiş gibi görünmesine rağmen hala pek çok ilimizde pek çok meslek teşkilatında bunun uygulandığını görüyoruz. Mesela Denizli'de Ahi Sinan Sofrası adı altında esnafın her yıl bahar ayında on binlerce kişiye yemek vermesi, demirci kalfalarının ustalığa terfisini canlandıran sembolik şet kuşanma törenlerinin yapılması, halk pazarlarının sabahları pek çok ilde (Ben Tokat'ta buna şahit oldum) dua ve Kur'an okunarak açılması, akşam saatlerinde dua ile kapanması, yine Denizli'de Babadağlılar iş merkezinin girişinde yer alan yansıda da görüldüğü gibi;(sunum ekranındaki slaytta yer alan yazı)

*Besmele çek gir çarşıya, selamı da unutma ha,
Kiloyu eksik çekme ha, metreyi kısa tutma.
Halka hizmet eylemektir, hakka hizmet eylemek,
İyi belle sen bu sözü, sakın yabana atma ha.
Alışveriş derken, ölçü tartı satış derken,
Paraya pula tapma, İnsanlığımı da unutma ha!"*

İfadesi ile Ahiliğin hala yaşayan bir kurum olduğunu göstermektedir. Sistemin belli mal ve hizmetler üreten, sunan firmaların aynı çatı altında toplandığı bir yapıyı hazmeden bir düşünce içerisinde olduğunu ifade edelim. Üreticiler ve satıcılar arasında yakınlık, birbirini kontrol edebilme, rekabet ortamı, kalite ve standardı koruma, geliştirme, oto kontrol ve dayanışma ile birbirine eksikliklerini giderebilmek gibi imkanlarını sağladığını da önemli faaliyetler olduğunu belirtmem gerekir.

Temel çalışma ilkeleri itibariyle de günümüzün modern yaklaşımlarından olan kıdem tazminatı, işverenin sorumluluğu, çalışma belgesi, asgari ücret, fazla çalışma ücreti, sigorta primi gibi temel prensiplerin ahilikte de benimsendiğini görmekteyiz.

Ahiliğin, insanlara bir meslek dalında olmalarını sağlayan bir teşkilat olmakla beraber; çalışma yaşamında bir mevki elde ettiği, sanatlarını ahlaki düzeyde daha iyi icra etme fırsatı bulabildiği, iş dünyasına insancıl boyutlar kazandıran bir sosyoekonomik yapı olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

İyilik, doğruluk, kardeşlik ve yardımlaşma gibi bütün güzel değerleri içselleştiren, özümseyen, benimseyen Ahilik, ahlak, eğitim, bilim ve kalite standardı gibi üretici tüketici ve denetim konularında toplumsal işlere nüfuz etmiş, yaşayan bir yapıdır.

Sonuç olarak kâmil bir insan, mükemmel bir toplum hedeflenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bunlar günümüzün belki de geliştirmekte olan ülkelerinin aramış olduğu temel anahtar kavram olan modern kalkınma anlayışının sosyal dinamiklerini oluşturduğunu da ifade etmek isterim Eline diline beline sahip insan modeline her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyduğumuz şu günlerde gerek iş dünyası ve gerekse sosyal yaşamla ilgili düzenlemeler yapılırken Ahilik ilke ve kurallarından üst düzeyde yararlanmanız gerekiyor. Bu örgüt yapısı ve ahlak ilkelerinin özellikle belirli bir hafta içerisinde klasik törenlerle değil de bir yıla yayılmak suretiyle kutlanması; değerli Genel Müdür Yardımcısının da ifade etmiş olduğu gibi okul müfredatlarında yer alması, yıl boyunca bu faaliyetlerin gençleri bilinçlendirecek şekilde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmek isterim.

Son olarak şunu söylemek istiyorum. Ahilik olgusunun tüm toplumsal oluşumlarda insani anlamda yeniden değerlendirilmesi ve hayata geçirilmesi gerekir. Çünkü insani olmayan, toplumsal sorumluluk anlayışı taşımayan, kontrolsüz ve baskı içeren bir güç ister işçide ister işverende ister başka bir kişide veya kurumda olsun haksızlığı, yanlış ve zulmü beraberinde getirecektir.

Teşekkür ediyorum, sabrınız için. Hepinize saygılarımı sunuyorum

Moderatör Prof. Dr. Nihat YATKIN

Prof. Dr. Fehim Bakırcı Hocamıza bu güzel konuşmalarından dolayı teşekkür ediyorum. Özet olarak aldığım notlara baktığımda ahilik;

Mutlu bir iş hayatı oluşturmak, dürüstlük, cömertlik ve sabrı öncelemek, sosyal adaleti sağlamak, ahlaklı bir toplum oluşturmak, çalışmayı ön planda tutmak, kaliteli mal üretip ucuza satmak ve bu suretle tüketiciyi korumak, “isâr” dediğimiz kardeşini kendisine tercih etmek, dünya ve ahiret dengesini kurmak, sömürüye engel olmak, dış ve iç müşteri isteklerinin karşılanması, çalışmayı bir ibadet aşkıyla yapmak. Efendim, dünya ve ahiret dengesinden bahsettik. Usta ve çırak münasebetlerini düzenlemekten bahsettik. Yerleşik hayata göçebelerin kazandırılmasından bahsettik. Bütün bunlara baktığımızda günümüzün acımasız piyasa şartlarında, güçlünün ayakta kaldığı, zayıfın silindiği şu ortamda ahiliğe ne kadar muhtaç olduğumuzu ortaya koydu hocalarımız.

Hepinize sabırla bizi dinlediğiniz için teşekkür ediyorum. Hayırlara vesile olmasını arzu ediyorum. Sağ olun, var olun.

Bacıyan-ı Rum Teşkilatı

13. yüzyılda kurulmuş, dünyanın bilinen ilk sivil kadın teşkilatıdır.

Tarihçi Aşıkpaşazade Orta Asya'dan Anadolu'ya göç edip yerleşen Türkler tarafından kurulan Anadolu'nun İslamlaşmasında dört önemli müessese (Gâziyân-ı Rûm, Âhiyân-ı Rûm, Abdalân-ı Rûm) arasında Bacıyân-ı Rûm'u da saymıştır.

Bu zümreler içinde Gâziler, savaşçı sınıfı; Ahiler, esnaf ve zanaatkâr sınıfı; Abdallar, dervişler; Bacılarda; kadınlar zümresini temsil etmektedirler.

Bacıyan-ı Rum teşkilatının kurucusu Fatma Bacı'dır. Kadıncık Ana, Kadıncık, Fatma Ana gibi isimlerle sık sık yâd edilen Fatma Bacı, ünlü mutasavvıf Şeyh Evhadüddin Kirmanî'nin kızı ve aynı zamanda Ahilik Teşkilatının kurucusu Ahi Evran'ın (Şeyh Nasirüddin Mahmut) eşidir.

Bacıyan-ı Rum teşkilatında kadınlar; ekonomik, kültürel ve askerî alanda toplum hayatında aktif rol üstlenmiştir.

Ahilik teşkilatının yan kolu olan Anadolu Bacılar teşkilatı sanat ile ticaret ahlakının oluşmasında, yaygınlaşmasında ve Anadolu'nun vatanlaşmasında çok önemli bir rol üstlenmiştir.

Ahiyan-ı Rum'un sloganı "Eline, diline, belline sahip ol" iken, Bacıyan-ı Rum'un umdeleri ise; "İşine, aşına, eşine sahip ol"dur.

Bacıyan-ı Rum'un başlıca faaliyetlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Anadolu kadınları birliği Ahilerin kadınlar kolu olarak yetim, kimsesiz genç kızları himayesine almış, onların eğitimlerinden ve ev bark sahibi olmalarından sorumlu olmuşlardır.

1908 yılında kurulan Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi mezhep farkı gözetmeksizin kimsesiz kadınlara ve çocuklara kapılarını açmış bir yardım kurumu olarak Bacıyan-ı Rum'u temsil etmiştir.

Anadolu Bacıları, kimsesiz ve ihtiyar kadınların bakımı, genç kızların evlendirilmesi gibi birtakım sosyal hizmetlerde bulunmuşlar, maddi sıkıntıda olanlara yardım etmişlerdir.

Anadolu Bacılarının en önemli faaliyetlerini hiç şüphesiz Anadolu'daki Moğol işgalinde görmekteyiz.

Bu süreçte Moğol işgaline karşı fillen direniş göstermişler, mücadele etmişler, gerektiğinde savaşan, cenk eden konuda olmuşlardır.

Fatma Bacı 1243 yılında çok sayıda Bacı teşkilatına mensup kadınlarla birlikte Moğollara karşı kahramanca mücadele etmiş ve esir düşmüştür. Öncelikle üyelerine yamak, çırak, kalfa ve usta sıralaması doğrultusunda sıkı bir mesleki uygulama eğitimi verilmektedir.

Mesleki eğitimin yanında zaviyelerde

dini, ahlaki ve güncel hayatla ilgili bilgiler de verilmektedir.

Binicilik ve atıcılık gibi eğitimler verilerek askerî yetenek de kazandırılmıştır. Nitekim şehirlerin savunması sırasında Moğollara karşı aktif olarak mücadelede kadınların da yer aldığı görülmektedir.

Ahi zaviyesinde gelen konuklara yemek hazırlamada, savaş zamanlarında ordunun ihtiyacı olan elbise ve savaş malzemelerinin bakımında ve onarımında yardımcı olmuşlardır.

Kadınlar; çadırcılık, keçecilik, halı, nakışçılık, örgücülük, kilim dokumacılık, oya, dantelcilik ve kumaş dokuma yapmışlardır.

Ahi İklım Hatun gibi Ahi isimli kadınlar da bulunmaktadır. Ankara'da Ağa Paşa unvanlı ahi kadınlara da rastlamak mümkündür. Paşa Hatun, Oğul Paşa Hatun, İri Paşa Hatun, Ayan Paşa Hatun, İnan Paşa Hatun, Turan Paşa Hatun, Sultan Paşa Hatun, Şah Paşa Hatun bunlardan bazılarıdır.

Kayseri'de Hunat Hatun Medresesi, Mardin Hatuniye Medresesi, Kayseri Gevher Nesibe Hatun Şifahanesi, Sivas Divriği Melike Turan Duruşifası, İlduz Hatun tarafından yaptırılan Amasya Darüşşifası, İsmetiye Zaviyesi, Rabla Hatun Zaviyesi Anadolu kadınının bu topraklardaki yerini karşımıza çıkarmaktadır.

5. Balıkesir Üniversitesi Ahilik Paneli

Moderatör

Prof. Dr. Ali DUYMAZ

Panelistler

Doç. Dr. Ahmet KÖÇ “Osmanlı Dini Ahlaki Hayatında Ahilik”

Dr. Öğr. Üy. Satı KUMARTAŞLIOĞLU “Ahilik ve Kültürümüzdeki Yeri”

Moderatör Prof. Dr. Ali DUYMAZ

Sayın Valim, Sayın Rektörüm, Sayın Genel Müdürüm, Yırcalı Holding Başkanı Sayın Rona Yırcalı Bey, Esnaf ve Sanatkâr Odaları Temsilcileri, Meslek Örgütlerinin Başkanları ve Temsilcileri, Sevgili Öğrenciler, Değerli Meslektaşlarım; öncelikle hepinizi saygıyla selamlarım. Ticaret Bakanlığına, Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü'ne Balıkesir'i de bu panel serisine aldıkları için, böyle bir panel düzenledikleri için ayrıca teşekkürlerimle minnetlerimi sunarım. Bu panele üniversitemizin ev sahipliği yapmasından dolayı Sayın Rektörümüze de ayrıca teşekkürlerimizi sunarız.

Ahilik konusunda Balıkesir'de geçmişten bu yana birtakım etkinlikler yapıldı ve yapılmaya devam ediyor. Zaman zaman bu etkinliklere olan ilgi arttı; ancak standart, belli bir disipline kavuşmuş, bu derecede düzenli yapılmış bir panel şimdiye kadar yapılmamıştı. Bunun için de ayrıca teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Sözlerimi çok fazla uzatmadan, sizi de çok fazla sıkmadan birkaç bilgiyi paylaşmak istiyorum. Ahilik, öncelikle tarihsel bir kurum, bir kültürel mirastır. Ama bu kültürel mirası bizim yeterince değerlendirdiğimiz, bundan istifade ettiğimiz, güncellediğimiz söylenemez. Biz tarihsel ve kültürel mirasımızı koruma anlamında belki yeterli duyarlılığa sahibiz; ama onu güncelleme, yeni hayata adapte etme, ondan istifade etme, onu günümüz şartlarına yeniden uyarlama konusunda yeterince hassas değiliz. Dolayısıyla, Ahiliğin güncellenmesi gereken bir kurum olduğunu, güncel hayatta muhakkak istifade etmemiz, faydalanmamız gereken bir kurum olduğunu, aynı zamanda kültürel miras olarak da üzerinde araştırmaların yapılması gereken bir kurum olduğunu vurgulamak isterim.

Bilindiği gibi aslında Ahiliğin macerası 13. yüzyılda başlıyor. Ama öncelikle şunu ifade etmek gerekir. Anadolu'ya Türklerin gelişi fetih maksatludur ve bu fetih maksatlı gelişte insan

modeli alp tipidir, akıncı tipidir. Yani at üzerinde ellerinde silahlarıyla Anadolu'yu fethetmeye gelmiş; en önemli gayeleri de Anadolu'yu Müslüman etmek, İslamlaştırmak ve Türkleştirmek olan bir akıncılar grubunun gelişi olarak düşünebiliriz. Anadolu ancak bu şekilde fethedilmiştir.

Fetih kolaydır; ama fetihden sonra kalıcı olabilmek için kurumlara ihtiyaç vardır. Bu bakımdan Anadolu'ya gelindiğinde Horasan erenleri dediğimiz, Ahmet Yesevi'nin talebeleri dediğimiz, Hazreti Pir-i Türkistan'ın talebeleri, erenleri dediğimiz veliler Anadolu'da öncelikle toprağın işlenmesini insanlara önermişlerdir. Yunus Emre bir toprak şairidir. Yunus Emre çiftçiliği, ziraatı, tarımı teşvik eden, öneren bir şairdir, velidir, erendir. Yunus, Anadolu toprağının işlenmesini isteyen bir kişidir. Ama tarımın arkasından ticaretin geliştirilmesi gerekir. Kalıcı olmanın yolu tarım ürünlerini ticaretle pazarlamaktadır.

Dolayısıyla, Yunus ile neredeyse eş zamanlı olarak Anadolu'da yine Kırşehir'de Ahi Evran'ın önderliğinde ilk meslek örgütlenmesi kurulmuştur. Tarımın yerleşim birimi, yerleşim modeli köydür. Köy tek katmanlıdır. Köyde meslek veya iş bölümü yoktur. Köylüler her şeyden biraz anlarlar; her şeyi biraz bilirler. Dolayısıyla, ticaret için kasaba, mahalle veya şehre ihtiyaç vardır. Daha genel ifadesiyle şehre ihtiyaç vardır. Bu bakımdan, Osmanlı'nın ilk şehirleri ile -ilk şehirlerinin kuruluşu ile- Ahiliğin paralel seyrettiğini görürsünüz ve meslek bölümünün sanatkârların, esnafın ayrışmaya başladığını görürsünüz. Esnaf kelimesi zaten sınıf kelimesinin çoğuludur. Sosyal sınıflar oluşur. Elbette ki, bunlar Marksist anlamda sınıflar yani geçişleri olmayan sadece ekonomik ölçekli sınıflar değildir. Bu sınıflar, dayanışmacı bir ruh hali içinde bir araya gelmiş sınıflardır. Esnaf kelimesi budur. Dolayısıyla, Ahilik Osmanlı medeniyetinin en temel kurumlarından birisidir. Osmanlı şehir medeniyetinin en temel kurumlarından birisidir. Tabii arzu edilirdi ki, Türkiye bu tarımdan ve ticarettten sonra endüstriye de aynı hızda geçiş yapsın ve Türkiye endüstri ülkesi olarak 19. ve 20. yüzyılı yaşayabilsin ama bu konuda çağı biraz ıskaladığımızı da ifade etmekte fayda var.

Dolayısıyla Balıkesir'e gelirse, Balıkesir'de bugün Hasan Baba Çarşısı dediğimiz eski arastanın²⁸ ortasında iken sonra esnaf ve sanatkârlar odalarının büyük devasa binasının ortasında varlığını sürdürmeye devam eden ve Bursa'ya entegre olan bir Emir Sultan talebesi olan Hasan

²⁸ Arasta, çarşılarda veya alışveriş bölgelerinde aynı işi yapan esnafın bir arada bulunduğu bölüm

Baba'nın öncülüğünde esnaf teşekkülleri oluşmuştur. Yani, Balıkesir'in şehir evliyası, ticaret evliyası, esnaf evliyası Hasan Baba'dır.

Balıkesir'in iki merkezi vardır. Birincisi Fatih zamanına kadar olan merkez ki, bunun merkezinde Yıldırım camii yer alır ve onun etrafındaki arastalar yer alır. İkinci merkezi ise Balıkesir'in, Zağnos Paşa Camiidir. Ve caminin etrafındaki arastalardır. Bu arastalardan birisi, bugün hala ayakta duran 1950 yılındaki yangından sonra yapılan Yeni Çarşı'dır. İki taraflı çarşıda çeşitli meslek erbabı hala işlerini yapmaya devam etmektedirler. Ama Cami merkezli etrafında esnaf haleleri²⁹ örülmüş bu yapının hemen arkasında konutlar diyebileceğimiz binalarının içinde, yapılarının içinde, muhakkak bir Ahilik örgütü veya bir Tekke yani ahlakı tamamlayan, ticaretin ahlâkî boyutunu tamamlayan muhakkak bir tekke de olmalıdır. Bu tekkeler, ibadet yeri olmanın ötesinde ahlâkî anlamda insanları eğitime mekânı özelliği gösterirler.

Sözleri çok uzatmadan şunu ifade etmek istiyorum. Bugün 1945 yılında İkinci Dünya Harbi sırasında kurulmuş olan UNESCO, 2030 yılı için 17 tane kalkınma hedefi tespit etti. Bu 17 hedef için kullanılan kavram sürdürülebilir kalkınma modelidir. Bu sürdürülebilir kalkınma modelinde aslında bizim Ahilik kurumu dolayısıyla tevarüs³⁰ ettiğimiz her birimizin bir miras olarak aslında kolektif şuur altımızda var olan kodlarından bahsedilir. Yani cinsiyet ayrımcılığından bahsediliyor. Temiz enerjiden bahsediliyor. Temiz sudan bahsediliyor. Açlığın giderilmesinden bahsediliyor. Sosyal dayanışmadan bahsediliyor. Bu çerçevede UNESCO'nun bir sözleşmesi olan SOKÜM sözleşmesi yani Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi çerçevesinde Ahiliğin de bağlı olduğu geleneksel sohbet toplantıları Türkiye adına geleneksel kültürel miras temsili listesine kaydedildi. Yani bir iki cümle ile söylemek gerekirse; Çankırı'da Yaren sohbetleri, Dursunbey'de³¹ Barana sohbetleri, Elâzığ'da Kürsübaşı, Urfa'da Sıra Gecesi dediğimiz ve bugün artık sadece neredeyse eğlence boyutunda kalmış olan sohbet toplantıları, eski işlevi eğitim olan, ahlâk olan sohbet toplantıları, geleneksel miras listesinde Türkiye adına tescil edildi. Türkiye'nin en önemli miras listelerinden birisi yani somut olmayan kültürel miras listesinde

²⁹ Hâle, gök cisimlerinin çevresinde görülen ışık halkası

³⁰ Tevarüs, bir kimseden miras kalma

³¹ Dursunbey, Balıkesir ilinin bir ilçesi.

de geleneksel sohbet toplantıları yer aldı ve bu toplantıların korunması yaşatılması güncellenmesi UNESCO gündeminde önemli bir gündem maddesi olarak tescil edilmiş durumdadır.

Esnafi çok olan Balıkesir şehri olarak biz hem kendi kültürel zenginliklerimizi hem de bunu ahlâkî anlamda ahiliği güncelleyerek hayatımıza taşımamız gerektiği düşüncesindeyim. Bu bakımdan da bu bilgilendirme toplantılarının önemli olduğunu düşünüyorum ve ben bu anlamda bize bir yandan tarihî bilgi vermek diğer yandan da günümüzde yaşayan kalıntılarını anlatmak üzere ikş meslektaşımı kürsüye davet etmek istiyorum.

Önce Doçent Doktor Ahmet Köç Beyi kürsüye çağırıyorum. Önce o konuşmasını yapacak; ama diğer arkadaşımızı, meslektaşımızı da çağıralım. O da yanımızda yer alsın. Doktor Öğretim Üyesi Satı Kumartaşlıoğlu.

Evet, biraz önce söylediğim gibi Ahiliğin en önemli boyutu kültürel ve tarihi bir miras olmasıdır. Ahmet Bey tarih bölümünde öğretim üyesi, Ahmet Köç, dolayısıyla bize öncelikle Ahiliğin tarihsel miras olarak anlamı üzerinde bir konuşma yapacak. Ben panelist arkadaşlarımızdan süreye riayet etmelerini tekrar rica edeceğim ve sözü Ahmet Köç beyefendiye bırakıyorum.

Doç. Dr. Ahmet KÖÇ-“Osmanlı Dini Ahlaki Hayatında Ahilik”

Teşekkür ederim Sayın Başkan, Kıymetli Vali Yardımcım, Kıymetli Rektörüm, Kıymetli Genel Müdürüm ve Fehametli³² dinleyiciler. Benim konuşmam Osmanlı Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'ndeki Ahiliğin oluşumu, Osmanlı'da esnaf ve lonca sistemine dönüşümü ve bu sistemin, bu kıymetli sistemin birden ortadan kalkması. Yani yenedünya düzeni ile birlikte ortadan kalkması üzerine olacaktır.

Bilindiği üzere, Ahilik çalışmaları büyük oranda tamamlanmadan sona erdi. Yani çok fazla ahilik çalışması yapılamamakta; çeşitli sebepleri var. Buna girmeden özellikle bir Alman Tarihçi olan Franz Taeschner'in ahilikle ilgili bir yorumuna değinerek konuşmama başlamak istiyorum. Franz Taeschner'e göre aslında Ahilik orta çağ devletlerinin bir sistemidir. Yani Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devleti birer orta çağ devletidir. Bu devletler patrimonyal devletlerdir; yani padişahlıklarla idare edilirler. Dolayısıyla, patrimonyal devletlerde özellikle devlet sadece ve

³² Fehametli, büyüklük, ululuk gösteren kimse.

sadece orduyu sefere götürür; orduya maaş öder. Onun dışındaki tüm işler tüm şehircilik yatırım sosyal hizmetler yani bu iki kısım haricindeki bütün işleri doğal olarak sosyal teşekküller üstlenmiştir. Demek ki Osmanlı ve Anadolu Selçuklu dönemindeki Ahiliğin çok ileriye gitmesi yine vakıf sisteminin çok ileriye gitmesinin temelinde bu bahsettiğimiz âdem-i merkeziyetçi yani merkezi yönetimle çok fazla bağılılığı bulunmayan bu sistemin olduğunu Franz Taeschner özellikle vurgulamaktadır.

O halde, “Ahiliğin kökeni nedir?” sorusu ile konuşmama başlarsam bilindiği üzere, fütüvvet teşkilatına bağlanmaktadır. Fütüvvet teşkilatı da Abbasi halifesi Nasır Lidinillah’ın başlangıçta özellikle bütün halkı halifeliğe bağlamak üzere geliştirdiği bir sistemdir, Fütüvvet Teşkilatı.

İşte bu Fütüvvet Teşkilatı zamanla tasavvuf teşkilatı ile birleşerek tasavvufla birleştiğinde ortaya bambaşka yeni bir oluşum meydana çıktı. Dolayısıyla bu yeni oluşum az önce kıymetli konuşmacıların da ifade ettiği üzere Türk-İslam sentezinin işin içerisine girmesi ile birlikte farklı bir mahiyet kazandı. İşte bu mahiyette şunlar var. İslam dininin öngörülleri ile İslam dininin ortaya koyduğu hususlarla hiçbir zaman çelişmeyen aynı zamanda kültürel öğelerin de işin içerisine katılarak geliştirilen Ahi zaviyeleri, Ahi anlayışı ve Ahilik ile ilgili yazılmış kitaplar da tüm bu hususları açıkça ortaya koymaktadır.

Ahi kelimesinin anlamı konusunda çeşitli görüşler var. Ama özellikle Dîvânu Lûgat-it-Türk'deki “akı” kelimesi yani eli cömert yani gerektiğinde yardım yapmayı seven kişi anlamında olmasının muhtemelen daha yüksek bir ihtimal olduğunu da söylemem gerekmektedir.

Ahi Evran’ın eğitimine baktığımızda aslında 1250’de sona eren Abbasi Devleti’nin hâkimiyet sahasında yetiştiğini görmekteyiz. Örneğin onun hocası Evhadüddin Kirmani ve Ahi Evran Bağdat’ta eğitim görmüştür. Dolayısıyla, İslam geleneği harmanlanmış bir sistemin yetiştirdiği bir kişidir. Onu Anadolu’da özellikle Alaaddin Keykubat döneminde görmekteyiz.

Ve yine bu dönemden sonra söz konusu Ahi Evran’ın Evhadüddin Kirmani’nin kızı ile yani Kadıncık Ana ile evlendiğini ve böylece Anadolu’da Ahiliğin bu dönemde 1205’lerden sonra kurulduğunu söyleyebiliriz.

Esasında Ahilik denilince, Ahiliği iki şekilde anlamak gerekiyor. Bir; Osmanlı Devleti’nin ve Selçuklu Devleti’nin son dönemlerinde, yani Selçuklu Devleti’nin son dönemlerinde Anadolu’da Moğol İstilasası olduğunda ahiler bu Moğollarla mücadele eden en önemli gruptur. Dolayısıyla ahiler

vatanı ve milleti koruma konusunda oldukça hassastırlar. Vatan koruması söz konusu olduğunda öncelik vatanı korumaktır. Esnaf teşkilatını sürdürme ikinci plandadır. Yine aynı şekilde bunun bir başka örneğini Osmanlı kuruluşunda görmekteyiz. Anadolu'da Ahiyan-ı Rum, Bacıyan-ı Rum gibi dört ayrı teşkilatın olduğunu Fuat Köprülü ifade ettiğine göre bunlar Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu az önce söylediğimiz gibi bir manada oluşturan unsurlardır. Dolayısıyla, vatan bilinci vatanı koruma bilinci ahilerde oldukça yüksek seviyededir.

Alaaddin Keykubat sonrasına baktığımızda İzzettin Keykavus ve diğer Selçuklu hükümdarlarının bu teşkilata girdiğini görmekteyiz. Dolayısıyla, bu teşkilata girmelerinin sebebi de az önce söylediğimiz gibi vatan ve millet mefkûresinin oldukça üst seviyede olmasıdır. Aynı zamanda İslam geleneklerini İslam'ın öngördüğü hususiyetleri ahilerin sürekli vurguluyor olması dolayısıyla bu Ahi geleneğinin Ahi zaviyelerinin Anadolu'da hızla yayılmasına sebep oldu. Nitekim Ahi Evran'a addedilen Letaif-i Hikmet isimli eserde şöyle denmektedir: “Allah insanı medeni tabiatlı yaratmıştır.” Bunun manası şudur; Allah insanları yemek içmek, giymek evlenmek, mesken edinmek gibi çok şeylere muhtaç olarak yaratmıştır. Hiç kimse kendi başına bu ihtiyaçları karşılayamaz. Bu yüzden demircilik, marangozluk gibi çeşitli meslekleri yürütmek için çok insan gerekli olduğu; demircilik ve marangozluk gibi bir takım alet ve edevat ile yapılacak işler için bu işlerin ihtiyacını giderecek tedarik edecek insanlara da ihtiyaç vardır. Dolayısıyla, buradan şunu anlamamız gerekmektedir. Mutlaka bir esnaf grubuna ihtiyaç vardır ve bu esnaf grubu da daima birbirine muhtaçtır. “İnsan insana muhtaçtır.” Farabi'nin çok meşhur sözü ile de örtüştüğünü söyleyebiliriz.

Kıymetli Dinleyiciler, aslında Ahi Teşkilatı Anadolu'da Alaaddin Keykubat döneminden itibaren hızla yayıldı ve bu dönemden sonra Ahi teşkilatı aynı zamanda eğitim ve öğretimine bu ahi tekkelerinde devam etti. İşte bu ahi tekkeleri sadece sanatkâr yetiştirmedi aynı zamanda eğitim vererek vatan ve millet mefkûresini, vatan ve millet bilincini hızla yaydı. Dolayısıyla, bu şekilde olaylara baktığımızda ahilikte mesleki gelenek kadar vatan ve millet geleneğini, millet şuurunun da çok üst seviyeye çıktığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla, Ahi geleneği tasavvufu şekillendiğine göre böylece Anadolu'da tasavvuf eşittir Ahilik ya da Ahilik eşittir tasavvuf demek de mümkün olabilmektedir.

Nitekim Ahi Evran şeyhi Evhadüttin Kirmani'nin Malatya'daki halifesi Fahrettin Hasan Malatya'da bir zaviye kurmuş; yanına bir su kuyusu yaptırdığında Evhadüttin bu kuyuyu görmüş

ve çok beğenmiştir. Kuyuyu yapan ustaya bu sanatı kimden öğrendiğini sormuş, usta da sanatını kimseden öğrenmediğini kendi kendine bu sanatı icat ettiğini ifade edince Evhadüttin Kirmani hemen kuyuyu doldurtun demiştir. Evhadüttin Kirmani'ye göre böyle bir davranışın sebebi oldukça önemlidir, manidardır. Nitekim cevabında, “Bir usta mesleğini ustasından öğrenmemiş ise, ustasına intisabı³³ yoksa meydana getirdiği eserde kutsiyet ve haysiyet aramak mümkün olamaz.” demiştir.

Ahi Evran'ın Anadolu'ya gelince önce Kayseri'ye sonra Konya'ya ve yine daha sonra özetle Moğol saldırılarına kaçarak Kayseri'ye ve nihayet son döneminde de Kırşehir'e yerleştiğini görmekteyiz. İşte bu durumda Anadolu'da özellikle yaşanmış siyasi gelişmelerle ahilerin iş birliği yaptığını da söyleyebiliriz.

Kıymetli dinleyiciler, ahilerin özellikle sosyal hayattaki faaliyetlerine baktığımızda Osmanlı'ya bakmak gerekmektedir. Nitekim, Osmanlı döneminde ahilerin sosyal hayatta sağladığı katkıların başında özellikle Türkmen kitlelerin iskanlarını kolaylaştıran yine ahi birliklerinin farklı kültür değerlerine sahip toplulukların karşı karşıya gelmesini engelleyen, birbirine karşıt çatışmacı bir tavır içinde bulunan grupları uzlaştıran, yine Bizans'a karşı fetihlerin en önemli toplumsal unsuru olduklarını da belirtmemiz gerekmektedir. Dolayısıyla Ahilik Osmanlı ile birlikte lonca sistemine dönüşmeden önce Osmanlı'nın kuruluşunda az önce söylediğimiz gibi çok önemli, hayati bir rol oynadığını da söylememiz gerekiyor.

Ahiliğin Lonca teşkilatı içerisinde özellikle ağırlık kazanmaya başlaması yani artık savaş yapan ahilerden ziyade esnaf teşkilatlarıyla isimlerini duyurmaya başlayan ahiler ya da lonca sınıfları Fatih Sultan Mehmet dönemi ile başlıyor. Yani Fatih'in merkezîyetçi bir sistem kurması gerekiyordu. Nitekim Fatih kanunnamesinde herkesin yerli yerinde oturmasını emretmiştir. Dolayısıyla, bu şu manaya geliyor. Kim hangi işle meşgul ise o işi yapması gerekiyor demektir.

Böylece ahiler de Fatih'le birlikte kendi lonca esnaf sistemlerine girdiler ve o kısımda geleceklerini aramaya başladılar. İşte Fatih'in ortaya koyduğu bu yeni anlayışla birlikte Osmanlı loncaları ahi geleneğini esnaf sistemleri üzerinden sürdürdüler. Aynı zamanda da dünyada devam

³³ İntisap, bir âilenin, bir iş yerinin, bir topluluğun içinde yer alma, oraya mensup duruma gelme,

eden ticaret sistemine adapte olmaya çalıştılar. Tabii adapte oldular mı sorusunu konuşmamın sonunda değerlendirmek istiyorum.

Dolayısıyla Ahilik Osmanlı'nın kuruluşu sırasında devletin milletin yanında olan, cephede olan bir grup iken 16. yüzyıldan itibaren daha çok sistemli bir örgüt yani esnaf sistemi teşkilatı olarak karşımıza çıktığını da tekrar hatırlatmakta fayda vardır.

Nitekim II. Beyazıt dönemindeki Kanunname-i İhtisab-ı Bursa bugün için elimizdeki en eski Kanunname'dir. Bursa Kanunnamesidir. Burada Bursa'daki esnaf gruplarının nasıl yönetildiği buradaki düzenin nasıl sağlandığı açıkça ortaya konmaktadır. Dolayısıyla bu Kanunname-i İhtisab-ı Bursa'da kalite, adalet, saygı, ahlak ve dürüstlük en ön planda sayılmış hususlardır. O halde, Osmanlı 16. yüzyıldan itibaren bu lonca sistemini esnaf sistemini ortaya çıkardığına göre, bu sistem nasıl bir sistemdir sorusunu sorarsak, bilindiği üzere Osmanlı lonca sistemi arz-talep ilişkisi üzerine kurulmuştur. Yani yeni işyeri, dükkân açmak ihtiyaca göre belirlenecektir. Bunun için her isteyen istediği yerde dükkân açmasına izin verilmeyecektir. Hatta esnaf işini büyütürken bile loncadan izin almak zorundadır. Çünkü arz fazlası fiyatların düşmesi ve esnafın zarar etmesine neden olacaktır.

Kıymetli Dinleyiciler, Osmanlı lonca sisteminde çıraklığa kabul edilen her kimse de yine belirli bir düzenden geçmek zorundadır. İşte çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçilirken mutlaka üçer yıllık bir dönem ortaya konmuştur. Ustalığa geçerken 5 yıllık bir dönem sonucunda usta olunmaktadır. Dolayısıyla bir genç, usta olabilmesi için, çalıştığı alanda usta olabilmesi için en az 11 yıl ustasının, hocasının diğer bir tabirle hocasının, yanında diz çökmek onun tavsiyelerine dikkat ederek yetişmek zorundadır. İşte bu sisteme baktığımızda Ahilik esasen faal yani dolayısıyla üretken bir hayatı ilke edinmiştir. Bu üretken hayatta bireyler birbirleri ile uyumlu ve dayanışma içerisinde hareket etmek zorundadırlar.

Osmanlı Devleti Halil İnalcık'ın ifadesi ile provizyonisttir; yani iaşecidir, yani diğer bir daha açıklayıcı bir ifade ile Osmanlı ne kadar üretim o kadar daha çok satış anlamıyla hareket etmemiştir. Tam tersine satış kadar üretimi öngörmüştür. Dolayısıyla, Ahiliğin düşünce sisteminin iktisadi amacını 4 başlık halinde sıralayabiliriz:

Birincisi, ahiler daha fazla üretip daha çok kazanmayı değil, kaliteli ürün yaparak bu kaliteli ürünü gerektiği kadar üretmek suretiyle fiyatların sabit kalmasını sağlamaya çalışmışlardır.

İkinci olarak iktisadi anlamda ahiler iş birliği ve dayanışmaya önem vermişlerdir. Yani kurdukları orta sandıkları esnaf sandıkları bunun en güzel örnekleridir. Dolayısıyla; yeni dükkân açmak isteyen, dükkanındaki tezgahını yenilemek isteyen veya çocuğunu evlendirmek isteyen bir esnaf, bu esnaf sandığından aldığı kredi ile işlerini rahatlıkla görebilmektedir.

Üçüncüsü iktisadi anlamda lonca sisteminin en büyük üçüncü önemli özelliği iç denetim sistemidir. Bu oldukça önemlidir. Zira, toplumda yoksulluk, hırsızlık, sosyal çatışma sosyal ve siyasal sorunların yaşanması olasılığı karşısında ahiler kendi iç düzenlerini kurmuşlardır. Yani merkezi devletin kontrolüne ihtiyaç duymadan kendi otokontrolleri ile şehirlerde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla, tüm bu hususlar çerçevesinde baktığımızda iç denetim oldukça önemlidir.

Dördüncü önemli özellikleri ise ürünü standardıdır. Böylece bu ürün standardı sayesinde sorunların yaşanmasına, şikayetlerin artmasına izin vermemişlerdir. Slaytlarda da gördüğünüz üzere, Osmanlıca yazılmış dava örnekleri var. Kenarında mavi çizgilerle belirttiğim dava örneklerinde kimi zaman ekmeğin gramajının düşürmesi nedeniyle merkezi hükümetten gelen ihtarlar, uyarılar... Kimi zaman tekstil esnafının ürettiği ipliğin işte inceliğinin iyi olmaması veya kimi zaman da özellikle kasap başının ya da bir şehirdeki kasaplar şeyhinin eti nereden alacağı, ete ne kadar yağ koyacağı gibi çok çeşitli konularda dava örnekleri görülmektedir.

Dolayısıyla lonca sistemi ihtisaslaşmaya önem vermektedir. Bunların dışında, özellikle belirtmek istediğim ahilikteki üretimin en önemli hususlarından birisi daha çok kar elde etmek değil tam tersine toplumsal fayda ortaya koymaktır. Yani makul ihtiyaçların ne kadar üretileceği ve bu belirli sınırlara bağlanmış üretimin topluma ne kadar yansıtılabileceği oldukça önemlidir.

İşte bu çerçevede baktığımızda, konuşmamı hızlandırmam gerektiğini Sayın Başkan ifade ediyor, biz ahiliği özellikle 18. yüzyıla kadar pek çok açıda toplumun gündelik hayatına bugün bile sirayet etmiş bir sistem olarak ifade etmemiz gerekmektedir.

Nitekim 18. yüzyıldan sonra artık Ahilik sisteminde de birtakım değişimin başladığını görmekteyiz. O halde bu değişim “Neden başladı, nasıl oldu?” sorusuna da değinmek gerekiyor. Bilindiği üzere bir 18. yüzyıl âlimi yaşadığı dünyayı bir şiirle ya da kısa bir dize ile şöyle ifade ediyor. Çok manidar, okumak istiyorum. “Fikr-i Frengistan, servet-i Hindistan, haşmet-i Ali Osman.” Osmanlı Devleti'ni haşmet-i Ali Osman yapan bu ahilik sistemi olmalıdır. Çünkü devletin ve devletin tebaasının belirli bir düzen, hiyerarşik bir sistem içerisinde sürmesini sağlayan en

önemli unsurlardan birisi Ahiliktir. Çünkü Ahilik; İslam geleneğinin, Türk geleneğinin harmanladığı bir sistemdir. Bu itibarla, söz konusu Osmanlı'nın en gelişmiş dönemlerinde var olan, devleti en yüksek tepede tutan bu ahilik sistemi birden gerileme dönemi ile birlikte değişmeye dönüşmeye çalıştı. Ama maalesef dünyadaki gelişmeler bu sihirli kelimeyi yani değişim kelimesinin altında maalesef Ahilik sisteminin bocaladığı bir döneme girdiğini göstermektedir.

Yine, Halil İnalıcık'ın Ahilikle ilgili bir açıklamasını okumak istiyorum size, son kısımda. Bilindiği üzere İnalıcık'a göre; ahilik, ahilik adabı belli ahlak ve davranış kurallarını yüzyıllar boyunca uygulayan Anadolu Türk halkının milli karakterini sergilemektedir. Bugün sosyal antropologların Türk köy ve kasabalarında sıradan Türk insanının davranışları üzerinde tespit ettiği özellikler, olağanüstü konukseverlik, güç durumda olanların yardımına koşma, özveri ve dayanışma, imece denilen tarlada hep birlikte orak sallama, büyüğe saygı, hırsızlıktan, başkası hakkında kötü söz söylemekten dikkatle kaçınma, yiğitlik, civanmertlik hepsi Ahilik toplumunun Ahilik geleneğinin Osmanlı ve Türk toplumuna öğretmeye çalıştığı hususiyetlerin başında gelmektedir.

Sonuç itibarıyla, Ahiliğin sona ermesi ile ilgili ya da Osmanlı lonca sisteminin sona ermesi ile ilgili şu hatırlatma ile konuşmamı bitirmek istiyorum. Bilindiği üzere, konuşmamın başında da ifade ettiğim gibi, Osmanlı Devleti adem-i merkeziyetçi bir yapı ile 18. yüzyılda varlığını sürdürmeye devam ederken özellikle Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali, kişi hak ve özgürlüklerinin getirdiği yeniliklere bağlı olarak esnaf teşkilatını yenileyemedi. Nitekim bu esnaf teşkilatlarında birtakım yozlaşmayı da beraberinde getirdi. Örneğin bu bahsettiğimiz gelişmeler, Avrupa'da ortaya çıkan gelişmeler, artık arz-talep dengesinden çıkarak daha fazla üretim daha fazla kazanç sloganlarını geliştirdi. Yani aynı zamanda fabrikalaşma ve İngiltere'de üretilen bir ürünün demiryoluyla, gemilerle Anadolu'daki şehirlere yayılmasına kadar vardı. İşte bu gelişmeler karşısında, Osmanlı esnaf teşkilatı gerekli yenilenmeyi sağlayamadı. Aynı zamanda Osmanlı'da komprador³⁴ burjuvazinin gelişmesine bağlı olarak sendikal örgütlenmeler işverenin hak arayışının esnaf şeyhinin yerine mahkemelere intikal etmeye başlaması doğal olarak esnaf grubunun, bugünkü esnaf ve sanatkârlar odalarının artık bir bakanlığa yani Osmanlı'daki âdem-i merkeziyetçilikten çıkarak merkezi bir devletin bünyesinde faaliyet göstermesine sebep oldu.

³⁴ Komprador, aracı, işbirlikçi

Dolayısıyla tüm bu gelişmeler tarihsel konjonktürde iyiliği emreden, kötülükten nehyeden³⁵ Ahilik geleneğinin hala yaşadığını; ancak özellikle Osmanlı esnaf teşkilatının âdem-i merkeziyetçi bir yapıdan merkeziyetçi bir yapıya dönüştüğünü de ortaya koymaktadır.

Sabırla dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim.

Moderatör Prof. Dr. Ali DUYMAZ

Doç. Dr. Ahmet Köç Bey'e Ahiliğin tarihsel boyutunu genel itibarıyla anlatan konuşmasından dolayı teşekkür ediyoruz. Birkaç cümleyle özetlemek gerekirse Ahilik bir sivil toplum örgütlenmesidir, bir esnaf meslek örgütlenmesidir ve Ahiliğin arka planında tasavvuf kavramı yer almaktadır. Tasavvufun üretmek istediği insan ahlâklı bir esnafdır. Dolayısıyla Ahilik Selçuklu ile beraber Osmanlı medeniyetinde kâmil insan olarak ifade ettiğimiz ahlâklı esnaf veya ahlâklı tüccar, ahlâklı zanaatkâr dediğimiz insan modelini öne çıkarmıştır. Bu insan modelinin önünde de bir model insan vardır. Biz buna “meslek piri” diyoruz. Bu meslek pirleri her mesleğin kurucusu olarak kabul edilen ve her mesleği en mükemmel ve ilk olarak yapmış kişiden ve çoğunlukla da peygamberlerden alınmıştır. Her mesleğin bir meslek bir piri vardır ve bu meslek piri işin ustasıdır. Usta çırak ilişkisi yoluyla öğretilir ahilikte esnaflık veya sanatkârlık... Usta çırak ilişkisinde her usta aynı zamanda bir meslek pirinin yerine geçmiş kişidir. Bütün bunları düşündüğümüz zaman iki kelimenin etrafında döndüğünü görürüz kavramların. Birisi hüner kavramıdır ki, bu meslekte uzmanlaşma, ustalaşma, kalite demektir. Diğer erdem kavramıdır ki, erdem de ustalaşan, el hüneri gerçekten yüksek seviyeye gelen insanların kişilik olarak, ahlâk olarak da olgunlaşmasını sağlayan sosyal dayanışmacı, merhametli, cömert, konuksever veya aşırı ve haksız rekabetçi değil, hakka ve adalete dayanan ama rekabeti de meşru gören bir anlayışın oluştuğunu görürüz.

Dolayısıyla şunu söyleyebiliriz; bugün 19. yüzyıldan itibaren Avrupa'ya kayan dünyanın merkezindeki anlayış standart kavramını ürüne uygularken -biraz önce Ahmet Bey de söyledi-, ahilikte ürün standardı değil insan standardı öne çıkarılmıştır. İyi insan üretilmiş ve iyi insanın ürettiği ürün de iyi olmuştur sonuçta... Ama endüstriyel devrim batıda geliştiği için ve endüstriyel devrimin sosyal paradigmaları da batıda oluştuğu için bugün biz henüz bu sarmaldan tam anlamıyla

³⁵ Nehyetmek, yasak etmek, yasaklamak, engellemek, menetmek:

hem istifade edip hem de onu aşabilecek düzeye gelemediğimiz için Ahilik bizim için hala çok önemli bir kültürel kodlamadır. Bunu özellikle vurgulamak istiyorum.

İkinci konuşmacımız Ahiliğin sosyal hayata yansımış, geleneksel kültüre yansımış, eğlenceye yansımış, folklorla yansımış kısmını belki bugün bizim hiç bağlantı kuramadığımız ama aslında çok yakın ve sıkı bağlantıları olan kısmını Doktor Öğretim Üyesi arkadaşımız, meslektaşımız Satı Kumartaşlıoğlu anlatacak. Aynı şekilde süre konusunda dikkatli olunursa ben de çok memnun olurum. Dinleyicimizi de sıkmamış oluruz.

Buyurun Satı Hanım.

Dr. Satı KUMARTAŞLIOĞLU-“Ahilik ve Kültürümüzdeki Yeri”

Sayın Valim, Sayın Rektörüm, Sayın Genel Müdürüm, çok değerli misafirler, biraz önce de hocaların söylediği gibi ahilik 13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar esnaf ve sanatkârlar birliğinin adı olarak bilinen, tanınan, günümüze kadar da izlerini takip edebildiğimiz bir kurum.

Biraz önce Ahmet Hocam, Ahiliğin Arap kültüründeki Fütüvvet geleneğinden kaynaklandığını söylemişti. Doğrudur. Fütüvvet geleneğinden kaynaklanmıştır ama bir yönüyle değil. Fütüvvet geleneğinde Fütüvvete girmek için bir meslek sahibi olma, bir sanatçı vasfı olma özelliği yoktur. Ama Anadolu'da Ahi kültürü şeklinde teşkilatlanmış birlik, esnaf ve sanatkârlar birliğidir. Bu teşkilatta ilk önce bir meslek sahibi olma, bir sanatçı olma vasfı aranmaktadır. Bu yönüyle Ahiliğin Arap kültüründeki Fütüvvet geleneğinden kaynaklanmış olsa bile Anadolu'da artık Türk töresine uygun, Türk yaşam tarzına uygun bir biçim aldığını söyleyebiliriz.

Ahilik, Arapça Ahi kelimesinden kaynaklanmaktadır, kardeşim demektir. Ahi Teşkilatı'na giren üyeler birbirlerini kardeş gibi severler; kardeşirler, kan bağı olan kardeşten daha kıymetlidirler birbirleri için. Bunun dışında Divanü Lügati't-Türk'te geçen akı kelimesi Ahiliğin kaynağı olarak gösterilir kelime olarak. Bu da nedir? Yiğit, cömert, iyi huylu, eli açık kişi anlamındadır. Ahi teşkilatındaki üyelerin gerçekten cömert olması, eli açık olması, misafirperver olması, iyiliksever, daha doğrusu ahlaki anlamda olgunlaşmış birer insan olması beklenir; Ahilik kültürünün önemi budur.

Her kurum, her müessese bulunduğu coğrafyanın özelliklerine, o coğrafyanın, o zamanın şartlarına uygun olarak, askeri olsun siyasi olsun sosyal şartlar olsun şekillenir. Ahilik de kendi içerisinde böyle bir şekillenme oluşturmuş. 13. yüzyıldan sonra Moğol istilasası ile birlikte, özellikle

Türkistan sahasından, Harezmi yöresinden³⁶ esnaf ve sanatçıların Anadolu'ya göç ettiğini görüyoruz. Bu göç esnasında bir ihtiyaç hâsıl olmuştur. Nedir bu ihtiyaç? Bu sanatçıların Anadolu coğrafyasına yerleşmeleri, can, mal ve çalışma güvenliği içerisinde mesleklerini icra etmeleri, ürünlerini sağlam bir şekilde üretmeleri, üretici-tüketici dengesini korumaları şeklinde ihtiyaç meydana gelmiştir. Ve özellikle o dönemlerde Anadolu Selçuklu Devleti döneminde, Türkler'in ihtiyaçlarına uygun olarak bir örgüt meydana getirme ihtiyacı duyulmuştur. Bu örgütün başı da bilindiği üzere Ahi Evran'dır.

Ahi Evran bir deri işçisidir, bir debbagdır. İlk olarak deri işçilerini etrafında toplayarak bir örgüt husule getirmiş. Daha sonra ayakkabıcılar, saraçlar onun etrafında birleşmiş ve daha sonraki yüzyıllarda da diğer meslek birlikleri bu örgüte eklenerek bir örümcek ağı gibi Anadolu'nun neredeyse bütün şehirlerine hatta köylerine kadar, en ücra köşelerine kadar yayılma göstermiş. Ahi Evran'ın gösterdiği, ortaya çıkarttığı bu örgüt meslek ve sanatkârlar örgütü o kadar itibarlı hale gelmiş ki, artık sadece esnaf veya ilim adamları değil; o dönemin hükümdarları da Ahi Teşkilatı'na girmişler. Törenlerle şed bağlamışlar, kuşak bağlamışlar. Bunlardan bir tanesi Orhan Gazi, bir de I. Murat. Onların hakkında Ahi oldukları söylenir. Hatta Orhan Gazi'nin dönemin ahilerine verilen unvanlardan bir tanesi olan "İhtiyarüddin"³⁷ unvanını taşıdığı da bilinir. Bu açıdan önemli.

Ahi Evran ahlakla sanatın birleşimi olan ahiliği kurmuş; o denli itibarlı hale getirmiştir ki dediğim gibi etrafında hükümdarlar da bu geleneğin içerisine girmiştir. Ahilik çok yönlü bir müessesedir. Bu çok yönlü müessesenin içerisinde ahi kelimesinin anlamı da aslında kendisini gösteriyor. Bir tanesi yiğitlik; yani ahi teşkilatına giren kimselerin aynı zamanda askerlik vasfı da göstermesi gerekiyor. Ki ahilerin alplar ile iç içe olduğu da söyleniyor. Bir diğeri hocalarımın belirttiği gibi, usta-çırak ilişkisinin ortaya çıkması. Ahiler meslek erbabı kimseler, mesleklerini öylesine sıradan bir şekilde öğrenmezler. Bir ustaya bağlanarak yıllar boyunca ustadan mesleğin gereklerini öğrenerek mesleğin özelliklerini icra ederler.

Şimdi, bu meslekle alakalı usta-çırak hiyerarşisi ile alakalı olarak bir hikâyeye anlatacağım. Ahi Evran ile ilgili. Bu hikâyeye Ahi Evran'ın neden bu ismi aldığını açıklamakla beraber bütün ustaların pirinin nasıl olduğunu da açıklıyor. Tarihi anlamda Ahi Evran'ın kim olduğunu biliyoruz,

³⁶ Harezmi toprakları, günümüzde İran, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan sınırları içinde kalır.

³⁷İhtiyarüddin, dinini seven ve öven

bazı tarihi kayıtlar bize bunu gösteriyor. 13. yüzyılda yaşamış, bütün fütüvvetnamelerin hemen hemen tamamında bu anlatacağım hikâye var. Ahi Evran aslında Hz. Muhammed'in amcası Abbas'ın oğlu olarak geçiyor. Bedir Savaşı'na katılıyor Ahi Evran. Bedir Savaşı'nda o kadar maharetli oluyor ki, yani sanki bir ejderha gibi savaşıyor, bir Evren gibi savaşıyor. Dolayısıyla savaşın sonunda bu becerisinden dolayı Hazreti Muhammed karşısına alıyor ve ona ödüllendirmek istiyor. Sahabesini çağırıyor ona ne ödül verirsiniz diye. Herkes elinden geldiğince gücü yettiğince bir hediye veriyor. En son Hz. Ali'yi çağırıyor. Diyor ki; bu ejderha gibi, evren gibi güçlü olan bu şahsiyete ne hediye vermek istersin? Hz. Ali de kızı Rukiye'yi evlendirmek istiyor. Düğün kuruyorlar. Üç gün üç gece düğün yapıyorlar. 33 sığır, 33 keçi, 33 koyun kesiyorlar. Ahi Evran bir gün içerisinde bu hayvanların derilerini debbağlayıp çeşitli renklere boyayarak Hz. Muhammed'in karşısına getiriyor. Hz. Muhammed şaşkınlık içerisinde tabii. Bütün sahabe de şaşırıyorlar ve onun bu maharetinden dolayı, bu becerisinden dolayı isim olarak Ahi Evran adını veriyorlar. Aslında gerçek ismi Hacı Nasrettin Mahmut ismini taşıırken Ahi Evran ismiyle anılıyor.

Daha sonra Hz. Muhammed onu Anadolu'ya gönderiyor. Diyar diyar dolaştıktan sonra önce Kayseri, sonra Kırşehir'e geliyor. Kırşehir'de bir işyeri açıyor. Debbaglık işyeri, deri işçiliği. Kırşehir ahalisi karşısında toplanıyor, diyorlar ki bizim bir derdimiz var ,bir sorunumuz var. Bir evren bir ejderha bize musallat oldu. Evrenin karşısına çıkıyor Ahi Evran, yüzünü evrenin yüzüne sürüyor. Ve o zamandan itibaren evren ona muti oluyor. Yani Ahi Evran hükmediyor. Boynuna zincir olarak iş yerinin zeminine bağlıyor ve o zamandan itibaren adı da Ahi Evren adıyla anılmaya başlıyor. Ve Ahilerin piri oluyor. Ahilerin başı, ahi babası oluyor.

Tabii pir inancı sadece Ahi Evren ile alakalı değil. Hocanın söylediği gibi her mesleği, kendine ait bu mesleği ilk defa yapan piri var. Dolayısıyla, o mesleği en iyi icra eden de o. Dolayısıyla, bugünkü özellikle Balıkesir esnafında da bu tarz bilgiler var. Balıkesir esnaflarından bazılarının dükkânlarına girdiğiniz zaman duvarlarda pirlere adını yazıyor; duaların içerisinde geçer. Bunlardan bir tanesini söylemek istiyorum ben de. Mesela bir saraç dükkânında şöyle bir beyit yazıyor. “Her seherde besmele ile açılır dükkanımız, Hazreti Bağdadidir pirimiz, üstadımız.” şeklinde. Saraçların piri Hazreti Bağdadi olarak geçiyor. Ve bir Balıkesir dükkânında böyle bir beyit asılı. Neden pirlere adını yazıyorlar her dualarında veya her sabah dükkân açılışında. Pirlere inanıyorlar, pir önemli. Yaptıkları işlerin bereketli ve bolluk içerisinde geçmesi için anıyorlar.

Bunun dışında pir inancı ile ilgili yine Balıkesir'de 1900'lü yılların başında anlatılan bir hikâye var. Esnafın bir tanesi yine debbağlık yapan esnafın bir tanesi işine hile karıştırır. Hile karıştırılınca bu iş ortaya çıkar. Yiğitbaşı gider durumu anlatır o dönemin ahi babasına. Ahi babası elindeki çiviye daha önceki yüzyıllardan kalma çiviye alır ve dükkânı çivilemeye başlar. Çiviler, yani kapatır. Artık cezalandırılmıştır. Yolsuz ilan edilmiştir. Mahkemeye başvurur. Mahkemede hâkim der ki ahi babaya, “Senin der çivilediğin bu dükkânı eğer esnaf istese açabilir miydi?”, o da der ki “İstese açabilirdi; ama açamaz mümkün değil. Eğer açarsa pir çarpar.” Pir inancı Balıkesir'deki bu hikâyede, kitaba geçmiş bir hikâyede de kendini gösterir.

Bunun dışında Ahilik teşkilatının çok yönlü olduğunu söylemiştik. Yani meslek sahibi olma anlamında. Ahilik teşkilatında önce yamaklıkla başlanır, çıraklıkla devam eder. Kalfalıktan ustalığa kadar gidilir. Bu döngü içindeki kişi sadece mesleği öğrenmez, ahlaki anlamda insan olma vasıflarıyla donatılır. İnsan olur, toplumun beklentilerini karşılayan ahlaklı bir insan olur. İyi insan olur, cömert bir insan olur. Bu açıdan, zaviyeler konusuna da değinmek gerekir. Çünkü ahiliğin ikincil tarafı, ikinci fonksiyonu konukseverlik ve yardımseverliktir. Zaviyeleri ahi baba yaptırır. Yapılan zaviyeleri donatan, içindeki eşyaları yerleştiren de yine ahi babadır.

Bununla ilgili, ben İbn-i Battuta'nın seyahatnamesinden bazı bilgileri aktarmak istiyorum. İbn-i Battuta 14. yüzyılda yaşamış Berberi bir seyyah. Suriye'den yola çıkar. Önce Fas'tan Suriye'ye geçerek yola çıkar. Ve 10 günlük bir yolculuktan sonra Alanya'ya varır. Alanya'da kendisine üstü başı eski olan birisi gelir ve der ki, “Akşam bizim misafirimiz olun. Davetlimizsiniz.” Tercümana sorar, yani kılık kıyafetine bakarak “Eski püskü giyinmiş işte belli ki durumu kötü. Hani, bizi nasıl ağırlayacak? Durumu yetecek mi?” şeklinde. Tercüman da der ki, sen korkma der. O bu yörenin Ahi babası, zaviye yaptırmıştır. Etrafında 200 meslek erbabını toplamıştır. Seni de ağırlamaya gücü yeter. Gerçekten de öyle olmuş, akşam ahi baba bir yiğidini gönderir. İbn-i Battuta'yı zaviyesine alır; ağırlar. İbn-i Battuta bu arada Anadolu'da bulunduğu esnada hangi yöreye gittiyse, hangi şehre gittiyse hep zaviyeye gider ahilerin zaviyesine ağırlanır.

Dolayısıyla, Anadolu insanından bahsederken ne kadar yardımsever olduklarını, ne kadar iyiliksever olduklarını, insani vasıflarının çok güzel olduğunu üzerine basa basa vurgular. Ve ayrılırken de sanki yakın bir insandan en yakınından ayrılır gibi üzüntü içinde ayrılır. Ve bir de söz söyler. Der ki “Şam'ın bereketi -çünkü Suriye üzerinden gelmiştir Anadolu'ya- diyar-ı Rum'un

şefkati.” Zaviyelerde karşılaştığı insani muamele onun böyle bir söz söylemesine de vesile olmuştur. Bu açıdan ahi zaviyelerinin de bu yönünü vurgulamakta fayda var diye düşünüyorum.

Ahi zaviyeleri yalnızca misafirperverlik anlamında konukları ağırlamakla alakalı bir kurum değildir. Aynı zamanda zaviyeye üye olan ahiler gündüz kazandıklarının bir miktarını ahi babaya teslim ederek akşam kendileri yerler içerler veya gerekiyorsa konukları ağırlarlar. Tabii kendileri yerler, içerler derken sadece yeme içme ziyafet anlamında yaptıkları şeyler değildir. Ahi zaviyelerinin aynı zamanda eğitim anlamında bir fonksiyonu vardır. Ahi baba pir veya biraz önce söylediğim gibi sadece ahiler bu kuruluşa girmezler. Hükümdarlar bile yeri geldiğinde ahi olurlar. Diğer devlet erbabı faziletli kişiler oraya gelirler. Kur’an okunur mesela. Veya evliya menkıbeleri okunur. Arapça, Farsça öğretilir. Dini hikâyeler anlatılır. Onun dışında şarkılar söylenir, raks edilir. Yani ahi teşkilatının yalnızca meslek kazanma dışında eğitim fonksiyonu da vardır. Bu eğitimin bir yanı dini eğitim, bir yanı ahlaki eğitim, bir yanı da eğlencedir. Yani hem din işleri ahiret hayatına hazırlar, hem de dünya hayatının da bir yanda paralelinde sürdürüldüğünü de bu zaviyelerden görürüz.

Şimdi, -bitirelim hocam- birkaç cümleyle bir şey daha söyleyeceğim. Şu pabucunun dama atılması deyimini de ifade etmek istiyorum. Meslek erbabı eğer bir kusur işlerse, malında bir hata var ise ki biraz önce de söyledim ilk sınıflar genellikle deri işi ile alakalıdır, ayakkabıcılık da bundan bir tanesidir. Ayakkabıcı eğer yaptığı ayakkabıda kendi hatası varsa, imalat hatası varsa ve bunu da müşteri fark edip getirdiyse mutlaka bunun cezası vardır. Özür dileme olur veya yeni ayakkabı ile değiştirme ama büyük bir hata ise meslek erbabının sağ ayakkabısı dama atılır, iş yerinin damına veya tekkenin damına atılır, pabucunu dama atma da bu olaydan gelir. Söylenişine göre, Ahi Evren’in başlattığı bir uygulamadır. Pabucu dama atılan kişi yolsuz ilan edilmiştir ve müşteri için de aslına bakarsanız bir ilan gibidir. Artık pabucu dama atılan kişinin dükkânından alışveriş yapmazlar. Bu kişi doğrudan itibarsız hale gelmiş olur. Ahi teşkilatı ile ilgili de böyle bir anekdot anlatmak istedim.

Bunun dışında, 20. yüzyıla kadar devam etmiştir dedik ama günümüzde modernize edilmiş şekli ile de vardır aslına bakarsanız. Ahi teşkilatlarının ahi zaviyelerinin en ücra yerlere kadar da yayıldığını söyleriz. Günümüzde az da olsa köy odaları ahi teşkilatının günümüzdeki yardımseverlik, misafirperverlik, dayanışma gibi fonksiyonlarını yerine getirmektedir. Biraz önce de hocamın belirttiği gibi, özellikle Balıkesir’de Barana Geleneği vardır. Barana geleneğinin de

geçmişteki ahi zaviyelerinin meslek haricindeki diğer uygulamalarının günümüzde yaşatıldığı bir uygulamadır. Ve canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. Bu açıdan, özellikle bu geleneklerin günümüzde tanıtılması, belki daha da yaygınlaştırılması ve ahilik kültürünün ne derece Türk kültüründe önemli bir yer teşkil ettiği açısından önemlidir; kıymetlidir. Teşekkür ediyorum dinlediğiniz için.

Moderatör Prof. Dr. Ali DUYMAZ

Teşekkür ediyorum çünkü bize ayrılan süre bitmek üzere, bir iki saniye var, o yüzden zaman zaman müdahale etmek zorunda kaldım. Son bir cümle ile tamamlayalım. Ahilik aslında bizim yüzyıllar boyunca ürettiğimiz, sosyal şartlarımıza uygun olarak geleneksel kimlik kartlarımızın tevarüs ettiği önemli bir kurumdur, kurumsal kimliktir. Sivildir, meslekidir, iyi insan, kâmil insan hedeflidir ve örnek alınabilecek, günümüze yeniden uyarlanabilecek bir kurumdur. Ama öncelikle bu kurumu tanımak bilgilenmek gerekir. Bu paneli yaptığı için Ticaret Bakanlığına ve üniversitemize tekrar teşekkür ediyorum.

Esnaf Sözlere

Ahllık; ülke kaynaklarının ve yerli malının değerlendirilmesinden toplumsal olarak adil bir gelir dağılımının oluşturulmasına, esnafın kendi arasındaki iç dinamiklerin sağlanmasından müşteri merkezli bir ticaret ahlakının yerleşmesine, meslek erbabının her türlü tutum ve davranışından o meslek dalıyla ilgili incelik ve ustalık bilgilerini oluşturmaya kadar gelişmiş bir medeniyetin göstergesi olarak yüzyıllardır toplumsal birliğe, barışa, hoşgörüyeye, ticaret ahla-

kına tesir etmiş ve doktrinlerini de günümüze kadar ulaşmış olan esnaf sözleriyle/levhalarıyla taşımıştır.

Çoğunluğunu beyitler hâlinde gördüğümüz bu sözler zaman zaman; üçlük, dördük, beşlik, altılık, vb. mısralarla da karşımıza çıkabilmektedir.

Parmak hesabının gözetildiği bu şiirsel ifadelerde zaman zaman vezin kusurları da görülür. Sanat kaygısının ikinci planda tutulduğu bu levhalar

/ sözler, halk edebiyat ürünleri içerisinde "kalıplaşmış ifadeleri" anımsatan mahiyette sözlerdir.

"Osmanlı İmparatorluğunun her yerinde esnaf, sanatkâr ve meslek sahiplerinin, Ahllık geleneğine uygun olarak bir piire bağılıklar son zamanlara dek sürmüş, her sanat, meslek ve iş yerinde o sanat, meslek ve iş yerinde o sanat, meslek ve işin piirini belirten sanat ve meslekin özelliklerini belirten levhalar asılmıştır"

Aşçı Dükkânı Levhası

Her taamin lezzeti ta ki dimağdan çıkar,
Tuz ekmek hakkını bilmeyen akıbet gözden çıkar.

Şekerci Dükkânı

Sade pirinç zerde olmaz bal gerektir kazana,
Baba malı tez tüketir, evlât gerek kazana.

Helvacı Dükkânı

Dolandım misl-i cihan bulamadım başıma bir tane taç,
Ne eğride tok gördüm ne doğrudan aç.

Balıkçı Dükkânı

Ehl-i aşka müptelayım neme lâzım kâr benim,
Mal ve mülküm yoktur amma kanaatim var benim.

Marangoz Atölyesi

Sefa geldin ey müsafir, ismarla kahve içelim,
İşçi ile sohbet olmaz, bir merhaba der geçelim.

Demirci Dükkânı

Doğru olsan ok gibi elden atarlar seni,
Eğri olsan yay gibi elde tutarlar seni,
Menzil alır doğru ok elde kalır eğri yay.

Berber Dükkânı

Her seherde besmeleyle açılır dükkânımız,
Hazret-i Selman-ı Pâk'tır pîrimiz üstadımız.
Lâfla dükkân açılmaz, boş yere etme telâş,
Selman-ı Pâk de gelse parasız olmaz tıraş.

Bakkal Dükkânı

Her sabah Besmeleyle açılır dükkânımız,
Hakk'a iman ederiz, Müslümandır şanımız.
Eğrisi varsa bizden, doğrusu elbet sizin,
Hilesi hurdası yok, helâlinden malımız.
Müşterilerimiz vâlinimet, yaranımız yârimiz,
Ziyadesi zarar verir, kanaattir kânımız.

Edirne'de Selimiye Kapalı Çarşısındaki Levha

Her seherde besmeleyle açılır dükkânımız,
Hazreti İbrahim Peygamberdir pîrimiz, üstadımız.

Hamam Levhası

Gelen gelsin saadette,
Giden gitsin selâmetle

6. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Ahilik Paneli

Moderatör

Prof. Dr. Murat NİŞANCI

Panelistler

Prof. Dr. Mustafa ALICI “Ahiliğin İrfani Boyutu”

Dr. Öğretim Üyesi Kemal TAŞCI “Ahilik ve Sosyal Dinamikleri”

Moderatör Prof. Dr. Murat NİŞANCI

Sayın Valim, Sayın Belediye Başkan Vekilim, Sayın Rektör Vekilim, Sayın Müsteşar Yardımcım, Sayın Genel Müdürüm, Değerli Hazırûn³⁸. Hepinizi saygıyla, muhabbetle selamlıyorum.

Ahilik panelimizi Sayın Prof. Dr. Mustafa Alıcı ve Sayın Dr. Öğretim Üyesi Kemal Taşçı ile birlikte sunacağız. Mustafa Bey, ahiliğin irfan boyutunu, Kemal Bey de ahiliğin kuruluşu ve sosyal dinamiklerini sizlere arz edecek.

Panelimize geçmeden önce müsaadeniz olursa ben de ahilikle ilgili kısa bir değerlendirme yapmak istiyorum. İyi organize olmuş toplumlar rakipleriyle aralarında daima bir fark yaratırlar. Ahilikte temel olan aşağıdan yukarıya doğru şekillenen bir sosyal organizasyon biçimidir. Zamanın şartlarına göre, devletten bağımsız, tamamen sivil karakterli bir organizasyondur. Her dönemde, her toplumda organizasyonlar kurulmuş hepsi umulan başarıyı sağlayamamıştır. Ancak denetlenebilir, açık, kurala dayanan, şeffaf organizasyonlar daima toplumlarda verimliliği artırıp zenginliği temin etmiştir. Önce üretimde belli standardı sağlamak için kurulan ahi birlikleri zamanla farklı alanlarda da toplumsal bütünlüğü sağlayan bir mekanizmaya dönüşmüş, toplum içinde zayıf olan kesimleri güçlü sınıflara karşı koruyup kollama görevini üstlenmiştir.

Ahiliğin genel olarak 1205 yılında Ahi Evran tarafından Kayseri’de kurulduğu, daha sonra Konya’dan bütün Anadolu’ya yayıldığı kabul edilmektedir. Şehirlerde esnaf arasında kurulan bu

³⁸ Hazırûn, meydanda olanlar, gözönünde olanlar. Mevcut ve hazır olanlar.

birlikler kırsalda da Alpler zümresiyle toplumun tümünü kapsayan bir sosyal yapıya dönüşmüştür. 13. yüzyıl ile 14. yüzyıl ortalarına kadar devlet adamları, kadılar, müderrisler, büyük tüccarlar da sisteme dahil olmuşlardır. Bu da gösteriyor ki, ahilik teşkilatı toplumlarda sosyal statüsü çok yüksek bir birliktir. Ahi teşekkülü, devlet otoritesinin zayıfladığı dönemlerde siyasi ve idari işleri yürüttükleri gibi devletin işlevini gördükleri de bilinmektedir. Birtakım kamu hizmetlerini ifa etmiş ve politik bir güç, karakter de kazanmıştır. Ne zaman ki merkezi otoriteler kurulmuş, ondan sonra ahi birlikleri sadece esnafın içerisinde siyasi ve idari işlerini sürdürmüşlerdir. Ahi teşkilatı daha sonraki dönemlerde de fonksiyonlarını başka organizasyonlara devretmiştir. Hemen her toplumda üretim ve iş dünyasına ilişkin çok çeşitli kurumlar oluşturmuştur. Tarihte yaşamış bir kurumun bugün aynı işlevi görmesi elbette ki mümkün değildir. Fakat bu kuruluşu oluşturan ilke ve değerlerin bilinç olarak yaşatılması bugünkü problemlerimizin birçoğuna çözüm olabilir. Üretim ve tüketim ağlarının yeniden dizayn edildiği, toplumlarda daha rekabetçi bir yapının kurulduğu günümüzde ekonomik hayatın daha çok müteşebbis kurumlarla şekillendiği bilinmektedir. Dolayısıyla Dünyaya müteşebbis sınıfımızın yeniden organize edilip, bunlara ahilerin hayatına yön veren felsefelerle birleştirerek mesela; uluslararası rekabette ülkemizi nasıl öne çıkarabiliriz, sürdürülebilir kalkınmamızı nasıl temin edebiliriz, orta gelir tuzağından hangi yöntemlerle kurtulabiliriz, yapay zekâyı üretim alanlarına nasıl adapte edebiliriz, Endüstri 4.0. çağını nasıl yakalayabiliriz, biyoteknik gelişmeleri nasıl üretim safhalarına adapte edebiliriz, dijital çağın gereklerini yerine getirerek Büyük Data'yı nasıl analiz edebilir, üretime dönüştürebilir, katma değer yaratabiliriz, elektronik ticaretin yaygınlaştığı bir çağda kasasız ve kasiyersiz bir işletmeyi nasıl kurabiliriz ve dünyaya kendi ürettiğimiz malları nasıl satabiliriz. Böylelikle ülkemize gelir transfer eder, sosyal ve ekonomik refahımızı nasıl daha ileriye doğru taşıyoruz... gibi amaçlarla artık yeniden kendimizi yapılandırmamız gerekiyor.

Bu kısa değerlendirmeden sonra, müsaadeniz olursa panelistimiz Sayın Prof. Dr. Mustafa Alıcı beyi huzuruza davet ediyorum. Aynı şekilde Dr. Öğretim Üyesi Kemal Taşçı Beyi de huzurlarınıza davet ediyorum.

Panelimizin birinci bölümünde ilk konuşmacımız Sayın Prof. Dr. Mustafa Alıcı ahiliğin irfan temellerini sizlere aktaracak. Sayın Hocam süremiz on dakika. Arkasından da beş dakika soru-cevap tasnif edeceğiz. Buyurun Sayın Hocam.

Prof. Dr. Mustafa ALICI-“Ahiliğin İrfani Boyutu”

Sayın Valim, Müsteşarım, Genel Müdürüm, Rektör Vekilim, devlet büyüklerim, kıymetli misafirler, değerli öğrenciler. Hepinizi Allah’ın selamı ile selamlıyorum.

Ben burada ahilik teşkilatının irfani boyutlarını ele alacağım. Batı kendi medeniyetine kültür diyor. Kültür ve arkasından gelen medeniyet kavramları aslında aydınlanmanın ürünü ve çok daha yeni. Ama Anadolu topraklarının münevver insanları bu kelimeyi “irfan” ile binlerce yıl önceden aldığı birikimle söylüyor. Kültür ve medeniyet birisi ziraatı diğeri şehirciliği ve sivilliği anlatan iki kavramdır. Bizde ise irfan hakikat ve ahlakın ürünüdür. Ecdadımız medeniyet ve kültür kelimesini asla kullanmadı. Ama irfan kelimesine odaklandı. Cemil Meriç’in ifadesi ile “İrfan bir varlık tasavvufudur. Bir ben idrakıdır.” En büyük operasyonel ifadesi belki de budur. Ben idrakı. Bir çaba abidesi (anıtı) sayılabilir. Vehbi bir bilgi olan ilahi bir hikmet hazinesidir. Ecdadımız bu idrak ile asırlar boyunca bu topraklarda yaşadı. En erozyona haiz olan topraklarda Hititler, Sümerler, Urartular, Bizans, Roma ayakta durmazken bizler bu topraklarda eğer duruyorsak irfani temeller üzerinedir.

Her dinin bir irfan anlayışı, bir hikmet anlayışı vardır. İslam’ın irfanında tevhit bulunur. Tevhit sıradan bir tek tanrıcılık değildir. Bir yönü hakkı izhar³⁹, diğeri batılı, haksızlığı ortadan kaldırmaktır. Dolayısıyla Yahudilerin düşündüğü gibi çok tanrılı insanlarla beraber yaşamayı politik bir monoteizm⁴⁰ haline dönüştürmek veya politeizmin⁴¹ galibiyetine başkaldırmayıp ona mağlup olan Hristiyanlığa benzemez. İrfanımızda kab-ı kavseyin⁴² bulunduğu hilal vardır. Hilal, bize miraçtan mirastır. Bayrağımız Allah ile karşılaşan Muhammed (A.S.) miracını anlatır. Tevhit eksenli bir irfanda en önemli şey dönüştürücülüktür. Tabiatta bulunan vahdeti⁴³ tevhide⁴⁴ dönüştüren bir irfana sahibiz. Dolayısıyla dilin amacı, dilin yaratılma amacı tevhide söylemek ve söyletmektir. Elin amacı onu yüceltmektir. Ayağın amacı onu her yere götürmektir. Bu milletin toprağı dünyadır. Piri Reis Dünya haritasını çizerken ufkunu çiziyordu. İrfanımız bizim budur.

³⁹ İzhar, göstermek, belli etmek, açığa vurmak

⁴⁰ Monoteizm, tektanrıcılık

⁴¹ Politeizmin, çoktanrıcılık

⁴² Kab-ı kavseyin, Cenâb-ı Hakka en yakın olan makam; Peygamberimiz Miraçta bu makamda bizzat Allah'la görüşmüştür.

⁴³ Vahdet, Allah'ın birliği, birlik, yalnızlık, teklik

⁴⁴ Tevhid, Birleme, Allahın birliğine inanma

Tevhit dağdaki taştaki spontane bulunan birliğin insanlar tarafından ilanı, ilamı ve itirafıdır. Ecdadımızın rahat yatağında yatmadıysa tevhit uğruna yatmamıştır.

Tevhidin iki boyutu vardır: Hakkı izhar, batılı izale⁴⁵. Bu La İlahe İllallah ile kendinin somut ifadesini bulur. Bizdeki İslam dininin en önemli özelliği bir şeyi ettirgen kılmaktır. Hakkı ettirgen kılan bir medeniyete sahibiz. Hakkı söylemek yetmez. Hakkı yaşamak yetmez. Yaşatmak lazım. Bu yönü ile İslam dinine mensup olan ecdadımız her gittiği yeri özgürleştirmiştir. Filistin’de acı varsa ecdadımızın olmaması yüzündendir. Ama İslam’ın uhuvvet anlayışını fütüvete dönüştüren yegâne güç Anadolu İrfanıdır. Çünkü bütün medeniyetlerin düşman algıları var. Mesela Romalıların düşman ansiklopedisi var. Düşmanlarını tanır. Bizim düşmanımız Allah’a düşman olanlardır. Bizim dostumuz Allah’ın veli kıldıklarıdır. Bize Ermeni düşmanlık yapabilir ama bizim düşmanımız Allah’ın ve kelimünün ve dininin düşmanlarıdır. Din kardeşliği, iman kardeşliği en önemli irtibat noktamızdır. Kardeşliği biz dinimizle öğreniriz. Âdem (A.S.) dan soy kardeşi olduğumuzu bize dinimiz hatırlatır. Yoksa biliyoruz başkalarının bizim kardeşimiz olmadığını ama bize Adem’i, köklerini hatırlatan, ne yazık ki bunu bilmemek aslında irfandan yoksun kalmak, mülkin canının, malının, ırzının diğer mümine haram olduğunu kardeşlik ruhu verecektir. Ahilik aslında bir alışverişi hızlandırmak değil, iyiliği yardımlaşmayı infakta⁴⁶ bulunmayı daha ötesinde aslında vermek temeli üzerinde fedakârlığı esas alıyor. Türkçemizde batı dillerindeki “almak” ile ifade edilen kahvaltılık almak, banyo almak o kelimeleri bulamazsınız. Bizde “vermek” esası vardır. Almak kelimesini Türkçemizde alabildiğine sınırlandıran bir anlayışımız var bizim. Türkçemizi bile irfanımıza dayandırıyoruz. Bizde bir isim var: Satılmış. Bu isim aslında günümüzde kötü bir anlama gelebilir ama Anadolu İrfanında Allah’a malını, canını her şeyini Allah’a adamayı anlatır. Hala da kullanılır.

Ahilikte usta-çırak ilişkisi aslında bir irfani temel ararsak, Musa’nın Hızır’a çırak olması gibidir. Cebrail’e çırak olan Muhammed (A.S.) gibidir. İdris terzidir, Nuh marangozdur, Davud demircidir. En somut ifadeyle söylersek aslında Ahilik, “Emri bil maruf nehyi anil münker⁴⁷”in bir kontrol mekanizmasıdır. Bizim ecdadımız genç fidanlar ürkmesinler diye baltasını beze saran ve öylece ormana giden bir millettir. Genç fidanlar ürkmesin diye. Bu kadar büyük bir tecrübe aslında

⁴⁵ İzale, zevale erdirmek, gidermek, ortadan kaldırmak, mahvetmek.

⁴⁶ İnfak, nafaka verme, besleme, geçindirme.

⁴⁷ Emri bil maruf nehyi anil münker, İyiliği emretmek ve kötülükten menetmek.

büyük bir irfan. Gençlerimiz ne yazık ki bunlardan habersiz. Ahi Evran-ı bilmez ama haydut ve hırsız Robin Hood'u ezberlemiştir. Bize düşen mevzimizi, mevzumuzu dünyaya irfan ile mayalanan tarihten miras bu değerlere iyi bakmamız gerekmektedir. Çünkü hafıza inşa edici roldedir. Müslümanlar bugün İslam'ın iktisadi sisteminin sağa mı, sola mı yakın olduğunu konuşmak yerine derin köklerine sahip çıkması gerekecektir. Benim daima söylediğim ve öğrencilerime de ezberlettiğim bir ifadem vardır. Ehli kitap dediğimiz Yahudiler ve Hristiyanlar kendi kitaplarını tahrif etti. Biz ise kendi kitabımızı okumayarak fitratımızı tahrif ediyoruz. Bu çok önemlidir.

Zenginlerin israfkar şımarıklığını konuşmalıyız. Sınırsız tüketimin artmasını konuşmalıyız. Şeytanın esiri olan aldatanları karalayıp duracağımıza aldananın neden niçin aldandığını sorgulamalıyız. Bir milletin dâhisi ve münevveri aslında onun bilinçaltıdır. Ahi Evran'ın aslında Gülşehri'nin ifadesiyle Robin Hood'u da aşan;

Kişinin endişedur bilur idi,
Hacetin dahi reva kılır idi
Sofra dökme ile haşır idi başı
Zede pirinç, ak pirinç idi aşı

İfadesiyle sürdürdüğü bu Ahiliğin aslında en önemli bize verdiği şey en büyük değişim aracının insan olduğu ve irfanın insan odaklı hareket ettiği inancıdır.

Konya'yı büyüten Mevlana'dır. Anadolu'yu değerli kılan Ahi Evran'dır, Yunus Emre'dir, Aşık Veysel'dir, Salih Babadır. Peygamberin inşa ettiği Medine, Mekke'nin alternatifi değildir. İslam hiçbir dinin alternatifi değildir. Bütün dinlerin aslındadır. İslamsızlık halidir karanlık. Nursuzluk halidir. Mekke İslam'ın Medine'sinin alternatifi değildir. Müşrik Mekke büyük ekonomik zulmüyle Peygamberi hicrete zorladığında aslında bir şeyden mahrum kalmıştı. Nübüvvet ⁴⁸ nurundan. Biz şehitleri hissizleştirenleri değil insanları hissiz ve duygusuz hale dönüştürenleri değil kaldırımlarda sokak hayvanları için su kurnaları inşa eden dedelerimizin irfanına sahip çıkmalıyız. Şehri yaşanır kılacak değerlerle kendi döneminde kendi değerlerini inşa ettiler. Neyin esiri olduğunu bilmeyenler özgürlükten bahsedemezler.

⁴⁸ Nübüvvet, peygamberlik, elçilik.

Postmodern çağda artık dinler Afganistan’da veya Ortadoğu’daki medreselerde şekillendirilmemektedir. Yeni dini akımlar, yeni dini hareketler silikon vadilerinde şekillendirilmektedir. Laboratuvar ortamında çalışan yeni teknolojik guruları ve rahipleri tanrısız dinler peşindedirler. İrfanımıza sahip çıkmazsak, geleceğimizi tanrısız dindarlara teslim etmek zorunda kalacağız. Fütüvveti⁴⁹ ve fütuhati⁵⁰ esas alan ahilik köklü ve çok boyutlu bir Anadolu irfanı olarak, öz irfanımız olarak bizden ahlaklı birey, devletine vatansever, Allah’a muhsin⁵¹ bir kul ve çevresine duyarlı olmasını ister.

Saygılarımla.

Moderatör Prof. Dr. Murat NİŞANCI

Sayın Hocama bu akıcı konuşmasından dolayı çok teşekkür etmek istiyorum. Konu ile ilgili sormak istediğiniz, paylaşmak istediğiniz bir konu varsa lütfen buyurun.

Sanırım katkı yapmak isteyen yok dolayısıyla şimdi “Ahiliğin Sosyal Dinamikleri” ni sizlere Sayın Dr. Kemal Taşçı Bey arz edecekler.

Dr. Öğretim Görevlisi Kemal TAŞÇI-“Ahilik ve Sosyal Dinamikleri

Teşekkür ederim Sayın Hocam.

Öncelikle, Ticaret Bakanlığı Esnaf ve Sanatkarlar Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü tarafından Erzincan’da düzenlenen Ahilik paneline hoş geldiniz.

Ahilik genel itibarıyla herkesin birtakım şeyler bildiği ama ne kadar uygulanabilir, tarihte ne kadar uygulanmış gibi konulardan ayrıntılı bilgiye sahip olmadığı meselelerden bir tanesidir. Özellikle üzerinde durmamız gereken ilk meselelerden biri ahiliğin ne kadar Türklere ait olduğu, Bizans lonca teşkilatıyla ne kadar benzeşmesinin olduğu, İslam fütüvvet teşkilatıyla ne kadar ayırım içerisinde olduğunu izah etmemiz gerekiyor.

Özellikle Ahi kelimesinin kökeni; Ahi Arapça kardeşim anlamına geliyor. Bu nedenle Arapça kardeşim manasında, Anadolu ahilerinin birbirlerine bu şekilde hitap etmesi nedeniyle bu

⁴⁹ Fütüvvet, Cömertlik. Başkasını, kendisine tercih etmek. Başkalarının işlerini düzeltmeye çalışmak ve faydasına koşmak.

⁵⁰ Futuhat, fetihler, zaferler.

⁵¹ Muhsin, "İhsan eden, güzel davranan" mânâsında ilâhî isim.

ismin verildiğine dair bir rivayet var. Ama biz hem Türk-İslam medeniyetinin en önemli eserlerinden biri olan Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan Divan-ı Lugatı Türk’de ve Atabetül-Hakayık eserinde akı şeklinde geçmesi ve “akı” nın Arapça’da “feta” yani cömert yiğit kişi, Farsça’da civan mert anlamlarına geliyor. Bu manada iyiliği seven, cömert, ihsanda bulunan, misafirperver anlamına geldiğini ve Anadolu Ahilerinde de Arapçadaki kardeşim manasında değil teknik bir terim olarak cömert insan, daha da nitelikli insan katkı sağlayan insan anlamında kullanıldığını izah etmek gerekiyor, öncelikle.

Ahi teşkilatının neden ortaya çıktığına değinmek gerekiyor. Özellikle Anadolu’da ahiliğin ortaya çıkması. Ahilik bir Türk fütüvvet teşkilatı. Sadece, Araplardaki bir fütüvvet teşkilatı değil. Sadece Anadolu’da bulunan, hatta bize bunu Tancalı Seyyah, İbn-i Batuta söylüyor. Ahiliğin başka hiçbir yerde olmadığını, dünyadaki bütün güzelliklerden hepsinin aynı anda Anadolu’da bulunduğunu ve bunun ahiler sayesinde olduğunu, başka hiçbir yerde bulunmayan bu teşkilat sayesinde Anadolu’nun bu kadar mamur⁵² bir yer haline geldiğini, sosyal, iktisadi ve siyasal olarak düzenli bir yer olduğunu bize izah ediyor.

Ahilik önce İslam fütüvvet teşkilatı içinde ortaya çıkmış bir kurumdur. Anadolu’da ahi teşkilatını kuran kişiler özellikle Abbasilerin 34. Halifesi Nâsır Lidînilâh’ın fütüvvet şalvarını giymesi, şed bağlamasından sonra kendine bağlı sünni devlet adamlarını da bu teşkilatın içine çekmesi suretiyle oluşmuş bir kurumdur. Özellikle Sultan Birinci Gıyaseddin Keyhüsrev’in ikinci saltanatını Bağdat’a bildirmesi meselesiyle, bu fütüvvet teşkilatına mensup insanları Anadolu’ya getirmesi ile Anadolu’da fütüvvet teşkilatı ve ahiliğin temelleri atılmıştır.

Özellikle Muhyiddin İbn-i Arabi ve ahi teşkilatının kurucusu olan Ahi Evran’ın şeyhi Evhaddü’d Dinî Kirmanî, asıl adı Şeyh Mahmud Nasreddin Hoyî olan Ahi Evran gibi kişilerin Anadolu’ya gelmesi ve Anadolu’da özellikle Kayseri’de, Konya’da, Kırşehir’de bir uluslararası fuar niteliğinde olan pazarı canlandırmaları ile olmuştur. Bu şehirlerden en önemlisi Anadolu Selçukluları döneminde, özellikle Birinci Alaaddin Keykubat döneminde Kayseri’dir. Devletin gerçek merkezi Kayseri’dir. Çünkü sultan Alaattin Keykubat’ın Anadolu politikasının asıl komuta mekanizmasının karargâhının kurulduğu yer Kayseri’dir. Onun için Anadolu’nun ahileşmeye başlamasında Kayseri’den başladı. Ama Anadolu özellikle Alaattin Keykubat

⁵² Mamur, bayındır, imar edilmiş.

döneminde Moğol istilasından kaçıp gelen Türkmenlerin sayılarının artması, onların hem devlet için hem toplum için büyük bir tehlike arz etmesi. Moğol istilası süresince sadece göçebe Türkler gelmedi aynı zamanda buldukları yerde Maveraünnehir’ de, Horasan’ da, İran’ da, Azerbaycan da bu meslek işleri ile uğraşan kişilerin de gelmesi bu Türkmenlerin eğitilmesindeki en önemli sebebinden bir tanesi oldu. Çünkü sayılarının fazla olması, Anadolu’ da sorun teşkil etmesi özellikle Selçuklu Devletinin Anadolu Türkmenlerini yerleştirme politikası var. Yani bir bölgeye hepsini aynı anda yerleştirmesinden daha ziyade çünkü her an isyan edip devlet kurabilme, bağımsız bir teşekkül oluşturma becerilerine sahipler zaten. Böyle hususiyetleri var. Ama özellikle Alaattin Keykubat döneminde parça parça yerleştirilmeleri ve bir toplum haline getirilmeleri ahilik sayesinde olmuştur. Bu yaklaşık 32 sınıf esnaf teşkilatın oluşturulması, bu esnaf teşkilatının içerisinde herkesin sadece bir konuya yönelmemesi, her şeyin organize olması devlet için, millet için, halk için gerekli olan bütün ürünlerin yetiştirilmesi; sadece ürün yetiştirilmesi değil, aynı zamanda ilmi meselelerin de öğretilmesi. Mesela bu Anadolu ahilik teşkilatının kurucusu Ahi Evran’a baktığınızda çok yönlü bir kişiliği var. Hem devlete vezirlik yapmış birisi, devlet adamlığı var. Aynı zamanda askeri yönü var, eğitimci bir yönü var. Alaattin Keykubat döneminde Konya da kurulan devşirme okulunun müdürlüğünü yapmış bir kişi, aynı zamanda kendisi debbağdır yani dericidir. Ve eczacı yönü var yazdığı eserler de bunları bize anlatıyor zaten. Tıpçıdır aynı zamanda yani bir doktor özelliği de var ve her şeyden de önemlisi Anadolu bilinme nedeni tacirlerin, Anadolu’daki esnaf ve sanatkârın piri ve Bağdat’ta bulunan Abbasi halifesi Anadolu’daki şeyhler şeyhliği makamının yani Anadolu’daki temsilciliğinin de başıdır.

Ahi Evran adı özellikle Ahi Evran’ın menkıbe kişiliği ile birazda örtüşüyor. Toplumlarda sosyal ve dinamik olmayan, toplum geneline hitap etmeyen, toplumun hafızasında yer etmeyen hiçbir kişi menkıbe bir tarza bürünemez. Ancak bu insanları bilinçaltında önemli bir yer işgal etmesi gerekiyor ki menkıbe olsun. Yani insanlar sevdikleri kişilerin ölmesini istemiyorlar. Onların ruhaniyetinin halen devam ediyor olmasını, onların hafızalarda unutulmaması için böyle menkıbe ürünler ortaya çıkıyor. Ahi Evran da böyle bir kişiliktir. Yaklaşık 93 yıl yaşadığına dair rivayet vardır hatta onun 200 yıllık bir tarih arasında yaşadığına dair de rivayet var. Ama Ahi Evran özellikle Kayseri’deki debbağ hanesinin mahzenin de yılanları yetiştirmesi, özellikle kış aylarında kış uykusuna yatmış olan yılanları arayıp bulması, bunların hem panzehirlerini elde etmesi ve eczacılıkta kullanması meselesi var. Daha sonrada bu işleri bittikten sonrada yılanların güzel derilerini kullanıp ürünler elde etmesinden dolayı, yani yılanlarla iştiğal ettiğinden dolayı Ahi

Evrancı denilmiş. Evran Anadolu da yılan ve ejderha anlamına gelen bir kelimedir. Ahi Evran da Yılanlı veya Yılan Kardeşi, hatta Mevlana'nın mesnevisinde bu konu hakkında bilgi verilir.

Selçuklu devletinin yıkılışından sonra ve Moğol istilası ile beraber ahilerin farklı bölgelere gittiklerini görüyoruz. Bunlardan bir tanesi batı Anadolu bölgesi bir diğeri de doğu Anadolu bölgesidir. Özellikle doğu Anadolu da bu içerisinde yaşamış olduğumuz Erzincan'da özellikle ahi birlikleri oluşturulmuş ve Eretna Beyliği doğudan gelebilecek tehlikelere karşı ilk tepkiyi göstermek için ahileri buraya yerleştirmiştir ve ahiler Anadolu'nun savunmasında çok etkili olmuşlardır. Bir diğeri de Batı Anadolu beyliklerinin kuruluşunda ahilerin teşkilatının kullanılması. Biliyorsunuz Yörükler sadece askerlik işinden anlıyorlar. Ama bir beylik kurmak, bir medeniyet içerisinde olmak biraz daha değişik bir şey. Onun için Kayseri'de, Konya'da, İç Anadolu'da Moğol zulmünden kaçan Ahiler Moğolların daha uzak olduğu, gidemeyeceği bir yer olan batı Anadolu'ya gitmişler ve burada bazı beyliklerin alt yapısını oluşturmuşlar.

Onlardan en önemlisi de şu an ki devletimizin temellerini oluşturan Osmanlı beyliğidir. Osmanlı beyliğinin kuruluşunda Şeyh Edebali gibi önemli kişilerin yer alması, devletin bütün teşkilatının esnaf teşkilatının bütün yapısının ahiler tarafından inşa edilmesi söz konusu. Hatta günümüzde Aşık Paşa Zade Selçuklu Devletinin yıkılmasından sonra ortaya çıkan bazı grupların Osmanlı devletinin kurulmasına yardım ettiğini söylüyor. Ahilerin, bu misafirperver olan ve devlet teşkilatlanmayı iyi bilen ahilerin sadece erkek değil kadın olanlarını da olduğunu bizlere söylüyor. Mesela, Ahi Evran'ın eşi Fatma bacının Anadolu'da *Bâciyân-ı Rûm* dediğimiz kadın kolunun başı olduğunu, gerektiği zaman savaşa bile katılabilecek, cephe arkasında özellikle savaş zamanlarında cephe de bulunan erkek askerler gibi cephe arkasında vatan savunmasını yapabilecek kadar silah eğitimi alan savaş eğitimi alan, yalnız normal zamanlarda da üretime katkı sağlayan bir teşkilattir.

Varlığını son dönemlere kadar sürdürmüştür ama Osmanlı Devleti'nde özellikle 16. 17.ve 18. yüzyılda çıkan ekonomik bunalımlar ahi teşkilatının biraz bozulmasına yol açmıştır. İltizam sistemi ve mültezimler özellikle ayanların devlete tahakküm ettiği dönemlerde bu teşkilatın yavaş yavaş zayıfladığını görüyoruz. Ama ahi teşkilatının temeli Kırşehir'dir. Osmanlı döneminde de ve bu şehirde bulunan Ahi Zaviyesi ve temsilcileri ve ahi babaları sayesinde idare edilmiştir. Zaman zaman bu teşkilatın yani Kırşehir'deki teşkilatın otoritesinin sarsıldığını görüyoruz. Ama Osmanlı Devleti'nin İstanbul'dan Kırşehir'deki zaviyenin yetkililerinin sürekli güncellenmesi bize bu şeyin demek ki Anadolu da sorgulandığını gösteriyor. En önemlisi de ahi teşkilatını ortadan kaldıran en

önemli mesele Anadolu'daki celali isyanlarıdır. Özellikle boş kalan askerler. Osmanlı Devlet teşkilatında yer almalarına rağmen Haçova meydan muharebesinden kaçıp Anadolu'ya gelen ve tımarları kesilen sipahilerin Anadolu'da çıkarmış oldukları isyanlar, ahi teşkilatının Osmanlı Anadolu'sundaki milli birliklerinin ortadan kalkmasına neden oldu. Bugün bile izlerini görebiliyoruz. Çünkü bazı tarihi şehirlerimizde Erzincan'ımız gibi depremlere maruz kalmayan bazı şehirlerde hala daha bazı esnaf gruplarının aynı mahallelerde aynı sokaklarda yer alması Anadolu ahiliğinin bir izidir.

Teşekkür ediyorum dinlediğiniz için.

Moderatör Prof. Dr. Murat Nişancı

Kemal Beye bu değerli sunumlarından dolayı teşekkür ediyorum. Şimdi her iki panelistimize soru sormak ve değerlendirme yapmak isteyen varsa beş dakikalık süreniz var buyursunlar.

***Katılımcı Sorusu:** Prof. Dr. Mustafa Alıcı'ya sorum olacak. Aslında sorunun cevabını biraz da ben aldım ama. Anlattıklarınızdan anladığımız kadarıyla Ahilik insanlara dürüstlüğü, işini severek yapmayı kısacası güzel ahlaki tavsiye eden bir düsturda işleyen bir teşkilatken bu teşkilat nasıl, neden dağıldı? Bu teşkilatı tekrar canlandırmak mümkün müdür? Bunu merak ediyorum ben.*

Prof. Dr. Mustafa Alıcı-“Ahiliğin İrfani Boyutu”

Az önce Kemal Bey anlattı ama ben şunu söyleyeyim. İrfanımıza sarıldığımız müddetçe hatta sloganvari bir cümle ifade etmiştim. Kendi irfanımızın kitabı Kur'an-ı iyi anladığımız müddetçe köklerimize döneceğiz. Fıtratımızı tahrip etmeyeceğiz. Biz inanıyoruz ki son din İslam dini Allah'ı ifadesiyle Kur'an-ı Kerim'de en mükemmel olarak dini tamamlanmış bir nizam şekli. Bizim ahiliği tekrar diriltmek yerine onu güncellememizi tavsiye ediyorum. Özellikle yeni gençlerin. Çünkü ecdadımız kendi zamanının ruhunu (zeitgeist) kendi zamanını iyi okudular kendi dönemlerini ve kendi dönemlerinin problemlerini giderecek bir kurum ortaya çıkarttılar. Biz hafızanın inşa edici rolünden hareketle onu kendimize adapte etmemiz gerekiyor. Bu irfana. Ahiliği olduğu gibi bu tarafa almak yerine bu irfanı tekrar diriltmek lazım. Özünü çünkü suret öz ilişkisinde özü sürekli canlı tutmak dinamik tutmak gerekir. Şu cam bile durgun ama bunun içerisindeki

atomların hareket ettiğini özünün elektronların protonların olduğunu bir bilsek aslında dinamik bir hayatın olduğunu anlamış olacağız.

Moderatör Prof. Dr. Murat NİŞANCI

Teşekkür ederiz Sayın Hocam. Başka sorusu olan var mı? Arkada bir arkadaşımız var. Mikrofonu oraya uzatabilir miyiz? Buyurun.

Katılımcı Sorusu: *Sayın Hocam verdiğiniz bilgiler ve sunumunuz için teşekkür ediyorum. Gıda Mühendisi öğrencisiyim, Fevzi Beyken isimim. Aslında sorum sizlere değil varsa esnaf ve sanatkârlar odası üyesi olan temsilcisi olan bir arkadaşımız bir büyüğümüz varsa ona sormak istiyorum. Bizler Ahiliğin az çok da olsa temelini gelişimini ve sonuçlarını gerçekten biliyoruz. Bizim merakımız şu paneller oluşturuyorsunuz, öğrencilere, hoca arkadaşlarımıza, büyüklerimizle bu konular hakkında bilgiler veriyorsunuz. Bu işin temelini nasıl olduğunu, nereden geldiğini ve nereye gittiğini anlatıyorsunuz. Ama asıl amacımızın şu olması gerekiyor mu? Esnaflara ahiliğin ne demek olduğunu daha iyi anlatarak dürüst esnafların çoğalmasını sağlamak değil mi? Amacınızın bu olması gerekiyor mu? Esnaf ve sanatkârlar odasından bir temsilciniz varsa bu konu hakkında bilgi almak istiyorum.*

Moderatör Prof. Dr. Murat NİŞANCI

Teşekkür ediyorum. Bedir bey bu soru ağırlıklı olarak sizedydi efendim. Cevap vermek ister misiniz? Buyurun.

Bedir LİMON Erzincan Esnaf ve Sanatkârları Odaları Birliği Başkanı

Ben genç kardeşimize teşekkür ediyorum. Gerçekten Ahiliğin özünde dürüstlük var. Şu anda var tabii içimizde işte son günlerde gündeme gelen afaki rakamları kullanarak zam yapanlar. Ama bizim teşkilatımız ticaret, sanayi il müdürlerimizle beraber bunları gidermekle görevliyiz. Kardeşimize gerçekten teşekkür ediyorum. Ahiliğin ne olduğunu anladığı için bu soruyu sordu. Saygılar sunarım.

Moderatör Prof. Dr. Murat NİŞANCI

Teşekkür ederiz. Başka sorusu olan var mı? Buyurun efendim.

Katılımcı Sorusu: *Teşekkür ederim hocam. İsmim İsmail Can Ulalar (Erzincan ili beldesi) Belediye Başkanıyım. Ahiliğin tabii Arapça bir kelime olduğunu biliyoruz. Fakat Sayın Valime teşekkür ediyorum. Kısa ve net insanların öncelikli olduğunu dile getirdi. Katılıyorum kendisine. Neden ahilik, neden ahlaklı insan değil de ahlaklı bireyler değil de ahilik diye bahsediliyor. Biz bunu eğitim ile yaparsak, ahlaklı bireyler yetiştirirsek ahlaklı öğrencilerimize empoze edersek bu şekilde kaliteli ve nitelikli bireyler yetiştirsek daha güzel olmaz mı sevgili hocam? Marka insan demek marka demektir. İşte biz ülkemizin büyüklüğünü bilgi ile ölçtürebiliriz, zenginliğini eğitimle sağlarız. Ahilik ahlaklı bireyler desanız daha iyi olmaz mı? İnanın daha iyi olur. Sorum bu teşekkür ediyorum. Sorum Mustafa Hocamıza.*

Prof. Dr. Mustafa ALICI-“Ahiliğin İrfani Boyutu”

Ben zaten en son cümlemi söylerken sayın Belediye Başkanına katılıyorum. Ahlaklı birey temelinin olduğunu aslında. Biz diyoruz ki Anadolu irfanı alevisiyle, sünnisiyle bir irfan mayalamış. Bu irfanın özünde aslında bireyin ahlaklı olduğunda devletine vatansever olacağını, Allah'ına abid⁵³ kul olacağını, çevresine duyarlı insan, ihsan makamında olacağını biliyoruz. Dolayısıyla, mesela avcılarını kabul etmiyor. Aslında açıklayacaktık ama vaktimiz olmadı. Neden cana kıyan bir esnaf olması sebebi. Canlara ihya eden bir kuruluş sembolik bile olsa buna önem veriyor aslında. Canla ilgili çünkü. Sürekli mahallinde kendi bulunduğu yerde candan bahseden bir adamın, bir insanın cana kıyan bir esnafı kabul etmemesi sembolik bir değerdir. Bu noktada aslında mükemmel bir ahlak var. Ahlakla, hilkatla⁵⁴, hulku⁵⁵ bir arada bulunduran bir nizam var aslında. Kur'an ahlakı. Teşekkür ediyorum.

Moderatör Prof. Dr. Murat NİŞANCI

Ben de teşekkür ederim. Başka katkı vermek isteyen var mı? Buyurun hanım efendi.

Katılımcı Sorusu: *Öncelikle bilgileriniz için hepimize teşekkür ederim. Tarih öğrencisiyim. Söylemek istediğim az önce de söylendi, sadece böyle esnaflara değil de zaten ahiliği siz söylemişsiniz Kur'an-ı Kerim'de de belli. Sonuçta Kur'an-ı Kerim tüm Müslümanlara hepimize geldiği için herkesin bilmesi gereken bir şey. Biz bizi bilgilendirdiğiniz zaman bizim de tabii*

⁵³ Âbid. Âhîret saadetinin ibadetle kazanılacağına inanarak kendisini ibadete veren samimi dindar.

⁵⁴ Hilkat, yaratma, yaratılma, yaratılış

⁵⁵ Hulk, Huy. Ahlâk. Tabiat. Yaratılıştan olan haslet. Seciyye. Cibilliyet.

çocuklarımız, ailemiz ya da tanıdıklarımız oluyor. Bizde buna aktararak yapabiliriz yani. Şu an bir esnafa ya da şeye olarak değil. Sonuçta saygınlık ve şey bize ait olan bir şey. Bizim aktarabileceğimiz bir düşünce. Ben böyle düşünüyorum yani sizin düşünceniz. Ya da ders kitaplarında falan da verilebilir yani zamanla. Küçük yaşlarda. Teşekkür ediyorum.

Moderatör Prof. Dr. Murat NİŞANCI

Ben de teşekkür ederim. Bu salonda ilk bayan sizsiniz katkı sağladınız. Teşekkür ederim. Tebrik ederim. Başka sorusu olan var mı? Yaklaşık 10 dakika da soru ve görüşlere yer verdik efendim.

Şimdi Ahilik, İsmail Bey işaret etti (İsmail Can isimli katılımcının sorusuna ithafen). Niye? Ahlak desek yetmez mi? Ahlak toplumda bir asgarî eşik. Herkes ahlaklı olacak ama bu belli bir alana spesifik bir alana yığılmış, her meslek sahibini işini kaliteli yapacak biçimde ilkelere bağlaması gerekir. İşte toplumsal düzeni kuracak ve ilerletecek mekanizma budur. Bu da çok ilginç bir noktadır. Ben de konuşmamın başında söylemişim. Tamamen sosyal bir hareket. Dolayısıyla toplumda daima iyiyi vs. kucaklıyor. Mesela iftira yapanları içine almıyor. Mesela avcıları, kasapları, faizcileri, tefecileri almıyor. Bir kaynakta okumuştum mesela cerrahları da almıyor ilginç. İşte ne cerrahları (yürekleri taş olmuş cerrahlar) da almıyorlar, meslek hassasiyetini gözetiyorlar. Buda hakikaten böyle bir yönüyle çok önemli. Dolayısıyla kurumların kendi içerisindeki kendi bütünlükleri içerisinde ele almak, değerlendirmek daha yerinde daha isabetli oluyor.

Bu panelimize panelist olarak katılan Mustafa Bey ve Kemal Beye teşekkür ediyorum. Siz dinleyenlere ve soru sorup katkı sağlayanlara da teşekkür ediyorum ve paneli burada sonlandırıyorum.

Bir Hikayesi Var

Günümüze Kadar Gelen Ahilik Deyimleri

Meslek ve zanaatların incelik gerektiren hüner noktası, Ahi Evran zamanında ticarî hayat, belirli kanunlar ve ahlâk kuralları içerisinde sürdürülüyordu. Esnaflık geleneğine göre çırak ustasından icazet almadan veya usta çırağına el vermeden çırak kendi dükkânını açamaz, kendi işini kuramazdı.

Günümüze Kadar Gelen Ahilik Deyimleri

Meslek ve zanaatların incelik gerektiren hüner noktası, Ahi Evran zamanında ticarî hayat, belirli kanunlar ve ahlâk kuralları içerisinde sürdürülüyordu. Esnaflık geleneğine göre çırak ustasından icazet almadan veya usta çırağına el vermeden çırak kendi dükkânını açamaz, kendi işini kuramazdı.

Püf Noktası

Orta Anadolu bölgesinde bir cam ustası vardı. Ahilik yapar yanında yetiştirdiği çıraklarına işinin bütün hünerlerini öğrettiği gibi esnaflık âdabını da öğretirdi. Zamani gelen eski çıraklarına da "Sen oldun" der, el verir ve uğurlardı. Cam esnafının yanındaki son çıraklardan biri, ustasından ayrılmak için izin ister. Ustası da ona daha olmadığını, biraz daha zamana ihtiyacı olduğunu söyleyerek kalmasını ister. Çırak

bir süre daha bekler ama tekrar izin ister. Ustası bu sefer de; "Evlâdım, sen daha olmadın, sen daha bu işin püf noktasını öğrenmedin, az daha kal hele!" der. Çırak daha fazla dayanamaz ve her şeyi göze alarak ustasının yanından ayrılarak komşu kasabalardan birine gider ve kendi işini kurar. Kurar kurmasına da bu yeni işinde bir türlü dikiş tutturamaz. Yaptığı bütün cam işleri, biblolar, şamdanlar, süs eşyaları bir süre sonra çatlamaktadır.

Delikanlı artık daha fazla dayanamaz ve iflas bayrağını çekerek ustasının yanına döner. Ustasına, "ben ettim sen etme!" der ve ustasının gönlünü aldıktan sonra tekrar çalışmaya başlar. Bir süre daha çalıştıktan sonra ustası ona "Artık sen oldun, sana el veriyorum, şimdi dükkân açabilirsin, ancak son bir iş göstereceğim sana, bu işin püf noktasını da göstereyim öyle git" der. Usta, çırağa daha önce hiç girilmeyen odayı işaret ederek onu karanlık

odaya davet eder. Usta, karanlık odanın bir köşesinde yağlı vaziyetteki sıcak ürünlerden birini eline alarak tavanda incecek bir hat halinde süzülen ışık huzmesinin içerisinde sağa sola çevirip arada bir de "püf" "püf" yaparak cam ürünlere üfler. Daha önce hiç girmediği bu karanlık odanın sırrını şimdi anlamaya başlayan çırak ustasına, "Usta ne yapıyorsun, neden üflüyorsun camlara?" diye sorar. Ustası da, "Bak evlâdım, ışığa tuttuğum camların içerisinde zerrecikler halinde hava kabarcıkları var, onları henüz soğumadan daha sıcakken üflüyerek patlatıyorum ki içinde hava kalmasın. Şimdi anladın mı senin camlarının neden kırıldığı, çatladığını?" der. Çırak, duydukları karşısında hayrete düşer, hem geçmişte yaptığı hatayı hem de meslekteki önemli bir sırrı öğrenmiş olur. Ustası çırağına, "Şimdi öğrendin mi işin püf noktasını?" der, omzunu sıvazlar ve el vererek uğurlar.

Pabucunu Dama Atmak

"Ahiliğin kontrol mekanizmalarından biri 'Pabucunu Dama Atmak' diye bilinen ve günümüzde de sıkça kullanılan deyimdir. Ahilik geleneğinde 'pabucu dama atılmak' bir ustanın mesleğini iyi yapamaması durumunda toplumsal olarak da dışlanması demektir. Ahilik kültüründe kaliteli üretim ve hizmet esnaf ve sanatkarların ticari itiban için çok önemlidir. 'PABUCUNU DAMA ATMAK'

Günümüzde kullandığımız pek çok deyim bir ortaya çıkış hikayesi vardır. Her deyim kendi içerisinde bir başka tarih, bir başka yaşanmışlığı barındırır. Zamanla özelliğini, değerini kaybeden, artık değersiz kabul edilen bir şey için kullandığımız 'pabucunu dama atmak' deyimini de bunlardan biri. Ahilik geleneğinde her meslek teşkilatı kendi içerisindeki meslek dâhını

denetler, kanunları ve yöntemleri belirler ve esnafı denetlerdi. Esnaf ile kethüda arasında yığıtbaşı denilen birliktirli konumunda bir esnaf temsilcisi bulunur, satın alma hile yapan olursa, yığıtbaşı tarafından tespit edilerek kethüdaya bildirilir ve gerekli işlemler yapılır. Mesleki ahlak ilkeleri ile çalışıldığı o dönemlerde hile ve kandırma çok sık görülmezdin bir olaydı. Fakat her türlü şikayetiye açık bir meslek grubu olan ayakkabıcılıkta, çok çabuk eskleyen ayakkabıların üretim hatasından mı imalat hilesinden mi kaynaklandığı araştırılır, kethüda çankçılar yığıtbaşını çağırıp denetlemeler yapardı. Eğer bir imalat hilesi var ise usta çağırılır, esnafın ileri gelenleri, yığıtbaşı ve diğer meslek temsilcileri huzurunda kethüda tarafından uyarılır, sattığı ürünün parası alıcıya geri lade edi-

lirdi. Şikayet konusu olan ayakkabı ise bir daha kullanılmamak üzere dama atılırdı. Ayakkabının dama atılması bir esnaf için en büyük utanç sebebi sayılırdı. Dama atılan ayakkabı ustasının mesleki itiban yok olur, müşterisi azalır. Bu uygulama tüm esnaf grupları için bir genelleme olup birisi hakkında 'pabucu dama atıldı' denilince o kişinin artık o meslekte para kazanması zor bir hale gelirdi. Ayrıca bu geleneğin Ahil Evran'dan kalma olduğu, daha o zamanlarda hatalı ürün satan esnafın Ahil şeyhi tarafından meclisten çıkarılıp pabucunun dama atıldığı ve evine yalın ayak gönderildiği de rivayet edilir. Esnafı için utanç verici bir durum olan ve gündelik hayatımızda kullandığımız 'pabucu dama atılmak' deyimini böyle ortaya çıkmıştır.

7. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ahilik Paneli

Moderatör

Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Seyfullah KARA

Panelistler

Doç. Dr. Hasan MEYDAN “Ahilik Kurumunun Toplum Eğitimi Açısından Önemi”

Dr. Öğretim Üyesi Nurşen GÖK “Ahiliğin Tarihsel ve Toplumsal Temeller”

Moderatör Prof. Dr. Seyfullah KARA

Sayın Rektörüm, Sayın Belediye Başkan Yardımcım, kıymetli protokol, bu programı üniversitemizin de katkılarıyla Ankara'dan gelerek tertip etmiş bulunan Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü'ne mensup Sayın Daire Başkanlarımız ve kıymetli öğrencilerimiz hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Ahilik konusu tabii bize birtakım tarihi değerlerimizi de hatırlatması bakımından fevkalade önemli bir konudur. Türk tarihi tetkikleri içerisinde gerek doğulu gerek batılı birçok tarih araştırmacısı, bilhassa din, sosyal ve iktisat tarihi araştırmacıları bu konuya özenle ve önemle eğilmişler ve bu konuda birçok araştırma külliyatı ortaya koymuşlardır. Çünkü Ahilik kültürümüzü ve Ahilik geleneğimizi, Anadolu'daki Ahilik olgusunu, bunun tarihi köklerini, temellerini ve buna dinamizm kazandıran insani ve İslami değerlerini yeterince anlamadığımız sürece Anadolu toplumunu, Türk milletini ve bu millete hayat veren can damarlarını anlama şansımız ve kabiliyetimiz ortadan kalkar diye düşünüyorum.

Ben uzatmayacağım tabii bunları, ama bir giriş konuşması olarak bir üç dakikanızı, beş dakikanızı almış olayım, bunu da mazur görün lütfen. Çünkü Ahilik konusunda söyleyecek çok şeyimiz var aslında. Tabii Ahiliği biz şöyle tanımlayabiliriz. Fütüvvet teşkilatının Türk versiyonu, fütüvvet kurumunun Türklere uyarlanmış teşkilatlı bir biçimi olarak tanımlamamız mümkündür bu kurumu. Nedir Fütüvvet Kurumu ve Fütüvvet kavramı; Türk-İslam Tasavvufunun can damarını oluşturan evrensel, insani ve İslami değerleri bünyesinde barındıran bir kavramdır. Yardımlaşma, dayanışma, diğerkâmlık yani başkalarını düşünme, başkalarını kendisine tercih etme, yoksulları gözetme, fakirlerle beraber olmaktan onur duyma, mutluluk duyma, zengin iseler verme, infak

etme, merhamet ve şefkat gösterme, asla yalan söylememe, tartıda ölçüde hile yapmama, kendi emri altındakilere anlayışla ve şefkatle muamele etme, eğer hizmetinde çalıştırdığı kişiye bir yük yüklemiş ise o kişi zorlanacaksa onun bir ucundan da patron olarak tutma gibi daha birçok hasletleri bünyesinde barındırıyor bu kavram.

Dikkat edilirse, bütün bu hasletler ya Kuran ayetlerinde ya da Hz. Peygamberin sözlerinde bir emir olarak buluyor. Hem dini bakımdan hem de sağlıklı bir toplumun temel özelliklerini barındırıyor olmasından toplumumuzun üzerine titremesi gereken özel bir kavram ve kurum, Ahilik kurumu. Dolayısıyla işte bütün bu değerleri ihtiva eden ve teşkilatlı bir şekilde Türk versiyonuna dönüşmüş olan şeye biz Ahilik Kurumu adını veriyoruz. O yüzden bizim kültürümüz ve kendi milli tarihimiz açısından da fevkalade önemli bir kurum halinde karşımıza çıkıyor. Bu bakımdan Ahilik konularını bize hatırlattıkları için Ankara'dan gelen dostlarımıza, bu paneli ve söyleşileri hazırlayan değerli kardeşlerimize ben huzurlarınızda teşekkürü bir borç biliyorum. Burada tabii ilk konuşmacımız olarak bize Ahiliğin tarihi temellerini anlatacak olması bakımından, Ahiliğin belki gelişme süreçlerini anlatacak olması bakımından akademisyen meslektaşımız bize önemli bilgiler verecektir. Gerçi ben bunları anlatacak diyerek kendi konusunu sınırlandırmak istemiyorum; ama hiç şüphesiz vereceği malumatlar arasında bunlara da temas edeceğini düşünüyorum. Ben konuyu daha fazla uzatmadan sözü akademisyen meslektaşımıza bırakmak istiyorum. Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden Dr. Öğretim Üyesi Nurşen Koç Hanımefendiyi buraya davet etmek istiyorum. Buyurunuz Sayın Hocam.

İkinci konuşmacımız panelist arkadaşımız İlahiyat Fakültesinden Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Hasan Meydan hocamızı buraya davet etmek istiyorum. O da bize Ahiliğin toplumu eğitmedeki katkıları ve rolünü anlatacak. Buna dair bize birtakım fikirler verecek, ufuklar açacaktır. Ben ilk sözü müsaadenizle Nurşen Koç hocamıza bırakmak istiyorum. Buyurun hocam 20'şer dakika üzerinden söyleyelim, ama 3 dakika da biz ilave etmiş olalım buna hocam.

Dr. Öğretim Üyesi Nurşen GÖK- Ahiliğin Tarihsel ve Toplumsal Temeller”

Çok değerli dinleyiciler hoş geldiniz. Bugün sizlerle yaklaşık sekiz yüz hatta bin yıl kadar öncesine gideceğiz. Bu dünyanın zihin dünyasını, ahlak yapısını, iktisadi yapısını anlamaya çalışacağız, 20 dakika içinde. Çok geniş bir konu biliyorsunuz, ben de tamamlamaya çalışacağım. Belki daha sonra sorular olursa genişletilebilir.

Şimdi bir anlamda baktığımızda modern dönem öncesi iktisat hayatını ve zihniyetini karakteristik çizgileri ile aksettirenler şüphesiz ki küçük tacir ve sanat erbabı, bu anlamda esnaf toplulukları şehir iktisadiyatının en önemli köşesi hatta iktisadın ta kendisi. Bu sınıflar dağınık halde de kalmakta değiller dağınık halde kalmaktan çok toplu disiplin teşkilatlar altında birleşmişlerdir. Ve bu teşkilatların adı, fonksiyonu belki döneme göre değişmekle birlikte ruhları o derinde yatan ruhları zihniyetleri aynı kalmıştır. Şimdi Orta ve Doğu Anadolu'ya baktığımızda işte 12. ve 13. yüzyıllara gittiğimizde özellikle 13. yüzyılın ikinci yarısından sonra bu dönemler biliyorsunuz işte siyasi çalkantıların olduğu bir dönemdir. Anadolu'nun karışık olduğu dönemlerdir ve bu ortamda bir anlamda bir kader ortaklığı içinde-güçleri birleştirerek göğüs germek sanat erbabını yarı hamasi bazı yarı dini bağlarla birbirine bağlayıp pekiştirmiştir. Burada karşımıza işte bazen Fütüvvet bazen Ahilik dediğimiz bir kurum çıkacak. Ahilik ya da başka bir ifade ile Fütüvvet, devrinin bermutat⁵⁶, kararsız, çalkantılı hali aşıldıktan sonra siyasi faaliyetlerinden çok daha ziyade iktisadi amaç uğruna devam etmiş, mesleki teşekküllerdir. İsim karakter fonksiyonu değişikliğine rağmen biraz önce söylediğim gibi ki daha sonra biliyorsunuz lonca teşkilatı ismini almış, ruh yapıları, zihin yapıları aynı kalmıştır. Peki, bu ortak aynı kalan ruh nedir? Böyle baktığımızda işte sanat erbabının müşterek bir iş ahlakı ve disiplini altında topluca muhafaza etmek, göreneğe, olagelmiş hakkını tanımak, zaruret olmadıkça iş ve güç ve sanat değiştirmemek, düşkünü gözetip kollamak, dışarıya karşı korunup beraberce savunmak. Bütün bunlar daha sonra da işte Gedik ya da Lonca Teşkilatı olarak da karşımıza çıkar. Bu esnaf kuruluşlarının Ahilikten gelen özlerini, ruhlarını oluşturur. Muallim Cevdet'e göre 1. Murat'dan beri siyasi vazifeden çekilen Ahilik esnaf teşkilatında yaşamakta olan zihniyeti İstanbul'un, Balkanlar'ın, Anadolu'nun, Rumeli'nin bedestenlerinde, loncalarında ve dergâhlarında kendisini idame ettirmiştir. Aradan geçen yüzyıllar sanat erbabının hayat tarzında ve telakkilerinde⁵⁷ hemen hemen bir aşındırma yapmadan yeniçağlara kadar kendisini taşımıştır. Bir esnaf teşkilatı olarak tarif ettiğimiz Ahiliğe dair bilgilerimizi nereden alıyoruz? Biz tarihçiler bu konu üzerinde çalışırken nelerden yararlanıyoruz? Bunun için ilk kaynağımız aslında İbn-i Batuta. Biliyorsunuz çok değerli seyahatnamesini bıraktı bizlere 1304-1369 yılları arasında yaşamış bir şahsiyet ve memleketi Tanca'dan 22 yaşında yola çıktığında 1. Murat döneminde Anadolu'ya da uğramış ve kendisinin

⁵⁶ Bermutat, adet olduğu üzere, alışıldığı gibi, her zamanki gibi

⁵⁷ Telakki, görüş, anlayış.

bize bıraktığı ~~gezi~~ kitaplarından Ahilik ile ilgili önemli detaylar ve çok hayranlıkla bahsettiği detaylar öğreniyoruz.

Ahilik topluluğuna ait diğer kaynağımız fütüvvetnameler. Tabii birden çok fütüvvetname var. Bazı ufak tefek farklılıklar ile beraber çok benzer noktalara değiniyorlar. Peki, nedir bu fütüvvetnameler? Meslek hayatının ortak gerekliliklerini, sanata kabul şartlarını, çirak kalfa ve usta münasebetlerini, şed yani kuşak kuşanma, sair meslek adabını erkânını en açık şekilde fütüvvetnamelerden öğreniyoruz. Ancak bu eserler ne kadar kıymetli olurlarsa olsunlar tek başına bize bilgi vermeye yeterli değiller, yetmiyorlar. Esnaf adabını gösteren fütüvvetnameler, kendi düsturlarını yalnız kendi içinde yoğurup meydana koymuş dış akımlardan temassız kalmış birer sistemden ibaret değiller. Bilakis 12. ve onu izleyen yüzyıllarda diğer ahlak kayıtlarının potaları içinde diğerleri ile beraber yoğurup şekillenmişlerdir. Bu kaynaklar arasında yani fütüvvetnameleri şekillendiren kaynaklar arasında baktığımızda aslında tasavvuf edebiyatının 12 ve 13. asırdan beri fikir ve sanat mahsullerini görüyoruz. Bir anlamda fütüvvetnameler tasavvuftan besleniyorlar. Şimdi biliyoruz ki; aslında güç ve karışık meselelerle dolu olan tasavvuf geniş halk ve dolayısıyla esnaf ruhuna hitap eden bir anlamda basitleştirilmiş (vulgara edilmiş) eserlerdir. Vulgara edilmiş eserlerden bir tanesi de fütüvvetnamedir. Kendisini göstermekte bir anlamda işte baktığımızda fütüvvetnameler de başta Feridüddin Attar olmak üzere ilk büyük sufilerin basit örnekler ile sadeleştirilmiş bir şekilde anlaşılır hale getirilerek halka ve bu arada tabikî esnaf sınıfına yol göstericilik işlevi görmeleri sağlanmıştır. Şimdi aslında Sabri Ülgener hocamız fütüvvetnamelerin ve bu dönemde üretilen diğer ahlak nağmelerin biraz dikkatle incelenmesini bize önerir. Bu nedenle ve hatta bize önerisi bazen buralarda bahsedilen normların belki de tam tersi olarak alınması gerektiğinin daha doğru olabileceğini söyler. Yani derki; eğer çok huzurdan, barıştan bahsediliyorsa bu aslında o ortamın çok huzursuz ve barıştan uzak ortamlar olduğunu da bize gösterebilir. Ama bunlar da birer soru işaretidir. Kesin söylemlerde bulunmak biraz zor. Tabii tarihçiler olarak kaynaklar karşısında biraz her daim şüphe göstermek durumundayız ve düşünün ki bundan yaklaşık 1000 yıl öncesini anlatmaya çalıştığımızda bu dünyayı canlandırmaya çalıştığımızda kesin ifadelerle konuşmak tarih biliminin de metodolojisine biraz ters düşmekte. Şimdi bu eserler demek ki yani fütüvvetnameler bu kuruluşa bağlı esnaf ve sanatkârların işi başındaki çalışmalarından çok dükkânlarını kapattıktan sonraki yaşantıları ve törenlerini bize anlatmakta. Bu nedenle biz Ahilerin tam olarak nasıl çalıştıklarına dair çok net kaynaklara bilgilere ulaşamamaktayız. Ancak daha sonra dönüştükleri lonca teşkilatının elimizde bol örnekleri olması

geriye dönük olarak Ahilerin de nasıl çalışmış olabileceğine dair bazı öngörülerde olmamıza yardımcı oluyor diyebiliriz. Şimdi pekâlâ bu Anadolu'da acaba Ahilik Kurumu nasıl oluştu ve ahilik kurumunun kökenine şimdi hocamız biraz önce belirtti. Ahilik kurumun kökeni İslam kültürüne fütüvvetlere gidiyor. Bunlar ise Abbasi Halifesi Nasır döneminde oluşturulmuş derlenmiş daha çok izlerini tasavvuftan alan belirgin normlar. Ancak Anadolu'ya gelindiğinde bu normların içine işte başta Bektaşilik olmak üzere birçok kaideler ve düşünceler de girer. Türklerin Anadolu'ya 1071'de geldiği klasik olarak söylenir. Ama biz tabi Arap ordularında komutan olarak da Anadolu'ya çok önce geldiklerini biliyoruz. Bu gelen ilk kabilelerden ayrı olarak 13. yüzyılın ortasında gelen kabileler yoğunlukla gelen kabileler bu dönemde Moğolların Maveraünnehir'deki baskınlarından kaçan tüccar ve sanat ehli daha çok. Yani çok düzensiz ve kargaşa ortamından can havliyle Anadolu'ya sığınan insanlar. Ve buraya geldiklerinde de mücadele etmek zorunda oldukları iki husus var. Bunlardan bir tanesi Bizans esnafı onlarla rekabet edebilme gücüne sahip olmaları gerekiyor ama ikincisi de kendilerini Moğollara karşı koruyabilmek ki, daha sonra akabinde yaklaşık bir 15 yıl kadar sonra Moğolları Anadolu'da da görecekler ve kendilerini korumak durumunda kalacaklardır.

Bizans esnafı ile nasıl baş edecekler işte orada sanatlarına en iyi şekilde yapmak, işe hile katmamak, belirli bir kalitede tutmak gibi ürünler vermek açısından esnafı sanatkârı eğitmek, bir kaideye bağlama ihtiyaçları var. Moğollara karşı kendilerini korumak içinde gerektiğinde halkı silahlı bir güç haline getirmek ihtiyaçları var. Ve öyle zamanlar olacak ki kendileri bir civanger, başarılı askerler olarak da Moğollarla savaşacaklar. Yeri geldiğinde devlete asker gücü olarak yardım edecekler. Bir anlamda Ülgener hocamız bize Ahiliğin de aynen tarikatlar gibi bir nevi korunma içgüdüsüyle teşkilatlandıklarını, bu korunma içgüdüsünden doğduğunu ifade ediyor. Peki, siyasi karışıklığın yatıştığı asırlarda ne yapacaklar Ahiler? Burada da yine tabii korunma, iç kapanma güdülerini devam ettirdikleri görülüyor ama burada artık askeri nedenlerle bir korunma güdüsünden çok işte rekabet duygusu ile belki. Çünkü biliyorsunuz ileriki yıllarda işte şehir nüfuslarının artması, rekabet edebilecek yeni grupların ortaya çıkması, besbelli ki bu teşkilatı, grupları bunu oluşturan grupları bir arada tutmaya devam ettirmiş gibi görünüyor. Şimdi bu kendi iç dünyaları bu iç kapanıklıklarının kıymet ve idealleri kapalı ve disiplini bir topluluk ruhunun taşıdığı kıymetlerdir. Bunlar neler peki? Yerine göre birbirlerini kollayacaklar, yardımlaşma yapacaklar, dış tehlikeye karşı bazen işte biraz önce belirttiğim gibi civangerlik, bahadırılık derecesine varan gayretleri ile beraberce savunma yapacaklar. Kendine sığınanlara hangi dinden

olduklarına bakılmaksızın kapılarını açacaklar. Baktığımızda aslında bunlar alelade bir iktisat dürtüsüyle yapılmış hesaplar mülhazalardan çok daha derinlerde bir ruh zihniyet yüceliğini gösteren özellikler.

Pekâlâ, şimdi yine Sabri Ülgener hocanın ifadeleriyle tanımlamak istiyorum; Ahilik için şöyle diyor: ” 12. ve 13. asırların harp isyan ve istila dalgaları arasında sanat erbabı için dinlendirici huzur ve emniyet verici bir ocak”. Aslında, ilk seyyahların biraz önce bahsettiğim gibi İbn-i Batuta'nın Ahilerde hayranlıkla görüp bahsettikleri yön onların her günkü iş-güç hayatı değil, aralarındaki samimilik, yabancıya gösterdikleri yakınlık, misafirperverlik gibi tarafları ve topluluk şuuru, birbirini kollama ihtiyacı Ahileri umumiyetle esnaf teşkilatına şüphe yok ki uzun zaman mücadeleci bir ruh ve karakter aşulamaktan geri kalmamış ile zira fütüvvet idealini rengini manasını buradan alıyor.

Şimdi özellikle merkezi otoritenin kurulmadığı veya işlemekten aciz kaldığı asırlarda esnaf teşkilatı bu beli kılıçlı ve eli bayraklı özelliğini şiddetle koruyor. Bu karakteri daha genel olarak siyasi politik olarak da nitelendirebiliriz. Ahiliği bu anlamda siyasetin dışında da göremiyoruz.

Ahiliğin kökenleri fütüvvete dayanıyor dedik ama bu konuda bazı iddialar tartışmalar da var. Özellikle Neşet Çağatay hocamız her ne kadar Ahiliğin kökenlerini doğuda Araplar arasında gelişmiş olan fütüvvete dayandırsak da çok özgün Türklere özgü bir kuruluş olduğunu vurgulamakta çok ısrarcı. Ancak biliyoruz ki, Anadolu'daki Ahilik adı ile bilinen biçimini almadan önce Anadolu'da fütüvvetçilik örgütü halinde faaliyette bulunuyordu ve temel kurallarını fütüvvetçilikten alıyordu. Bilemiyorum fütüvvetçiliğin acaba temelleri üzerine bahsetmem gerekiyor mu ama belki bunu daha sonra açarız. Çünkü ben zamanımı biraz aşmaktan da korkuyorum itiraf edeyim ki.

(Süre konusunda bir diyalog yaşanıyor) Çok teşekkür ederim. Pekâlâ, beş dakikam var. Evet, çok çabuk geçiyor zaman, gerçekten öyle.

Şimdi biliyoruz ki, Anadolu bu karışık dönemlerinde özellikle de işte Moğollarda geldikten sonra bir anlamda işte esnaf bütün birikimini Moğol komutanlara, Moğollara vergi olarak vermek durumunda kalmış. Bir yandan Selçuklulara da tabii vergi vermek durumunda ve biraz canından bezmiş gözüküyorlar. İşte bu ortamda Ahi Evran, Baba İlyas, Hacıbektaş, Mevlâna Celaleddin-i Rumi halkın maneviyatını yükseltmek için büyük çaba harcıyorlar. Baba İlyas yönetime eleştirilerini götürüyor. Mevlâna özellikle yönetimi daha itidalli davranması konusunda uyarıyor.

Hacıbektaş köylünün ve göçebenin arasında onların her türlü davranış ve gerekleri ile ilgileniyor, şiiirleri ile müzikleriyle. Ahi Evran da esnaf ve sanatkârları bir birlik altında toplayarak sanat ve ticari ahlakını üretici ve tüketici çıkarlarını güven altında almak suretiyle bu kötü ekonomik koşullarda atmosferi yaşanılır, dayanılır hale getirmeye çalışıyorlar.

Ahi örgütleri tabii ki mesleki eğitimlerini günlük pratikleri içinde gerçekleştiriyorlar ama ahlaki eğitimlerini de özellikle cuma günü toplandıkları toplantılarında üyelerine vermeye çalışıyorlar. Biliyorsunuz üyeler belirli hiyerarşi altında örgütlenmiş durumdalar. Şimdi işte bunlar çırak-usta şeklinde gidiyor. Özellikle sanatın sağlam temellere oturtulması çok önemli. Üretici-tüketici çıkarlarının çatışmaya dönüşmeyecek şekilde düzenlenmesi çok önemli ve şehir-köy en ücra köşelere kadar da zaviyelerde konukları ağırlamak çok önemli. Zira göçler çok fazla bu göçerlerin bir şekilde geldikleri bölgelerde huzurlu, düzenli bir hayata geçirilmesine çalışılıyor. Zaviyeler özellikle bu konuda da önemli işler işlevler görüyorlar.

Şimdi eğer toplamaya çalışırsam; Ahiliğin tarihi ve sosyal teknik ekonomik zorlukların ortaya çıkardığı bir Türk esnaf birliği diyebiliriz. Kuruluşunun temelleri o kadar sağlam atılmış ki, daha sonra baktığımızda örneğin şehir ve kasabaların belediye hizmetlerinin kontrolleri için örnek aldığı normlar tamamen kendileri tarafından oluşturulmuş gözüküyor. İşte bunlardan bir tanesi örneğin “Narh Nizamı”. Narh belki öğrencilerimiz kaçırabilirler satılacak malın ücretinin tespit edilmesi, belirlenmesi ve işte biraz önce söylediğim gibi tüketici-üretici gerginliğine yer vermeyecek şekilde kesin kurallara bağlanması. İşte aynı zamanda bakıyoruz işte hammaddelerinin tedarik edilmesi vesaire. Ve daha sonra bütün bu kurallar ve çok çok sağlam olduğunu gördüğümüz bu kurallar daha sonraki belediyeçilik hizmetlerinde, lonca teşkilatında kendisini gösterecek.

Ahiler üzerine daha çok tabii çalışacağız. Söylenecik şeyler var. Bu teşkilatın sadece çok zor dönemlerin teşkilatı olarak da düşünülmemesi lazım. Bu zor günler geçecek daha sonra işte siyasetten çekilip daha çok yerlerini ticarete adayacaklar. Çok güzel toplantıları var aynı zamanda tabii ki kendilerini rahatlattıkları eğlendikleri, yılda bir kez de olsa. Örneğin işte bunların bazen on günde süre bildiğini söylüyor. Çok renkli eğlence ortamları bize tarif ediyor. Evliya Çelebi seyahatnamesinde. Ve bir anlamda modern çağlara kadar Anadolu'da kuvvetli bir sosyal ve iktisadi hayatın kuruluşun çok sağlam temellerini atan bu kuruluşun izlerini bugün biz özlemle bugün görmeye çalışıyoruz deyip konuyu bitireyim hocam. Sanıyorum sabrınızı da biraz fazla zorladım ama ben son bir şey söylemek istiyorum.

Özellikle öğrenci arkadaşlarım için tabii Sabri Ülgener hocamız, Neşet Çağatay hocamız ki, yani Neşet Çağatay Ahiliği anlamak için tam 30 yılını verdiğini söyler. Açıp okumaları, yani bu eserlerin arkasında çok büyük emeklerin, koca bir hayatın olduğunu fark etmeleri onların şu an yapacakları sadece işte raflardan bu eserleri çekip almak ve okumak, biz burada sadece onlara bazı küçük böyle belki umarım teşvik edici hatırlatmalar da bulduk o kadar.

Moderatör Prof. Dr. Seyfullah KARA

Peki, teşekkür ediyorum kıymetli hocam verdiğiniz bilgiler için. Ancak bir iki hususu belki dile getirmem lazım. Tabii Neşet Çağatay hocamızdan örnek verdiniz. Orada hocamızın Ahiliğin sadece Türklere özgü ve Türk temelli olduğunu söylediğini ifade ettiniz, yanıldım mı bilmiyorum.

Dr. Öğretim Üyesi Nurşen GÖK-“Ahiliğin Tarihsel ve Toplumsal Temeller”

Yani ama “özgöl hali aldığını söyler yani o fütüvvetçilik evet tamam ama bu Türklere özgü rengini aldığını söyler”

Moderatör Prof. Dr. Seyfullah KARA

Doğrudur. Ancak yani buradaki hani eğer kastı Neşet Çağatay hocanın şu ise; yani aldığı bütün kültürel kodları sadece eski Türklerin kültürel kodlarından kopyaladı gibi ise, yanılmıştır Neşet Çağatay Hoca. Onu söylememiz lazım. Çünkü biz, İslam toplumunda meydana gelmiş olan, kurulmuş olan, doğmuş olan, yaşamış olan bir kurumdan bahsediyorsak, onun İslami temellerini görmezden gelme lüksümüz yok. Bunu Neşet Çağatay hocamız söylemiş olsa da eleştirmemizde bir beis yoktur diye düşünüyorum. Türk tarihçiliğinin duayeni Fuat Köprülü hocamız da zaman zaman bu tarz hatalara düşer. Mesela, Bektaşiliğin, temellerini Maniheizm⁵⁸’den aldığını söyler. Hem de tam şunu söyledikten sonra bunu söyler: “Eline, Beline, Diline” sahip çıkmak kuralının Maniheizm’de de aynen var olduğunu düşünürsek der Fuat Köprülü Hoca, dolayısıyla Bektaşiliğe girmiş olan bu hususun Maniheizm kökenli olduğu anlaşılmış olur” diyerek büyük bir yanılgıya düşer. Hâlbuki bu doğru değil. Çünkü “Eline, Beline, Diline” sahip çıkmak kuralı ile ilgili hususlar Kuran’da neredeyse her üç-beş sayfadan birinde karşınıza çıkar, yani Kur’an bu hususlara sürekli

⁵⁸ Maniheizm. III. Yüzyılda Mani tarafından eski İran’da kurulan ve günümüzde müntesibi bulunmayan gnostik bir din.

dikkat çeker. Hz. Peygamberin hadislerini dikkate aldığımızda, Müslümanı, “elinden ve dilinden diğer Müslümanların salim olduğu kişi” diye tanımlar mesela. Yani bunun Kur'an ve Hz. Peygamber kaynağını ihmal edip İslam dünyasında ortaya çıkmış bir İslam tarikatını o sözden ötürü Maniheizm'e dayandırmak büyük bir yanılıdır.

Tabi biz bunları aslında çalışmalarımızda da yazdık, bunları ortaya koyduk. Burada da bunu tashih etmek istedim, bilgilerinize sunmak istedim. Tabi yani bu tür konular, sosyal konular, sosyal tarihin kapsama alanında meydana gelen olgu ve olaylar, tek sebeple izah edilemeyecek kadar komplike olaylardır. Ama İslam tarihinde ortaya çıkan tarihi bir kurumun veya oluşumun kaynaklarını incelerken, öncelikle onun İslami kökenlerine bakmak ve daha sonra diğer belirleyicileri incelemek en doğru yöntem olacaktır. Onun için bu hususu da arz etmek istedim.

Dr. Öğretim Üyesi Nurşen GÖK-“Ahiliğin Tarihsel ve Toplumsal Temeller”

Şimdi o dönem tabi Fuat Köprülü, Neşet Çağatay onlar tabi biraz muhtemelen ulus devletinde o kuruluş dönemi kaygılarıyla bir Türk kimliği yaratmak kaygılarıyla bu ısrarlı tutumlarını göstermişler tahmin ediyorum.

Moderatör Prof. Dr. Seyfullah KARA

Muhtemel, evet hocam. Kıymetli hocama çok teşekkür ediyorum. Şimdi Ahiliğin topluma dönük eğitimsel yönünü, eğitici yönünü bizlere anlatacağını düşündüğüm değerli hocamıza Doç. Dr. Hasan Meydan hocamıza mikrofonu bırakıyorum.

Doç.Dr. Hasan MEYDAN-“Ahilik Kurumunun Toplum Eğitimi Açısından Önemi”

Dr. Öğretim Üyesi

Teşekkür ediyorum Sayın Başkan, Sayın Hocam, Sayın Rektörüm, protokolün saygıdeğer mensupları ve muhterem hazirun hepinizi saygı ile selamlıyorum. Ben biraz da vaktin geç olduğunu dikkate alarak çok didaktik bir konuşma veya sunum yapmaktan kaçınacağım. Biraz bizim eğitimcilerin arasında sıklıkla bu aralarda kullandığımız tabirle iraksak⁵⁹ düşünmeye çalışacağım. Özellikle Ahiliğe ilişkin olarak tabi burada da özellikle eğitimcilik yönümüzden yola çıkarak iraksak düşünmeyi yapmaya çalışacağım. Nedir o, hocamın da bahsettiği üzere benim konum

⁵⁹ Iraksak düşünme, tek doğrunun olmadığı, yoruma dayalı olabilen, hayal gücünün de kullanılacağı, var olan bilgiye dayanılarak değişik yanıtların üretilmesinin sağlanabileceği düşünmedir.

büyük oranda Ahiliğin eğitim fonksiyonları üzerine olacak. Ahiliğin özellikle eğitimde nasıl bir eğitim mefkuresi⁶⁰, eğitim ideali özellikle de eğitim sonucunda ortaya çıkacak insan ve topluma dair nasıl bir ideali, nasıl bir fikri, bir amacı, bir hedefi vardı? Bu amaç nasıl bir insan yetiştirmeyi, nasıl bir toplum meydana getirmeyi düşünüyordu? Nasıl bir insan ve toplum hatta gelecek hedefliyordu? Biraz bunun üzerine sesli düşünmeye çalışacağım, belki biraz da spekülasyon olacak, iraksak düşünme bunu içerir. Böyle bir arayış içerisinde konuşmaya çalışacağım ve yine bu amaca yönelik olarak hazırlanan süreçler eğitim süreçleri ne tür özelliklere, niteliklere sahipti? Biraz da bunun üzerine konuşacağım. Özetle nasıl bir insan ve toplum idealine ilişkin bir eğitim hedefi, amacı daha çok belirliyorlardı. Birde bunu gerçekleştirmek için nasıl bir sürece sahiptiler. Bunun üzerine konuşmaya çalışacağım.

Biz eğitimciler diyerek isterseniz devam edeyim. Malum olduğu üzere bütünlük bütüncülük -bugünkü konuşmalarda da sıklıkla geçti bu kelime- sosyal-beşeri bilimlerde itibar gören bir kavram ve metodoloji... Biz eğitimciler son dönemlerde bütüncül eğitim, insanı bütüncül olarak ele almak gibi konulara çok önem vermeye başladık. Bütüncülük nedir diye baktığımızda öncelikli olarak, bütüncülük insanı kişiliği itibarıyla bütün olarak ele almaktır.

İnsanın kişiliği nedir dediğimizde ise karşımıza çıkacak şey üç tanedir. Temelde “Akıl, Kalp ve El/beden” diye özetleyebileceğimiz, çoğu zaman akıl, kalp ve el bütünlüğünde özetleyebileceğimiz bir olgu. Akıl düşünme, teori, fikir üretme, bilgi üretme, bilgiyi işleme dolayısıyla insanın bir alanla ilgili olarak üretmiş olduğu, öğretecek olduğu, ihtiyaç duyduğu her türlü malumatı elde eden ve işleyen mekanizmadır. İnsanı bu yönden geliştirmek gerekir. Teorik olarak eğitmek ve geliştirmek gerekir. İkinci olarak kalp ise fikrin düşüncenin aslında motorudur, enerjisidir, heyecandır, duygudur. Duyguyu işlediğinizde, ona bir heyecan verdiğinizde, bir duyguyu kazandırdığınız da aslında fikirler işe yaramaya başlar. Çünkü fikirlerin altında bir cesaret yoksa örneğin fikirlerin altında ona heyecan veren bir duygu yoksa fikir insanda çok fazla işe yaramaz. Ama bu ikisi de yeterli olmaz. Aynı zamanda maharet de gerekir. Yani eli/bedeni de geliştirmeniz gerekir. Tabiri caizse elin de mahir olması gerekir. Elin alet tutması gerekir, araç tutması gerekir, maddeyi işlemesi gerekir. Bunları işleyebildiğinde insan medeniyet üretir, alet üretir, edevat üretir, araç üretir. Bu sadece insan için geçerli değildir. Toplum içinde geçerlidir.

⁶⁰ Mefkure, gaye, ideal, inanç, ülkü.

Kurumlar içinde geçerlidir. Kurumların içerisinde eğer iyi düşünen, o düşünceyi hayata geçirmek için heyecan duyan, duygularını iyi yönetebilen, kalbi düşüncesinin istikamet verdiği yönde hareket etmek üzere eğitilmiş insanlar varsa, üstelik bir de düşünen ve heyecan duyanların istediklerini yerine getirebilecek eli mahir eğitilmiş, bedeni eğitilmiş insanlar varsa o zaman o kurumlar çok iyi yerlere gelir. Bu devletler için de böyledir. Bakın yani Pluton'dan itibaren aslında ütopya yazarların hemen hemen tamamı buna Medinetü'l Fazıla da dahil olmak üzere hepsinde ideal devlete ilişkin açıklamalarda, gruplamalarda vesaire bu üçlü ihtiyacı görürsünüz. Ben buradan yola çıkarak aslında Ahiliği okumak istiyorum. Biraz da ıraksak düşünme dediğim nokta burası.

Biz Osmanlı'da eğitim kurumları nelerdi diye baktığımızda bugüne kadar -bir eğitimci olarak ben de dahil- yakın zamanlara kadar büyük oranda şöyle düşünüyorduk: Osmanlı'da iki kanal vardı eğitimde. Birincisi medrese, büyük oranda teorik eğitim yapan, bilgi eğitimi yapan, kitabi eğitim yapan bir kurumdu. Akli eğitmeye çalışıyor. Yani bizim az önceki tabirle söylersek akli mahir hale getirmeye çalışan bir kurumdu. İkinci bir kanal olarak ise tekkeler, zaviyeler yani tasavvufi kurumlar vardı. Tasavvufi kurumlarda daha çok kalbi eğitmeye çalışan, ahlak eğitimi veren, halk eğitimi veren kurumlardı şeklinde düşünüyoruz ya da şöyle de bir ayırım yapıyordu örgün eğitim veren medrese halk eğitimi veren tasavvufi kurumlar şeklinde daha çok ayrımlarımızı yapıyorduk. Ama benim en azından son dönemdeki okumalarım şunu bana gösterdi bir yönüyle. Aslında en azından 14. Yüzyılın sonlarına kadar diyelim, belki biraz 15. yüzyıla kadar da sarkabilir, bu ikisini de mezceden⁶¹ bir kurumsallaşma daha vardı. Kanaatimce o da Ahilik kurumuydu. Ahilik Teşkilatıydı. Çünkü Ahilik dediğimiz kurum aslında insanın bu üç yönüne de hitap eden ve aynı zamanda bir devletin, bir kurumun, bir toplumun medeniyet üretmesi için ihtiyaç duyulan eğitimlerin tamamını bir şekilde vermeye çalışan, mezcetmeye çalışan bir kurum... Tek tek ayrıntılarına girmeyeceğim. Birazdan neden bundan bahsettiğimi kısaca söyleyeceğim ama mesela orada teorik eğitimi çok net bir şekilde görebiliyorsunuz. Bâkî bir çırak, Ahi çırağı ve çok büyük bir edebiyatçı/şair haline dönüşüyor daha sonra. Orada aldığı eğitimle, sanat eğitimi ile dönüşüyor. Bakıyorsunuz Ahilerin verdiği eğitim içerisinde -ki özellikle kalfalık döneminde- askeri eğitim var ve bu askeri eğitimin Konya'da, Kayseri'de, Kırşehir'de hatta yanlış bilmiyorsam Düzmece Mustafa olayı döneminde Bursa'da ne işe yaradığını görebiliyorsunuz. Çok fazla uzatmaya, örneklemeye

⁶¹ Mezcetmek, birbirine katmak, karıştırmak.

gerek yok belki bir bütün olarak insan-ı kamil olarak yetiştirme adına o üç temel yetenek, üç temel meziyet insan kişiliğinin üç temel yönüne ilişkin eğitimi bir bütün halinde Ahilikte görmek mümkün.

Bunları biraz derinlemesine okumaya başladıktan sonra 14-15. yüzyıldan sonrasına ilişkin açıklaması şöyle bir hayıflanma oluştu bende. Medrese 1923'e kadar kurumsal olarak ve daha sonrasında da hatta farklı şekilleriyle varlığını devam ettirdi ve aslında Osmanlı'nın son döneminde bile medresede mesela teorik eğitim çok güçlüdür. Yani o dönemdeki mantık hala daha bugün üniversitenin mantık bölümlerinde bile o kadar güçlü işlenmemektedir. Bunu yani bir iddia olarak da söyleyebiliriz. Teorik eğitim çok güçlüdür Osmanlı'nın medreselerinde. Eksik olan teoriyi uygulamalı bilime dönüştürecek çalışmalardır. Tasavvuf da her ne kadar bozulmalara uğramışsa da oldukça güçlü bir şekilde Osmanlı'nın son dönemine kadar devam etmiş. Ama maalesef 1-15. yüzyıldan sonra farklı nedenlerden dolayı Ahilik bir şekilde o üçünü birden mezcedebilen anlayışını sürdürmemiş, o sürdürülememiş. Bu büyük bir iddia olacak belki ama biraz spekülasyon düşüneneğimi söylemişim. Bu iddialı konuşmamı sizlerin dikkatini canlı tutma isteğime de bağlayabilirsiniz, dinleyicinin çok fazla yorulduğu saatlerdeyiz artık. Kanaatim odur ki Ahilik o 13. yüzyıldaki sistemini, 12. yüzyıldaki kuruluş dönemindeki sistemini devam ettirebilseydi, yani bir bütün olarak tüm kanatları birleştirebilen eğitim anlayışını devam ettirebilseydi, belki de Osmanlı; pratiği teori, akli el, akli kalp ve pratiği kalp ile birleştirebilen o mefkureyi, düşünceyi devam ettirebileceği için kurumsal olarak bugün belki de çok daha farklı yerlerde özellikle medeniyetin pratiğine ilişkin medeniyetin tekniğe dönüşmüş biçimlerine ilişkin de çok daha farklı ürünler ortaya koyabilirdi diye düşünüyorum.

Şimdi temel olarak şunu söylemeye çalıştım: Öyle bir eğitim kurumundan ya da öyle bir kurumdan bahsediyoruz ki akli kalbi ve eli/aksiyonu birlikte bünyesinde barındırıyor. Bunu mesela birkaç farklı boyuttan, birkaç farklı yönden örneklemeye çalışayım. Mesela bunu biz çok rahat bir şekilde verilen eğitimin içeriğine ve süreçlere dair örneklerden okuyabiliyoruz. Yani Ahiliğin içerisinde çarşıda meslek eğitimi, akşamları zaviyede tasavvuf eğitimi var. Hatta Barana Geleneği dediğimiz bir gelenek var mesela... Bugün hala Anadolu'da çeşitli belgesellerden TRT'de arada denk geliriz. Anadolu'nun bir köyünde ihtiyarlar toplanırlar konukevinde ve orada eğlenirler, oyun oynayarak çocuklar gibi eğlenirler. Bizim bildiğimiz işte o geleneksel oyunları oynarlar. Bu bir Ahi geleneğidir. Sıra gecesi bir Ahi geleneğidir mesela... Bu bağlamda baktığımız zaman bu da onun içerisinde sosyal bir eğitim veriyor. Çok farklı boyutlarda eğitim süreci itibarıyla hayatın

içinde doğal yoldan bir öğrenme geleneğini ifade ediyor. Bunun dışında işte fütüvvetnamelerin mesela kökenlerinden bahsedildi burada ya da işte Ahiliğin tüzüğü sayılabilecek ahlaki, idari tüzüğü sayılabilecek fütüvvetnamelerin kökenlerinden bahsedildi. Ve ben fütüvvetnamelerin bir başka boyutundan da eğitimin bütüncüllüğünü okuyabileceğimizi düşünüyorum. Mesela Anadolu'da yazılan ilk fütüvvetname Çobanoğlu Yahya Bin Halil'in fütüvvetnamesi bilindiği kadarıyla. Bu fütüvvetnameyi aldığınızda fütüvvetnamenin içeriğinde çok büyük oranda ilmihale yakın, ilmihal kitabına yakın bir anlayışın ahlakla birlikte olduğunu görüyoruz. Yine Ahi Evran'ın Menahic-i Seyfi isimli eseri en meşhur bilinen eseri bir şafi ilmihali aynı zamanda. Neden yani ahiliğin kurucusu bir şafi ilmihali, bir ilmihal yazmıştır. Ahi Evran'a şöyle eğitimcilik yönü itibariyle baktığımızda, din eğitiminde bizim şöyle bir akımdan bahsediliyor. İlmihal merkezi din eğitimi akımı/ekol diye bir akımdan biz bahsediyoruz. Bu şu demektir özü itibariyle geleneksel eğitim içerisinde çok büyük ayrıntılara insanları boğmadan, aksiyon halindeki insanın ihtiyaç duyabileceği net kısa bilgileri ibadetle ilgili, günlük hayatla ilgili, temizlikle ilgili, inançla ilgili ve benzeri bilgileri insanlara özetleyip veren bir eğitim, ilmihal budur. Öyle çok büyük teorik izahlara, tartışmalara gerek duyulmuyor üretim ve tüketim ilişkilerinde ama büyük bilgiyi ana hatlarıyla öz bir şekilde toplayıp aksiyon halindeki insana aktaracak kitaplara yani ilmihale ihtiyaç var. Nitekim Menahic-i Seyfi'de anlamı itibariyle aslında kılıç tutan insanın tutacağı yolu, sahip olacağı bilgiler ya da ihtiyaç duyacağı bilgileri ifade ediyor. Dolayısıyla ahiliğin kurucusu üzerinden ilmihal geleneğini bünyesinde barındırması bize bunu gösteriyor. Aksiyon halindeki insanın eğitimi için uzun yıllar eğitim medreseye kapanmasına gerek yok veya şuraya kapanmasına gerek yok buraya kapanmasına gerek yok ya da bunu belki hani Tevbe Suresinde 122. ayet bağlamında da ben düşünmemiz gerektiğini düşünüyorum ya orada mesela der ki; “müminler savaşa çıktıkları zaman bir grup kalıp ilimle uğraşmalı”. Biraz bu anlayışın yansımasını tam olarak Ahilik ile görmek mümkün. Şunu diyorlar ya alimler siz (çok değer veriyorlar alimlere) ilmi derinleştireceksiniz, bizde sizden onu öz olarak alacağız. Ama biz ne yapacağız, biz de bilimin tekniğe dönüşmesinde, üretime dönüşmesinde, ticarete dönüşmesinde o sizden aldığımız irfan ile feyz ile -tabiri caizse- biz onu aksiyona dönüştürmede terleyeceğiz. Siz zihinle terleyeceksiniz, biz de büyük bir kitle olarak sizin öğretilerinizden haberdar olarak emekle terleyeceğiz diyor, bu bunu ifade ediyor. Günümüze yansımaları yorumlar vesaire öyle çok girmeyeceğim süremi çok fazla aşmak istemiyorum. Sizin de sabrınızı zorlamak istemiyorum.

Bir başka husus mesela sosyal ilişkiler üzerinden ben bu aksiyon/el-akıl-kalp üçlemesini çok iyi okuyabileceğimizi düşünüyorum Ahiliğin ilk dönemine ilişkin olarak. Ahi Evran Nasîrüddin Mahmûd el-Hûyî kurucusu, baktığımız zaman o dönemin önemli mutasavvıflardan Evhadüddin Kirmani'nin öğrencisi, damadı. Bakıyorsunuz Muhittin İbn-i Arabi aynı zamanda tasavvufun önemli mutasavvuf kişilerinden bir tanesi. Anadolu'ya Bağdat'tan o karmaşık dönem içerisinde fütüvvet teşkilatının üyesi olarak gelmiş bir kişilik. Ama bunların tamamının aşağı yukarı ortak noktası tamamının ortak noktasına baktığımızda özellikle o dönemde Moğolların Anadolu'da oluşturmuş oldukları istikrarsızlığa karşı bir duruş, çok ciddi bir duruş, vatan sevgisi vatan savunması ve aksiyoner bir tavır alış burada söz konusu. Yani bildiğimiz geleneksel olarak bize anlatılan mutasavvıflar tekkelerinde oturur hiçbir şeye karışmazlar anlayışından eser yok. Çok aksiyoner, çok aktif, vatan savunmasını tabiri caizse manevi anlamda destekleyen güçlendiren bir aksiyon hareketi halinde o dönemde oluşması Ahiliğin, bu da bize aslında o kalp, el ve akıl birleşimini çok net bir şekilde ifade ediyor.

Bunun dışında bütüncüllüğe ilişkin daha farklı örnekler de verebiliriz ama ben Ahilik eğitiminin temel eğitimcilik özelliği itibarıyla bugüne verebileceği mesajlara ilişkin birkaç şey söylemek istiyorum. Mesela bir tanesi bunlardan, Ahilik çoğu zaman algılandığı üzere kesinlikle ve kesinlikle sadece erkeklere özgü bir eğitim ve sosyal ortam değil. Özellikle Aşıkpaşazade'nin tarihinde belirttiği üzere Osmanlı'nın dört temel kuruluş, dört sacayağı diye sayabileceğimiz sacayaklarından bir tanesi olan bacıların büyük oranda Ahilerle çok ciddi şekilde ilişkili olduğu görülüyor. Kayseri'de -Alaaddin Keykubat dönemi yanlış hatırlamıyorsam- hanımlar için, bacılar için bir çarşı inşa edildiği ve o çarşıda Ahilik geleneklerini kadınlarında sürdürdüğünü ve kadın zaviye sahiplerinin bulunduğunu çok net bir şekilde tarihten görmek mümkün. Bunun dışında yine Ahilik eğitiminde hayatta denge meselesi çok önemli. Mesele ne fazla idealizm ve mistisizm var ne de fazla materyalizm maddeye gömülme var. Yani bugün ticaret dediğinde, kazanç dediğinde materyal bir zihniyet akla geliyor büyük oranda... Ama bunu çok güzel bir şekilde o mistisizm ve idealizmle dengeleme söz konusu. İnsanın kişiliğinin dengesi, o başta vurgulamış olduğum nokta belki biraz da bu sonucu ortaya çıkartıyor. Yine bunun dışında 10 yaşından başlayıp vefat edinceye kadar hayat boyu eğitim, iş başında uygulamalı eğitim, çok yönlü eğitim vesaire ayrıntılarına giremeyeceğim pek çok eğitim ilke veya modeline örnekler çıkartmak mümkün.

Bunun dışında çok önemli gördüğüm birkaç özellikten bahsedeyim. Mesela yapılandırılmış ve somutlaştırılmış müfredat dediğimiz bir şey var bizim bugün eğitimde bu çok önemli bir şeydir.

Çıktıların çok net belli olması çok önemlidir. Yani sadece öğretici ne öğreteceğini bilmekle kalmamalı, öğrenci de daha dersin başında ne öğreneceğini çok iyi bilmelidir, hedefin ne olduğunu çok iyi bilmelidir. Hoca da daha dersinin başında, konuşmasının başında, senenin başında da ilk başladığı dersin başında da ne anlatacağını ve ne vereceğini çok iyi bilmeli ve bildirmelidir. Yani bu tabiri caizse gideceği liman belli olan gemi misali bir şeydir. Eğer bu belirlenmişse yapılandırılmış bir müfredat varsa eğitim süreci daha başarılı gider daha güzel bir şekilde gider. Ahilikte tam da bunu görüyorsunuz. Fütüvvetnameler tam da bunu veriyor. Bir işte çıraklığı bitirinceye kadar bir Ahi, 124 kuralı iyi bellemeli. Belleme sadece ezberlemek demek değil uygulamalı ve uygulamasına da kalfası ve ustaları şahitlik etmeli. 124 kuralı çok iyi bilmeli. Usta olarsa bir Ahi o zaman kesinlikle ve kesinlikle 740 tane Ahi fütüvvetini, ilkesini çok iyi bilmesi, bellemesi ve aynı zamanda yaşaması gerekiyor.

Köy eğitimi dediğimiz mevzu çok önemli. Bahsedildi köylere kadar yaygınlaşmış bir teşkilat ve bugün bizim köylerimize de hala -benim doğup büyüdüğüm köyümde de vardı- köy konağı ve oralarda gerçekleşen uygulamalar büyük oranda Ahilikle çok yakın ilişkili, çok aktif kullanılmış en azından. Ve köy eğitimi dediğimiz şey aslında bizim Avrupa'nın mesela 19. yüzyılın sonlarında Pestalozzi ve Blonski gibi eğitimcilerin sosyal kalkınmayı amaçlayan eğitim diye formüleştirdikleri, modelleştirdikleri hatta Cumhuriyetin ilk dönemlerinde bizim de işte oradan Batıdan almaya çalıştığımız bir düşüncenin tam yansıması ya da tam özü aslında bu bahsettiğimiz mesele. Burayı çok iyi mesela incelememiz lazım derinlemesine incelememiz lazım diye düşünüyorum.

Bunun dışında belediyeçilik hizmetlerinden vesaire bahsedildi çok önemli ama bir fon aynı zamanda sürekliliği sağlamak için çok önemli bir fon kuruyor Ahilik. İşte her ustanın çırağı için belli bir para yatırdığı hatta babasının para yatırdığı, ticarethanenin kazandığından pay aktarılan kazancın üstünde belli bir miktardan sonrasının aktarıldığı bir fon, müthiş bir bursluluk sistemi, müthiş bir sosyal hizmet sistemi ve müthiş bir belediyeçilik sistemi kurulmuş oluyor. Diğer ayrıntılı şeyleri çok fazla girmek istemiyorum ama müsaadenizle hocam şu beş şeyi söyleyip onunla bitirmek isterim. Mesela şu çok ilginçtir bence. Bugüne mesaj açısından da eğer bir mesaj da vermemiz gerekiyorsa kimler Ahi olamaz ile ilgili ilkeleri var. Yani çok net -işte yapılandırılmış müfredat- kimler Ahi olamaz; bugün yarın diye oyalayan Ahi olamaz Ahilikten atılır. Yani esnafa da çok güzel şeyler söylüyor, hocaya da tabii söylüyor aynı zamanda. Kestiği hayvanı inciten işi kan dökmek olan kasapları Ahiliğe almıyorlar. Bu ne inceliktir yani, bu çok özel bir şeydir.

İnsanların hastalıklarından geçinen cerrahlar, insan hasta olur ve ondan ben para alırım düşüncesi zihninde oluşur diye bunları mesela Ahiliğe almıyorlar. Bu çok değerli bir şeydir. Tabii ki yani tartışılabilir uç noktalar, oralara girmiyorum sadece fikir verme açısından. İşi kuşları tuzağa düşürmek olan avcılar Ahiliğe alınmaz. Elindeki malı saklayıp fiyat yükseltmeye çalışan muhtekirler⁶² Ahiliğe alınmaz veya görülürse de atılırlar.

Son söz olarak tabii kurumları geçmişten bugüne birebir taşımak gibi bir düşünce vesaire bunlar çok mantıklı şeyler değil. Toplum aynı toplum değil, insan aynı insan değil. Ancak inşallah Ahiliğin bu tür ilkeleri, yapısı, mefkûresi, sevapları ve hataları bugünümüze yol gösterir, bize bu programlar vesilesiyle bunlardan ders çıkarmak nasip olur diyelim.

Teşekkür ederim sabırla dinlediğiniz için.

Moderatör Prof. Dr. Seyfullah KARA

Biz de çok değerli panelistlerimize verdikleri bu kıymetli bilgiler sebebiyle, Ahiliğin hem tarihi temellerini hem de eğitim açısından Ahiliği anlatarak bizlere önemli bilgiler verdiklerinden dolayı çok teşekkür ediyoruz. Ayrıca bizleri sabırla dinlediğiniz için siz değerli dinleyenlere de teşekkür ediyor, hepinize saygılarımızı sunuyoruz

⁶² Muhtekirler, vurguncular, spekülâtörler.

AHİLİK VE YEMEK KÜLTÜRÜ

Meyve hamken dala tutunur, tıpkı dünya malına yapışmış ham insan gibi; olgun meyve kendin bırakır yere, tıpkı dünya malında gözü olmayan olgun insan gibi...

Ahi Evran'ın kurduğu Anadolu'daki bir esnaf örgütlenmesi olan ve tasavvufi bir nitelik taşıyan Ahi toplantılarında, uzun ve soğuk geçen loş toplantılarında sohbetler edilip, oyunlar oynanır.

Özellikle helva sohbetleri meşhurdur. Bu toplantılarda hindi dolması, börek, gözieme gibi yiyeceklerin yanında baklava, revani, kaymaklı kayısı tatlıları yenir, şerbet ve boza içilir. Helva olarak çoğunlukla gaziler helvası veya sütlü irmik helvası yenir.

Ahilik geleneğinin çeşitli uzantıları oldukça azalmış olsa da birçok yerde değişik isimlerle devam etmektedir. Kütahya ve Çankırı'da yaren teşkilatı, Ankara'da delikanlı teşkilatı, Antalya'da keyif (gezmesi), Kastamonu'da erfane, Tokat ve Şanlıurfa'da sıra gezme gibi.

Kütahya'nın Gediz ilçesindeki "yarenlik" teşkilatı toplandığında, önce sütlü ya da yoğurtlu bir çorba yenir. Arkasından hindi kızartması veya dolması ile su böreği yenir. Ağız değiştirmek için yenen helva ya da hoşmerimden sonra bol limonlu bamya, pilav ve hoşaf ile yemek sona erer. Gecenin ilerleyen saatlerinde sazlar çalınır türküler söylenir ve oyunlar oynanır. Gece vakti ise helva ve kabak tatlısı yenir.

Ceviz ve badem gibi kuruyemişlerin sert kabuğu, şeriat; içleri hakikat; ince zar da tarikatı temsil etmektedir...denilir.

Tekkelerde sofraya ilk olarak tuz, ekme ve su getirilmiştir. Çünkü Tuz dengeyi, aynı zamanda adalet ve faziletin işareti olarak sembolleşmiştir. Adalet ve fazilet olmadan nefsi eğitmek, insan-ı kamil

mertebesine ulaşmak mümkün değildir. Yalnızca kamil insanın hareketleri ölçülüdür; dengesini bulmuştur. Aynı şekilde tuz da yemeğe katıldığında ona tadını kazandırır ve yemek de o ölçüde bir lezzete kavuşur.

Helva ve pilav, hemen hemen bütün tasavvufi topluluklarda özel önem verilen yiyeceklerdendi. Helva pişirme adetinin Adem Peygamber'den kaldığına inanılır. Cennetten kovulduktan sonra suçunu kabul edip tövbe eden Adem Peygamber,

Aynı geleneğe göre bir başkasıyla tuz-ekmek yemek, onunla sözleşmek, akitleşmek demekmiş.

Bir başka gelenek ise; "Ahilikte suya bir tutam tuz atılıp "bu şeriatır", bir tutam daha atılıp "bu tarikatır", üçüncü tutamdan sonra da "bu hakkattır" denilerek, talibe tuzlu su içirilirmiş. Talip tuzlu suyu içtikten sonra pir şöyle öğüt verirmiş:

"Ey oğul harama bakma, yalan söyleme, haram yeme, haram giyme, haram içme.

Ahi inancına göre tuz kalpteki hiddet ile inadı yok eder, su ise kin ve hasedi söndürürdü.

tövbesi kabul edince şükür yemeği olarak helva yapmıştır. Günümüzde de helva yapıldığında komşulara dağıtma ve mümkünse birçok kişiyle birlikte helva yeme geleneği yaygındır. Pilav kâsesine beraber kaşık sallamak, birliğin ve bir olmanın bir ifadesi olarak görülürdü.

Ahilikte yola girecek olan kişiye tuzlu su içirilerek öğütte bulunulurdu. Çünkü Ahi inancına göre tuz, kalpteki hiddet ile inadı yok eder, su ise kin ve hasedi söndürürdü.

Nan (ekmek) ve nemeğe (tuz) ihanet etme, hukuk kesbettiğin pirlerine çeşim-i hakaretle nazar etme, hamval (çok sabırlı) ol, komadığın yere el uzatma, emanete hiyanet etme, fakr ile kanaat etme."

Divan sofralarında; yeşilliklerin şeytani kovduğu, çalışkanlığı sembolize eden suyun kini ve hasedi söndürdüğü, tuzun dengeyi ve ölçüyü simgelediği, pilavın ve helvanın törensel bir yiyecek olduğu söyleniyor. "Ekmek yiyip şükredin, helva yiyip tatianın" denilmiştir.

Ahi inancına göre tuz kalpteki hiddet ile inadı yok eder, su ise kin ve hasedi söndürürdü.

Fütüvvetnamelerde tuzla ve suyla ilgili farklı açıklamalar vardır. Kimisinde suyun şeriatı, süpürgecin tarikatı, tuzun hakikati temsil ettiği, kimisinde ise tövbenin, süpürgecin terk'i, tuzun riyazetin işareti olduğu anlatılır.

ZİYAFET TOPLANTILARI

Ahilerin senede bir defa oturdukları şehrin dışındaki bir piknik alanında düzenledikleri ziyafetli toplantılar yapılırdı. Buna bütün dahil ve harici üyeler katılırdı. Mayıs ayı içerisinde ve cuma günleri dışında kalan bir zamanda sabah namazından sonra erken saatlerde toplantı yeri ne gidilirdi. Gün boyu gezilir, eğlenilir, öğle ve akşam yemekleri topluca yenilirdi. Esnaf şeyhi katılanlara çeşitli sohbet eder, onlara öğütlerde bulunurdu. Her esnaf grubu yaz aylarında değişik günlerinde ziyafet toplantısı yapardı. Ayrıca çırakların kaifa, kaifalarının usta olmaları da düzenlenen bir ziyafetli törende sonuçlanır veya bu gibi vesilelerle şenlik ve eğlenceler yapılırdı.

8. Gazi Üniversitesi Ahilik Paneli

Moderatör

Prof. Dr. İsmet ÇETİN

Panelistler

Prof. Dr. Ali YAKICI “Ahilik ve Fütüvvetnamelerin Eğitim Öğretim Hayatındaki Yeri”

Prof. Dr. Gıyasettin AYTAŞ “Türk Edebiyatında Ahilik Kültürü”

Moderatör Prof. Dr. İsmet ÇETİN

Bir kültür unsurunun başka bir kültür alanında kabul görmesi ancak o kültür unsuruna benzer başka bir unsurun olması şartıyla mümkün olacaktır. Yani Ahilik müessesesinin, fütüvvet müessesesinin Türk kültür alanında kabul görmesi için onun alt yapısının da Türk kültür alanında mevcut olması gerekir. Yusuf Has Hacıp’in Kutadgu Bilig isimli eserinde Hz Muhammed’in sıfatlarından bahsederken onun sıfatlarından birisinin “akı” olduğunu söyler. Eli açık, cömert, misafirperver anlamına gelen bir ifade kullanır.

Yine malum olduğu üzere Sülemî (Ebû Abdurrahman es-Sülemî) peygamberlik özelliklerinden birisinin de ‘fetâ (yiğit, cesur, cömert)’ ehli olmak, eli açık, cömert olmak gerektiğine işaret eder. Bütün bunlar 11. yüzyıldan itibaren gerek Sülemî gerek daha sonraki onun iz basarları sonra Ahi Evran ve Türkiye devletinin kuruluşu, yani Anadolu coğrafyasının Türkleşme sürecinde, salt ahi kavramı ile ya da ahi unvanıyla bir ahi ocağına mensup olan kişilerin Ahilikten başka da özellikleri var. Bunlar aynı zamanda Abdalan-ı Rum’dan. Malum olduğu üzere Aşıkpaşazade kuruluş döneminde dört grup sayar. Fuat Köprülü, Ahmet Yaşar Ocak ona beşinci unsuru da katar. Bunlar Gazıyan-ı Rum, Bacıyan-ı Rum, Abdalan-ı Rum, Ahiyan-ı Rum ve bir de Fakıyan-ı Rum’dur. İşte bu fakiler ve abdallar aynı zamanda ahilerdir. Mesela Şeyh Hamidüddün-i Veli (Somuncu Baba) bir ahi şeyhi olmak yanında fırıncı ustası, aynı zamanda evliya kimliğine sahip bir Abdalan-ı Rum’dur. Ya da Kirdeci Ali, bir Abdalan-ı Rum aynı zamanda ekmek ustası, fırın ustası birisidir. İşte bu süreçten geçip günümüze kadar gelen Türk toplumunun ahlaklanmasını Türk İslam ahlakı ile ahlaklanmasını, yeni bir Dünya tasavvur etmesine sebep olan temel yapı

budur. Biraz önce Sayın Rektörün ifade ettiği, dillendirdiği dua⁶³ gibi hâlâ Şanlıurfa'da eski hanların açılışında, kapalıçarşının açılışında yine Ahi duası yapılır. Hâlâ o gelenek yaşamaya devam eder. Denizli'de bir iş hanında, Babadağlılar İşhanı'nın giriş kapısında, bir esnafın eksik tartmaması, yanlış ölçmemesi vaazedilir. Bütün bunlar Ahilik teşkilatının ya da Ahilik zihniyetinin günümüzde hâlâ yaşadığını, yaşamaya devam ettiğini gösteriyor. Panelde söz alacak arkadaşların konuşmalarına geçmeden önce ahilikle ilgili çalışmaları Türkiye'de yeniden ahiliğin canlanmasını sağlayan bir kısım araştırmacıları da hayırla yâd etmek gerekir. 1930'lu yıllarda Muallim Cevdet ile başlayan ahilik çalışmaları Abdülbaki Gölpınarlı, Cemal Anadol, Fuat Köprülü, Fatih Köksal, Mustafa Akdağ, Refik Soygut, Neşet Çağatay, Sabri Ülgener, Mehmet Şeker, Ali Torun, burada yine panelist olan arkadaşlarımız konuşmacı olan arkadaşlarımız; Ali Yakıcı, Gıyasettin Aytaş ve isimlerini saymadığım birçok araştırmacıyı da burada hayırla yâd etmek, onların emeklerine saygı göstermek gerekir. Burada adlarını sayamı ihmal ettiklerimiz de lütfen bizi bağışlasınlar.

Bu kısa girişten sonra ben panelistlere söz vereceğim, konuşmacılara söz vereceğim. İlk konuşmacı Prof. Dr. Ali Yakıcı, Ali Yakıcı Hoca Atatürk Üniversitesinde lisans eğitimini tamamladıktan sonra lisansüstü öğrenimini Gazi Üniversitesi'nde tamamlamış. Hâlâ Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmakta, aynı zamanda da Ahilik kutlamaları ile ilgili YÖK temsilcisi olarak görev yapmaktadır.

Ali hocam söz sizde efendim, buyurun.

Prof.Dr. Ali YAKICI-“Ahilik ve Fütüvvetnamelerin Eğitim Öğretim Hayatındaki Yeri”

Sayın Genel Müdürüm, Sayın Rektörüm, saygıdeğer öğretim elemanı arkadaşlarım ve katılımcılar, hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum. Tabii ki Ahilik uçsuz bucaksız bir derya, biz burada onun damlaları üzerinde konuşuyoruz. Her bakımdan; asırlara damga vurmuş olan Ahilik, hem ticari hem sosyal hem dini hem kültürel birçok bakımdan önemli bir hareket. Tabi ki böyle bir hareketin ilkelerini anlatan, etrafında şekillenmiş çok fazla kaynak var. Ahilik hem bir kurum olarak hem de ortaya koyduğu kaynaklarla döneminde çok önemli görevler yapmış, görevler üstlenmiştir. Asırlar sonra bir durağanlık söz konusu olmuştur. Bu durağanlık, tabii ki şartların değişmesi, Osmanlı'nın dağılması ve yeni devletlerin kurulması ve benzeri durumlardan dolayı güç

⁶³ Esnafların hayırlı, bereketli ve helalinden kazanç için yaptıkları dua

de olsa devam etmiş, bir asır önce Anadolu'da kuruluşunu tamamlayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti yeniden bu güzellikleri gençlerine ve toplumuna kazandırmak için yeni heyecanlar oluşturmaya başlamıştır. Ahilik de bunlardan biri ve mesleki ve ticari bakımdan birincisidir.

Yıllardır Kültür Bakanlığı bünyesinde her yıl düzenli olarak yapılan kutlamalarla anılan Ahilik kurumuna sanki dünde kalmış, işlevini tamamlamış, yaşamayan bir kültürel miras gibi bakılıyordu. Fakat Ticaret Bakanlığı'nın bu işi kendine yönlendirmesiyle Ahilik yeniden güç ve işlerlik kazanmaya başlamıştır. Ben de Ahilik kutlamalarının MYK'sının oluşturulduğu 33 yıl öncesinden bugüne Ahilik Kutlamaları Merkez Yürütme Kurulunun içinde YÖK temsilcisi olarak görev aldım ve bu görevim hâlâ devam etmektedir. Kültür Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilen kutlamalarda Ahiliğe, genellikle başka hiçbir işlevi olmayan dünde kalmış, müzeye saklanması, hapsedilmesi geren bir kültür mirası gibi bakılması doğru değildi. Ama öyle olmadığı kutlamalar Ticaret Bakanlığı'na geçtikten sonra önemli oranda fark edildi. Ticaret Bakanlığı Kültür Bakanlığından devraldığı miras olan Ahilik adına çok güzel işler yaptı ve yapmaya devam ediyor. Her şeyden önce her yıl ülke genelinde düzenli olarak yapılmakta olan Ahilik kutlamalarına yeniden heyecan getirdi, işlerlik kazandırdı.

Ahilik çalışmalarının Ticaret Bakanlığına devrolduğu yıllarda; 2009'da, Ahilik kutlamalarının geleceğine yönelik yeni kazanımların planlanması amacıyla YÖK Temsilcisi ve bir Gazi Üniversitesi mensubu olarak benim başkanlığını yürüttüğüm büyük bir Çalıştay tertip ettik. Kayseri'de, dönemin yaşayan Kayserili iş adamlarından Kadir Has'ın da alaka gösterdiği, rektörlerimiz ve dekanlarımızın da onurlandırdığı bu toplantıya alanın uzmanı profesör ve doçentlerden oluşan 108 öğretim üyesi meslektaşımız katıldı.

Bu toplantıda, farkında olmadığımız birçok konunun Ahilikte yer aldığı, bunun güncel ve aktif hale getirilmesi gerektiği üzerine konuşuldu. Daha sonraki yıllarda, Sayın Esnaf Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürü Necmettin Erkan Bey'in hem Kırşehirli oluşu hem de Ahiliği yakından tanınması ve bilmesi, Ahiliğin bir kazanıma dönüşmesi hususunda atılan önemli bir adım olmuştur. Yapılan bu çalışmaların getirdiği bir heyecanla Ahilik, Türkiye'de ciddi anlamda insanımız ve özellikle de gençlerimiz arasında fark edilmeye ve Ahilik bilinci yeniden filizlenmeye başlamıştır. Bu filizlenme nerede daha başarılı olur? Tabii ki ortaokul, lise ve üniversitelerde öğrenimini sürdüren gençlerimiz arasında olur, tabii ki sanayimizde olur, tabii ki benzeri diğer alanlardaki gençlerimiz arasında olur. Zaten bütün gençlerimizin de içinde yaşadığı toplumun tamamını kucaklayan bir harekettir Ahilik. Bu nedenle üniversitelerden başlayarak bu farkındalığın

yeniden oluşturulması gerektiği düşüncesiyle, Genel Müdürümüzün ve Ticaret Bakanlığı'ndan diğer arkadaşlarımızın da çalışmalarıyla üniversitelerde bu paneller başlatılmıştır. Yüz yüze yapılan panellerde gençlerimiz salonları tıklım tıklım dolduruyordu. Mesela Trabzon öyleydi, Gaziantep öyleydi, Hatay ve diğerleri öyleydi. Ama maalesef bu toplantımızı küresel bir problemden (covid-19 salgını) dolayı çevrimiçi yapıyoruz. Buna da çok şükür. Hani şair diyor ya: “Her türlü mihnet kabulüm/ Yeter ki gün eksilmesin penceremizden”...

Bu giriş cümlelerinin ardından Dekanımız Prof. Dr.Mahmut Selvi Bey'e çok teşekkür ediyorum. Böyle bir panelin oluşmasında güç ve destek verdi. Sayın Rektörümüz Prof.Dr. Musa Yıldız Bey'e çok teşekkür ediyorum. Çünkü bu toplantıyı özellikle de Rektörümüzün istek ve desteğiyle gerçekleştiriyoruz.

Neden Ahilik ve eğitim? Çünkü ben bir eğitimci olarak Ahiliğin eğitim açısından önemli olduğunu görüyorum. Çünkü her şey eğitimden geçiyor. Çünkü başarının altın anahtarı eğitimidir. Yani kurumlar ve kurallar eğitimle yerleşiyor. Eğitimle kalıcı oluyor. Bu bakımdan eğitimde ahilik mutlaka yerini almalıdır. Ben doğrudan Ahilik kültürünün gençlik ve toplum eğitimi üzerindeki önemini vurgulayan yüksek lisans ve doktora tezleri yaptırıyorum. ilâhiyat fakültelerinde Ahilikle ilgili çalışmalar yapılıyor. Buralarda daha çok dini bakımdan Ahilik ele alınıyor. Meslek yüksekokulları ile iktisadi ve ticari bilimler fakültelerinde Ahilik ticari ve iktisadi yönüyle ele alınıp değerlendiriliyor. Ama bunlar henüz istenilen biçimde bir kazanıma dönüşmedi. Yani bundan haberi olmayan binlerce, milyonlarca genç var. Demek ki bu tür panel ve toplantılarla bütün gençlerimizin Ahilik kültürünü tanıma ve anlamalarına yönelik çalışmalar sürdürülmelidir.

Ben burada özellikle Ahilik kültürü ve özellikle de fütüvvetnamelerin eğitimdeki yeri ve eğitim açısından önemi üzerinde duracağım. Fütüvvetnameler üzerine Ali Torun arkadaşımız çok güzel bir doktora tezi yaptı. Bu çalışma fütüvvetnameler üzerine yapılan ilk ve anlamlı bir çalışma olarak yerini aldı. Ama henüz bu ve benzeri çalışmalar gençlerle ve toplumla buluşturularak bir kazanıma dönüştürülemedi. Ben, Ahilik Kutlamaları Merkez Yürütme Kuruluna başkanlık yapan Genel Müdür Necmettin Erkan Bey'in bu konuda her türlü çalışmaya açık olduğunu görüyorum. Sayın Genel Müdürün bu olumlu yaklaşımı Ahilik kültürünün gençlerimizde ve toplumda bir kazanıma dönüşmesi bakımından çok önemlidir. Ben bu heyecanla Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Eğitimi Anabilim dalında yüksek lisans öğrenimi gören bir öğrencime ilk defa Ahilik üzerine eğitim tezi yaptırdım. Eğitimde Ahilik kültürü ve Trabzon örneği üzerine çalıştı bu öğrencim. Bu tezde bütün Türkiye'yi Ahilik ve eğitim bakımından ele alıp değerlendirme imkânı

olmadığı için il il, bölge bölge konunun eğitim açısından değerlendirilmesinin daha doğru ve isabetli olacağını düşündük. Bu konu da Gazi Üniversitesinde bir ilke imza atıldı ve ilk Ahilik ve eğitim konulu tez çalışması danışmanlığında bizim fakültemiz ve dolayısıyla üniversitemizde gerçekleştirildi. Yüksek lisans öğrencimin Trabzonlu olması ve Trabzon'da öğretmen olarak çalışması sebebiyle böyle bir tercih yaptık. Yoksa yaşayan Ahilik kültürü her şehrimizde ve insanımızın yaşadığı her yerde vardır ve etkisini sürdürmektedir. Bunun benzeri örnek çalışmalar olmalıdır ve olacaktır da.

Fütüvvetnameler Ahiliğin temel kaynaklarıdır. Yani her kurumun kendine göre nizamnameleri, kanunnameleri, yönetmeliklerinin bulunduğu kitaplar olur. Fütüvvetnameler bu bakımdan Ahiliğin önemli kaynaklarından biridir. Fütüvvetnamelerin şöyle bir özelliği var. Fütüvvetnameler elbette Kur'an-ı Kerim'den, hadislerden temelini alıyor. Onlardan hareketle oluşturulmuş kaynak eserlerdir. Bununla birlikte menkıbe ve benzeri anlatılar da fütüvvetnameler içinde önemli bir yere sahiptir. Yani bizim gençlerimizin, halkımızın ve insanımızın daha kolay anlamasını sağlayacak bir takım fıkra, anlatı, masal ve kıssalara da fütüvvetnameler bilgi aktarırken yer vermektedir.

Günümüzde fütüvvetnamelerdeki bu eğitsel bilgilerin gençlerimize ve insanımıza kazandırılması fazlaca önem arz etmektedir. Bunlar neden önemlidir? E-ticaret bugünlerde özellikle küresel salgından dolayı çok yaygınlaştı. Ama e-ticarette elbette hakkıyla iş yapanlara saygımız sonsuz ama o kadar büyük kandırmacalar başladı ki. Yani A markasını gösterip B markası gönderme ya da paraları toplayıp yok olma vb. gibi... Çünkü dijital kıyamet dedikleri bir durum var. Dijital ortamda bir süre görünüyorsun ama bir anda yok olabiliyorsun. Kanundan kaçmak çok kolay oluyor böylece. Hiçbir sorumluluk yok. Zaten bu işi kimileri sahte isim ve kimliklerle farklı biçimlerde yapıyor. Bunu Genel Müdürüm hepimizden daha çok görüyor ve biliyordur. Çünkü bu durumdaki şikâyetlerin birçoğunun Genel Müdüre ulaştığını tahmin ediyorum.

Açıyorsun e-ticaret müesseseni, satış amaçlı topluyorsun paraları ama sonra bir anda yok oluyorsun. Aldığın paranın karşılığı olarak hiç kimsenin malını kendine ulaştırmıyorsun. Bu da şunu göstermektedir ki; acil olarak toplumun Ahilik ruhuyla eğitilmesi gerekiyor. Veya gençlerimizin ve dünya insanlığının. Sadece Türkiye ile de bağlantılı değil bu. Çünkü artık her bakımdan dünyaya entegre olmuş durumdayız. Bir küresel salgın oluyor, bütün dünya ülkelerini olduğu gibi ülkemizi de etkiliyor. Bu bakımda Ahiliğin önce ülkemizde sonra da çevremizde ve dünyada kabul görmesi, onun ilkeleri doğrultusunda hareket edilir hale gelmesi gerekmektedir.

Böyle bir durumda belki birçok bakımdan insanımız ve insanlık mesleki, ticari ve sınaî huzura kavuşacaktır. Böylece hem üreticinin kaliteli üretim yapması hem de tüketicinin kandırılmayacağını anlaması gibi önemli huzur verici, mutluluk verici bir durumun oluşmasına da vesile olunacaktır. Bunlarla ilgili olarak fütüvvetnamelerde özellikle gençlerimize, çocuklarımıza verebileceğimiz çok güzel kıssaların bulunduğunu biliyoruz. Bu kıssaların ders kitaplarımıza da yönlendirilmesi, oralarda da yer alması gerektiğini düşünüyorum. Mesela, tüketicinin korunması konusunda benim örnek olarak sıklıkla verdiğim bir kıssa var. Türkçe yazılmış önemli kaynaklardan Burgazi fütüvvetnamesinde yer alan kıssa mealen şöyledir:

“Yunus bin Ubeyd adlı bir adamın bir giyim mağazası vardır. Bu adam mağazasında kaftan satmaktadır. Adam kendi akrabasından olan tezgâhtar bir genci camiye giderken dükkânda bırakır. Der ki; “Evladım, ben gelinceye kadar sen dükkânı bekle. Müşteri gelirse de satış yap.” Kaftanların satış fiyatlarını da söyler ve camiye gider. Yunus bin Ubeyd camideyken dükkâna gayrimüslim bir müşteri gelir. “Şu kaftanı alacağım, fiyatı ne kadar?” diye sorar. Tezgâhtar genç normalde satış fiyatı 200 akçe olan kaftanın satış fiyatının 400 akçe olduğunu söyler. Müşteri de 400 akçeyi verir ve kaftanı alır, dükkândan çıkar. Bu sırada camiden dönmekte olan dükkânın sahibi Yunus bin Ubeyd ile karşılaşır. Müşterinin elindeki kaftanın kendi dükkânından alındığını tahmin eden Yunus bin Ubeyd Yahudi müşteriye sorar: “Kaftanı şu dükkândan mı aldın?” Müşteri “evet” der. “Kaça akçeye aldın?” Müşteri kaftanı 400 akçeye aldığını söyler dükkân sahibi Yunus bin Ubeyd’e. Yunus bin Ubeyd duyduğuna inanamaz ve “bir yanlışlık olmalı” der müşteriye. Yahudi’nin koluna girer ve onu tekrar dükkâna getirir. Yunus bin Ubeyd tezgâhtar gence; “neden bu kaftanı bu müşteriye 400 akçeye verdin?” der. “Bu kaftanın fiyatı 200 akçe değil mi?” Genç, dükkân sahibi esnafa cevap verir: “Evet, öyle ama ben 400 akçe dedim ve kendisi rızasıyla bu fiyata kaftanı aldı?” Dükkân sahibiyle tezgâhtar arasındaki tartışmanın uzayacağını gören müşteri söze karışır ve der ki; “Ben razıyım, bu kaftan bizim bulunduğumuz yerde 600 akçe aslında. Onun için ben kendi rızamla bu kaftanı bu fiyata aldım.” Bunun üzerine Yunus bin Ubeyd; “Hayır, sen razı olsan da ben razı olmam.” Bunun üzerine tezgâhtara der ki; “Sen kendini o adamın yerine koy. Sana biri böyle yapsa ne yapardın. Yani satış fiyatı 200 akçe olan bir malı yüzde yüz farklı bir fiyata, 400 akçeye verse nasıl davranırdın? Sana yapılmasını istemediğin bir hareketi sen neden başkasına yapıyorsun? Bizim helal malımıza niye haram katıyorsun?” Ve müşterinin 200 akçesini iade eder.

Günümüzden bakılınca tabii ki bunlar çok uç durumlar, belki günümüz için düşünülemeyecek durumlar gibi görülmektedir. Fakat bunlar çocukluk ve gençlik yaşlarında

verilecek eğitimle yakından alakalı konular. İşte Ahilik döneminde fütüvvetnamelerle bu eğitimi gerçekleştirmiştir.

Fatih Sultan Mehmet dönemindeki sosyal, kültürel, ekonomik ve dini yapının oluşmasında, hatta Fatih'in İstanbul'un fethinde de Ahilerin çok büyük rolü var. Yani Ahiler Osmanlı'nın yükselişinde çok büyük görevler üstlenmişlerdir. Toplumun dinamik yapısı ancak hükümdarı, askeri ya da devleti daha güçlü kılar. Çünkü toplum huzur içinde birbirine güvenir. Biliyorsunuz Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethetmeden önce; “Ben insanımı, esnafımı bir göreyim, ne durumda? Ben İstanbul'u fethedebilecek güçte miyim? Toplum dayanışma içinde mi, birlik beraberlik içinde mi? Bunları bir göreyim.” der ve tebdili kıyafet çıkar. Sabah erkenden dükkânları gezmeye başlar. Tahıl pazarında bir dükkâna varır. Dükkân sahibine; “Bana şu pirinçten iki okka ver.” der. Esnaf, tebdili kıyafet dolaşan Fatih Sultan Mehmet' i tanımadığı için uygun bir dille “Ben siftahımı yaptım ama yan komşum yapmadı, sen pirinci ondan al” der. Fatih Sultan Mehmet o esnafa gider. O da; “Ben siftahımı yaptım, sen siftahını yapmayan başka bir dükkândan al pirinci.” der. Her gittiği dükkânda benzer bir durumla karşılaşan Fatih Sultan Mehmet, şahit olduğu bu durumdan çok memnun kalır ve der ki: “Ben bu esnafla, bu halkla, bu anlayıştaki insan ve toplumla değil İstanbul'u cihanı fethederim.” ve fetih hazırlıklarını hızlandırır.

Fatih'in tebdili kıyafet gezdiği esnaftaki bu anlayışı, bu dayanışmayı, bu yapılanmayı oluşturan Ahiliktir, ahilerdir. Ben sözlerimi çok uzatmak istemiyorum ama Ahilikle ilgili bu farkındalığın oluşması gerekiyor. Bu konuların sıklıkla yazılması, konuşulması gerekiyor. Yarın birçok öğretim üyesi arkadaşımız bu alanda, belki kendi özel ihtisas alanı ile ilgili güzel tezler yaptıracaktır Ahilik üzerine. Ahilik kalitesinde tezler yapılırsa bunların basımında ve yayımında Ticaret Bakanlığımız ya da esnaf sanat kuruluşlarımız tarafından her türlü destek sağlanır. Ahilikle ilgili kaliteli çalışmaların yapıldığının farkındayız ama yeterli olmadığını dabiliyoruz. Ahilikle ilgili bu farkındalıklar gençlerimiz arasında yaygınlaştığı zaman toplumda istenilen ölçüde bir ticaret ahlakı ve dayanışma ruhu oluşacaktır. Bu farkındalık sayesinde gençlerimizin içinde; “Benim değerine yapacağım haksızlık bana yapılıysa ne olurdu?” mantığıyla yaklaşılacak bir vicdan muhasebesi oluşacaktır, buna inanıyoruz. Gençlerimize ve milletimize güveniyoruz. Ben onun için fütüvvetnamelerdeki bu güzel kıssaların, güzel anlatıların gençliğimize yönelik eğitim-öğretim içerisinde yer alan kitaplarda da olmasının çok faydalı olacağını düşünüyorum.

İnşallah gelecekte Ahilik konusu ve fütüvvetnameler çok daha ileri seviyede güzel bir şekilde ele alınıp işlenecektir. Rektörümün de belirttiği gibi, 2021 yılının UNESCO'nun Ahiliği

dünya kutlama listesine almış olması, Ahiliğin durağan değil süreklilik arz eden bir yapıda olduğunun yani günümüzde de Ahiliğin yaşadığının bir göstergesidir. Çünkü UNESCO genellikle durağan olanları kutlamaya dâhil etmiyor, yaşamakta olanlara kutlama listesinde yer veriyor. Bu bakımdan Ahilik yaşayan bir kurumdur ki günümüzde dünya anma ve kutlama listelerindeki yerini almaktadır. Günümüz için bu güzel bir başlangıçtır. Gelecekte sürdürülecek güç ve destekle gençlikte yeni farkındalıklar oluşacaktır. Böylece Ahilik gelecekte toplumumuzun huzur bulduğu, huzurla yaşadığı, özellikle ticaretle hiçbir şekilde güvensizliğin olmadığı dönemlere yeniden kavuşacaktır.

Konuşmamı burada bitirirken başta Rektörümüz olmak üzere, Genel Müdürüme, Dekanıma ve Ticaret Bakanlığındaki arkadaşlara çok teşekkür ediyorum. Katılımcı hocalarıma, meslektaşlarıma, bizi çevrimiçi de olsa bizi yalnız bırakmayan, dinleyen öğrencilerime ve Sayın Başkana teşekkür ediyorum. İnşallah büyük toplantılarda ve yüz yüze görüşmek dileğiyle...

Moderatör Prof. Dr. İsmet ÇETİN

Peki, Profesör Dr. Ali Yakıcı Hoca'ya çok teşekkür ediyorum. Çok sağ olun istifade ettik. Benim dikkat çekmek istediğim bir konu var. Bir defa Ahiliğin sadece ama sadece esnaf ahlakıyla sınırlandırılmaması gerektiğini düşünüyorum. Fetâ64 ehlinin uyması ve uymaması, yapması ve yapmaması gereken birtakım kriterler var, birtakım davranışlar var. Bu davranışlardan yapması gereken davranışlardan hemen tamamı insan hakları ile sınırlı. Bu binlerce, yüzlerce yıl önce ortaya konulmuş prensipler manzumesidir. Yapmaması gerekenler ise insanlığa karşı işlenen suçlar, kusurlardır. Hal böyle olunca biz Ahi kelimesine ya da akı⁶⁵ kelimesinin ya da fetâ kelimesinin arka planındaki anlam yükünü bir toplumsal ahlak olarak anlamamız gerekiyor. O toplumsal ahlak aynı zamanda içine doğduğumuz, içinde yaşadığımız, yaşamaya devam ettiğimiz bizim değerler manzumemizdir. O değerler manzumesi zaman içerisinde bizim davranışımız haline gelecektir ve o davranışımızdan saptığımız anda aynı zamanda insan haklarından da sapmış olacağız. Dolayısıyla biz kendimizi o ahlak kuralları ile sınırlandırmak mecburiyetindeyiz. O ahlak kuralları ne zaman ki içselleştirilir ne zaman davranış haline getirilir ise gönül dili ile yeniden söze dökülür. Kimi zaman bunlar bir sembol halinde olur. Mesela kaftan giyme, şed kuşanma halinde görülebilir. Kimi zaman bir ritüel halinde, bir iş yerinin veya iş merkezinin, çarşının açılış duası halinde

⁶⁴ “Genç, yiğit, cömert” anlamlarına gelir.

⁶⁵ “Eli açık,cömert,zengin gönüllü” anlamlarına gelir.

görülebılır. Ama daha da önemlisi, bütün bunların ötesinde o içselleştirdiği süre içerisinde estetik bir alana doğru yol alır. İşte o estetik alana doğru gidip yol alması bize başka bir şey getirir, dille dökülen gönülden lisana giden bir edebiyat alanına yol verir. Şimdi o edebiyat alanında Ahilik nasıl görünüyor? Ahilik düşüncesi nasıl yansıyor? Edebiyat alanında Ahilik nasıl işlenmiş? Profesör Doktor Gıyaseddin Aytaş Hoca bize bilgi verecek, Hocam buyurun lütfen.

Prof. Dr. Gıyaseddin AYTAŞ-“Türk Edebiyatında Ahilik Kültürü”

Sayın Rektörüm, Genel Müdürüm, sizin şahsınızda bütün katılımcıları saygıyla sevgiyle selamlayarak sözlerime başlamak istiyorum. Bu toplantının düzenlenme amacına uygun bir biçimde sonuçlanmasını ve başarılı olmasını temenni ediyorum.

Ahilik, Türk kültür hayatının besleyici hazinelerinin başında gelir. Asıl adı Nasırüddin Mahmud el-Hoyi olan Ahi Evran (ö. 1262) tarafından kurulduğu kabul edilen ve başta Anadolu olmak üzere Balkanlar’dan Orta Asya’ya kadar geniş bir coğrafyada etkili olan bu teşkilat, insanı merkeze alarak huzur, mutluluk ve erdemi merkeze alır. Daha çok bir esnaf teşkilatı olarak kabul edilmekle birlikte, toplum hayatının hemen her alanı ile ilgili olmuştur. Bu yönüyle, kültür, sanat, edebiyat ve inanç sistemi içinde çok önemli etki ve izler bırakmıştır.

Ahilik, bir nizam ve sistem üzerine inşa edilmiş teşkilat olmasından ötürü, bu sistemin mutlak bir dayanağı olması gerekmektedir. Ahi fütüvvetnameleri bu sistemin ana hatlarını ortaya koymakla birlikte, şecerenamerler, menakıpnamerler, seyahatnameler, pendnameler, siyasetnameler gibi eserler içerisinde de Ahilikle ilgili bilgilere rastlamaktayız.

Bu kadar derin bir etkiye ve kalıcılığa sahip olan Ahilik kurumunun iş ve işleyişi ile ilgili oluşum ve uygulamaların edebiyata yansması pek tabiidir. Şiirde, romanda, tiyatrodada, hikâyede ilham kaynağı olan Ahilik, edebiyatçılarımız tarafından kimi zaman rol model, kimi zaman kahraman anlatıcı olarak ele alınarak konu edilmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarından başlayarak edebiyat eserlerinde Ahilik ve Ahi mensuplarının konu edildiğine sıklıkla şahit olmaktadır.

“Edebiyat hayattır” diyen üstat Mehmet Âkif Ersoy, hayatın dışında bir edebiyatın olmayacağına işaret eder. Bu yüzden insanın olduğu her edebiyatın kaynağıdır ve edebiyat ondan söz eder. Konumuz Ahilik olduğuna göre, onun edebiyata nasıl yansmış olduğunu tartışmamız gerekmektedir. Bu kadar geniş bir coğrafyada etkili olmuş, yönetimlerin ana sistemlerinden biri olmuş, başta iş ahlakı olmak üzere, insanın sosyal refah ve mutluluğunun kaynağı olmuş böyle bir teşkilatın edebiyata yansması bizim için dikkatle araştırılması ve üzerinde durulması gereken bir husustur.

Benden önce dile getirilenlere katılmakla birlikte, ana hatlarıyla Ahilik kurumunun ve sisteminin edebiyata nasıl zemin hazırladığını tespit ederek, edebiyatta nasıl malzeme olduğunu birkaç örnek üzerinden anlatmak istiyorum.

Ahilik kavram olarak, Allah yolunda ahlakla birlikte hareket eden ve Hakkı birinci öncelik olarak kabul eden ilkeli, özellikle liyakate, inanca ve her şeyden önce kavi olmaya yani sağlam bir ruha, sağlam bir bedene sahip olmayı ilke edinen bir yapıdır. İşte bu yapıyı çok iyi çözümlersek edebiyatçının da buradan nasıl yararlandığını daha iyi anlamış olacağız.

Bilindiği üzere her şeyin iki cephesi vardır: Biri görünen diğeri de görünmeyen. Yunus Emre bu durumu çok güzel ifade etmiştir:

“Dervişlik olsaydı taç ile hırka,

Biz de alırdık otuzla kırka” Yunus, burada dış görüntünün değil iç âlemin mükemmeliyetine işaret etmektedir. Dış görünüm nitelikle birlikte tamamlanmadığı takdirde hiçbir şey ifade etmediği ortaya konmaktadır. Ahiler hem iç, hem dış mükemmeliyeti birlikte taşıması bakımından, Türk sosyal hayatının önemli bir kurumu, teşkilatı olarak karşımıza çıkıyor. Şimdi bu teşkilatlanma süreci ve bu süreçle birlikte ortaya çıkan yapıyı tek tek ele aldığımızda şunu rahatlıkla görebiliyoruz: Bu teşkilatın özellikle neden Türkler arasında teşekkül ettiği, yaygınlık kazandığı iyi anlamak gerek. Türkler diğer milletlerden farklı olarak, genetik yapısında Ahilik’in ortaya koyduğu temel ilkeleri özünde taşımasından ötürü bu teşekkülün Türkler arasında zemin bulmuştur. Ahilik’e ait temel ilkelerin hemen tamamını Türkler kendi millet kimliklerinde bütünüyle bulundurdıkları ve tamamladıkları için Ahilik yerini Türk milleti içerisinde daha rahat yer bulmuştur. Sözelimi tasavvufun Türk dünyasındaki etkisiyle başka milletlerdeki etkisini mukayese ettiğimizde de aynı şeyi görebiliyoruz. İşte bu bağlamdan yola çıkarak Ahiliği Türkler arasında başta sosyal bir teşkilat olarak yer almasının ötesinde; özellikle, aynı zamanda siyasi bir yapı, bir yönetim yapısı olarak da yer alması oldukça önemlidir.

Hepinizin çok iyi bildiği gibi edebiyattaki izlerini sürerken karşımıza ilk edebi mahsuller olarak seyahatnameler çıkıyor. Bu seyahatnamelerden en önemlisi ve ilki İbni Battuta Seyahatnamesidir. 18. yüzyıl başlarında Anadolu’yu gezen İbni Battuta’nın seyahatnamesinde ahiler ile ilgili verdiği bilgiler önemlidir. Batıda, Ahi localarının kendisini misafir etmek konusunda kavga ettiklerini görünce bunu hayretle karşılar. Batıda Ahilerle ilgili şunları nakleder:

“Onlar, Anadolu’da yerleşmiş Türkmenlerin yaşadıkları her yerde, köy, kasaba, ve şehirlerde bulunmaktadırlar. Şehirlerine gelen yabancıları misafir etme, onlarla ilgilenme,

yiyeceklerini ve konaklayacakları yeri sağlama, onları eşkıyanın ve vurguncuların ellerinden kurtarma, şu veya bu sebeple haydutlara katılanları temizleme gibi konularda bunların eşine dünyada rastlanmaz.”⁶⁶ Bunları anlatırken büyük hayret duyuyor.

Devletin kuvvetlendiği ve çeşitli teşkilatlarının yavaş yavaş devlet adamlarının himayesinde girerek hatta onların kontrole dâhil olduğu bir dönemde, ahilerin bu kontrolün dışında kalmışlardır. İşte ahiler bu yönü ile birlikte aynı zamanda çok bağımsız bir hüviyet taşıdığını, İbni Battuta bildirmiştir. Peki, bu bilgi verirken hangi ilkeyi ön plana koyuyor? İki ilke ön plana çıkmaktadır: Bunların birincisi Ahilerin bağımsız olmaları ve buna göre teşkilatlanmalarıdır. Günümüzde, sosyal kurumların, sivil toplum örgütlerinin asıl örnek alması gereken Ahi teşkilatlarındaki yapıyı, bu seyahatnamedeki ilkeyi okuduklarında çok rahat görecektir. Bağımsız olmak, bağımsız hareket etmek ve kararlarında da devletin iş ve işleyişine katkı sunmanın en önemli göstergesidir. Seyahatnamede verilen bilgiler bu bakımdan önemli ve anlamlıdır.

Ahi fütüvvetnamelerinden Prof. Dr. Ali Yakıcı hocam söz ettiği için burada onlara temas etmeyeceğim. Bilindiği üzere fütüvvetname Ahi kanunnamesidir. Burada ortaya konulan prensiplere uymak mecburiyetinde olan bütün Ahiler, sarsılmaz bir birlik ruhuna sahip olmuşlardır. Metinde ana hatlarıyla şu hususlara yer veriliyor: Öncelikle saygı duymak ve duyduğun saygıyı başkasına da göstermek, kahr kapısında uzak durmak, hırs kapısından uzak durmak, tokluk gözetmek, yalan kapısını terk etmek. Esnafın bu özelliklere sahip olması, ticari ahlak anlayışını belirlemede ne denli önemli olduğunu rahatlıkla görebiliyoruz.

Diğer edebi metinlerde de ahilik meselesi farklı boyutlarla ele alınmaktadır. Yukarıda bahsedilen Ahilik prensiplerinin hikâyeler, romanlar, efsaneler ve benzeri metinlerde de konu edilmiştir. Bu ilkeleri tek tek ele aldığımızda şu ana başlıkları görürüz.

“Yiğitlik” ilk sırada yer almaktadır. Her bir ahinin özellikle yiğitlik kisvesine sahip olduğunu, gözünü budaktan sakınmadığını görebiliyoruz. Ahiler diğer yandan bir başlangıcı ilkesi ortaya koymaktadır. Bu başlangıç, hayata başlangıç, işe başlangıç, doğruluğa başlangıç şeklinde sıralanmaktadır. Zaten ahiliğin temelinde çıraklık bir sanata ve mesleğe başlamanın ilk aşamasıdır. Bu sürecin ilk başlangıç noktası olarak yer almasının altında yatan nedenlerden birisi de budur.

⁶⁶ İbn Battûda Tancî (2004). İbn Battûda Seyahatnâmesi , Çev: A.Sait Aykut, C. I. s. 404, YKY., İstanbul

Ahilikte en üst makam, marifet makamıdır. Bu da Ahi Şeyhi makamıdır. Bu manevi yapıyı, mertebeleri ahi metinlerinde açıkça görebiliyoruz.

Edebiyatımızın önemli seyahatnameleri arasında ilk sırada yer alan Evliya Çelebi seyahatnamesinde de Ahilikle ilgili çok geniş bilgilere rastlamaktayız. Ben burada çok çeşitli örnekler almıştım. Sayın Başkanın da hoşgörüsüne sığınarak çok fazla uzatmayacağım, onu da sıkıntıya sokmayacağım. Ben olabildiğince; eğer bu konuda meraklıları varsa onlar gerektiğinde açar, bunları oradan okuyabilir. Ama bir işaretle bulunmak üzere Evliya Çelebi bize ahilikle ilgili çok geniş malumatlar veriyor. Evliya Çelebi Ahilerin genellikle debbağlıkla uğraştığını ve bu işi kendilerine meslek edindiklerinden söz etmektedir. Bu tespit Çelebi'nin meseleye ilk tespit ve yorumundan yola çıkarak yaptığı muhakkak. Yoksa Ahiler dericiliğin yanında bütün el sanatları ile de meşgul olmuşlardır. Diğer yandan Ahilerin asayışı sağlama hususunda da etkin olduklarını Evliya Çelebi'nin bir suçlunun yargılanması ile ilgili verdiği malumattan haberdar olmaktayız.

Türk ticaret ahlakının ve sosyal düzeninin temellerini oluşturan ve bu temellerin Ahilik sisteminden geldiğini Evliya Çelebi seyahatnamede verilen birçok bilgi ve örnekten yola çıkarak rahatlıkla söyleyebiliriz. Seyahatnamede aktarılan bilgiler özellikle dönemin sosyal, siyasi, ahlaki ve kültürel yapısının ahiler ile birlikte ne kadar sağlam, ne kadar dinamik ve ne kadar sistematik bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dönemin anlayışına göre sistemli bir teşkilat yapısı ile ne denli etkili bir nüfuz alanına sahip olduklarını seyahatnameden öğrenmekteyiz. Bunun yanında Evliya Çelebi'nin tespitleri sadece yazıldığı dönemdeki ailelerin davranışları, kuralları, uygulamaları değil aynı zamanda onların beslendiği kaynakları göstermesi bakımından da önemlidir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi böylesine güçlü ve etkili bir Ahi teşkilatından söz etmenin yanında, bu teşkilatın besleneceği sağlam bir kaynağa da işaret etmektedir. Seyahatname ile günümüz açısından söylenenleri mukayese ettiğimizde şu gerçeğe karşı karşıya kalıyoruz: Bugünkü sivil toplum örgütlerinin de kendi sağlamlıklarını sürdürebilmeleri için öncelikle onun beslendiği kaynağın da aynı şekilde sağlam olması gerekmektedir. Yani sadece teşkilatın sağlam olması yetmiyor. Onun oturduğu zeminin de sağlam olması gerekmektedir.

Edebi metinler içerisinde Ahilikle ilgili efsanelere de rastlamaktayız. Bu efsanelerden en önemlisi, Hünkâr Hacı Bektaş Veli ile Ahi Evran arasında yaşandığı kabul edilen söylencedir. Bu söylencede, aynı yüzyıllarda yaşamış iki gönül erinin bir araya gelmeleri ve bu gelişin oluşturduğu manevi iklimin dilden dile anlatılmasıdır.

Dönemin farklı görevlerde ve farklı sorumluluklarda bulunan manevi yapıları da kendi aralarında bir ortaklığa gidebiliyorlar ve birbirlerine tevazu gösterebiliyorlar. Ahi Evran Denizli'den Konya'ya orada da Kayseri'ye gelir. Kayseri'den kalkıp Gül Şehrine gelerek yerleşir. Ahi Evran'ın Hacı Bektaş Veli'yi sevmesi, ona karşı büyük bir hürmet beslemesi, hatta bir gün muhipleriyle yani müritleri ile birlikte sohbet ederken “Kim bizi Şeyh edinirse onun Şeyhi Hacı Bektaş Hünkârdır” demesi ikisinin birbirlerine karşı göstermiş olduğu hürmeti ortaya koyması bakımından önemlidir. Yine bugün bile hepimiz tarafından çok iyi olarak anılan ya da bu konu ile ilgilenenlerin hafızalarında diri olarak bulunan Ahi Evran ile Hacı Bektaş Veli'nin birleşmesi, bir araya gelmesi Kırşehir'e yakın bir yerde sohbette bulunması önemli bir anlatı olarak yaygınlık kazanmaktadır.

Bir başka efsane örneği de Ahi Evran'ın ejderhaya dönüşmesidir. Bunun anlatı romanlara da konu olmuştur. Mesela Zübeyir Tokgöz'ün Kayıp Zaman adlı romanında bu efsane romanlaştırmış ve bir romanın konusu haline getirmiştir. Bildiğiniz gibi ejderha bir motiftir. Haksız yere insanlar üzerinde baskı kuran, kazançlarını sömüren, onların kazançlarına göz koyan bir yapının, bir göstergesidir ejderha. Bu ejderhanın Ahi Evran tarafından nasıl ortadan kaldırıldığı romanda ele alınır.

Bir başka nokta eski Türk kültüründe ejderhanın önemli bir yer tuttuğu hepimiz tarafından biliniyor. Öncelikle M.Ö. 318'li yıllarda tarih kayıtlarında Hun Devleti'nde ejderha kültürü oldukça yaygındır. Çin kaynaklarına göre de Hunlar yılda bir defa ejderha festivali düzenliyorlar. Hatta Hun ülkesinin merkezine Ejder şehri adı veriyorlardı. Bu yapıyı kadim tarihimizden alarak kullanıyorlar ve bu yapının edebiyatımıza özellikle efsanelerimize konu olduğunu görüyoruz.

Ejderhanın motif olarak ele alınmasının yanında bir başka ele alınan nokta da İslamiyet'ten sonraki yapılar içerisinde bu motifin değişip dönüşerek Ahilik içerisinde yer aldığını göstermesi bakımından önemlidir. Ahi Evran ve onun ekseninde anlatılanların halk bilimi ve halk edebiyatı ile uğraşanların derinlemesine incelemeleri gerekmektedir.

Konu başlığım “Edebiyatta Ahilik” olduğuna göre efsaneleri de b çok u bakımdan ele alarak değerlendirmek kaçınılmazdır. Gerçekten efsanelerin ortaya koyduğu mitik değerlerin, günümüzdeki gerçek yapıya uyarlanması, kullanılması ve analitik bir karşılaştırma ile yeni nesillere aktarılmasının çok yararlı olacağını huzurunuzda arz etmek istiyorum.

Diğer bir konu romanlarda Ahilik konusunun çok sıklıkla ele alındığını görüyoruz. Biraz önce birincisini söyledim. İkincisi de Kemal Tahir'in Devlet Ana romanında özellikle Ahilik

kültürüne ve ahilere çok geniş bir yer verdiği görülmektedir. Kemal Tahir romanında, gelişmeleri Ahilik üzerinde tartışmaktadır. Anlaşıyor ki Kemal Tahir'in konuyla ilgili olarak çok geniş bir bilgi ve birikime, sahip olduğu ve araştırma yaptığını anlıyoruz. Ahilik konusunun romanda belirgin olarak Kemal Tahir tarafından ele alınması, onun yetiştiği bölgede daha doğrusu bulunduğu, araştırma yaptığı Çankırı bölgesindeki izlenimlerinin de çok büyük etkisi olduğu açıktır.

Moğol zulmünden kaçıp İran üzerinden Anadolu'ya gelerek Söğüt bölgesine yerleşen Ertuğrul Gazi liderliğindeki Kayı Aşireti'nin devlet olma mücadelesi ve bu mücadelede ahilerin rolü Devlet Ana romanında bütün genişliği ile ele alınıyor. Romanda ahilik teşkilatı hakkında oldukça geniş malumatlar veriliyor. Hatta bu konuda araştırma yapan Berna Moran diyor ki “Kemal Tahir romanla birlikte usta bir açılış yapıyor. Romanda Ahilik çok kestirme bir yoldan birkaç işlevi birden yerine getiren bir unsurdur.” Yazar bu hususu teatral yani sahne sanatı şeklinde ortaya koymuş olması dikkat çekicidir. Bugün bile yapılan tespit ve anlatıların canlılığını bütün özelliği ile göstermesi, romanın iyi bir gözlem ve araştırma sonucu kaleme alınmış olduğu gerçeğini ortaya koyar. Özellikle Ahi teşkilatını Söğüt'teki ahlaki yapısı romanda çok geniş bir biçimde ele alınır. Bu ahlak yapısını belirleyen ana unsurları romancı sıralarken; başta yiğitliği, cömertliği ön plana çıkarır ve ikbal beklemekten verilen sorumluluk yerine getirilir. Ahi ikbal beklemiyor, devlet kapısından kendine bir menfaat beklemiyor ama bu konuda her türlü cömertliği ve fedakârlığı yapmaktan da çekinmiyor. Bu da önemli unsurlardan birisi oluyor.

İşte büyük Osmanlı Devleti'nin 600 yıl dünyaya hâkim olmasında, adalet sağlamasında, hükümler kurmasında bu Ahi teşkilatının ve onların tohumlarının da çok önemli yeri olduğu belirtilmiştir. Romanda şöyle bir cümle geçiyor: Diyor ki roman kahramanı, ahi teşkilatının anlatırken “Ahilik ince yoldur ve de çetin bir yoldur ve de gayet sarp bir yoldur, yüreğine bileğine güvenmeden girmemek gerek. Çünkü yüceleyim derken batağa batmak vardır. Yolumuz anlamak yoludur ve de inandırmak yoludur ve tutmaklık yoludur. Töreleri tutmağa gücün yeter mi?” O zaman Ahilik bu romanda da ana unsur olarak töreyi birinci unsur olarak yer aldığını görüyoruz.

Başka romanlarda da ahilerle ilgili teşkilatı anlatırken, ahilik ile ilgili prensipleri anlatırken egemenlik etkisini, haberleşme, savaşçılık, topraklara sahip olma, iç siyasi kararların alınması, dini ve dünyevi işlerin birbirinden ayırt edilmesi gerektiğine de dikkat çekildiğini görüyoruz. Yine bu dönemin romanlarından Bekir Büyükarkın'ın Kervansaray adlı romanında Osmanlı devlet teşkilatı,

Akkoyunlu Devleti ve buna bağlı olarak Fatih Sultan Mehmet dönemindeki Ahilik ve ahiliğe bakışla ilgili onların devlet içerisindeki yönetimini ele alınmaktadır.

Tarık Buğra'nın Dönemeç romanında da Ahilik üzerinde durulduğunu, özellikle 13. yüzyıldan günümüze insanların en çok yitip gittikleri iş ve çalışma alanlarında varlık gösteren Ahilik teşkilatının temelde sanat, ticaret ve mesleğin olgunlaşması konusunda ne denli önemli olduğu Dönemeç romanında ortaya koyuyor. Özellikle ahi kişi, bu yönelişi yani ahiliğe girişi ile birlikte nasıl çalışma azmiyle gayretine sahip olması gerektiği ifade ediliyor.

Emine Işınsu'nun Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri romanında ahiliği anlatırken burada ilginç bir cümle kullanıyor. Kahraman şöyle konuşuyor “Öyledir dediler. Mesela biz ahiler soy temizliği, eli açıklık, mertlik, yiğitlik severiz. Bunlardan vazgeçmeyiz” Yani soruyoruz Ahi kimdir, ahiler deyince ne anlayacağız? O da Kahraman ağzıyla Ahileri anlatıyor. “Alnımız, soframız, kapımız açıktır her dileyene. Daha ziyade bir esnaf grubuyuz ama içimizde kadılar, öğretmenler de vardır. Velhasıl biz Ahilik aşkından Allah aşkına ermeye çalışırız. Yani işin özü ve sonu nereye gidiyor? Allah aşkına gidiyor.

Meşhur hikâyecimiz Halikarnas Balıkçısı da eserlerinde Ahilere çok önemli bir yer veriyor. Özellikle edebiyatımızda roman, öykü ve denemeleri ile tanınan (Halikarnas Balıkçısı) Cevat Şakir Kabaağaçlı da özellikle roman öykülerinde bu konuyu geniş geniş ele aldığını görüyoruz.

Şiire de Ahilik yerleşiyor. Mesela Bunlardan birisi Selahattin Yılmaz adlı halk ozanıdır. Ahilikle ilgili ve ahide bulunması gereken özellikleri mısralara döküyor.

“Ahilik kardeşliktir.

Gelin kardeş olalım.

Eğri ve doğruyu beraberce bulalım.

Haksızlığın önüne kale gibi duralım.

İyi huylu güzel ahlak öğütleyen ahilik”

Diye başlayan şiirin hemen tamamında bunları anlatıyor. Diğer bir tarafta Âşık Ömer Bursa'yı anlattığı bir destanında da ahilikten ve ahilerden bahsediyor.

“Bezzazlar, saraçlar durmayıp satar.

Kapucular etti hem derdim beter.

Nâkacılar avretlere söz atar.

Dahi çıkarmadık kılardan deyü”

Diye başlayan şiirinde de Bursa’yı anlattığı ve Bursa şehrengizinde⁶⁷ ahilikten söz ediyor. Ermenekli Hasan Tahsin'in de Esnaf Destanı'nda yine ahilikten bahsettiğini görüyoruz.

“Cımbız ile çeker en ince kılı,
Esna-i tıraşta boş durmaz dili,
Sanırsın şakıyor Cennet bülbülü,
Sanatında Yekta olan şanlı berber”

Diye bir esnafa anlatırken onun methediyor. Diğer taraftan bugün esnaf dükkânlarını süsleyen tabelaların önemli bir kısmı da edebiyat metinleri olarak karşımızda duruyor. Aşçılar, balıkçılar, helvacılar, şekerçiler onların dükkânlarına yazılan o güzel sözleri bugün her ne kadar orada bir süsleme sanatı olarak kalıyor ise de bugünün nesline bugünün esnafına bunları tek tek açıklayıp göstermek gerekiyor. Mesela bir şekerçi dükkânında şöyle bir ifade ne kadar dikkat çekicidir. “Sade piriñç zerde olmaz bal gerektir kazana baba malı tez tükenir evlat gerek kazana”. Diğer bir yerde şöyle bir söz okumuştum. “Zengin babayı hayırsız evlat, orta memuru süslü avrat, fakir çiftçiyi kuru inat, varlıklı esnafı hovardalık batırır”. Mükemmel bir söz olarak esnaf dükkânlarında, moderniteye doğru kayarken bu tarz cümlelerin kullanılmaya başladığını görünce demek ki bu teşkilatın izlerini görüyoruz. Hamamlarda, marangozhanelerde görüyoruz. Bazı deyimlerde görüyoruz mesela “püf noktası” deyiminin bizi dinleyen gençler, katılımcıların bir defa daha bu deyimini okumasını tavsiye ediyorum. Yani burada sadece deyimini hikâyesini anlatsak herhalde on dakika daha sürer. Bu da panel yöneticimizi sıkıntıya sokar. “Pabucu dama atılmak” bugün her Ahilik toplantısında, her Ahilik açılışında mutlaka kullanılır. Bu kadar yaygınlaşmıştır ki bunu burada mutlaka anlatmak gerekir. İşini doğru yapmak, yapmadığın zaman da nasıl bir cezaya muhatap olacağını bilmek gerekir.

Nasrettin Hoca'nın fıkralarını önemli bir kısmında, bu arada Doç. Dr. Başak Uysal ve Doç. Dr. Müzeyyen Altunbay bu konu ile ilgili çok güzel bir çalışma yaptılar. Onlar da bu Ahilik geleneğinin Nasrettin Hoca fıkralarındaki yansımalarını araştırdılar. Mükemmel bir çalışma olarak

⁶⁷ Farsça şehir ve engiz (harekete getiren, karıştıran) kelimelerinden oluşan şehir-engiz bir şehrin güzellerini, doğal ve tarihî güzellikleriyle sanat ve meslek dallarında ün yapmış kişileri ve onların sosyal durumlarını anlatır

ortaya çıkmış ve bu çalışmada görüyoruz ki Ahilik aynı zamanda Nasrettin Hoca fıkralarını üzerinde ya da Nasrettin Hoca fıkralarının Ahilik üzerindeki etkilerini tespit etmiş oluyoruz.

Atasözleri ve deyimlerin burada görmüş oluyoruz ve sonuç itibariyle bu derya deniz içerisinde, eğer biz edebiyat kültüründe ahiliği araştırmaya ve konuşmaya bakarsak ki bu konuyu kendi içerisinde ayrı ayrı ele almak, değerlendirmek gerektiği gerçeği ortaya çıkıyor. Yani edebiyatın her bir alanında deyimlerde ahilik, atasözlerinde ahilik, romanlarda Ahilik, hikâyelerde, tiyatrolarda, şiirlerde ahilik gibi.

Ben naçizane Sayın Başkan dilimin döndüğünce edebiyata Ahiliğin nasıl yansıdığını, nasıl ışık tuttuğunu ya da edebiyatın ahilikten nasıl beslendiğini dilim döndüğünce arz etmek istedim. Bizi dinleyenlere saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum ve sözümü burada tamamlıyorum.

Moderatör Prof. Dr. İsmet ÇETİN

Peki, teşekkür ediyorum Gıyaseddin Hoca'ya dinleyiciler adına, katılımcılar adına çok teşekkür ediyorum. Hep başta yine söyledim ahilik sadece bir kavram değil, onun arka planda derin anlamlar yükü olan bir alan, geniş bir alandır. İki tane kavram bir fetâ bir ahi kavramıdır. Bir tanesi sadece kişisel, “fetâ” bir kişide bulunması gereken özellikler. Oysa ahilik kavramı kardeşlik, aynı zamanda büyük bir organizasyon anlamına gelir. Kutadgu Bilig’de Hz. Muhammed (s.a.v.) 'in sıfatlarını sayarken akı kelimesi geçiyor. Ticaret erbabının sıfatları sarılırken akı kelimesi geçiyor, kavramı geçiyor. İyi bir komutanın vasıfları sayılırken akı kavramı geçiyor. Hal böyle olunca sadece bir esnaf teşkilatı olmaktan çok idealize edilen bir ideal insan arayışıdır. Hz. Muhammed (s.a.v.) mükemmel insan örneği olarak tasavvur edip gösterilirken, dört halife Yusuf Has Hacib tarafından farklı farklı özellikleri ile hangi özellikleri temayüz etmişse öyle anlatılıyor. Yusuf Has Hacib diyor ki “Eğer bu özellikler arıyorsanız Türk Beylerinde vardır. Bütün bu özelliklerin tamamı ise Taciklerin, Efrasiyab dediği ancak bizim Alper Tunga dediğimiz, Alper Tunga’da temayüz etmiştir” diyor. Bu şu anlama geliyor akı kelimesi sadece bir ahilikle ilgili ya da bir kavramla ilgili bir esnaf biraz önce söyledim esnaf ahlakı ile esnaf davranış ile ilgili değil aynı zamanda bir toplumsal örgütlenme biçimi, toplumsal ahlaklanma biçimidir.

Bunu söyledikten sonra hem kendi düşüncelerini aktarması hem de belki kapanış konuşması yapmak üzere Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi dekanı Prof. Dr. Mahmut Selvi Bey’e söz vereceğim. Mahmut hocam buyurun lütfen.

Gazi Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mahmut SELVİ

Sayın Hocam çok teşekkür ederim, çok sağ olun. Sayenizde çok verimli ve bilgilendirici panel oldu. Ben de birçok yeni kavramı öğrendim. Yeni bir bakış açısı kazandım. Bu vesileyle bu panel için Gazi Üniversitemizi tercih eden Ticaret Bakanlığı'na, bakanlık çalışanlarına, Esnaf Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürümüz Necmettin Erkan Beyefendiye, Ahilik Kutlamaları Merkez Yürütme Kuruluna ve Kurulun YÖK temsilcisine çok teşekkür ediyorum. Çok sağ olun. Aynı zamanda bizleri kırmayarak panelde görev yaptınız, moderatör olarak görev yaptınız Sayın Hocam Prof. Dr. İsmet Çetin'e ve güzel konuşmalarından dolayı Prof. Dr. Ali Yakıcı Hocama ve Prof. Dr. Gıyasettin Aytaş Hocama çok teşekkür ediyorum. Son olarak her programda bize destek olan, programımıza teşrif eden, bizim önümüze açan Sayın Rektörüne de Prof. Dr. Musa Yıldız Hocama da çok teşekkür ediyorum. Bizler her zaman bu tip etkinlikleri yapmaya devam edeceğiz. İnşallah 2021 yılında yapılması planlanan Ahilik Kongresi içinde her türlü gerekli desteği vermeye hazırız. Bu duygu ve düşüncelerle tüm katılımcılara saygılarımı sunuyorum, sağlıklı günler diliyorum.

Moderatör Prof. Dr. İsmet ÇETİN

Peki, efendim teşekkür ediyorum. Ben de böyle bir panel düzenleyen Gazi Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mahmut Selvi'ye teşekkür ediyorum. Ayrıca Gazi Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Musa Yıldız'a yine Sayın Genel Müdür Necmettin Erkan'a, bu işte önyak olan Ali Hoca'ya, Gıyasettin Hoca'ya çok çok teşekkür ediyorum. Bizi dinlediğiniz için, bizimle beraber olduğunuz için çok çok teşekkür ediyorum. İyi günler diliyorum herkese.

Panelimizi, oturumumuzu burada kapatıyorum.

Ahiliğin Ahlakı ve Mesleki Temelleri

Ahilikte meslek ahlakı her şeyden önce gelmekteydi. Her birinin kendi denetleme organları mevcuttu ancak herkesin kendi kendine vicdani kontrolünün en doğru yol olduğu olgusu daha ağır basmaktaydı.

Çalışanlar arasında yamaklık, çıraklık, kalfalık, ustalık, yiğitbaşılık gibi evreler vardı. Bu evrelerin geçilmesinde çırak, kalfa ve ustalık ilişkisi, bir tür baba-evlat şeklinde saygı ve sevgiye dayalıydı. Her ahi bir "pir"e bağlanmak ve sanatın geleneksel

büyükleri hakkında sözlü kültürü öğrenmek, hâl ve hareketlerini onlara uydurmak zorundaydı. Bu pirlere maneviyatları güçlü, üstün insan ve örnek ahlak sahibi kimselerdi.

Ahilik mensuplarının, pirlere gönülden ve manen bağlanmaları işlerinde en küçük bir ihmâl ve kusura yer vermemelerini sağlamıştır. Aksi durumda bağlı olduğu pirin ona karşı sevgisinin azalacağı veya yok olacağına inanırlardı. Bu da kişinin işine yoğunlaşmasında dikkatli ve özenli olmasını sağladı.

Ahilerin Eğitim ve Dayanışmaya Verdiği Önem

Halkın bakış açısına göre ahi zavilyeleri her taraftan gelip giden misafirlerin dolup taşıdığı ve ağırlandığı, büyük kutlamaların tertiplendiği, birbirinden değişik törenlerin yapıldığı yerlerdi. Yapılan faaliyetler ve uygulanan prensiplerin hepsinde birer eğitici yön olduğu gerçeği de herkesin ortak fikriydi. Ahi birliğine mensup olanların severek yaptıkları ve hayatlarının sonuna kadar her kuralına titizlikle uydukları bu prensipler, yaptıkları işten sıkılmak yerine kendileriyle uyumlu bir hâlde hayatlarında mutlu olmalarını amaçlamaktaydı. Temelli yüksek ahlak olan Ahilik teşkilatı üzerine dayanışma ve yardımlaşma inşa edilmişti.

Ahilikte Eğitim Sistemi

Ahilik kültürü; iktisadi ve ticari hatta toplumsal hayatın bütün alanlarını da kapsayan bir kültürdür. Ahi birliklerinin kendi gayelerine ve İslam prensiplerine uygun olarak kurdukları ve geliştirdikleri eğitim sistemlerinin karakteristik özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- İş başında yapılan eğitim, iş dışında yapılan eğitimle bütünleşir.
- Eğitim, ömür boyu süren bir süreçtir.
- Köylere kadar varan geniş bir teşkilât kurulmuştur.
- Sistem, ahilik prensiplerine uymayı taahhüt eden herkese açıktır.
- Derslerin yetkili kişiler tarafından verilmesi esastır.
- Eğitimden herkes bedelsiz olarak faydalanır.

Mesleki eğitim, iş başında, kalfalar ve ustalar tarafından verilir. Günümüzde de sorunlara çözüm olarak Türk-İslam medeniyetlerinde var olan Ahilik kurumundan yararlanılabilir. Bu kurum, Anadolu Selçuklu Devleti zamanında ortaya çıkmış, Osmanlı Devleti'nin kurulma ve yükselme devrinde toplumda bütünleştirici, dayanışmacı, iş birliği içinde olan yapısıyla devletin büyümesine en büyük katkıyı sağlamıştır.

Ahilik Törenleri

Ahi ocağında hiyerarşi (ast-üst ilişkisi) birtakım törenlerle resmileşirdi. Bu törenler aşağıdaki sırayla gerçekleşirdi, bir nevi sınıf geçme töreniydi:

Yol Sahibi Olma Töreni

Çıraklık süresini tamamlayanların kalfalığa yükseltilmesi için yapılan törendir.

Yol Atası Ve Yol Kardeşliği Töreni

Ahiliğe girmek isteyen gençlerin, birliğe kabul edilmesi bu törenle (merasim) gerçekleşirdi, zamanla çırak kabul etme töreni hâlini almıştır.

Ustalık (İcazet) Şed Kuşanma Töreni

Ahiliğe girmek isteyen gençlerin, birliğe kabul edilmesi bu törenle (merasim) gerçekleşirdi, zamanla çırak kabul etme töreni hâlini almıştır.

9. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Ahilik Paneli

Moderatör

Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Panelistler

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL “Ahilik Bilgisinin Kaynakları”

Prof. Dr. İsmail ÇİFTÇİOĞLU “İbn-İ Batuta Seyahatnamesine Göre Anadolu’da Ahilik”

Moderatör Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Hocam güzel konuşmanız için teşekkür ederiz. İzinizle ben panelimizi başlatmak istiyorum. Panelimizin konuşmacılarından birisi Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal, akademik hayatının son 20 yılında özellikle ahilik üzerinde pek çok yayınları olan, özel kütüphanesinde de ahiliğin temel kaynaklarına sahip olan, kütüphanesinde bu kaynakların orijinallerini de bulundurma imkânı elde etmiş bir hocamız. İfade ettiğim gibi 20 yıldır ahilik ile ilgili özellikle ahiliğin ve Ahi Evran’ın hayatı ile ilgili tereddütlü noktalara, ışık tutan tespitleri ile ahilik çalışmalarına ciddi manada yön veren bir hocamız. Kendisi ile de bir müddet çalışma bahtiyarlığın elde ettiğim Sayın hocam Mehmet Fatih Köksal Hoca’ma sözü verirken toplantımızın bir sohbet şeklinde ve ara ara sorular sorarak ya da diğer konuşmacımızın da katkı sağlamak ihtiyacını duyduğu yerler olduğunda, söz alabileceği bir şekilde olacağını belirtmek isterim.

Ben Öncelikle Fatih Hoca’ma söz vermek istiyorum. Ahi Evran kim? Ahilik nedir? Kendisini Evran denilmesinin sebebi nedir? Bu soruların cevaplarıyla genel bir giriş yapması için kendisine bir söz vermek istiyorum.

Sayın hocam buyurun.

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL-“Ahilik Bilgisinin Kaynakları”

Teşekkür ediyorum. Ben de bu panel vesilesiyle ahiliği yeniden gündeme getiren hem Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü’ne hem de Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörlüğüne teşekkürlerimi iletmek istiyorum. Gerçekten benim daha önce de çeşitli vesilelerle ifade ettiğim gibi Türkiye’nin çıkış, kurtuluş, yükseliş reçetesi, aslında Ahilik kültüründe gizli. Anlayanlar için zaten bu bilinen bir şey ama ve bunun uygulanma noktasında günümüze geçirilmesi noktasında neler yapılabilir, onlar da oldukça önemli. Fakat bu

programın bu panelin adının “Kaynaklarına Göre Ahilik ya da Ahiliğin Kaynakları” olması çok önemli. Çünkü kökü olmayan, kaynağı olmayan nereden neşv-ü nema ettiği bilinmeyen her türlü fikir, oluşum, organizasyon türedidir,⁶⁸ nevezuhurdur⁶⁹. Dolayısıyla ahilik ise kökleri çok eskilere dayanan bir gelenek ve zamanla Anadolu'da 13. yüzyıldan itibaren bir anlamda millileşmiş bir gelenektir. Siz terminoloji olarak ya da etimolojik olarak Ahilik, Ahi Evran, bunlardan bahsetmemi istediniz.

Ahilik tabii ki ahi kelimesinden geliyor. Ahi kelimesinin kökenine dair iki farklı görüş var ve hâlâ da bu tartışılıyor. Bu, üzerinde yazılıp çizilen bir konu. Bu görüşlerden birine göre; Ahi kelimesi Arapça kardeş anlamına gelen, “ah” kelimesinin yine Arapçada 1. teklik şahıs eki olan î eki geldiği zaman kardeşim anlamına geliyor. Yani o görüşe göre kelime böyle türemiştir. İkinci görüş ise kelimenin Türkçe kökenli olup Divanu Lügati't-Türk'te de geçen “cömert” anlamındaki “akı” kelimesinden muharref⁷⁰ olarak (akı>ahi>ahi) sonunda “ahi”ye dönüşmüş olduğuna dair bir görüş var. İki görüş daha baskın görüş doğrusu bilim adamları tarafından kabul gören genel görüş bu. Benim kanaatime göre de ahi kelimesi Türkçe bir kelime. Esasında bunu teyit eden elimizde metinler var. Ama teferruatına burada girmek istemiyorum. Bunlar müstakil bildiri konuları olarak, makale konuları olarak zaten yazılıp çizilen şeyler.

Ahi Evran'a gelince, Ahi Evran'a dair pek çok şey yazılıp silinmesine rağmen şu anda aslında Ahi Evran ile ilgili bilgilerimiz hâlâ muğlak, hâlâ çözülmemiş pek çok konu var. Doğum tarihinden ölüm tarihi ne kadar ortaya konulan tarihlerin hiçbiri esasında hakiki, daha doğrusu ispatlanmış belgelenmiş bilgiler değil. Hep bunların sonuna o yüzden soru işareti koymak durumundayız. Ama şu var ki Anadolu'da tabii ahilik kültürünün yaygınlaşmasında gelişmesinde oluşmasında çok önemli rolü olan bir şahsiyet. Bütün kaynaklar, hakkında müşterek bilgi verdiği şeyler şunlar; hayatının önemli bir kısmını Kayseri'de geçirdiği, Denizli'de ve Konya'da bulunduğu, hayatının son 15 yılını Kırşehir'de geçirdiği ve Kırşehir'de metfun olduğu. Bunlar hemen hemen bütün eski kaynaklarda karşınıza çıkan, kendisine dair yazılmış menâkıbnâmede⁷¹ vesaire ve diğer kaynaklarda karşımıza çıkan ortak bilgiler. Bunun dışında onunla ilgili işte eserleri vesaire gibi konular hala doğrusu hangi eserin ona ait olduğu veyahut Ahi Evran'ın hakikatte eseri olup

⁶⁸ Nasıl ortaya çıktığı, nereden geldiği, nasıl oluştuğu, türediği belirsiz olan, gerçek bir değeri bulunmayan.

⁶⁹ Yeni ortaya çıkan. Yeni zuhur eden.

⁷⁰ Tahrif edilmiş ve değiştirilmiş şeyler. Türetilmiş Kelimeler

⁷¹ Velilerin, tarikat büyüklerinin ve şeyhlerin kerametlerini konu alan eserlere verilen addır.

olmadığı konusu da son zamanlarda pek çok tartışmaya konu olmuş şeyler. Ama çok büyük etki ettiği Osmanlı toplumuna, 14. yüzyıldan itibaren eski metinlerde isminin geçmesi, hatta edebî metinlerde isminin anılması onun ne denli tanınmış önemli bir şahsiyet olduğunu bize gösteriyor. Tabii ki bizim için esas önemli olan onun Anadolu'da yaygınlaştırdığı ahilik prensipleri, ahilik ilkeleri ve bütün bir Anadolu'yu -birazdan İsmail hocam etraflıca bahsedecek- İbni Battuta'nın ifade ettiği gibi bütün Anadolu'yu gergef gibi işleyen bir yapılanma, bir örgütlenme zincirini oluşumunun başlatmış olması son derece önemlidir. Ahi onun bir anlamda unvanı zaten. Evran kelimesine gelince “Evrân” Türkçe büyük yılan, ejderha anlamına gelen “Evren” kelimesinin bozulmuş, muharref, tahrif edilmiş şeklidir. Aslı “Evren”dir kelimenin ama metinlerde daha çok “Evrân” şeklinde karşımıza çıkıyor. Bunun da sebebini ben şöyle izah ediyorum. Piri Piran şeklinde devam eden, isminin önünde genellikle bir şey var, tanımlama var. Edebiyatımızda kültürümüzde seci dediğimiz bir gelenek var. Yani kelimelerin bir düz yazıdaki metinde, bir mensur metinde birbirine kafiye olarak ifade edilmesi, arka arkaya gelen ardışık kelimelerin. Buradan bu “Pîr-i pîrân, azîz-i azîzân, ser-çeşme-i irfân” gibi övücü tabirlere ses bakımından uygunluk sağlaması hasebiyle sonunda bir uzatma getirilerek, “Evren”i “Evrân” şekline dönüştürmüşler. Bunun niye kendisini “Evren” dendiğine dair ya da “Evrân” dediğine dair değişik fütüvvetnâmelerde ve menâkıbnâmelerde de kayıtlar var. Değişik şeyler var. Bunlardan bir tanesini size sadece burada aktarmak isterim.

Biliyorsunuz Ahi Evran'ın mesleği debbağlık, Kayseri'de debbağlık yaparken bir tüccar geliyor. Çarşıdaki diğer dericilere çok sayıda deri siparişinde bulunuyor, çarşı esnafı bu kadar zamanda bu deri işini hiçbirimiz yapamayız diyorlar. Sonra Ahi Evran'a gidiyor. Ahi Evran yapabileceğini söylüyor. Ahi Evran o deri işini söylediği kısa müddette üretip teslim edince, diğer esnafın kıskanarak ona saldırıyorlar. O anda, atölyesinin içerisinden bir ejderha çıkararak Ahi Evran'ı kurtarıyor ve bunların üzerine saldırıyor. Adı o günden sonra “Evren” olarak kalıyor. Tabii adının niye “Evrân” olduğuna dair bunun gibi 4-5 tane daha rivayet var. Ahi Evran ifade ettiğim gibi Anadolu'da çok önemli bir şahsiyet, önemli zaten bugün burada vefatının üzerinden 600 sene gibi bir zaman geçmiş olmasına rağmen, daha fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen hâlâ anılıyor olması son derece önemli.

Moderatör Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Teşekkür ederim hocam. Burada söz gelmişken Fütüvvet Teşkilatı ile Ahilik Teşkilatının mukayesesini yapabilir miyiz? Neticede Nâsır Lidînillâh tarafından kurumsallaştırılan bir yapı, Fütüvvet. Ama diğer yandan, Ahi Evran Veli Hazretleri tarafından tesis edilen bir de Ahilik var.

Malumunuz pek çok ortak yönleri olmakla birlikte, Ahiliğin nispeten genel manada Fütüvvetten ayrılan yönleri de var. Biraz da bu hususta bilgi verebilir misiniz sayın hocam?

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL-“Ahilik Bilgisinin Kaynakları”

Fütüvvetin aslı, doğrudan doğruya esnaflık veya ticaret hayatı ile ticaret erbabı ile ilgili bir husus değil. Arap fütüvveti veya işte İran'da “civanmerdi”⁷² deniyor. Biz ona Ahilik diyoruz. Yani Arapların fütüvvet, İranlıların civanmerdi dedikleri şeye biz Ahilik demişiz. Ahilik kavramı Türkler dışında İrânlarda ve Araplarda yok. Bizde bir tarikat oluşumundan ziyade bir mesleki oluşuma, yani bir meslek ahlakı şekline dönüşüyor. Bizim Anadolu'daki Ahi zaviyeleri bir yandan diğer tarikatlar gibi belli ritüelleri gerçekleştirmekle beraber esasında birer esnaf ahlak ve adabını organize eden kurumlar şeklinde kurulmuştur. Yani ahiliği fütüvvetten ayıran temel en büyük özellik esasında budur.

Tabii belli bir tarihten sonra özellikle Ahilik kültürünün, Ahi ocaklarının devlet üzerindeki ağırlığının, öneminin azalmasından sonra ki bunu 17. yüzyıldan sonra diyebiliriz. Bunun da tabii batı ile olan ticaretin başlaması da son derece önemli. Şundan dolayı önemli, onları söylemeye zaman olur bilmiyorum. Mesela fütüvvetnâmelerde, fütüvvete kimlerin girip giremeyeceklerine dair şeyler sayılır. Kimi fütüvvetnâmede 12'dir bu, kimisinde daha fazladır, kimisinde 8 zümredir. Kimisinde 10 zümredir. Ama hepsinde ortak olan bir zümre var ki o da kâfirler. Yani kâfirler, fütüvvete giremez. Dolayısı bu bütün fütüvvetnâmelerde böyledir. Yani kimileri kimisinde vardır, kimisinde yoktur. Mesela Ahiliğe giremeyecek zümreleri anlatırken kasaplar, avcılar kimi fütüvvetnâmelerde vardır, kimisinde yoktur. Ama kâfirlerin ayrıldığı söyle bir durum var. Mesela işlenen günahlar açısından zina edenler giremez, şarap içenler giremez vesaire diyor. Bunları bunların affı söz konusu, yani bunlar tövbe istiğfar ettikleri takdirde tekrar fütüvvete kabul ediliyor. Ama kâfirler her ne olursa olsun fütüvvete kabul edilemiyor. Bunun konumuzla ilgili önemi şu batı ile ticaret başladıktan sonra ister istemez ticaretin içerisinde bir yanıla onları da girmiş oluyor. Ve yavaş yavaş artık ahilikten lonca sistemine dönüş başlıyor. Yani Ahiliğin tabiri caizse uhrevi ya da manevi tarafı biraz kenarda kalıyor. Özellikle 18. yüzyıldan sonra benim takip ettiğim şöyle ilginç bir seyir var. Meslekler arasında ilk başından beri hiç kendi prensiplerini bozmayan ve fütüvvet ahlakını koruyan 19. yüzyıl, hatta 20. yüzyılın başlarına gelene kadar bu geleneği devam ettiren yegâne meslek debbağlık. Yani Ahi Evran'ın mesleği olan dericiler. Dericiler bu ilkelerini hiçbir

⁷² Farsça "delikanlılık" anlamına gelmektedir.

zaman bozmuyorlar zaten 18. yüzyıldan sonra da hemen hemen bütün fütüvvetnâmelerin meslek fütüvvetnâmesi ve özellikle de debbağların oluşturdukları fütüvvetnâmeler ve şecerenâmeler. Siz de konuya gayet yakından vakıfsınız, biliyorsunuz. Dolayısıyla böyle bir Anadolu'da şeyir var. Yani işte 18. yüzyıldan itibaren “Gedik” müessesesinin kurulması ve kontrolün, esnaf kontrolünün bir anlamda ahi teşkilatlarından devlet kontrolüne geçmesiyle beraber ahilik gücünden çok şey kaybediyor. Sadece sembolik, işte birer bazı yerlerde zaviye haline geliyor. Kırşehir merkez olmak üzere, Kırşehir'deki Ahi babanın sembolik törenlerde, -bugün nasıl yapıyorsa sembolik olarak bazı törenler- aşağı yukarı çok bir yaptırımı olmayan, şubeler haline geliyor, adeta zaviyeler. Halbuki ilk kuruluş dönemlerinde yani Osmanlı'nın ilk yıllarında ya da Anadolu Selçukluların son dönemlerinde ahi teşkilatları devlet içinde de toplumda da son derece güçlü teşkilatlar idi. Yani Fütüvvet ile Anadolu Ahiliğin en büyük farkını ahiliğin Anadolu'da daha çok esnaf örgütlenmesi halinde görüldüğünü söyleyebiliriz.

Moderatör Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Teşekkür ederim hocam. Konuşmamızın ya da programımızın başlığına dönecek olursak. Kaynaklarının ışığında ahiliği konuşmak istiyoruz. Biraz önce sizin de buyurdunuz gibi, hangi mesele olursa olsun, hangi konu olursa olsun orijinal kaynaklarından beslenmediği takdirde zaman içerisinde konu ile alakası olan olmayan pek çok husus bu konunun içerisine girmeye başlıyor. Ve doğrular yanlışlar birbirinden zaman içerisinde ayırt edilemez hale geliyor. Pek çok şeyde olduğu gibi Ahilikte de benzer bir durum söz konusu. Meselenin biraz popüler tarafı da olunca kaynaklara inmeksizin pek çok kimse amatör olarak bu işlerle uğraşan, meraklı olan kimseler de ahilik ile ilgili bir şeyler söylemeye çalışıyorlar. Çoğu zaman da bu söylenenlerin tarihi gerçekliklerle de çok alakasının olmadığı ortaya çıkıyor. Bunu da tabii ki sizin gibi işin erbabı olan hocalarımızdan öğreniyoruz. Sizlerin yazdıklarınızdan, ortaya koyduğunuz bilgilerden hareketle bunları tespit edebiliyoruz. Ahiliğin de birtakım temel kaynakları var. Bu temel kaynaklar, asıl malzemeler, fütüvvetnameler ve şecerenameler. Diğer yandan duruma göre verilen fermanlar, icazetler bu konularda değişik olaylar üzerine verilen kararlar, ahilikle ilgili değerlendirmelerimizde bize ufuk açıyor. Vakfiyeler de bu kaynaklara dâhildir. Bu şekilde ahiliği ve onun meselelerini anlamaya çalışıyoruz. Bunların dışında özellikle Anadolu ahiliği ile Türk ahiliğini anlatan, belki de ahiliğin dikkat çekmesine sebep olan en önemli eserlerden birisi de İbni Batuta'nın Seyahatname'si. İzniniz olursa burada İsmail Hoca'ma söz verip İbni Batuta Seyahatnamesi çerçevesinde Ahiliğin kaynakları hakkında bir değerlendirme yapmasını, arkasından da Fatih Hoca'mla birlikte

fütüvvetnameler ve şecerenameler ve vakfiyeler üzerinde konuşmak istiyoruz. İsmail Hoca'm sözü size veriyorum.

Buyurun sayın hocam.

Prof.Dr. İsmail ÇİFTÇİOĞLU-“İbn-İ Batuta Seyahatnamesine Göre Anadolu’da Ahilik”

Öncelikle bu etkinliğin düzenlenmesinde emeği geçenlere teşekkür ediyorum. Sayın hocalarımı ve panelimizi takip eden değerli izleyicileri saygıyla selamlıyorum.

Tabii, İbni Batuta seyahatnamesi önemli bir kaynak. Özellikle 14. yüzyıl Anadolu ahiliği için. Burada müsaade ederseniz İbni Batuta’dan bahsetmek istiyorum. İbni Batuta seyahatnamesi bir hazine adeta. Yakın zamanda Sait Aykut tarafından yapılan tercümesinden istifade ederek hazırladığım bu konuşmamda, İbni Batuta’nın öncelikle nerede doğduğundan, nereleri gezdiğinden, seyahatnamesinde ne tür konulara yer verdiğiinden birkaç cümleyle bahsedip daha sonra ahiliğe geçelim.

İbni Batuta, bir kere ortaçağın en büyük müslüman seyyahı olarak kabul edilir. Bazı araştırmacılar Marco Polo’yu dahi geride bıraktığını söylerler. Gezdiği ülkelerin genişliği açısından önemli kültür merkezlerinde bulunmasından dolayı. Seyyahımız Fasın Tanca şehrinde doğar, 1304 yılında. 22 yaşındayken hacca gitmek niyetiyle yolculuğa çıkar. Ve aşağı yukarı 25 yıl sonra memleketine döner. Bu seyahati boyunca Asya ve Afrika'daki pek çok yerleri dolaşır. Hatta Seylan adalarına bile gider. Çeyrek asır süren bu ilk seyahatini tamamladıktan sonra nihayet memleketine döner.

Seyyahımız, kısa bir süre memleketinde ikamet ettikten sonra yeniden seyahate çıkar. Meraklı bir kişidir duramaz, bu defa İspanya ve Afrika'da Nijer Mali gibi yerleri dolaşır yeniden memleketine döner. Fas sultanının danışmanı olarak bir müddet çalışır, hizmet eder. Daha sonra 1368 yılında Merakeş kadısı iken vefat eder.

İbni Batuta seyahat etmeyi tutku haline getiren bir kişidir. Gerçekten de dervişhane tavırları, sempatik tavırları ile hem ilmi tasavvufi çevreleri hem de halkı kendini sevdirmesi bilmiştir. Ve seyahatnamesinde pekçok husustan bahsetmiştir. Bu arada belirtmeliyim gittiği ülkelerde ilmene ve tecrübesine istinaden çoğu kez kadı olarak görevlendirilmiştir. Bazen de diplomat olarak da görevlendirilmiştir. Bakıyoruz, seyahatnamesinde nelerden bahsediyor. Burada gezdiği ülkelerin yönetim yapısından tutun sosyal hayat, iktisadi hayat, gelenek görenekler, coğrafi özellikler,

inançlar, her türlü adetler, ritüeller. Bütün bunları biz seyahatname'de görebiliyoruz. İbni Batuta, akıcı bir üslupla kaleme almış bu izlenimlerini,

İbni Batuta'nın Anadolu'ya seyahati nasıl başladı?

Seyyahımız Suriye'nin Lazkiye limanından, bindiği bir gemiyle Alanya'ya geliyor. Ve Alanya'dan gezilerine başlıyor. Birkaç şehir sayacak olursam; Antalya, Denizli, Konya, Sivas, Kayseri, Erzurum, İzmir, Manisa, Bursa, Balıkesir, Bolu, Kastamonu, Sinop. En son Sinop'tan gemiye binip artık Kırım'a geçiyor. Seyyahımız, ahilerle ilgili olarak gerçekten çok değerli bilgiler veriyor. Ahiliğin Anadolu'da Türkmenlerin yaşadığı her yerde, ikamet ettiklerini köyde, kasabada, şehirlerde buldukları söylüyor. Ve Ahi'yi tanımlarken de seyyahımız, “sanatının ve zanaatının erbabını toplayan, aynı zamanda genç bekarları bir araya getiren adamdır” diyor.

Şimdi tabi bir hayli malumat var. Burada ahiler arasındaki sosyal statü ve mertebeden kısaca bahsetmek istiyorum. Bir kere Ahi olan kişi bir zaviye yani tekke yaptırmak zorunda. Bu tekkenin içine halı, kilim, kandiller ile donatmak zorunda. Bu Ahiliğin gereklerinden. Diğer taraftan yine Antalya'da misafir olduğu zaviye sahibinin bir deri ustası debbağ ustası olduğunu söylüyor. Ve onun çarşıda sanatkarlar arasında yaklaşık 200 adamının olduğunu söylüyor. Yani ona bağlı 200 tane kişi var. Tabi bununla beraber yine başka şekillerde, mesela Sivas'ta Ahi Bıçakçı ve Ahi Çelebi isimli iki Ahi ile karşılaşılıyor. Bunların iki zaviyesi var. Zaviyesine bağlı ahiler var, yiğitler var. Ve diyor ki İbni Batuta, “Ahi Çelebi, Ahi Bıçakçı'dan rütbe bakımından üstündür” diyor. Daha nüfusludur diyor. Diğer taraftan bakıyoruz, Erzincan'da Ahi Nizamettin görüyoruz, kendinden nasıl bahsediyor. Şehrin ahileri arasında en büyüğü olarak bahsediyor. Öbür taraftan yine Konya'da İbni kalemşah diye bir Ahi ile tanışıyor. İbni Kalemşah'ın tekkede bir postnişin olduğunu, aynı zamanda emrinde bir öğrenci topluluğu bulunduğunu söylüyor. Ve aynı zamanda onun bir belde kadısı olduğunu söylüyor, İbni Batuta. Yine Kayseri'de Ahi Emir Ali'nin şanlı bir bey olduğunu, yine şehrin ayanından bir grubun onun emrinde olduğunu söylüyor. Yani demek ki ahiler arasında da mertebeler var. Evet, ahilerin zanaatları ve ahlakına dair, onlardan da bahsetmek isterim, sayın hocam.

Moderatör Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Teşekkür ederim hocam, onu ikinci turda konuşalım. Ben tekrar Fatih Hoca'ma dönmek istiyorum. Hocam, sizden Türk ahiliğinin temel kaynakları hakkında genel bir bilgi istesek neler söylersiniz hocam?

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL-“Ahilik Bilgisinin Kaynakları”

Türk ahiliğinin kaynakları, en önemli kaynakları şüphesiz; fütüvvetnâmeler, şecerenâmeler, icazetnâmeler ve demin de ifade ettiğimiz gibi vakfiyeler veya vakıfnâmeler, değişik beratlar bu konuda verilmiş beratlar, fermanlar bunlar tabii önem derecesine göre gidiyor.

Şimdi fütüvvetnâmelerde isterseniz başlayalım. Fütüvvetnâme adı üstünde fütüvveti anlatan eserler demek. Fütüvvetnâmelerin kökeni oldukça eski. İlk fütüvvetnâme Sülemi'nin yazdığı Arapça fütüvvetnâmesidir ki binli yıllarda daha Nasır Li-dinillah fütüvveti henüz olgunlaştırmamış. Daha ona iki asır var. Demek ki Nasır Li-dinillah' tan 200 yıl önce fütüvvetnâme yazılmış. Ama tabii bu fütüvvetnâme Nasır Li-dinillah' tan önce yani bu fütüvvetin organize hale, bir teşkilat haline gelmeden önce yazılan fütüvvetnâmeler, sadece birer ahlak ya da tasavvuf kitabı mahiyetinde, kurumsal herhangi bir bilgi bu fütüvvetnâmelerde yok. Bunların en eskisi Sülemi'nin fütüvvetnâmesi, “Kitâbü'l-fütüvve” isminde Arapça bir eser tabii ki. Bu eser Süleyman Ateş tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bir tarafında Arapçası bir tarafı Türkçe olarak “Tasavvufta Fütüvvet” diye yayınlamıştır. Ondan sonra tabii Kuşeyri Risalesi'nde küçük bir bölüm var, fütüvvetten bahseden. Ama aslında bir fütüvvetnâme değil.

Diğer bir fütüvvet kitabı olarak, benim bugüne kadar gördüğüm ahilik çalışmalarında, fütüvvetnâmelere dair yazılan eserlerde görmediğim ve benim de elime yakın zamanda geçen bir kitap. (*Hocamız kitabın kapağını kameraya gösteriyor.*) “Kitabu Fütüvve” adlı Arapça bir kitap. Bu kitap Bağdat'da basılmış. Orijinali Hicri 642'de bu yazılmış, yani 1245'te; demek ki oldukça en eski fütüvvetnâmelerden biri. Dediğim gibi bu kitap, bizde henüz üzerinde yazı yazılmamış, konuşulmamış bir kitap. Ve mutlaka Türkçeye de çevrilmesi gereken bir kitap. İlk defa bu kitaptan burada bahsediyorum, bu vesileyle. Yazarın tam adı Şeyh Eba Abdullah Muhammed Bin Eba, Ebül Mekârim El Maruf Bi-İbnü'l-Mimar El-Bağdadi El-Hanbeli”. Kısaca el-Mimar diye anabileceğimiz bir şeyhin yazdığı bir fütüvvetnâme. Fediğim gibi Bağdat'ta 1958 yılında basılmış, bu kitap. Hacimli bir fütüvvetnâme. Bunu burada özellikle zikretmek istedim. Şimdi o tarihten sonra ilginçtir, fütüvvet çalışmaları, faaliyet olarak da kitap olarak da yayın olarak da fütüvvet çalışmaları âdeta Araplardan İran'a geçiyor. Yani Araplardan ziyade Farslar fütüvvet konusunu benimsiyor. Ve Farsça fütüvvetnâmeler yazılmaya başlanıyor. Burada Feridüddin Attar'ın bir fütüvvetnâmesi olduğu, Feridun Attar'a ithaf edilen ya da isnat edilen bir fütüvvetnâme var. 1230'larda yazılmış. (*Hocamız kitabın kapağını kameraya gösteriyor.*) Şu kitab İran'da yazılan en hacimli fütüvvetnâmedir. “Fütüvvetnâme-i Sultanî” çok hacimli bir fütüvvetnâmedir. Biraz bunu bizim fütüvvetnâmeler ile karşılaştırma imkânım oldu. Çok benzeşiyor bizdeki fütüvvetnâmeler

ile. Bunu özellikle Radavi Fütüvvetnâmesi ile -ki Türkçe’de yazılmış en hacimli fütüvvetnâmedir- çok benzeştiğini söyleyebilirim. Çok kısa kısa geçeceğim.

Seyyid Ali Hemedânî'nin yazmış olduğu yine “Risale-i Fütüvvet” adlı bir risale var. Bu da Abdülkerim Rezadar tarafından kontrol edilmiş ve Dr. Muhammed Riyâz tarafından yayınlanmış. Fütüvvetnâme kapağında “Tarih, Âyin ve Âdab-ı Rûsum” yazıyor yani feta ehlinin ahlak ve adabını anlatan bir eser olduğunu ifade ediyor.

Şimdi bu çağdaş araştırmacılardan, bundan özellikle bahsetmek lazım. Mihran Efşari diye bir araştırmacı var. O son dönem İran'da yapılan çok ciddi araştırmalara imza attı. Mihran Bey önce şu kitabı yazdı. (*Hocamız kitabın kapağını kameraya gösteriyor.*) 30 tane fütüvvetnâme tek bir kitapta topladı. Bu da hacimli bir kitap. Pek çoğunun müellifi belli olmayan irili ufaklı 30 fütüvvetnâmeyi yayınladı. Arkasından tekrar “Sî Fütüvvetnâme-i Diğer” adında 30 fütüvvetnâme daha İran'da yayınladı. Yani bunların bir önemli bir kısmı meslek fütüvvetnâme olması bakımından değerli. Belli mesleklere, ayakkabıcıdır, terzidir vesaire gibi değişik meslek ve meslek erbabına yönelik hususi fütüvvetnâmeler. O meslekte yoğunlaşmış fütüvvetnâmeler. Burada da yine 30 fütüvvetnâmeler var. Bunların hepsi Türkçeye çevrilmeyi bekliyor.

Bu arada hem Sayın Genel Müdürüm hem de Rektörüm bizi dinlerken çok önemli bir ihtiyaçtan bahsetmek istiyorum. Ben bunu bu ahilik çalışmalarına ilk başladığım günden beri söylüyorum hâlâ da söylemeye devam ediyorum. İnşallah bu ümidim bir gün gerçekleşir. Ahilik araştırmalarının disiplinli bir şekilde sürdürülmesi programı, organize bir şekilde sürdürülmesi için Orhan Bey, mutlaka bir üniversitemizin ya da bir devlet kuruluşumuzun nezdinde Ahilik Enstitüsü kurulması lazım. Yoksa dağınık, savruk herkesin yani farklı alanda çalışmalar yapıyor. Tabi, güzel ahilik sempozyumları bir anlamda bu çalışmaları bir araya getiriyor. Ama bunlar daha köklü daha derinlemesine inen araştırmalara muhtaç. Yani mesela özellikle bunu şimdi söylememin sebebi şu: Farsça fütüvvetnâmeler ile Türkçe fütüvvetnâmelerin ciddi mukayeselerinin yapılması lazım. Benzerlik ve farklılıklar neler? Kimlerden ne kadar ne almış? Bütün bunların ortaya çıkması lazım. Yine Mihran Evşari çok çalışkan bir arkadaşımız, gerçekten. “Çehardeh Risale Der Bab-ı Fütüvvet o Esnaf” diye yeni bir kitap daha çıkardı. Burada da 7 fütüvvetnâme var. Yani 67 fütüvvetnâmeyi bu arkadaşımız yayınladı. Yine meslek erbabına dair özel tek bir yayın, “Risâle-i Gilkârî” yani toprak işi ile uğraşanlar, tuğla vesaire işçileri ya da meslek erbabı için yazılmış bir fütüvvetnâme.

“ Fütüvvetnâme-i Bennayan” diye bir yine bir çalışma daha var. Bunu da Arif ya da Arif Nevşahi isimli bir araştırmacı yazmış. Biz de çalışmalara biryandan devam ederken komşumuz

benzer kültürü taşıyan, bu fütüvvet anlamında İran'da da ciddi çalışmalar yapılıyor. Türkiye'de fütüvvet çalışmaları ilk başlarda fütüvvetnâme diye bir eserden bahsedildiğini söyleyen Ahmed Tevhid mesela çok önemli bir tarihçimiz. Ama onun benim latin harflerine çevirdiğim bir makalesindeki bir ibareyi hatırlayınca gerçekten şaşırılmışım. “Fütüvvetnâme dedikleri bir eserde şunlar yazıldığı söyleniyor” gibi. O zamanlar yani 1910'larda 1920'lerde fütüvvetnâme diye bir şeyin varlığından ancak haberleri varmış. Ama sonradan bakıyoruz. Bunlar tespit edilmiş özellikle Muallim Cevdet'in, Fuat Köprülü'nün çalışmalarıyla ahilik çalışmaları ciddi bir ivme kazandı. Cumhuriyet dönemine geldiğimizde özellikle Abdülbaki Gölpınarlı'nın İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mecmuasında 1940'lı yıllarda, 1950'li yıllarda yayınladığı makaleleri ile pek çok önemli fütüvvetnâmeyi bir bir yayınladı. Şimdi Arap ve Fars'dan sonra müsaade ederseniz. Türkçe'de Türkiye'de yapılan çalışmalardan bahsetmek istiyorum.

İstanbul Ticaret Odası ile İktisat Fakültesi Gölpınarlı'nın fütüvvet konulu makalelerini toplayarak bir kitap haline getirdi. (*Hocamız, İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı isimli kitabın kapağını kameraya gösteriyor.*) Bu kitabı da mutlaka konu ile ilgilenenlerin temin etmesi, İktisat Fakültesi mecmuasındaki dağınık makaleleri bir arada bulundurması bakımından önemli. Burada ilk fütüvvetnâmemiz olan Burgazi Fütüvvetnâmesi'nin bir özetinden başka, Seyyid Gaybî Oğlu Fütüvvetnâmesi, Nasiri'nin Farsça Fütüvvetnâmesi gibi önemli fütüvvetnâmeler var. Fütüvvetnâmeler üzerine çok önemli bir çalışmadan da burada bahsetmek lazım. Ali Torun' un doktora tez aynı zamanda, Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnâmeler adlı eserde fütüvvetnâmelerden bahsettiği, belli başlı fütüvvetnâmeler ve fütüvvetnâmelerin içerisindeki halk bilimi edebiyatı unsurlarını da derlenmiş, toplanmış olduğu bizim için önemli bir kaynaktır.

Fütüvvetnâmeler konu olarak içlerinde konu birliği olan ama maddeten birbirinden çok farklı eserler. Şöyle ki, çok küçük hacimsiz olanları olduğu gibi hacimli fütüvvetnâmeler de vardır. 150-200 varaklı fütüvvetnâmeler de vardır. Mensur olanların yanı sıra manzum olanlar da vardır. Bizdeki mesela ilk fütüvvetnâme, Burgazi Fütüvvetnâmesi veya Çobanoğlu Fütüvvetnâmesi dediğimiz fütüvvetnâmenin 13. yüzyılda yazıldığı tahmin ediliyor. 13. yüzyılda yazılması son derece önemli. Bizim edebiyatımızın, yazılı edebiyatımızın Anadolu'da günümüze ulaşan nadir ürünlerinden biri bu demektir. Aynı zamanda fütüvvetnâmelerin Anadolu Türk edebiyatındaki ilk ürünlerden, ilk edebi türlerden biri olduğunu göstermesi bakımından önemli. Bir de ilk yazdığı eserlerden biri hani biliyorsunuz, edebi türlerin sonunda genellikle “name” vardır. Gazavatnâme, seyahatnâme gibi fütüvvetnâme de bunlardan biridir. Ve fütüvvetnâme ilk türlerden biri olması sebebiyle son derece önemli.

Manzum, mensur fütüvvetnâmeler var. Mesela 14. yüzyılın başlarında Şeyh Eşref b. Ahmet'in yazmış olduğu manzum fütüvvetnâme yani şiir şeklinde Orhan Bilgin Hoca tarafından yayınlanmıştır. Bu demek ki hemen hemen ikinci fütüvvetnâme oluyor. Radavi Fütüvvetnâmesi deminde ifade ettim, son derece önemli. Niye önemli? En hacimli en detaylı, yani dışarıda hemen hiçbir bilginin bırakılmadığı, bir fütüvvetnâme olması hasebiyle Radavi'den özellikle bahsetmek isterim. Radavi Fütüvvetnâmesi birkaç kere yayınlandı. Bunlardan biri, Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafında Fütüvvetnâme-i Kebir adıyla basıldı. Önce Rahşan Gürel tarafından doktora tezi yapıldı. Sonra başka araştırmacılar tarafından, önce Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından sonra da Diyanet Vakfı yayınları olarak iki kere daha Radavi Fütüvvetnâmesi yayınlandı. Bunlardan başka, fütüvvetnâmeler aynı zamanda başka daha doğrusu, Ahilik bir müstakil bir tarikat olmadığı için bir ahi aynı zamanda başka tarikatlara mensup olabiliyor. Yani Kadiri fütüvvetnâmeleri var, Bektaşî fütüvvetnâmeleri var. Bunlar daha ziyade tarikat fütüvvetnâmeleri, bu anlamda da yazılmış fütüvvetnâmeler var. Mesela Saffet Sarıkaya hocanın yazmış olduğu Fütüvvetnâme-İ Ca'fer Sâdık, bir Bektaşî fütüvvetnâmesi. Öğrencim Kâmil Ali Güneş ile beraber benim şahsi kütüphanemde olan bir yazma, Bektaşî fütüvvetnâmesini yine biz makale olarak yayınlamıştık. İbrahim Arslanoğlu Hoca, “Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvetnâme” adı ile yayınladı. Bu eser, aslında aynı zamanda Gölpınarlı'dan sonra bizde ilk yayınlanan fütüvvetnâmelerden biridir.

Belli bir mesleğe dayalı fütüvvetnâmeler olduğundan bahsettik. Bizim Türk edebiyatında da bunlar çok yazılmıştır. Hatta şurada şimdi bir eseri özellikle göstermek istiyorum. Fütüvvet konusunun Türk dünyasının nasıl her tarafında yayıldığını göstermesi açısından enteresan bir fütüvvetnâme göstereceğim size. Bu Semra Alyılmaz hocanın “Risale-i Müze-düzlük” yani çizme dikiciliği demek, Müze-düzlük. Bir ayakkabıcılık fütüvvetnâmesi. Yani özelde ayakkabıcı esnafının tavır ve davranışlarının nasıl olması gerektiği noktasında Türkistan'da yazılmış bir eser. Bir tarafında Arapça harfli kısmı bir tarafında da latinize olmak üzere. Bu bize iki şeyi gösteriyor. Hem nasıl meslek erbabına dair hususi meslek fütüvvetnâmelerin olduğunu gösteriyor. Hem de bu kültürün sadece Anadolu'da, Balkanlarda efendim İç Asya'da veya Ön Asya'da olmadığını orta Asya'ya kadar yaygınlaştığını görüyoruz. Yani aynı bizdeki fütüvvetnâmelerdeki hemen hemen her şeyin bu “Risale-i Müze-düzlük” kitabında da olması oldukça enteresan. Mehmet Şeker hocanın “Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik ve Fütüvvet-namelerin Yeri ve Seyyid Hüseyin el-Gaybi'nin Muhtasar Fütüvvet-namesi” diye eseri içinde Gaybi'nin fütüvvetnâmesi nin özet bir kitap ve nüshasının olduğu bir bölüm var. Tabii manzum fütüvvetnâmeler edebiyatımızda çok fazla değil.

Birini geçen sene biz yayınlamıştık. Tarsuslu Da'ının Manzum Fütüvvetnâmesi yaklaşık 2.500 beyitlik bir fütüvvetnâme. Oldukça enteresan eser, enteresan olmasının sebebi şu, genelde bizim fütüvvetnâmelerde ahilik kelimesi yerine genellikle fütüvvet kelimesi geçer. Ama burada “ahilik”, üstelik “ahılık” şeklinde kalın olarak “ahılık” diye bahsediyor. Bununla ilgili onlarca beyitin bulunması, bu eseri biraz daha Anadolu'ya daha milli daha yerli bir konuma çekiyor. Dönemi de 15 yüzyıl, yani tam Fatih döneminde yazılmış, Tarsus'ta kaleme alınmış bir fütüvvetnâme.

Bu yıl içerisinde şu an bildiğim kadarıyla baskıda, bizim bir İlahiyatçı arkadaşımız Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ ile beraber yayına hazırladığımız “İki Fütüvvetnâme” Amasyalı Sabuncuoğlu Şerafettin'in bir fütüvvetnâmesi ile Bursalı Can Hoca'nın fütüvvetnâmesini Ticaret Bakanlığı yayınladı. Yani şu anda baskıda yakında yayınlanacak diye düşünüyorum. Bu vesileyle yetkililere de buradan teşekkür ederim. Yani fütüvvetnâme çalışmaları bütün hızıyla devam ediyor. Bir örnek olmak üzere de size son olarak kütüphanemdeki el yazması bir Radavi nüshasını göstermek istiyorum. (*Hocamız, kitabın kameraya gösteriyor.*). Bu eserlerin günümüze kazandırılması bugüne kadar çevrilmeyenlerin çevrilmesi çok önemli. Ama bu çalışmaların böyle dağınık, savruk değil planlı programlı ve belli bir merkezden ve sadece işi ahilik ve fütüvvet çalışmak üzere olan akademisyenlerin, çevirmenlerin Arap, Fars dili konusunda uzman kişilerin istihdam edileceği böyle bir merkez ahilik ve fütüvvet araştırmaları daha doğrusu enstitüsü, benim bu işe başladığımdan beri yaklaşık 20 yıldır hep hayalim olagelmıştır. İnşallah bir gün bu gerçekleşir ve müstakil bütçesi, müstakil kadrosu olan böyle bir enstitü gerçekleşir ve orada hakikaten bu işi seven bilen ve bu ahilik konusuna gönül veren akademisyenlerin, araştırmacıların bulunduğu ciddi bir enstitü kurulur diye ümit ediyorum.

Moderatör Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

İnşallah sayın hocam teşekkür ederim. Ben bu arada tekrar İsmail Bey'e dönüp sizin kısmen bahsetmiş olduğunuz zanaatların, zaviyelerin İbni Batuta Seyahatnamesi'ne nasıl yansıdığını sormak istiyorum. Sayın hocam, kısaca onlardan da bahsedebilirsiniz çok sevinirim.

Prof. Dr. İsmail ÇİFTÇİOĞLU-“İbn-İ Batuta Seyahatnamesine Göre Anadolu'da Ahilik”

İbni Batuta, uğradığı zaviyelerde ahilerle karşılaşılıyor. Seyahatleri sırasında 35'in üzerinde şehir ve beldeye uğradığını görüyoruz. Bir keresinde zaviye sahibi ahi yani “Önder” diye de geçiyor. Bunun mesleği var, zanaatı var. Tabii ayrıca zaviyelerde bulunan yiğitlerin fityan dediğimiz yiğitlerin, gençlerin gün içinde çalıştıklarını görüyoruz. Yani bunlar boş durmuyorlar,

gün içinde alın teri ile çalışıyorlar. İkindiden sonra zaviyeye döndüklerinde Önder'e yani zaviye sahibi ahiye kazandıklarını teslim ediyorlar. Peki, ne oluyor bu paralar ile? Zaviyenin ihtiyaçları karşılanıyor. Çünkü zaviyelere misafirler geliyor, yabancılar geliyor. Dolayısıyla ahi zaviyelerinin zaten fonksiyonu onları misafir etmek. Seyyahımız ziyaret ettiği şehirlerde değişik zanaat mensuplarıyla karşılaşılıyor. Mesela Denizli'ye uğradığında çarşıdan geçerken dükkânlardan ahilerin çıkıp kendisini karşıladıklarını söylüyor. Yani şehirde iş yeri olan çarşıda dükkânları olan ahiler var.

Hatta yine bu seyahati, Ramazan Bayramına da denk geliyor. Ramazan Bayramı'nın 1. günü yörenin hükümdarı İnanç Bey'in askerleri ile arza endam ettiğini söylüyor. Arkasından da ahilerin geçit yaptığını söylüyor. Yani zanaat sahipleri bu ahiler, davul zurna borularıyla hatta kendilerine özgü bayraklarıyla tepeden tırnağa silah kuşanmış bir vaziyette geçit yapıyorlar. Hatta ihtişam yarışına girdiklerini söylüyor, İbni Batuta. Ve bu geçiş sırasında kurban edilmek üzere hayvanlar ve ekmek yükleri taşıdığını söylüyor. Daha sonra da bu hayvanları kurban ettiklerini, ekmeklerle beraber fakir fukaraya bunları dağıttıklarını söylüyor. Evet, yine Sivas'ta Ahi Bıçakçı Ahmet'ten bahsetmesi, Antalya'da ilk uğradığı zaviye sahibinin bir derici ustası, boya ustası olarak söylemesi, Ahilerin diğer zanaatların yanında, bu tür meslekleri de icra ettiklerini göstermektedir.

Burada ahilerin ahlakına dair birkaç cümle ile bahsetmek istiyorum. İbni Batuta ahilerin ahlakına büyük hayranlık duyuyor. Dünyada onlar gibi ahlaklısını, erdemlisi görmedim, diyor. Ve onların onların sevgi ve kolaylıkta Şiraz ve İsfahan ahalisinden daha ileride olduğunu söylüyor, İbni Batuta. Gerçekten de zaviyelerde, ziyaret ettiği şehirlerde defalarca bu şeye tanık oluyor, seyyahımız. Ahilerin yabancıları misafir etmede sadece misafirlik değil, onların her türlü ihtiyaçlarını karşılama, mesela altınlarına binek verme. Aynı zamanda seyyahımız, bu misafirlerin haydutlar tarafından eğer malları gasp edildiği ise eşkıyalar tarafından alı konuldu ise bunlardan kurtardıklarını söylüyor. Sadece misafir etme değil aynı zamanda asayişini temin etme durumunu da görüyoruz.

Diğer taraftan yine ahilerin bazı şehirlerde, mesela Kayseri'ye uğradığında orada yörenin törelerden birinin, hükümdar bulunmadığı zaman ahilerin şehirde yönetimi ellerine aldıklarını söylüyor, bir nevi hükümet ettiklerini söylüyor. Bunu biz Ankara'da Ankara ahilerinde de görüyoruz. Yine Bursa'da aynı şekilde, şehrin müdafasında Kayseri'de moğollara karşı şehrin savunmasında ahilerin çok büyük rolü var.

Biraz farklı konuya geçiyoruz ama Alaaddin Keykubat'tan sonra II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in tutumu nedeniyle, onun yönetimi zamanında bir nevi dışlanıyor ahiler. Türkmenler de dışlanıyor. Hatta Ahi Evran'ın, Kırşehir'e bu sebeplerden dolayı gittiği yönünde de yorumlar vardır. Burada tabii İbni Batuta'nın oldukça tasvirleri var. Ahilerin davranışlarıyla, tavırlarıyla, buyruklarıyla, ata binişleri ile adeta bir hükümdar gibi hareket ettiklerini söylüyor. Tabii seyahatimizin zaviyelerdeki gündelik hayata dair önemli izlenimleri var, tespitleri var. Birkere zaviyelerde yiğitler, fityan dediğimiz gençler, günlük işlerine gidiyorlar, kazançlarını elde ediyorlar. Bunlar zaviyeye döndükten sonra biraz önce de ifade ettiğimiz gibi kazandıklarını öndere yani zaviye sahibine teslim ediyorlar. Diğer taraftan eğer o gün misafir gelmişse, bir yabancı gelmişse beldeye, o şehre ahiler, yiğitler onu misafir ediyorlar. Her türlü ihtiyaçlarını karşılıyorlar. Bu onun ayrılacağı güne kadar devam ediyor. Yani 3 gün olabilir, 6 gün olabilir. Daha fazla da olabilir. Ama 3 gün genellikle bir gelenek haline gelmiş. Hatta ilginçtir İbn Batuta Erzurum'u ziyaret ediyor. Orada kendisini 130 yaşında bir zaviye sahibi karşılıyor, zaviyesinde misafir oluyor. İkinci gün İbni Batuta müsaade alarak gitmek istiyor. Fakat Ahi Tuman isimli zaviye sahibi buna güceniyor. Ve şöyle diyor; “sen eğer böyle yaparsan, bu şehirde bizim itibarımızı yok edersin.” Yani gerçekten ahi zaviyelerinde misafirlik çok önemli bir husus. Bakıyoruz misafir gelmediği takdirde yine beraberce yemeklerini yiyorlar, türkü söylüyorlar, sema ve raks ediyorlar. Tabii bunlar tasavvufi tabirler. Sema ve raks, değerli hocalarımın da bildiği gibi, yani sufinin zahiri ve batını şeyleri işitmesi anlamında. Bildiğimiz klasik anlamda tabirlerden farklı bunlar. Sadece buralarda değil mesela Antalya'da, Denizli'de, mesela Denizli ziyaretinde büyük bir sofraya oturuyor yemek yendikten sonra Kur'an-ı Kerim okunuyor. Daha sonra da yiğitler raks ve semaya başlıyorlar. Diğer taraftan yine Antalya'da güzel bir örnek görüyoruz. Aynı şekilde burada da ahilerin yemeği yedikten sonra semaya başladıklarını söylüyor, İbni Batuta. Diğer taraftan Bursa'da Ahi Şemsettin'in aşure günü büyük bir ziyafet verdiğini söylüyor. Akşamleyin bu şölene askeri ricali⁷³ ve halkı davet ediyor. Ve akşam iftar edildikten sonra güzel sesli hafızlar Kur'an-ı Kerim'den ayetler okuyorlar. Diğer taraftan bu toplantıda halka bir vaaz da veriliyor. Vaaz sonra da yine semave raks başlıyor. Evet, yani ahiyelerde misafirperverlik var. Onu dilerseniz diğer bölümde anlatalım.

⁷³ Erkân, insanlar, özellikle yüksek rütbeli kişiler

Moderatör Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Hocam teşekkür ederim. Vakti de epeyce kullandık. Takipçilerimizden gelen sorularla devam etmek istiyorum. Umumiyetle Fatih Hoca'nın konuşmalarından hareketle sorulmuş sorular ya da yorumlar diyelim.

Bir takipçimiz sorusunda; “*Ahilik İran'dan gelmiştir*” diyor.

Herhalde o zaman İran'ın bir Selçuklu ülkesi, bir Türk devleti olmasından hareketle İran'dan da gelmiş olabilir, diyorum. Siz ne dersiniz Fatih Hoca'm?

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL-“Ahilik Bilgisinin Kaynakları”

Tabii Selçuklu topraklarıydı oralar. Yani eşzamanlı yani aslında bu fütüvvetnâmeler tarihine baktığımız zaman İran'da da 13. yıldan daha eski döneme yazılmış fütüvvetnâme yok zaten. O yüzden eğer metinlerden kaynakları söyleyeceksek bu doğru olmaz. Bizde de çok eski fütüvvetnâmeler vardır.

Buradaki problem İsmail hocamın alanına giriyor daha çok. Elimizde maalesef, Köprülü bunu çok açık bir şekilde söylüyor. Yani orijinal 13. yüzyıldan kalma, 12. yüzyıldan kalma elimizde orijinal yani yakın zamanlarda çoğaltılmış, vakfiyeler, vakıfağmeler vesaire var. Ama resmî belgeler, sahih belgeler elimizde bulunmadığı için ahiliğin tarihine dair yazılar yani ahilik tarihi yazılacak olsa önümüzdeki en ciddi problem, o döneme kendi orijinal dönemine ait, yani ahiliğin ilk kuruluş dönemlerine ait belgelerin eksik oluşudur.

Moderatör Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Bir takipçimiz sorusunda; “*Hekimlik üzerine fütüvvetnameler var mıdır?*” diyor.

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL-“Ahilik Bilgisinin Kaynakları”

Bisatgırlık diye var. Doğrudan doğruya hekimlik fütüvvetnâmesi görmedim. Ama bisatgırlık yani ilaç yapıcılığı sağaltıcılık⁷⁴ falan gibi yani aşağı yukarı hekimlik diyebiliriz. Böyle bir meslek fütüvvetnâmesi var.

⁷⁴ Halk ağzı. Sağlığa kavuşturma, iyileştirme, şifâ verme işi, mesleği.

Moderatör Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Mehmet Engin Yorulmaz isimli takipçimiz bir yorum yapmış; “*Ahilik teşkilatlarının kendi dönemindeki yetkileri ile günümüzdeki ahilik teşkilatı geleneğini yürüten kuruluşlarının yetkileri arasında farklar nelerdir? Bugünkü yetkileri yeterli buluyor musunuz?*” diyor.

Ama günümüzde ahilik teşkilat yok.

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL-“Ahilik Bilgisinin Kaynakları”

Evet, bugün ahilik teşkilatı diye bir teşkilat yok. Esnaf odaları var. Ben her zaman söylüyorum. Yani onları ahi ocaklarının yerine koymak ya da onların kendilerini postnişin gibi görmeleri yani ahi zaviyesinin, fütüvvet zaviyesinin günümüzdeki postnişini, emanetçisi olarak görmeleri çok yanlış bir şey. Çünkü esnaf odaları sadece meslek erbabının haklarını korumak üzere kurulmuş teşkilatlar. Yani vatandaşın bir şikâyeti olduğu zaman onu esnaf odasına götürmüyor da tüketici haklarına götürüyor. En büyük fark burada, yani meslek ahlakından ziyade meslek savunması durumunda. O yüzden mantık olarak kabul edilebilir bir şey değil. Yetki meselesine gelince, özellikle ahiliğin zayıfladığı yahut çeşitli ekonomik sebeplerle devletin de mecbur kalıp ticari konuları kendi uhdesine aldığı 17. yüzyıldan itibaren olan kısmı yok sayarsak yetkileri son derece büyük. Cezalandırma, kendi içerisinde uygulamalardaki serbestiyet vesaire şimdiki esnaf odalarından çok fazla. Yani ben burada şimdiki esnaf odalarını zemmetmek⁷⁵ yahut da onları töhmet altında bırakacak bir şey söylemek istemiyorum ama kuruluş amaçları, hizmet noktaları, hizmet ettikleri kitle itibarıyla son derece farklı kurumlar. Bunları birbiri ile karşılaştırmak oldukça zor, o yüzden.

Moderatör Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Teşekkür ederim hocam. Son olarak şundan bahsederek toplantımızı tamamlamak istiyorum. Sizin de ifade ettiğiniz gibi bu tarihi belgelerin, ahiliğin kaynaklarının ortaya çıkarılması, yayınlanması bunların belki her seviyeden okura hitap eden versiyonlarının hazırlanıp onların istifadesine sunulması gerekmektedir. Diğer yandan kitle iletişim araçlarıyla, etkiye son derece açık olan insanlarımıza bir değer kazandırılması açısından ahilik adap ve uygulamalarının, prensiplerinin son derece önemli olduğu muhakkak.

⁷⁵ Yermek, çekiştirmek, dedikodusunu yapmak

Son sorumuz Şu olsun, ‘‘Ahilik günümüz insanına, günümüz dünyasına neler verebilir? Biz buradan hangi çıkarımlarda bulunabilir ve nesillerimizin istifadesine sunabiliriz?’’

Bu sorumuzu her iki hocamıza da sormuş olalım. Bu konudaki cevapları ile programımızı tamamlamış olalım. nce Fatih Hoca’m, buyurun siz baŐlayın lütfen.

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL-‘‘Ahilik Bilgisinin Kaynakları’’

Dönüştürmek diyorlar, yani veya güncellemek. Ama bunu yaparken, bu güncellemeyi yani ahiliği günümüze uygulamak. Fütüvvet diyoruz, fütüvvetin aslı gençlik demek. ‘‘Feta’’dan geliyor. Feta ‘‘genç’’ demek. Şimdi, aslında tam söyleyecek olursak, hani delikanlılık deriz ya, racon. Fütüvvet tam olarak racondur. Yani racon kitabıdır. Yani bir delikanlı, daha doğrusu delikanlı derken sadece erkek anlamda söylemiyorum. Erkek olsun kız olsun bir yiğidin nasıl davranması gerektiğini, onda olması gereken özellikleri, prensipleri anŐatan eserlerdir kısaca. Tabii ki fütüvvetnâmelerin kendi içinde de dönüŐümleri olmuştur. Yani 13. yüzyılda yazılmış fütüvvetnâme ile 19. yüzyılda yazılmış bir fütüvvetnâmeyi sosyolojik hadiseler bakımından, yaklaşım, dünyaya bakış, kullandığı kelime ve kavramlar bakımından karŐılaŐtırdıĐımız zaman bunların arasında da ciddi farklılıklar olduğunu gözlemleyebiliriz. Yani değişen dünya Şartları bunu zaten getiriyor.

Ama günümüzde zaten böyle bir fütüvvet geleneğinin olmadığı bir ortamda gençlerimizi nasıl ahi ahlakına yaklaŐtırılabiliriz? Sorumuz bu.

Temel kuralları deĐiŐtirmeden, mesela ahi, sabahleyin kalkınca evdekilere, annesine, babasına günaydın der. Efendim, sabahleyin kişisel temizliğini yapar. DiŐini firalar, aynada kendisine bakar, okula gitmeden önce kılığına kıyafetine kendisine bir çeki düzen verir. Yolda yürürken gördüğü insanlara selam verir, merhaba der. Otobüse binerken büyükler, yaŐlılar, sakatlar, varsa onlara öncelik verir. Büyükleri varsa bindiğı araçta onlara sayĐılı olur onlara yer verir. Yaşlı biri, hamile biri varken kendisi oturmaz. Okulda arkadaŐlarıyla daima iyi geçinir. Onlar hakkında kötü bir Şey düŐünmez. Sınıfa girdiği zaman hocasına sayĐılıdır. Ondan en üst düzeyde yararlanmayı sağlar, gibi yani bir tarihteki ahinin günümüz gencine uyarladığımızda davranış biçimleri nasıl olur, onları uygulamak lazım. Yoksa mesela ben ahilerde yemek adabı diye bir makale yazmıŐtum. O ftvvetnmedeki yemek adabını bugün insan nasıl anlatamazsınız. Her Şeyi farklı, tek sofrada yemek yemiyor, tek bir ortadaki tencereden yemek yeniyor vesaire. Her Şey deĐiŐti ama bunları özü aynı kalmak kaydıyla bugüne uyarlamak, dediğiniz gibi çok hoş bir Şey olur. Bir modern fütüvvetnâme yazmak. Belki de günümüz gencine, günümüz insanına hitap eden ama özü bozmamak kaydıyla modern fütüvvetnâmeler, adı fütüvvet olması da Őart değil. Yani bu

sadece kitap olarak düşünmemek lazım. Bu bir belgesel olabilir, bir çizgi film olabilir, sinema filmi yani fütüvvet ahlakını özüne alan bunu çok böyle dayatmacı olmayan bir tarzda ifade eden güzel senaryolar yazılabilir. Ama hep benim dediğim bu enstitü meselesi geliyor. Yani böyle bir araştırma merkezinde böyle bir enstitüde çok değişik bilim dallarından çok değişik disiplinlerden insanlar yani iktisatçısından sosyoloğuna psikoloğundan edebiyatçısına kadar her alandan insanların araştırmacıların bulunacağı, büyük yüzlerce akademisyenin çalışacağı bir muayyen enstitüden bahsediyorum.

Moderatör Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Teşekkür ederim Fatih Hoca'm. İsmail Hoca'm buyurun, siz ne dersiniz bu hususta?

Prof. Dr. İsmail ÇİFTÇİOĞLU-“İbn-İ Batuta Seyahatnamesine Göre Anadolu’da Ahilik”

Şimdi tabii, ahilik çok geniş kapsamlı bir teşkilat. Yani yalnızca esnaf ve sanatkar, ticaret vesaire değil. Ahiliğin içerisinde, biz yerine göre biraz önce de bahsettiğim bir bellek anısını görüyoruz. Yerine göre asayişini temin eden bir kimseyi görüyoruz. Yerine göre ziraatla uğraşan bir kişiyi görüyoruz. Yöneticiler var içerisinde, hatta bazıları hükümdarlarının ahi teşkilatın bizzat içinde olduğunu görüyoruz.

İşte böylesine toplumun katmanlarını kuşatan bir teşkilatın, tabii ki asırlar öncesinden bize verdiği mesajlar var. Bu mesajlar aslında çok açık. En başta alın teriyle geçinmeyi, doğruluğu, dürüstlüğü, haksızlık etmemeyi, misafirperverliği, fakir fukarayı gözetmeyi yine aynı şekilde ticarete, iş hayatında dürüst olmayı güzel ahlak sahibi olmayı. Bunlar çok önemli paha biçilemez, hazine değerindeki kavramlar. Elbette bunlara biz sahip çıkmalıyız. Bu mesajların değerini bilip ona göre pratikte uygulamalıyız. Yani şunu demek istiyorum; toplumumuz, sosyal ahengin tesisinde katkısı olan bu mesajları çok yerinde okumalı, doğru okumalı. Aynı zamanda birlik ve beraberliğimizin pekiştirilmesinde çok önemli katkısı var. Bu saydığımız değerlerin, bu mesajların belirli günlerde değil yılın her gününde hatırlamalıyız. Sadece hatırlamakla kalmamalı aynı zamanda bunları pratiğe geçirmeliyiz diye düşünüyorum

Moderatör Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Çok teşekkür ederim İsmail Hoca'm. Ben de son söz olarak şunları söylemek istiyorum. Sahip olduğumuz değerlerin farkına varmalıyız. Türk milleti olarak edebiyat geleneğimizde nasihat kültürünün son derece zengin olduğunu biliyoruz. Bizim yaşadığımız problemleri başkalarının

bulduğu çözüm yollarıyla halletmek yerine geçmişte atalarımız meselelerini nasıl çözüyorlardı? Onların başvuru kaynakları nelerdi? Bizim de tekrar o kaynaklara yönelip onları günümüz hayatına taşımamız gerekiyor. Bunları yeri geldiği zaman modernize ederek, yeri geldiği zaman güncelleştirerek yeni insanın, günümüz insanının istifadesine sunmamız icap ediyor. Çünkü artık ithal çözümlerle başka kültürlerin kendi problemlerini çözmek kaygısıyla ürettikleri çarelerle bizim dertlerimize derman olunamıyor. İthal çarelerle, bir yönden bir taraftan eksik bırakılıyoruz. Bu sebeple sıkıntı yerelse çözümünü de yerelde arayıp kendi değerlerimizde bulmak durumundayız. Bu konuda ahilik ve ahiliğın tarihi kaynakları bizim istifademize çok fazla malzeme sunmaktadır.

Günün birinde inşallah Fatih Köksal Hoca'mın önerisi üniversitelerde gerçekleşir. Ahilik araştırmalarının bir enstitü bünyesinde toparlanması, değişik disiplinlerden araştırmacıların ahiliği bütün yönleriyle ortaya koyabilmeleri bizim de arzumuzdur. İnşallah o günleri, o çalışmalarını yapabileceğimiz fırsatları yakalayabiliriz.

Kıymetli hocalarıma, değerli takipçilerimize teşekkür ediyorum. Sayın rektörüme bize böyle bir imkân sağladığı için çok teşekkür ediyorum. Kendileri programı takip ederek bize bu husustaki desteklerini de ifade etmiş oldular. Başka programda yeniden görüşmek üzere. Allah'a emanet olun

Ahi Sancağı

Sancak, devleti tertip ve teşkil eden milletin hüviyetinin remzi ve mevcudiyetinin timsalidir.

Ahilik teşkilatında sancığın hükümdara ve Ahilik merasimlerinde devletin üst düzey yetkili kişilerine takdim edildiği görülmektedir.

Kırşehir Müzesi'nde bulunan Ahilik teşkilatının bilinen en erken tarihlili sancığı müzede 2007-18 (E) envanter numarada kayıtlı bölümde yer almaktadır. Sancak 1904 tarihlidir.

Üzerinde II. Abdülhamid'e ait tuğra yer almaktadır. Dikdörtgen formdaki sancığın iç orta kısmındaki kırmızı alanda bir adet hilal ve tuğra bulunmaktadır.

II. Abdülhamid'e ait tuğranın sağ üst kenarında "El Gazî" yazısı bulunmaktadır.

Hilal içerisinde, "bimübeyyineti tefikati Rabbaniyye meliki devleti'lalyyeti'l Osmanıyye" (Cenab ı Allahın yardım ve desteğine dayanan Yüce Osmanlı Devleti) ibaresi yer almaktadır.

Orta zeminde hilal ve tuğranın etrafında enine altı adet içinde Enfâl Suresi'nin 72. ve Râd Suresi'nin 24. ayetlerinin işlendiği yazı şeritleri bulunmaktadır.

Orta zemin etrafında yer alan geniş yeşil kuşağın üst bölümünde yer alan iki bordürün içinde Bakara Suresi'nin 255. ayeti olan Ayete'l Kürsi, alt bölümde yer alan iki bordürde ise Enfâl Suresi'nin 65. ve 66. ayetleri işlenerek yerleştirilmiştir.

Sağ ve sol kenarlarda bulunan boyuna yerleştirilen ikili bordürlerin içlerine yine Enfâl Suresi'nin 15, 16, 17 ve 18. ayetleri devamı sağlanarak işlemelerle yerleştirilmiştir.

Sancığın yüzey süslemesinde kullanılan bezemelerde Arapça sülüs yazı yer almaktadır.

Ayetlerin bitiş noktalarında küçük hatayı çiçekleri, orta zeminde iki, üst iç bordürün içinde bir, alt kenar bordürlerin içlerinde birer adet olmak üzere toplam beş adet yerleştirilmiştir.

Sancakta yer alan kırmızı renk; gücü, şهادeti sembolize ederken

yeşil renk ise İslamiyet ve Ahiliğin ticari boyutunun hareketliliğini ve dinamizmini temsil etmektedir.

10. Erciyes Üniversitesi Ahilik Paneli

Moderatör

Prof. Dr. Mehmet Kasım ÖZGEN

Panelistler

Prof.Dr. Aygül AYKUT- “Sanat ve Zanaatın Ahilik Geleneğindeki Yeri ve Günümüze Yansımaları”

Prof. Dr. Muharrem AKOĞLU- “Ahilik, İlke ve Etkileri”

Moderatör Prof. Dr. Mehmet Kasım ÖZGEN

Başta Sayın rektörüm olmak üzere bütün misafirlerimizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Bugün iki değerli konuğumuz var. Ahilik paneli ile ilgili konuşmacı olarak kendileri burada bizimle. Ahilik ile ilgili bir sunum yapacaklar. Genel anlamda Ahilik, bütün medeniyetlerde özellikle İslam medeniyetinde sivil hayatın çok büyük bir fonksiyonu olarak iş görmüş. Mesela İslam dünyasında, Araplarda fütüvvet olarak Türk dünyasında özellikle Selçuklularda ahilik yani alplik, alperenlik kültür olarak, batıda şövalyelik olarak ama özellikle 13. yüzyılda bizde Ahilik Teşkilatı ile ön plana çıkmıştır. Bu o kadar önemli teşkilattır ki sosyal erdemler anlamında bütün toplumu ticarete, sanatta, dinde gelişmede bir arada tutan sosyal erdem olarak ön plana çıkıyor. Dolayısıyla aslında Ahilik, toplumdaki adaleti, cömertliği, yiğitliği yani bu erdemleri ön plana çıkaran ve toplumsal dayanışmayı sağlayan çimento görevi gören çok önemli bir teşkilat. Ve bu teşkilat 13. yüzyılda atalardan bize kalan en büyük miras olarak karşımıza çıkıyor. Biz de bugün atalardan bize miras kalan bu ahilik kurumu günümüz açısından hala önemini koruyor. Önemini ortaya çıkarabilmek, bize örnek teşkil edecek bu ahilik sistemini yeniden anlamaya çalışıp canlandırmak bizim de görevimiz ve bu panelinde bu konuşmanın da ana konularından biri budur.

Sözü uzatmadan konuklarımı ve konularını size tanıttıktan sonra konuşmayı kendilerine vereceğim. Birinci konuşmamız, Prof. Dr. Aygül Aykut hocamız, Güzel Sanatlar Fakültemizin Öğretim Üyesi ve aynı zamanda Güzel Sanatlar Fakültemizin Dekanı kendileri, “Güzel Sanat ve Zanaatın Ahilik Geleneğindeki Yeri ve Günümüzdeki Yansımaları” konulu konuşmalarını yapacaklar. İkinci kıymetli konuğumuz Prof. Dr. Muharrem AKOĞLU “Ahilik, İlke ve Etkileri” ile ilgili bize bir konuşma yapacaklar. Kendileri Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi aynı zamanda Stratejik Araştırmalar Merkezi (ERUSAM) Müdürü.

Ben Şimdi sözü Prof. Dr. Aygül Aykut hocama bırakıyorum. Ve Şunu sorarak Aygül hocama sözü vermek istiyorum.

Bizim sanat ve zanaat denildiğinde karşımıza çıkan en önemli konu estetik Şuur. Estetik Şuurumuzda Ahilik geleneği nedir? Ahilik geleneği estetik Şuurumuzda karşımıza nasıl çıkmıştır? Bununla ilgili soruyu sorarak konuşmayı size tevdi ediyorum. Sremiz 15 dakika, 5 dakika da toleransımız olabilir. Süreyi serbest bir Şekilde kullanabilirsiniz, buyurun Sayın hocam.

Prof. Dr. Aygül AYKUT-“Sanat ve Zanaatın Ahilik Geleneğindeki Yeri ve Günümüze Yansımaları”

Çok teşekkür ediyorum kıymetli hocam. Kıymatli Rektörüm, kıymetli misafirlerimiz ve bütün hazirunu sayĐı ile selamlıyorum. Böyle bir güzel etkinlikte konuşmacı olmaktan çok heyecanlıyım. Umarım syleyebileceklerimi kapsamlı biÇimde iletebilirim sizlere. Bunu bir sohbet ortamı olarak düşünüyorum. Ben sanat ve zanaat üstünden giderken onları iki kavram üstünden birleŐtirmeyi uygun buldum. Çünkü ahilik çerçevesinde, aslında bir meslekten söz etmiyoruz. Söz ettiğimiz Şey insan. Ve insanı ele aldığımızda insanla estetik aslında felsefede birlikte işlenen konudur. Ve bu manada Ahilik zaten insanı ve insanın kim olduğunu yeniden tanımlayan bir teşkilat gibi görünse de onun arkasında koskocaman bir milli Şuur bilinci var. Ve bu milli Şuur bilincini de değerler sistemine oturtan bunun da aslında sistemini yeniden oluşturan arkasında da felsefi anlayıŐları, yapıları gördüğümüz genel çerçeve de değerlendirebileceğimiz pek çok insanla ilgili alana ağılan koskocaman bir insanlık dünyasından, koskocaman medeniyet yaratan bir milli Şuur bilincinden de bahsetmek istiyorum.

GirizĐâhı zaten yaptık, estetik ve insanla ilgili konuşacağımı söyledim. Medeniyet tarihinden bahsederek aslında insanın huzur ve adil yaşamla ilgili olarak ve sınıf farkı, adaletsizlik gibi insanla ilgili olan her türlü insan odaklı ve maddiyata dayalı, bugün de insan ölçüsünün aslında ne olduğunu tartışmamız gereken bir durumda olduğumuzu, insan ve medeniyet arasındaki iliŐkiden biliyoruz. Çünkü insanlar tarihi sadece huzur tarihi değil ondan çok savaŐlar, adaletsizlikler tarihi olarak da karşımıza çıkıyor. Durum böyleyken biz halen bir takım reğeteler arıyoruz. Bu sorunları ne ile çözebiliriz? Diye. Pekçok felsefi anlayış, yaklaşım geliŐtirdik. Sanat yaptık, kültür oluŐturduk. Ve tüm bu olumsuzluklar ile ilgili en başa çıkamadığımız Şey de kapitalist ya da Şu anda iÇinde bulunduğumuz neokapitalist düzen. Yani maddi ve mana arasında gidip geldiğimiz bir dünya.

Ahilik anlayışıyla veya kavramıyla, insan ve iktisat kavramının birbirini tanımladığı bir genel bir çatı ile karşılaşılıyor. İşte bu noktada ahilik ile estetik insan bağlamında bir araya geliyor. Ahengi ve kaynaşmayı sağlayacak olan, bütünlük oluşturacak olan bir çerçeve olarak bugün estetiği sizlere sunmak istiyorum. Bugün ne kadar önemini kaybetmiş görülse de aslında İslam inancı ile birlikte Türk örf ve adetlerine dayanması bakımında milli karakterimizin oluşmasında çok önemli bir güce sahip olduğunu görmekteyiz Ahilik anlayışının.

Estetik anlayış dediğimizde aslında biz neyi aklımıza getirmeliyiz. Güzelliği hissetmeyi ya da bulmaya çalışmayı ve bizim madde ile ilişkimizde demde olmayı ve güzelliği anlamak için onun özüne inmeye ve bu yeterliliğe sahip olan insan tanımını anlamamız gerekiyor. Çünkü her insanda doğuştan güzelliği anlama ve her kültürün de kendine has bir güzellik anlayışı var. Türklerde asırlarca madde ve mana boyutunu birlikte yaşamışlar ve bunun İslam anlayışında, büyük iman aşkıyla ile beraber hayatlarının her cephesinde kuşatmış olduklarını ve bunun da biz o ecdadın torunları olduğumuzun şu anda bilincinde olmamız gerektiğini, hani ”muhtaç olduğumuz kudret damarlarımızdaki kanda olduğu” gibi. Bunun adına epigenetik⁷⁶ diyorlar ama bu milli bilinç. Aslında bu milli şuur estetik bağlamında bizim ejdadımızdan bize aktarıldığı savı üstüne, argümanı üstüne oturtum aslında konuşmamı.

Türklerin kadim kültüründe “güzellik” “aşkla” daima bütünleşmiş ve bir yaşama sevincini ifade etmiş. Buna karşılık birçok medeniyet “aşka” olan inanç ve bağımlılığını kaybettiğini özellikle de pozitivizmle kaybettiğini görüyoruz. Bu bağlamda Kısakürek şöyle söylüyor, “Allah'ın aşksız insana ve cemiyete rızası yoktur.”

Şeriatı ise bu durumla ilgili edebiyatta insanı etkileyen duyguların yaşantıları ile ilgili ilişkisini açıklayan bir örnek sunuyor bize. “Bugünlerde her şey insanın bu dünyada hissettiği eksiklik açısından bakıyorum. İnsanın dünyadaki bu eksiklik hissi onda birkaç duygu meydana getirir. Bunlardan birisi “Gurbet” duygusudur. Gurbet duygusu ıstaraba neden olur. Ruhların ıstarab ve rahatsızlığının iyilik ve yücelik ölçüsünde arttığını görürüz. Edebiyatta acı, ıstırap ve kederi işleyen tüm edebi eserler el üstünde tutulurken neşe ve sevince konu edinen eserler rağbet görmezler” diyor.

⁷⁶ Biyolojide, DNA dizisindeki değişikliklerden kaynaklanmayan, ama aynı zamanda ırsi olan, gen ifadesi değişikliklerini inceleyen bilim dalıdır.

Burada bir ürünün biçimsel özelliği dışında kişiye verdiği duygu ve kişinin eserde kendine yakın bulduğu hissiyatın beğeni ya da etkilenme oluşturduğunu vurgulanmaktadır. Sadece edebiyatta değil, sanatın her alanında ürünlerde bu durum etkin olarak karşımıza çıkar. Estetik anlayış sadece bir eserin deneysel yani görsel ilke veya şekli biçimine göre değil, aslında görünen şeyde bizim zihnimizde yani şuurumuzda hatırlama ve özlem duyma şeklinde bazen bir nesneye baktığımızda örneğin babalarımızdan atalarımızdan kalan bir nesneye baktığımızda onunla iletişime ve bir duygu durumuna geçeriz.

Bazen hiç olmadık bir şiir ya da şarkı, bizi geçmişte ya da geçmişteki duygu durumlarındaki bir noktaya dahi taşıyabilir.

O yüzden sanatın ve kültürün böyle bir etkilenme gücüne sahip olduğunu biliyoruz. Ve sanat da bizim için hayatımızda olmazsa olmaz bir kavramdır. “İnsan yok iken sanat da yoktu” diyor ünlü sanat tarihçi. Böyle bakınca biz geleceğe dair bir asr- 1 saadet⁷⁷ devri oluşturacaksak aslında bir medeniyet inşa etme gücünden ve inanç sisteminden bahsediyorsak bunun nesnelere ilişkimizi tanımlayan estetik şuur ve bilincimizle ilgili olduğunu anlamış ve kavramış olalım isteriz.

Mehmet Batman insanın kendi varlığının özünden uzaklaşmasını gerçekten fert olarak insan hiçbir şey da bugün kıtada küçük görünmedi ve küçük düşürülmeli diyor. Medeniyet hiç bir çağda bugünkü kadar şahsiyetleri silen bir sistem haline getirilmedi ve makina ile insan arasındaki ilişki hiç bu kadar hani ve devlet arasındaki ilişki, yaşam şartlarını bir tertibe sokmadı. Ve aynı heyecanları ve düşüncelere güzel basmakalıp olarak bu kadar insanı birbirine benzeyen özgünlüğünü kaybettiğinden bahsediyor getirdiğinden bahsediyor. Burada bir yabancılaşmadan söz ediyoruz ve bu yabancılaşmaya açmak için insan gerek felsefeyle söyledik gerekse kapitalizme ürünleriyle bu makina egemenliği insanın özünü, özgür düşünmeyi ya da hürriyet dediğimiz bu kavramları farklı felsefelerle çözmeye çalıştı. Ama halen daha aslında çağın trajik olarak bir şekilde bu karanlık içinde olduğunu söylüyoruz. Sanatta hissel anlamda, kültürel anlamda bu karanlıktan insani bağlamda tehditler altında olduğunu ve artık elde olan bir sanatın değil de yani ya da kötü bir sanatın değil de yine tüketimi eleştiren bir sanatsal anlayışın ortaya çıktığında bahsedebiliriz. İnsanın bu durumda pozitivizm ve sonrasında büyük bir hayal kırıklığı içine olduğunu ve

⁷⁷ Asr-1 Saadet, İslam tarihinde Muhammed'in hayatta olduğu döneme denir. Arapça "Asr" ve "Saâdet" kelimelerinden meydana gelen asr-1 saâdet terimi “mutluluk dönemi, insanların en bahtiyar oldukları çağ” anlamına gelmektedir.

makinalaşmanın birçok filmde de işlendiğini görmüşsünüzdür. Charle Chaplin'in Modern Zamanlar isimli filmi nasıl makina ile içli dışlı olduğu işlenmişti.

Şimdi sanattaki renk, biçim, aldı ya da duygu diyalektiğinden biraz bahsedeceğim. Çünkü bu diyalektiğin temelini çözen felsefe olarak biz ahiliği temele koymak istiyoruz. Bu argüman benim için oldukça önemlidir. Çünkü çağımız insanı malum hiçbir gerek düşürmeden bağlanacak bir şey, manevi bir gereksinime ne yazıkki ihtiyaç duymuyor. Bir inkâr, eleştiri ortamı çevresini sarmış durumdadır. Aydınlanma ve sonrasında kadim zamanlara özgü toplumsal hayat içerisinde kendiliğinden apaçıklığı ve toplumsal işlevi ortadan kaldırılmış olan bir insan tanımını görüyoruz. İnsan umut ilkesine ve kopyalara bağlanmıştır. Herkes şair herkes sanatçı herkes belirli kriterlerde sanatı topluca üretebilecek hale gelmiştir. Ve sanatla zanaatın birleştiği üretim araçların, kullandığımız(33.15 isim veriyor anlaşılmıyor) aracın yani üretilen malların kültürel aktarım yoluyla da zihnimizi yeniden yani şu rumuzu yeniden biçimlendirildiğini söylemektedir.

Bu çok tehlikeli bir durumdur. Yani Türkçe'ye çevirirsek biraz daha açıklayacak olursak biz maddenin manasını yaşıyoruz anlamında söyleyebiliriz. işte burada bizim Ahiliğin estetikten ne anladığımızı ve estetiği nasıl hayatla ve insanla adil ve huzurlu bir hayat anlamında, hangi felsefenin içinde belki bunun altında elbetteki tassavvuf felsefeni görmekteyiz ve onu hatırlatmak ve bu yaşamın, bu diliminde özellikle Doğu sanatlarının yaşayan bir dünya yaratmak Hristiyan sanatından veya bir temaşa sanatından, ikna sanatından öte bir sanat olduğundan bahsetmek istiyorum. Çünkü benim için de bu aslında insan sanatıdır, ahilik felsefesi tasavvufun yaşayan bir müfredatı karşılığında bir okul olarak değerlendirebiliriz. Osmanlı toplumunun bu yüzden de sınıfsız bir toplum olduğunu ve batı toplumuna da benzemediğini görüyoruz.

Ahilik geleneğinin bu milliyetçilik kavramını öteleyen anlayışından dolayı ve ahilik anlayışından uzaklaştıkça ve pozitif aslında dünya görüşü nedeniyle bu olumsuzlukların Türk milletine nasıl sirayet etmeye başladığında hepimiz görmekteyiz. Acaba nasıl bir medeniyet inşa edeceğiz. Bu maddi zengillikten manvi zengillige nasıl ulaşabilir ve yaşama inacı ve yaşama aşkını nasıl geriye geçirebilmeliyiz. İşte yine biz burada estetik şuurdan biraz bahsetmeliyiz.

Ahmet Tanpınar Mahur Beste adlı eserinde romanın kişisi olan Behçet'e ne söylüyor? Bu sözler kimlik problemi ile ilgili oldukça değerlidir.

“Oğlum Behçet sen bir medeniyetin iflası nedir bilir misin? İnsan bozulur, insan kalmaz. Bir medeniyet insanı insan yapan manevi kıymetler malzemesidir. Her şeyin bir çaresi vardır. Fakat insan bozuldu mu bunun çaresi yoktur.”

Tanpınara göre bizde insanoğlu yani şirazden çıktığı için hayatın ahengi bozulmuştu. Bütün şartta aynı ıstırap içinde bir yazar her ne kadar imkânsız görse de çözüm olarak insanı yeni baştan yeni kıymetlerle kurmayı bize önerir. Her kültür bir önceki kültürün üzerine inşa edilir. Doğal olarak da gelenekten beslenir. Bugünün modern toplumları her ne kadar gelenekten kopsa da bilinçdışına yerleşen geleneğin birikimleriyle İnşallah bu yolda varlıklarımızı koruyabileceğinize ancak kavraya bilmiş olmamızı ümit ediyorum diyeceğim. Öyle ki psikologlar gayrı şuurda hiçbir şeyin fayda olmadığını sözün girişinde de söylemiştim. Özellikle epigenetik bağlamda şuurumuzda olduğunu söylüyorlar. Modern dünyanın etkisi ne kadar olumsuz olursa olsun Türk toplumu ayakta tutan güç geçmişte falan değerlere bağlılığı ile ancak inşaa edilebilir. Türk milletine karakteri gelenekten beslendiği örf ve adetler sayesinde oluşmuştur. Ataları bu eserlerinde yaşar onlar eserleri ile halen hazıra tevsir ederler. Bütün medeniyetlerde muadil kültür vardır. Maiziyi yıkan, yok eden hali hazırı en zengin kaynaklarından da mahrum etmiş olur. Ahiliğin 13. Asırda köylere kadar yayılması bu terbiyeli bozularak da olsa bir gelenek halinde asırlarca devam etmesi Türk halkının şahsiyet ve karakterini nasıl teşekkür ettiğini anlamak bakımından önemlidir. Ahiliğin temelini teşkil eden insani yaşama tarzı gençlerin çok disiplinli bir terbiye bugün biz disiplinler arası, çok disiplinli kavramlarını Batı kültüründeymiş gibi algılıyoruz ama bu kavramların hepsi 13. yüzyıllarda zaten tasavvuf geleneğinde inkişaf edilen ahilik kültürünün temel ilkeleri ve prensipleri arasındadır. Bu prensipler asırlar boyunca zamandan süzülerek günümüze kadar ulaşan kültürel mirası gelecek kuşaklara aktarması ve öz benliği korumak bakımından oldukça önemlidir ve bunun için bize estetik şuurun ne olduğu ve bu Ahilik geleneğinin kavramlarının oluşmasında önemlidir.

Biraz önce konuşmacıların bahsettiği kardeşlik yiğitlik ve kahramanlıktan Ahiliğin kökeninde olan siz zaten yiğitlikten bahsettiniz ve burada Ahiliğin İslam dünyası ile ilgili teşekkülünden de bahsedildi. Ben hatırlatmak amacı özellikle Hacı Bektaş Veli'ye değinmeden geçmek istemedim. Bektaşilikle ilgisinden ve millilik kavramının adap ve erkanını tasavvuf bilinci ile olan ilgisinden bazı referanslar ve bunun estetik bilinci, dini sosyal ekonomik ve politik olmak üzere üç ana grupta incelenebileceğinden yani işlevsel bir yansıması olduğundan konumu temellendirmek istedim. Ahilik ve şeyhliğin de bu üç iplik kavramı ile birleşerek bu estetik şuurunu oluşturmak konusunda fütüvvet genelliğinde inkişafından bahsetmek isterim.

Tabii önceki konuşmacılar bahsettiği için çok önemli bir noktaya geliyoruz. Aslında sosyal yaşamla ilgili bu dini görevden çok başka bir şeydir. Kişilerin Allah'a kulluk etmek için yaptığı fiil ve ibadet olarak görülmektedir. Yani böyle bir yaşantı içerisinde ahinin işyeri Hak kapısıdır ve

günlük yaşamın içerisinde sadece inzivaya çekilip ibadet etmek yerine Ahi Evran aydınlanmanın üstün olduğu yaşamın içerisinde yaşanan bir dini aynı zamanda politik ve inkişafı da duyuşsal yani estetik bilince dayanan bir mana âlemine tezahür ettiğini özetleyebilirim.

Biraz önce konuşmacılarımızdan bir tanesi Bacıyan-i Rumdan bahsetti. Ben bugün aslında estetiğin metalaşan estetik değil Ahilik kavramının içerisindeki kültürün gerçektende mana boyutu ile anlaşılabilirlerken gereken kimli, kültür ve yabancılaşmayla savaştığımız gereken bir mesleki eğitim anlayışı olmasından dem vurmam istiyorum. Eğer bunu bir mesleki eğitim anlayışıyla ve bir bütünlük içerisinde bir sanat eğer eğitiminin, mesleki eğitimin içine yerleştirdiğimiz de ve gelenekten beslediğimiz de gerçek değerini anlaşılması ve toplumla bütünleştirilmesinin mümkün olduğuna bu konuşmada dikkat çekmek istedim ve dinlediğiniz için çok çok teşekkür ediyorum. Sürçülisan ettikse affola...

Moderatör Prof. Dr. Mehmet Kasım ÖZGEN

Sevgili Hocam güzel konuşmanız için çok çok teşekkür ediyoruz, gerçekten dolu dolu bir konuşma oldu. Şimdi ikinci konuşmacı arkadaşımıza geçiyoruz. O ilkelerden bahsedecek.

“Ahi ol mutlu ol.

İnsan insan ile insan olur.

Ahi olmak için Ahilik yapmak gerekir.”

Birkaç tane ilkeden bir tanesidir. Şimdi sayın hocam Prof. Dr. Muharrem Akoğlu ahilik ilke ve etkileri konusunda bilgi vereceklerdir. Özellikle Ahilik felsefesinin arkasındaki bu ilkeler nelerdir? Onlardan söz edecekler, ben soruyu da bu şekilde sormuş oluyorum ve sizi konu ile baş başa bırakıyorum. Buyurun sayın hocam sizin de 15 dakika vaktiniz var.

Prof. Dr. Muharrem AKOĞLU-“Ahilik, İlke ve Etkileri”

Sayın rektörüm başta olmak üzere tüm misafir ve konuklarımızı ben de saygıyla selamlıyorum. Takdir edilir ki ahiliği ayrıcalıklı kılan ve tarih sahnesinde etkinleştiren hiç şüphesiz onun sahip olduğu ilke ve prensipleridir.

Bu amaçla daha önceden yapılmış sunum ve programlara katkı bağlamında ve süremizin elverdiği oranda, bazılarında daha önceki hatiplerimiz bir kısmına işaret etmiş de olsalar, Ahiliğin temel ilke ve prensiplerine daha geniş bir perspektiften dikkat çekmeye çalışacağız.

Öncelikle şuna işaret etmek isteim ki; Ahillik, Orta Asya/Türkistan'dan Anadolu'ya yönelik göçler ile başlayan ve ilk dönemden itibaren bu coğrafyanın yurt edinilmesi, kültür ve toplumsal dokusunun oluşum ve şekillendirilmesinde etkin olan en önemli kurumlardan biridir. Ahiliğin başlangıcı olarak gösterilen 12. ve 13. yüzyılların şartlarını dikkate aldığımızda Anadolu coğrafyasında büyük oranda şehir ve şehre dinamizm katan ticaret hayatının gayrimüslimlerin elinde olduğunu görmekteyiz. O dönemde Anadolu'ya gelen veya gelmekte olan Türk topluluklarının gayrimüslim toplumlar karşısında tutunabilmesi, sağlam bir duruş sergileyebilmesi için karakterine uygun bir motivasyona ihtiyaç vardı.

Bu motivasyon insanların üretim ve ekonomiye kazandırılması yanında sosyal anlamda etkin kılınabilmesi açısından da oldukça önemliydi. Nitekim dönemin toplumsal ve siyasi konjonktürüne baktığımızda toplumu motive edebilecek en kapsamlı alanın esnaflık ve ticaret olduğunu görmekteyiz. Bu şartlar içerisinde oluşturulan Ahilik Teşkilatı, aslında toplumda esnaf sanatkâr ve Tüccar sınıfı üzerinden ahlaklı bir sosyoloji inşası faaliyeti olarak göze çarpmaktadır. Belki bunu kendi dönem şartları içerisinde bir toplum mühendisliği olarak da değerlendirmek mümkün olabilir. Nitekim süreç içerisinde İslam ahlakı ile teşekkül eden Ahilik anlayışı Anadolu'yu bir Türk yurduna dönüştürdüğü gibi kendi dinamikleri üzerinden Selçuklu ve Osmanlı ile de bir medeniyet inşa etti. Bu haliyle Anadolu Türk toplumunun kök değerlerinin en önemli enstrümanı haline gelen Ahilik, aslında bu tarihsel özelliği itibarıyla kendi kültür arka planımızı oluşturmaktadır. Bu itibarla da şüphesiz daha yakından tanınmayı hak etmektedir. Buna vesile olanlara müteşekkir borçlu olduğumuzu bu vesile ile ifade etmek istiyorum. Takdir edilir ki ahiliğin temelinde insana hizmet vardır. Nitekim birey ancak insana hizmet ettiği sürece her iki dünyada da gerçek mutluluğu yakalayabilir. Ancak bu hizmetin sağlanabilmesi için de bireylerin bedensel, zihinsel, duygusal ve ruhsal açılardan dengeli ve sağlıklı olmaları gerekmektedir. Bunlar Ahi olacak kişide olmazsa olmaz vasıflardır. Ayrıca bunun dışında da yine Ahi olacak kişide başka özellikler aranmaktadır. “Bunlar nedir?” diye sorduğumuz zaman şunları görüyoruz. Birincisi “sıtk” yani doğruluk, ikincisi “sefa” yani sükûnet ehli olmak, sağduyulu olmak. Üçüncüsü “emanet” yani güven duyulan birisi olmak. Dördüncüsü “samimiyet ve ihlas” takva sahibi olmak. Bir sonraki, “kerem” sahibi olmak yani iyilik ve lütuf sahibi olmaktır. Yine “mürüvvet” sahibi olmak mert ve yiğit olmak da önemlidir. Tabiki hiç olmazsa olmaz şartlardan biri de “hayâ ve edep” sahibi olmaktır. Ahi olacak kişide bu vasıflar aranır. Bu vasıflarda kusuru olan kişiler bir kere baştan elenir. Bu özelliklere sahip olan kimselere yani ahiliğe kabul edilen kimselere de eğitim sistemi içerisinde rol model yöntemi uygulanmaktadır. Ahi olan kişiye Hz. Peygamber örnek

şahsiyet olarak takdim edilir. Bununla birlikte bireye kazandırılmak istenen davranış modellerine göre de yine farklı farklı örneklemeler sunulmaktadır. Örneğin Hz. Ebubekir doğruluk ve sadakati, Hz. Ömer adaleti, Hz. Osman hoşgörü ve yumuşak huyluluğu, Hz. Ali ise şecaat ve cesaretin timsali olarak gösterilir. Ahiye verilen eğitim, aslında onun meslek ilkeleri yanında toplumsal görgü, adabı muaşeret ve ahlak kuralları çerçevesinde yetiştirilmesini amaçlamaktadır. Bu şekilde onun iyi bir insan olması hedeflenmektedir. Tabii ki bununla birlikte yani bu özelliklere sahip olan bireylerle birlikte de faziletli bir toplumun inşası amaç olarak belirlenmiş gözükmektedir.

Şimdi, Ahilikte süreç içerisinde Ahi olacak kişide kazandırılan veya kazandırılması amaçlanan özel maddeler de vardır. Bunları da süremizin elverdiği oranda gündeme getirmeye çalışacağım. Her şeyden önce Ahi ahlaklı ve güvenilir bir kişidir. O, dürüst, güvenilir, iyi huylu ve güzel ahlak sahip olmak durumundadır. Aynı zamanda o, sır tutan ve sırları açığa vurmazdır. Takdir edilir ki esnafın güvenilir olması, ticaret hayatının olmazsa olmaz şartlarından. Ahi, hem müşterisine hem de birlikte çalıştığı diğer insanlara güven veren kişidir. Bu bağlamda da içi dışı, özü ve sözü birdir. Ahi, eline beline ve diline sahip olan kişidir. Ahi'nin eline sahip olması kimsenin malına el uzatmaması, diline sahip olması, dedikodu gıybet gibi günahlardan kaçınması, beline sahip olması ise zina ve ahlak dışı davranışlardan uzak olması anlamına gelmektedir. Ahi, tevazu sahibidir. O, mütevazı kişilik yapısına sahiptir. Mal, makam veya mansıp⁷⁸ gibi elde etmiş olduğu birtakım imkanlar karşısında tevazudan taviz vermez. Başkalarına karşı kibirlenmez. Ahi, fakirlerle dostluktan gocunmaz, zenginlere de zenginliğinden dolayı itibar etmez. Kendisi fani dünyaya ait olan şeylerle övünmediği gibi böbürlenmez de. Çünkü Ahi, üstünlüğün takvada olduğunu bilir, kimin takvalı olduğunu ise sadece Allah bilir. Ahi, gözü tok ve kanaat ehlidir. O, aza kanaat edip, fazlalığı şükrederek dağıtan kişidir. Cömert, ikram ve kerem sahibidir. Ahinin tek hedefi çok kar elde etmek, çok üretmek ve nihayet çok tüketmek değildir. Ahi, kanaat ehlidir ve kanaatin de bir zenginlik olduğunu bilir. Nitekim onun gözü gönlü ve kalbi toktur, aynı zamanda emeğiyle hak ettiğinden fazlasını elde etme yoluna da asla sapmaz.

Ahi, fedakârdır. Malını, emeğini ve canını ideal ve değerleri uğruna ihtiyaç hissedilen her yerde feda edebilen karakter düzeyi yüksek insandır. İhlas ve ihsan sahibidir. Allah için seven Allah için nefret eden ve hak için Hakkı söyleyen kişidir. Ahi, açıkta ve gizlide ihsan sahibidir. Yani kendisi Allah'ı görmese de Allah'ın kendisini her an gördüğü bilinciyle hareket eden kişidir. Bu

⁷⁸ “Tayin edilecek yer” anlamına gelir. Osmanlı devlet teşkilâtında vakıf görevleri dışındaki memuriyetler için kullanılan terim.

anlamda Allah'ın emir ve yasaklarına uyan, inanç ve ibadetlerini samimiyetle yerine getiren kişidir. Her zaman ve her yerde Allah'a güvenir. Sevgi ve hoşgörü sahibidir.

Takdir edilir ki Ahilik, birbirini sevmek, birbirine saygı duymak yardım etmek fakiri gözetip yoksulu barındırmak, işi kutsal, çalışmayı ibadet saymak demektir. Bu bakış açısına sahip olan Ahi, manevi olarak yaşamaktan zevk alan kendisi ve toplumla barışık, kalp kırmayan, insanlara merhametli ve kendisi de mutluluğu yakalayan kişidir.

Ahilikte gerçek sevgi menfaatten aranmış karşılık beklemeden paylaşabilmeyi ifade eder. Ahi eliyle üreten, sofrasında bölüşen yürekten seven dost kişidir. Ekmeğini olduğu gibi acıyı da sevinci de candan paylaşmasını bilir. O, yaptığı iyiliği değil, yapılan iyiliği söyler. Ahi, sır saklayan ve kusurları örtendir. Özel hayatın gizliliğini ihlal sayılan tecessüsten kaçınır. Esnafın birbirinin kusurunu arayarak birbirinin ayıplarını ve eksiklikten ortaya çıkarıp ifşa etmesi, bu şekilde rakibini yok etmeye çalışması kötü bir davranış olarak telakki edilir. Aynı zamanda Ahi, insanların hatalarını da yüzlerine vurmaz. Bu itibarla sır saklamak ve kusurları örtmek ahilikte son derece önemli bir meziyettir. Bu, kişinin güvenilir ve ahlaklı olmasının da bir göstergesidir. Sırrın açık edilmesi dedikoduya kapı aralar ki bu insanları birbirine düşüren düşman eden çalışma ortamlarını da zehirleyen ahlaki bir zaaf olarak kabul edilir.

Ahi öfkelenmeyendir. Öfkelenmek sürekli çatışma ortamı doğurur. Ahilikte çatışmacı anlayışa yer yoktur. Bu nedenle Ahi, öfkesine hâkim olmalı sükûnetini daima muhafaza etmelidir. Ahi, vefa sahibidir. Ahdinde, sözünde ve sevgisinde vefalıdır. Herkese iyilik yapan, iyi olmalarını isteyen ve dostluğa önem veren kişidir. Yapılan iyilik ve yardımı asla başa kakmaz. Hata ve kusurları daima kendi nefsinde arar. Vefanın gereği olarak da ustası başta olmak üzere kendi üzerinde hakkı olan kişilere karşı son derece hürmetkârdır. Bu hürmet, vefa yanında meslek ahlakının da bir gereğidir. Çünkü Ahilik sisteminin temelinde usta-kalfa-çırak ilişkisi yatmaktadır. Ahilik sisteminde çocuk önce bir ustanın yanına girerek çırak olur, sonra kalfa, daha sonra da ustalık makamına yükselir. Usta olduktan sonra da kendine ait müstakil bir iş yeri açma hakkı elde eder. Bundan sonraki süreçte de kendi eğitimine katkı sunan ustasına gönülden bağlılık ve vefasını ömür boyu sürdürür.

Ahi, samimi ve içtendir. Ahilikte kişinin tüm söylem ve davranışlarında samimi ve dürüst olması esastır. Bu anlamda Ahi, kendisine güvenilen, sözüne inanılan kişidir. Davranışlarında yapmacıklık, dilinde yalan ve yüzünde maske yoktur. O laf olsun diye konuşmayan, konuştuğunda da her ne şekilde olursa olsun sözünü tutmaya çalışan kişidir.

veresiniz” der. Dükkân sahibi, hemen yarım batman bal tartıp, “Beyim, ben Allah'a şükür ki siftahımı yaptım. Çocuklarımın rızkını aldım, diğer isteğinizi de komşumdan alınız. Zira o, henüz siftah eylemedi” der. Manzara karşısında oldukça etkilenen Sultan Fatih, yanındaki devlet erkânına dönerek, “Bizim milletimizde bu yüksek ahlak olduktan sonra biz değil İstanbul'u bütün dünyayı fethederiz” der.

Görülüyor ki fütüvvetnameler merkezinde İslam'ın ahlak anlayışı ile Türk insanının mertliğini harmanlamak sureti ile vücut bulan Ahilik, bu örnekte de somutlaştığı şekliyle yüksek ahlakı hedefledi. Mensuplarının da bu ahlaki yapıda yetişmelerini önemsendi. Bu şekilde esnaf ve sanatkâr üzerinden güvenli bir toplum inşasını amaçladı. Bu amaç çerçevesinde toplumsal huzur iklimi sağlandığı gibi, Anadolu Müslüman Türk'ün vatanı oldu. Bu noktada bize düşen, bizi biz yapan kök değerlerimizden olan Ahiliğin güncellenerek toplumun bütün katmanlarına adapte edilmesi ve içselleştirilmesidir. Bu, sağlandığı takdirde eminim ki, tıpkı tarihte olduğu gibi Türk toplumu kendisinden beklenen yeni tarihi şahlanışlarını gerçekleştirecektir. Bu duygularla sözüme son verirken herkesi saygı, hürmet ve muhabbetle selamlıyorum.

Moderatör Prof. Dr. Mehmet Kasım ÖZGEN

Muharrem Hocam bu bilgilendirici, doyurucu konuşmanız için teşekkür ediyoruz. Şimdi ben iki konuşmacılarımın konuşmasını bir özet ve değerlendirmesini yapayım. Arkasından da bu şekilde bitirmiş olalım.

Sayın Aygül hocam estetik bilince değindi ve Ahilik felsefesinde insanın ölçü olduğunu ortaya koydu. Bu insan ölçüsünün de tasavvuf felsefesi içerisinde yer bulduğuna değindi. İnsan ve iktisat birbirini tamamlar. Sanırım bu iktisadi zihniyete gönderme yaptı, Aygün hocam. Ve bu iktisadi zihniyetin de ancak estetik bir bilince, nezaket, kibarlık demin Muharrem hocanın Fatih Sultan Mehmet örneğinde verdiği gibi komşusunu düşünen isar kültürü ki bu son derece yüksek bir ahlak, bunun estetikle şekillenmesi gerektiğinden bahsetti. Ahiliğin bir denge ve uyum sağlıyor olmasından bahsettiler. Güzelliği anlamak ve güzelliğin yanında aşk felsefesine sahip olmak. Bu konu aslında gençlerimiz için son derece önemli. Güzellik, aşk, erdem gençlerimizin anladığı diller değil. Tasavvuf felsefesinin bu dilini bence aktarmak gerekiyor. Çünkü aşk felsefesi, buradan Necip Fazıl'ın söylediği gibi “Aşksız değerler olmayacağını” örneğini vermiş oldu. Bu son derece güzel etkileyici bir örnekti ve gençlerimize üniversitemiz olarak bunlara çok değer vermemiz lazım. Sayın rektörümüz zaman zaman bize hatırlatıyor. Öğrencilerimizi sadece kendi alanlarında yetiştirmek değil bir de zihniyet alanında da ahlak anlamında da yetiştirmemiz gerekiyor. İşte bu

aslında yerini buluyor. Kendi atalarımızdaki kültürde bu işaret ettiğiniz konu gerçekten ciddi bir şekilde var. Ve “aşk felsefesinin özü, özlem duymaktır” dediniz. Bu çok ilginç tasavvufta da bu özlem, eskiler Şevk kelimesini kullanıyorlar. Neye özlem duymak, hakikate, erdeme, dürüstlüğe, adalete özlem duymak. Ki bugünlerde çok duyuyoruz bu özlemi. Ve bu son derece önemli. Allah'a özlem duyma yani kendi atalarımızın oluşturduğu bu mirasa, topluma insanlığa, canlılara yardım etmeye özlem duymak. Bu başlı başına tasavvuf kültürümüzün oluştuğunu bir aşk felsefesidir. Ona işaret ettiniz. Gerçekten bu son derece yerinde, ben de dinleyicilerimize tekrar hatırlattığım için kendim de sizin bu cümlelerinizi söylerken heyecanlanıyorum. Çünkü kültürümüzün mücevher, İnci kıymetinde değerleridir, Bunlar. Buna dayanarak da çok cesurca modernizm eleştirisi yaptınız. Bu son derece önemli bir şey. Modernizmin bugün yaşadığı yabancılaşma, yani batı dünyasına baktığımda çok ciddi modernizmi eleştiren postmodern bir felsefe var. Ve yabancılaşma konusunda çok hassaslar. Onlar da bizim kaynaklara eğiliyorlar. Özellikle Osmanlı döneminde, tasavvuf döneminde neler yapılmış. Özellikle Ahilik Teşkilatı toplumu nasıl birbirine bu şekilde gönüllü para harcamadan birbirine bağlanmış. Çünkü basit bir toplantılarda bile trilyonlar verip, harcama yapıp reklam vesaire ile insanlar, kitleler toplanıyor. Ama buna rağmen mesaj hedefini, kitleyi bulamıyor. Ama İslam toplumunda insanlar çok rahat bir şekilde ister namazda ister çarşıda pazarda bir araya gelebiliyorlar. Ve bu çağın trajedilerine yani kaygı, stres, savaş, zulüm gibi kaygılara Türk toplumunun ne kadar dirençli olduğunu gösteriyor. Bunu bize hatırlattınız ve geçmişteki bu Ahilik kültüründeki değerlerimizden yeniden sahip çıkarak bugün sahip olduğumuz gücü ve bu gücü sürdürmenin yollarına da işaret etmiş oldunuz. Estetik şuuru ve bu şekilde yerleşmesinin öneminden bahsetmiş oldunuz. Özellikle de Bektaşilik edep, adap, erkân, estetik bilincin ve Ahiliğin özürdür dediniz. Bu son derece önemliydi.

Muharrem Hoca çok güzel bir şekilde Ahiliğin ilkelerinden bize bahsetmiş oldu. Özellikle de Ahilik bizim kurumlarımızda en önemli kurumlarından bir tanesi olduğuna işaret etti. Neden, çünkü Ahilik iktisadi bir teşkilattır. Sivil bir kurumdur. Şimdi devletin her zaman piyasaya müdahale etmesi imkânsız bir şeydir. Devlet bazen piyasaya müdahale etmek zorunda kalır. Ama sivil toplumlar adil bir şekilde birbirini kollandığı zaman iktisadi düzen daha rahat bir şekilde yürür. İşte Ahilik sisteminin iktisadi düzende en önemli kurum olmasının temel özelliği budur. Bir başka hususa, Muharrem hocam işaret ettiler. Aslında Ahilik o dönemde Bizans'ın elinde olan şehir kültürüne karşı işte siz çadır kültüründen geldiniz, şehri bilmezsiniz direncine karşı müthiş bir cevap oluşturdular. Şehir kurmak öyle değil, insani faktörle olur. Şehir kurmak büyük binalarla değil aynı zamanda insanı içinde yaşatmakla olur. İnsanı yaşatırsak Devleti de yaşatırız,

felsefesiyle olur. Müthiş bir şehir inşa etme kültürünü getirdiler. Muharrem hocam buna işaret etti. Yani erdemli bir toplumu inşa etmek zaten bizim İslam felsefesinin, Farabi'nin erdemli şehir Medinetül Fazila eserini yazarken de bunu gözetiyordu. Ama Ahilik bunu bize yaşattı ve İslam ahlakı teşekkür eden bir toplum inşa etmiş olduğunu söyledi. Ahi olan kişide saymadan geçemeyeceğim, doğruluk, sükûnet, güven, samimiyet, cömertlik, yiğitlik, edep gibi temel değerlerimizin olduğuna işaret ettiler. Bu değerlerin ticari hayatımıza iktisadi hayatımıza yeniden gelmesi gerekiyor. Daha güçlü bir şekilde bunların inşa edilmesi gerekiyor. Yani bu toplantıların asıl amacı zikredip, kutlamak değildir. Asıl tarihten bize gelen nefesi yeniden toplumumuza vermek alışkanlık haline getirmektir. Burada çok değerli (Esnaf odası başkanları) başkanlarımız var. Bu başkanlar bu gayreti zaten gösteriyorlar. Bu hassasiyetle toplumsal erdemleri inşa etme konusunda gayretlerini görüyoruz.

Muharrem hoca buna işaret etmiş oldu. Ve bu değerleri yaşatmanın önemine işaret etmiş oldu. Ahilik teşkilatının asıl amacı iyi insan olmak. Yani Erdemli insan olmak bu son derece önemliydi. Bir önemli husus daha, bu günlerde bu değer pek dikkate almıyor gibi bir gözlemim var yanılıyor olabilirim. Muharrem hoca ona işaret etti. Ahi sır tutan, sıra açmayan yani kusur örten bir kişiliğe sahip olmalıdır. Bu son derece önemli çünkü insanların kusurunu ön plana çıkarırsak insanların iyi taraflarını görmemezlikten geliriz. Bu da birliği bozar. Toplumsal dayanışmayı yok eder. Onun için tasavvuf kültürün temel özelliklerinden bir tanesi işte bu hoşgörü. “Kusur varsa görmemezlikten, duymamazlıktan gelme” felsefesi ile sosyal dayanışmayı sosyal erdemleri yerleştirdiler. Yani çok güzel bir şekilde Muharrem hocam buna işaret etmiş oldu. Ve kişiliğin özelliklerinden, karakterin karakter özelliklerinin merkezinde tevazunun mütevazılığın olduğunu gösterdi. Bu da tasavvuf felsefesi ile özdeşleşen bir değerdir. Ve bu gerçekten önemli bir değerdir. Mütevazı olmak ve dünyanın fani aslında üstünlüğün ise takvada olduğu Kur'an kültürünü hatırlatmış oldu. Kanaatin en büyük zenginlik olduğunu, kanat sahibi isek bu kadar hırsla ve tamaha gerek kalmayacağını işaret etmiş oldu. Ve önemli değerlerimizden Kur'an kültürünün İslam kültürünün ortaya koyduğu en önemli değerlerden hatta bana göre ana değerlerden bir tanesine işaret etmiş oldu. “İhsan” kelimesi, onu açıkladı Muharrem Hoca. Ben de tekrar sizlere hatırlatmak için “İhsan” kavramını, Allah'ı görüyormuşçasına davranmak. Ne demektir? Yani alışveriş yaparken pazarda, insanlarla sosyal ilişkilerini korurken Allah her yerde hazır ve nazır beni görüyor bilincini yaşamak. Bu bilinçle hareket ettiğimizde piyasada kimse kimseye bu haksızlığı yapamaz. Stok da yapamaz. Fiyatlarını canın istediği gibi de arttırmaz. Çünkü bütün piyasayı gözeten bütün

rızkı dağıtan bir Allah vardır. Onu gözetme bilinci ile hareket etmek son derece önemli. Bunun beraberinde “incitmeyin” yani “mutluluğu getirin” felsefesini ahilerin yaşaması.

Rekabet var. Bu son derece ilginçtir. Muharrem hoca işaret etti. Evet, rekabet var ama iyilik üstünde rekabet yapmak var. Kötülükte yarışmak başkasına ezmek, vahşi kapitalizmin oluşturduğu bir rekabet anlayışlı değil. Tam tersi Kur'an-ı Kerim'deki ayetten hareket edilerek iyilikte, bir de yarışmak, rekabet etmek. Ve istişare kültürünün kendi kültürümüze ne kadar önemli olduğuna işaret ettiler. Bu güzel iki konuşmalı ben de sizlere bir özetini yapmış oldum.

Şimdi, Ayşegül Hanım(sunucu) sorular varsa dinleyicilerimizden birkaç soru da alabiliriz. Vaktimizi de iyi kullandık, yerinde kullandık. Vaktimiz de var. Sorularla birlikte cevaplandırıp Paneli kapatalım.

Kayseri Esnaf Kefalet ve Kredi Kooperatifi Başkanı Mustafa ALAN

Bir şey eklemek için ben söz aldım. Sizleri canı gönülden kulaktan dinledim. Biz (Esnaf ve Sanatkâr Meslek Kuruluşlarını ithafen) Ahilik Haftasını Türkiye'de 81 ilde dolu dolu kutluyoruz. Ama Ahilikte baş şehir Kırşehir. Ahi Evranın meftun, mezarı Kırşehirde. Rahmetli Mustafa Kara Güllü'den biz bir şeyler öğrendik, doğruyu söyleyelim. Çünkü muhterem zat işini gücünü sermayesini bu işe yatırdı ki acaba Ahiliği biraz ileriye götürüp tanıtabilir miyim diye.

Hep şöyle söyledi;

“Ahiliği bilebiliyor olsaydık bu kadar boşanmalara gerek olmazdı” diyor.

“Ahiliği bilebiliyor olsaydık mahkemelere, bu kadar icralara dosyalarına gerek kalmazdı” diyor.

“Ahiliği bilebiliyor olsaydık kadın hakları sorunu diye bir şey olmazdı. Çünkü (Ahi Evran) Fatma Bacı'ya gülüm diye hitap ederdi” diyor.

“Ahiliği bilebiliyor olsaydık, hayvan haklarına ve doğaya sahip çıkardık” diyor.

Teşekkür ederim efendim.

Moderatör Prof. Dr. Mehmet Kasım ÖZGEN

Biz teşekkür ediyoruz. Başka soru var mı?

Demek ki iki konuşmacımız da son derece güzel anlattılar. Programda amacına hâsıl oldu. Herkese çok teşekkür ediyoruz.

*"Hak ile sabır dileyip bize gelen bizdendir,
İlim, akıl ve ahlak ile çalışıp bizi geçen bizdendir."*

Ahi Eronan-ı Veli